

A Munkácsi Egyházmegye festészete a XIX. században

COLLECTANEA ATHANASIANA

I. Studia

II. Textus/Fontes

III. Manualia

IV. Institutiones

V. Varia

VI. Ars Sacra Byzantino-Carpathiensis

Sorozatszerkesztők:

Szabó Péter – Véghseő Tamás

Terdik Szilveszter

A MUNKÁCSI EGYHÁZMEGYE FESTÉSZETE
A XIX. SZÁZADBAN

Nyíregyháza,
2020

COLLECTANEA ATHANASIANA

VI. Ars Sacra Byzantino-Carpathiensis

vol. 2.

Kiadja a

Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola

H-4400 Nyíregyháza, Bethlen G. u. 13–19.

Tel. +36/42/597–600

www.szentatanaz.hu

e-mail: szentatanaz@szentatanaz.hu

Felelős kiadó:

Véghseő Tamás rektor

A kötet az MTA-SZAGKHF Lendület Görögkatolikus Örökség
Kutatócsoport kutatási projektje keretében jelent meg.

www.byzantinohungarica.com

byzhun@gmail.com

© Terdik Szilveszter, 2020

A szöveget gondozta:

Vándor Ilka

A névmutatót készítette:

Földvári Katalin

Borítóterv és tördelés:

Balogh Katalin

A borítón:

Magvető, festmény a hajdúdorogi (görögkatolikus) székesegyház szőszékén

(Fotó: Bakos Zoltán)

ISSN 2416-0326

ISBN 978-615-6201-02-7

TARTALOM

Bevezetés	7
Előzmények: a 18. század utolsó és a 19. század első évtizedei	9
Mankovits Mihály, az első egyházmegyei festő	71
Mankovits kortársai: faragók és festők	147
Révész György és Vidra Ferdinánd: akinek nem sikerült, és akinek igen . . .	213
Összegzés	309
Függelék I.	313
Függelék II.	325
Függelék III.	355
Függelék IV.	425
Rövidítések	481
Bibliográfia A kötetben rövidítve hivatkozott művek jegyzéke	481
Névmutató	489

BEVEZETÉS

Közel egy évtizeddel ezelőtt jelent meg a történeti munkácsi és a belőle önállósult egyházmegyék (eperjesi, hajdúdorogi) területén folyó művészeti tevékenységet a 18. század második felétől a 20. század elejéig vázlatosan bemutató írásom.¹ Akkor alapvetően a Hajdúdorogi Egyházmegye és a Miskolci Apostoli Exarchátus parókiáinak feldolgozására esett a fő hangsúly, jelen kötetben azonban az anyaegyházmegye központi parókiái közül is több a kutatás látóterébe került, és egyúttal a peremvidékeket sem hagytuk figyelmen kívül. Míg az előző kötetben az építészettel is foglalkoztunk, most – noha a címben csupán a festészet szó szerepel – a festők tevékenysége mellett néhány meghatározó szerepet betöltő faragó munkásságára is kitértünk. Az előző munkához képest a vizsgált időszak határait is szűkítettük: a 18. század utolsó évtizedeitől kezdve – amikor a templomokban folyó művészeti tevékenységre reflektáló, első püspöki körlevelek is megjelennek –, a fontosabb folyamatok felvázolásakor leginkább az 1813-tól kezdődő és 1879-ig tartó időszakra fókuszáltunk. Az első évszám az egyházmegyei festő tisztség bevezetését jelöli a munkácsi püspökségben, a második pedig az utolsó, klasszikus értelemben vett egyházmegyei festő halálozási dátuma, amely egyben a tisztség elsorvadásának, kiüresedésének kezdetét is jelöli. Ebben az időszakban mindössze két művész nyerte el ezt a címet, de sokan pályáztak rá, és a két festőn kívül még számos mester tett eleget egyházi megbízásoknak. Minden egyes alkotóra nem tudtunk kitérni a jelen munka keretei között sem, de a fontos megrendeléseket, meghatározó jelentőségű műveket a lehetőségekhez képest igyekeztünk feldolgozni. Munkánkat nagyban segítette, hogy az utóbbi években a munkácsi püspökség történeti levéltárában (Beregszász, Területi Állami Levéltár) számos, ebben az időszakban készült forrásról sikerült másolatot készíttetni. Ebben a korszakban a latin szövegek mellett egyre nagyobb számban találunk magyar nyelvű forrásokat is, melyek archaikus nyelvezetéből jól látszik, hogy a korabeli fogalmazóknak a művészeti problémák, jelenségek leírásához szükséges megfelelő kifejezések, szavak keresése érzékelhetően kínzó nehézséget okozott. Ez a mai olvasót

1 Terdik, 2011a

időnként nem csupán komoly fejtörésre készíti, hanem szórakoztatja is. Az egyes fejezetekhez kapcsolódó forrásszövegekből bőséges válogatást találhat az olvasó a kötet végén összeállított függelékben. A kárpátaljai levéltári források értelmezését nagyban nehezíti, hogy az iratok szovjet típusú átrendezése – ami egy erőltetett kronológiai elvű rendezést jelentett –, gyakran azt eredményezte, hogy az eredetileg egymáshoz tartozó iratcsoportok szétszóródtak. Valóságos csodaszámba megy, ha például egy több éven át húzódó megbízáshoz kapcsolódó iratanyagból, (amelyet a rendezés során különböző dossziékba szórtak szét), az úgy elejére és végére vonatkozó iratok is előkerülnek.

A levéltári kutatás mellett fontos eredmény, hogy az emlékanyag egy részének szakszerű fotóztatására is sor kerülhetett, amelynek képeiből szintén bőségesen válogattunk e kötet számára is. Ezeket a felvételeket Áment Gellért fotós készítette, pontos munkája mintaértékű. Bodrogközi terepmunkánk nem lett volna eredményes Tóth Mihály bodrogszerdahelyi parókus hathatós segítségével nélkül, amiért szintén hálával tartozom.

Számos helyszínre persze így sem sikerült eljutni, ezért köszönetemet fejezem ki azoknak a kollégáknak, akik fotóikat önzetlenül megosztották és publikálásukat is engedélyezték. Különösen Makarij Medvigy atyának, a ma már Ungvárhoz tartozó Órdarma görögkatolikus parókusának tartozom hálával, aki nem csupán levéltári forrásokról készült felvételeit, hanem a kárpátaljai és szlovákiai templomok fotódokumentációit is rendelkezésemre bocsátotta.

Hálás vagyok Mankovits Tamás grafikusnak, Mankovits Mihály festő oldalági leszármazottjának, hogy a Mankovits-életmű feltárását célzó kutatómunkába bevont, aminek köszönhetően számos szlovákiai és kárpátaljai templom mellett több fontos muzeális gyűjteménybe (Eperjes, Nagymihály, Ungvár) is eljutottunk, s amelyekben a raktári anyagok áttekintésére is lehetőséget kaptunk.

Külön köszönetemet fejezem ki Majchricsné Ujteleki Zsuzsanna levéltárosnak, aki a hazai görögkatolikus levéltári anyag feldolgozásában nyújtott önzetlen segítséget.

A sort folytathatnám, a név szerint nem említett parókusokkal, muzeológusokkal, levéltárosokkal s mindenkivel, aki valamilyen formában hozzájárult ehhez a munkához, mindannyiuknak őszinte hálával tartozom.

A kutatás finanszírozásáért és a kötet megjelenéséért az MTA-SZAGKHF Lendület Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport, amelyben e munka szerzője is tevékenyen részt vesz, biztosította, illetve tette lehetővé.

ELŐZMÉNYEK: A 18. SZÁZAD UTOLSÓ ÉS A 19. SZÁZAD ELSŐ ÉVTIZEDEI

A Munkácsi Egyházmegyében folyó művészeti tevékenység a 18. században roppant változatos volt. A templomok döntő többsége fából épült, csupán a század közepén indult meg a kőtemplomépítés nagyobb hulláma. A 19. század elején már az állami hatóságok részéről is elvárásként jelentkezett, hogy az új templomok lehetőleg szilárd anyagokból, s ne fából épüljenek.¹ A templomi berendezések készítéséről gyakran csak elszórt adataink vannak, különösen a 18. század végéig, ez alól csupán a nagyobb jelentőségű egyházi központok, Máriapócs és Ungvár jelentenek kivételt. Mind a két építkezésről bőséges levéltári forrással rendelkezünk.²

Olsavszky Mánuel püspök idejében (1742–1767) a munkácsi püspökség területén a máriapócsi kegytemplomon folyó munkálatok jelentették a legnagyobb és legreprezentatívabb építkezést. Az 1732 és 1757 közötti években zajló munka látványos állomása volt az új zarándoktemplom belső díszítésének megkezdése. Az erre alkalmas mesterek megtalálása és kiválasztása nem lehetett egyszerű feladat, hiszen ehhez hasonló léptékű egyházi épület még nem állt a püspökség területén. A templom meghatározó eleme lett a monumentális méretű ikonosztázion, amelyet 1748–49-ben Konsztantinosz Thaliodorosz, a Balkánról érkező mester faragott.³ A balkáni hagyományokat (pl. monumentális oromzati kereszt, tövében sárkányok) tükröző mű stílusa később nem talált követőkre a munkácsi püspökségben. Úgy tűnik, hogy Olsavszky a speciálisan a bizánci hagyományokat érintő feladatra, mint például az ikonosztáz építése, igyekezett a liturgikus életet belülről ismerő mestereket találni.

A pócsi ikonosztáz képeinek első festőjét eddig nem ismertük. Most bukkant fel az a levéltári dokumentum, amely szerint az ikonok megfestésére Olsavszky püspök 1752. január 20-án Máriapócscon Csongrádi Péter egri lakossal, a „festés művészetének mesterével” szerződött. A szerződésben foglaltak szerint a mester a legjobb anyagokat fogja használni,

1 Minderről a korábbi irodalommal: Terdik, 2020a, 174–177.

2 Lásd: Terdik, 2014a, 27–128, 227–272.

3 Terdik, 2014a, 236–237.

aminek köszönhetően a festésen nem lesznek repedések, hamar bekövetkező elváltozások, és minden egyéb külső vagy belső hiányosságtól mentes lesz, hogy a pócsi csodatevő Nagyasszony ékességét és az őt tisztelő nép buzgalmát szolgálja. A püspök azt is leszögezte a megállapodásban, hogy ha a mester által kidolgozandó képek közül neki egynek vagy kettőnek nem tetszene a formája, az ezekért már megkapott díját a festő ellenkezés nélkül a későbbi munkájából engedje el. A dokumentum hátoldalán a pócsi bazilita monostor igumenje vezette a festőnek szóló kifizetések adatait, amelyekből jól látszik, hogy Csongrádi 1755. januárjára lett teljesen készen, s az egésért 516 rajnai forintot fizettek neki (Függelék I.1.). Úgy tűnik tehát, hogy a püspök alapvetően elégedett lehetett vele, mert konfliktusnak eddig nincs nyoma.⁴ Két év múlva, augusztusban pontosabban meg nem nevezett kassai mestereknek is fizettek 950 forintot „az ikonosztázért”.⁵ Az itt nem részletezett feladatok minden bizonnyal a faragott szerkezet aranyozása, festése és márványozása lehetettek.

Csongrádi Péter (1720–1798) munkásságával eddig még csak érintőlegesen foglalkoztak a művészettörténészek. Eger városának adóösszeírásaiban 1756 és 1780 között „rác képíróként” szerepel, 1791-ben a város IV. negyedének 4. fertályában lakott (ma: Fasola Henrik utca 2.) mint bérlő.⁶ A szentendrei Szerb Ortodox Egyházi Múzeumban őrzött ikonjait Vukovits Koszta ismertette először behatóbban, amelyek kapcsán már fölvetette, hogy a szentendrei Úrszínváltozás (Preobrazsenszka) ortodox templom ikonosztázának képei is Csongrádi művei lehetnek.⁷ A monumentális ikonosztáz több évig tartó restaurálása most fejeződött be, amelynek tanulságai Vukovits Kosztát még jobban megerősítették a szóban forgó attribúció helyességében. Néhány évvel ezelőtt egy baráti beszélgetés során szintén ő vetette föl, hogy a máriapócsi ikonosztáz 2009-ben feltárt próféta sorában előkerült töredékes ábrázolások stílusa⁸ nagyon közel áll Csongrádi műveihez. Vukovits Koszta stíluskritikai megfigyelését most a levéltári adatok igazolták. A szentendrei és a pócsi ikonosztáz mesterének azonosságát látszik megerősíteni továbbá Forrai Kornélia megfigyelése, aki a pócsi ikonosztáz Krisztus főpap ikonjának fatábláján

4 DAZO fond 151, opisz 1, no. 1351, fol. 1.

5 Terdik, 2014a, 248.

6 Dercsényi – Voit, 1969, 319.

7 Вуковић – Королија 2011, 68–73.

8 A festmények feltárt állapotáról készült fotók: Terdik 2014a, 63–66, 57–64, 66–67.

az ugyan csak nyomokban fellelhető, lekapart, s mára csupán előrajzban tanulmányozható korábbi ábrázolás legjobb párhuzamát a szentendrei Úrszínváltás-templom ikonosztázának Krisztus főpap ikonjában vélte megtalálni.⁹ Csongrádi további művei az egri ortodox templomon kívül a miskolci és a kecskeméti közösségekhez kapcsolódó ikonok között maradtak fenn. Rövid életrajzát, az egri ortodox parókia anyakönyvi adatainak felhasználásával Branislav Todić írta meg.¹⁰

A korszakban épült fatemplomokban sokszor a Kárpátok túlsó oldaláról, a lengyel-ukrán területekről érkező vándormesterek által kínált, s gyakran már készen hozott elemeket használtak fel az ikonosztázok, oltárok, előkészítő oltárok felállításánál, utóbbiak díszítésénél.¹¹ Ezek a mesterek általában még a 17. vagy a korábbi századokban kikristályosodott formanyelvet követték, de a nyugati ikonográfiától inspirálódott új ábrázolási témák iránt is nagy fogékonyságot mutattak. Művészeti stílusukat tehát egyszerre jellemezte a hagyományőrzés, ami időnként meglehetősen egyszerű, néha sematikus megoldásokhoz vezetett, másszor pedig az ikonográfiai újításokat követő nyitottság. A hazai emléktanyagban is számos töredék képviseli ezeket a műveket, pl. a baktakéki templom korábbi ikonosztázának két alapképe.

Úgy sejtjük, hogy Olsavszky utóda, Bradács János munkácsi püspök (1767–1772) 1769. július 26-án kiadott körlevele, amelyben arra inti a papokat, hogy csak olyan festőt bízzanak meg, akinek a munkára való alkalmasságát ő maga igazolja pecsétetes papírral,¹² éppen ezeknek a vándormestereknek a tevékenysége ellen irányul. Bradács részletesen ecseteli a festők által vétett hibákat, amelyek alapvetően esztétikai természetűeknek tűnnek, s az igazán megbotránkoztató táblákkal kapcsolatban azt a határozatot hozza, hogy a temetőben el kell őket égetni, hamujukat pedig ott el is kell ásni. Ez a körlevél azért is nagyon fontos, mert ez az első olyan ismert püspöki megnyilatkozás a korszakból, amelyben egy főpásztor művészeti tevékenységre reflektál. Annál inkább meglepő ez, mivel a bizánci hagyományban a képhasználat a kultusz elengedhetetlen része, s

9 Terdik, 2014a, 66.

10 Тодић, 2013, 98–100.

11 Ezek a festők gyakran Posada Rybotyczkából, vagy Szudova Visnyáról érkeztek. Tevékenységükről újabban lásd: Puskás, 2020, 80–91.

12 A körlevél vonatkozó részének magyar fordítása: Udvari, 1994, 190. Az egész körlevél eredeti szövege kiadva: Udvari, 2005, 72–80. Idézi: Puskás, 2008, 199–200.

az egyházi felügyelet magától értetődő. Ennek a felügyeletnek azonban nagyon kevés írásos nyoma van.¹³

A püspöki körlevelet olvasva joggal tehetjük fel a kérdést: vajon kik lehettek a főpásztor által támogatott mesterek? Az utóbbi időben a Munkácsi Egyházmegye egykori levéltárából előkerült egy dokumentumegyüttes, amelyben egy ilyen „pecsétes levél” – igaz pecsét nélkül, csupán hiteles másolata – is megbúvik. (Függelék I.2.) Az 1801-ben kelt kísérlévélben Mijerovszki József bártfai (Bardejov) polgár és festő panaszkodik Bacsinzky András püspöknek, hogy a kontár festők nagy károkat és botrányokat okoznak az egyházmegye területén (egy bártfai „kontárt” név szerint meg is nevez). Kéri a főpásztort, hogy kaphasson egy olyan püspöki ajánlólevelet, amelyben engedélyezik számára a parókiális templomokban, búcsújáró helyek és monostorok egyházaiban való festést. Hivatkozik Bradács János 1770-ben kelt levelére is, amelyet másolatban mellékel, aztán csatolja még Bradács Mihály Eperjesen (Prešov) székelő kassai (Košice) püspöki helynök 1796-ban kelt ajánlását is, amelyben őt a helynökség területén fekvő parókiák papjainak figyelmébe ajánlotta. Az 1770-es dokumentum azért érdekes, mert egyelőre ez az egyetlen ismert, olyan „pecsétes” levél, amelyet Bradács János egy évvel korábban kelt körlevelében említett, s amely nélkül a papok egy festőt sem bízhattak volna meg munkával. Mijerovszki ebben a püspöki igazolásban még zborói (Zborov) mesterként szerepel, de két év múlva, 1772-ben már bártfai polgárként említik.¹⁴ Zboró Sáros vármegyében fekvő, egykor a Rákóczi család birtokában lévő makovicai uradalom központja volt. A városka népességét római katolikus szlovákok adták, a környező falvak többségében azonban görögkatolikus ruszinok éltek, a feltehetően római katolikus Mijerovszki még itt kerülhetett kapcsolatba velük.

Mijerovszki tevékenysége nem ismeretlen a művészettörténeti szakirodalomban, de a hozzá kapcsolható művek sora még minden bizonnyal növekedni fog, ha stíluskritikai megfontolások alapján újra szemügyre vesszük a szepességi, sárosi fatemplomokban fennmaradt ikonosztázokat, illetve múzeumokba vagy a későbbi kőtemplomokba áthelyezett töredé-

13 A magyarországi szerbeknél már egy emberöltővel hamarabb megkezdődött ez a folyamat. A karlócai érsek, IV. Arsenije Jovanović 1743-ban körlevelet adott ki a tanulatlan vándorfestők megbízása ellen, helyettük a képzettebb, Kijevben tanult festőjét ajánlotta a papság figyelmébe: Timotijević, 2010, 106–107.

14 Garas, 1955, 236. Ekkor Mejerovszkynak írják a nevét.

keket. Néha szignálta is munkáit, ezek csak tovább segíthetik az azonosítást. Stílusát a barokk formanyelve határozta meg, festői képzettségét még a céhes keretek között sajátíthatta el.¹⁵ A család több tagja is festő lett, egészen a 19. század végéig kimutatható jelenlétük Felső-Magyarországon. Görögkatolikus megbízásaikra még a 19. század elejéről is vannak adatok.¹⁶ Egyelőre nem ismert, hogy vajon Bacsinszky püspöktől is nyert-e hasonló tartalmú támogató nyilatkozatot.

Hogy mi motiválta Bradács Jánost a fentebb bemutatott, határozott fellépésre, egyelőre nem tudjuk. Rövid püspöki szolgálata előtt hosszú ideig elődje, Olsavszky Mánuel közvetlen környezetéhez tartozott, annak helynöke is volt, így kellő rálátással bírt a püspökség területén zajló művészeti folyamatokra. Világlátott embernek számított, hiszen a Szepességéből származott, Nagyszombatban (Trnava) tanulta a teológiát, majd hosszabb ideig Bécsben is időzött. Szilárd viszonyítási alappal rendelkezett tehát ahhoz, hogy pontosan megítélje püspöksége templomainak valós állapotát. Az ikonfestészetre vonatkozó rendelkezései nem önmagukban állnak, hanem az egész egyházmegye lelki megújulását előirányzó nagyszabású programjának részét alkották.¹⁷

Bradács magvetése már inkább utóda, Bacsinszky András püspök (1772–1809) majd’ három évtizedig tartó szolgálata idején ért be. Bacsinszky szolgálatának első éveire esik a munkácsi püspökség névadó városából az új központba, Ungvárra (Ужгород) való átköltözése is, és az ezzel járó nagyszabású feladatok: a vár szemináriummal, illetve az egykori jezsuita templom és rendház székesegyházzá, valamint püspöki székházzá történő átalakítása. Ugyanekkor az egész egyházmegye területén felgyorsult az új templomok építése is, s a berendezésük készítésével kapcsolatos ügyeket a püspök igyekezett felügyelni. 1803-ban az egyik körlevelében arra is kitért, hogy a templomi munkákkal csak általa elfogadott mestereket lehet megbízni. A festőkkel és faragókkal kötött szerződéseket a parókusok kötelesek az espereseknek is bemutatni.¹⁸ A határozott állásfoglalásra talán Mijerovszki felterjesztése is motiválta az egyházfőt.

15 Az eddig ismert rá és a Szepsiben élő Mijerovszki Jánosra vonatkozó adatokat korábban közöltem: Terdik, 2010, 139–143.

16 Mijerovszky József 1832-ben kolerában halt meg. Lyka, 1981, 324, 464, Puskás, 2008, 257. Lehet, hogy itt a család egy másik tagjáról van szó.

17 Udvari, 1994, 187–190.

18 Udvari, 2002, 168., Puskás, 2006, 127.

Bacsinszky idejében a legfontosabb megbízásokat Spalinszky Mihály festő nyerte el, aki ekkor már több évtizede a püspökség területén dolgozott, s a legképzettebb festőnek számíthatott. Spalinszky Mihály pontos életrajzi adatait nem ismerjük. Feltehetően Galíciából származott, festői képzettségét is ott, talán valamelyik bazilita kolostorban szerezte.¹⁹ Első ismert szignált munkája az ungvári jezsuiták Mária kongregációs albumának Angyali üdvöletet ábrázoló címlapja volt 1756-ból.²⁰ Éppen „lemaradt” az Olsavszky által kezdeményezett pócsi lehetőségekről. Puskás Bernadett neki attribuíja a sátoraljaújhelyi Szent Miklós-templom teljes ikonosztázának képeit is. Ez az együttes szerkezetében, stílusában még a 17. században Galíciában meghonosodott formákat követi, faragóját nem ismerjük, képei az Istenszülő-ikon bal alsó sarkában olvasható évszám szerint 1759-ben készültek.²¹ Egy 19. századi leltárból tudható, hogy négy alapképet festett az 1771-ben épült ungdaróci (ma Ungvár része) fatemplom ikonosztázára is, amelyeket a később épült kőtemplomba is átmentettek.²²

1778 áprilisában Bacsinszky püspök Spalinszky Mihállyal szerződött az ungvári székesegyház új ikonosztáza, valamint a szentélyben álló két előkészítő asztal képeinek megfestésére 500 rajnai forintért.²³ A nagy megbízás után további kisebb feladatokat is teljesített még 1780–1781-ben a székesegyházban, illetve a püspöki székházban.²⁴ Kutka János, az ungvári munkálatokat felügyelő egyházi személy az éppen aktuális helyzetét ismertető, Bacsinszky püspöknek címzett leveleiben következetesen csak „Michalko”-nak nevezi Spalinszkyt.²⁵ Néhány év múlva a máriapócsi kegytemplom ikonosztázának új ikonjai megfestésére szerződött, 1787-

19 Puskás, 2015, 138.

20 A mű elpusztult; archív fotója: Terdik, 2014a, 99, 120. kép.

21 Puskás, 2015, 127–128. Puskás Bernadett itt Spalinszky Tádé bazilita festő szerepét is feltételezi, ezért az együttes egy évtizeddel későbbi datálását is elképzelhetőnek tartja.

22 „Hae 4 imagines sunt pictura, et inauratio adhuc Michaelis Spalinszky clarissimi quondam pictoris denati amoenissime ad vivum depictae, mererentur conservari, praemissa illuminatione, si possent adaptari proportionate futuro sculptorio labori.” Eredeti forrása a DAZO-ban, másolatát Makarij Medvigynek köszönöm.

23 A szerződés szövege: Terdik, 2014a, 262–263.

24 Terdik, 2014a, 97.

25 Pl. a szentélybe szánt, két oltárképpel kapcsolatos, 1780 tavaszán írt beszámolóiban: DAZO fond 151, opisz 1, no. 2809, fol. 12r, 73r

ben pedig a szószék kifestésére tett ajánlatot, de ezt végül nem ő készítette el.²⁶ Csongrádi Péter egri festő ikonjait tehát harminc évvel az elkészültük után teljesen újakra cserélték, illetve a próféták képeire ráfestették az új kompozíciókat.²⁷ Hogy pontosan milyen ok váltotta ki ezt a radikális döntést, egyelőre nem tudjuk. Ha Olsavszkynak még tetszettek Csongrádi, néha valóban eléggé változó színvonalú munkái, úgy látszik egy emberöltő múlva ezeket már nem tartották illőnek az egyházmegye legfontosabb zárándoktemplomához.

Spalinszky 1787-ben dolgozott Tokajban, ahol a barokk kori ikonosztázból napjainkra csupán az apostolsor maradt meg eredeti szerepében a 19. században többször jelentősen átalakított együttesből.²⁸ Fönmaradt még két lantformájú alapkép is.²⁹ Az 1940-ben végzett püspöki vizitáció során még további két alapképet is leírtak, amelyek azóta lappanganak. Az egyik Szent Miklóst, a másik pedig az eretnekségeket legyőző Nagy Szent Bazilt ábrázolta.³⁰ Hasonló Szent Bazil-kép állt a máriapócsi kegytemplom neki szentelt mellékoltárán is, amelyen az egyházatya egész alakban jelent meg ugyan, de az eretnek könyvek pusztulása ezen is hangsúlyos volt: lábával megtaposta a tévtanításokat hordozó műveket, miközben az istennyila is rájuk sújtott. Ez az ikonográfiai hasonlóság is megerősítheti a stílusrokonságon alapuló attribúciót, amely a pócsi oltárképet is Spalinszky Mihály életművébe sorolta.³¹

Nyilvánvaló, hogy Spalinszky az ungvári ikonokon mutatta meg tehetsége legjavát: ezen az együttesen a legaprólékosabban kidolgozottak a részletek, az egyes témák. Későbbi munkái közül a pócsi és a tokaji apostolok is hasonlóan igényesen megfestett, de egyszerűsített kompozíciók. Ez utóbbiak lesznek majd követői számára is a meghatározó minták, amint azt például Viller Vencel (1748–1806), Kassán letelepülő, aranyozó-

26 Terdik, 2014a, 65–66, 75, 250–251.

27 1896-ban Spalinszky képeit is kicserélték, mára csak öt ikon maradt fenn az apostolsorból. Ezekről újabban: Terdik, 2020a, 233–238.

28 Az apostolsor egyik ikonjának hátoldalán lévő latin nyelvű emlékfeliratban nevezi meg magát, és adja meg a készítés idejét. A tokaji ikonosztáz 19. századi átalakításáról: Terdik, 2011a, 79–80.

29 Ezekről újabban Puskás Bernadett írt: Terdik, 2020a, 239–240.

30 Majchricsné Ujteleki, 2014, 58. A templom címünnepe Szent Miklós, ezért került a negyedik alapképre egy másik szent.

31 Archív felvételek az oltár 1948 előtti állapotáról: Nagy Szent Bazil-rend gyűjteménye, Máriapócs. A nagyméretű olajfestményt 1948-ban kicserélték, mára elkallódott.

ként induló, majd a görögkatolikus templomokban festői munkásságot is kifejtő mester tevékenysége mutatja. Ikonosztázai közül a magyarkomjáti (Нagyкомját/Великі Ком’яти), amely 1913-tól múzeumi gyűjteményekben (a budapesti Iparművészeti Múzeum vette meg s adta át a Néprajzi Múzeumnak) található, és a még eredeti helyén álló kenézliői együttes kiemelkedő, amely minden bizonnyal az egyik utolsó munkája volt, mert ennek tavaszi befejezése után hamarosan elhunyt.³²

Az 1770-es évektől vannak adatok egy bazilita festő, Spalinszky Tádé működéséről is, aki 1809-ben Mezőzomboron parókusként hunyt el, s az egykori ottani ikonosztáz az ő munkája volt.³³ Hogy Tádé vajon rokoni és munkakapcsolatban állt-e Mihállyal, az források hiányában egyelőre nem dönthető el, mint ahogy az sem, hogy az újabban feltárt dokumentumokban szereplő Spalinszky András festő vajon ugyanebből a családból származott-e.³⁴ A Bereg vármegyei Drágabártfalva (Дорообратово) templomának 1840-ben felvett inventáriumában azt írják, hogy az ikonosztáz négy alapképe, amelyet elegáns és szép munkának találtak, Spalinszky Ferenc műve 1765-ből.³⁵ A szóban forgó képfalat néhány év múlva újra cserélték, amint azt látni fogjuk, sajnos az alapképek további sorsát nem ismerjük, így azt sem lehet ellenőrizni, hogy vajon a Ferenc keresztnev valóban helyes olvasat volt-e, akár a képek hátoldalán, akár a parókia irattárában akkor még megtalálható dokumentumokból vették.

A székesegyházzá alakított ungvári jezsuita templom új rokokó berendezését nagyon hamar mintaadónak kezdték tekinteni az egész Munkácsi Egyházmegye területén. Az ikonosztáz, a baldachinos főoltár és a két előkészítő oltár elkészítésére Franz Feck (Feeg) szobrász szerződött Kassáról 1776-ban, de halála után a munkát testvére, Johann fejezte be

32 Viller munkásságáról újabban: Terdik, 2020c.

33 Korábbi irodalommal: Puskás, 2015, 129–138. A mezőzombori templom a második világháborúban elpusztult a berendezésével együtt.

34 Spalinszky András egy 1778. szeptember 22-én kelt elszámolás szerint a nagymihályi templom toronykeresztjét 35 rajnai forintért és 30 krajcárért aranyozta. DAZO, fond 151, opisz 1, no. 2714, fol. 16. 1789-ben hunyt el, Erzsébet nevű lánya 1796-ban a püspöktől kért segítséget, hogy a falkusi (Falkušovce) ikonosztáz prófétasorának árát (13 rajnai forintot és 36 krajcárt) segítsen neki behajtani. DAZO, fond 151, opisz 5, no. 1428.

35 „16. Iconostasis sculpturae, et picturae antiquissimae, et nimis simplicis. – Principales imagines sunt elegantes, opus Francisci Spalinszki, de anno 1765.” DAZO fond 151, opisz 8, no. 2427, fol. 16v

1779-ben. A következő évben ő készítette a szószéket és a püspöki trónt is.³⁶ Minden bizonnyal a kamarai adminisztráció ajánlhatta a Kassán élő, egyébként bécsi tanultságú mestereket a püspök figyelmébe. A bizánci hagyományokat egyáltalán nem ismerő, római katolikus szobrászok irányába feltehetően maga Bacsinszky püspök fogalmazta meg elképzeléseit. Ha ekkor talán nem is, később írásba foglalta az elvárásait: 1799-ben és 1800-ban a Magyar Királyság három görögkatolikus püspöke (a munkácsi, a nagyváradai és a kőrösi) a Helytartótanács számára röviden összefoglalta, hogy milyen alapvető berendezésre, felszerelésre van szüksége egy görögkatolikus templomnak. A három püspök elvárásaiban jól kirajzolódik egyházmegyéik sajátos hagyománya is. Bacsinszky például az oltár esetében a baldachin vagy oltárkép, az ikonosztácionnál pedig a négy alapkép elé helyezett kis oltárok elkészítését is szükségesnek tartotta, a többiek nem.³⁷ Ezzel persze már az egyházmegye területén olyan szokásokat állandósított, amelyek még elődei idején terjedtek el. Az ungvári ikonosztáz rokokó faragványai, szerkezete, ornamentika kincse hosszú időre kiapadhatatlan forrás lett az egyházmegye újonnan épülő templomai számára. A mű olyan jól sikerült, hogy a későbbi mesterek és a megrendelők is úgy gondolták, ezt kell követniük, amire a fennmaradt szerződések szövegében időnként utalnak,³⁸ s minden bizonnyal ez volt a püspök elvárása is.

Spalinszky Mihály ungvári ikonjai, a szobrászati munkákhoz hasonlóan, fontos referenciaponttá váltak az egyházmegyében. Festői stílusa sok szállal kötődik az ukrán barokk festészethez, amelyben már jó ideje teret nyert a nyugati előképek alkalmazása, különösen az ünnepek történeti jeleneteiben, az apostolok és próféták ábrázolásain, de az is megfigyelhető, hogy az ikonosztázok alsó sorát alkotó alapikonok esetében erősebben ragaszkodtak a bizánci művészet megszokott formáihoz.³⁹ Ennek a barokkos, számos realiztikus elemet alkalmazó stílusnak

36 Minderről részletesebben: Terdik, 2014a, 91–115, 261, 264.

37 Terdik, 2009, 135–36. Az alapképek előtti kis oltárokat egyedül a bazilita templomokban használták Szent Liturgia végzésére is. A parókiális templomokban általában a római katolikus papok miséztek rajtuk, amit 1781-ban Nyíregyházán és Bujon is feljegyeztek. Előbbihez lásd: Nyirán – Majchricsné Ujteleki, 2017, 184. Utóbbi: GKPL, IV–I–a, fasc. 2, no. 16.

38 Például a hajdúdorogiai 1799-ben: Terdik, 2011a, 89–90.

39 Az ukrán ikonfestészet központja ekkor a kijevei barlangmonostorhoz kapcsolódó akadémia volt: Miliaeva, 1997, 79–87.

a korábbtól való különbözőségét a kortársak is érzékelték. Legalábbis erre utal Szécsényi József nagykárolyi festő Bacinszky püspökhöz 1790. szeptember 16-án írt levele, amelyben panaszosan említi a mezőteremi (Tiream) ikonosztáza kapcsán neki felrótt kifogásokat. Szécsényi azzal utasítja ezeket vissza, hogy ő ebben a munkájában az ungvári székesegyház ikonosztázát igyekezett követni, s még Major Gergely püspöknek is tetszett, bár „jó lehet találkozni itt is némelyek, a kiknek ezen munka sem teszik, mivel azt állítják, hogy a Szentek sok sanyaruságban élvén; azok képjeinek fekete, sovány, és szomorkásnak kelletik lenni, nem pedig vidám és világos ábrázatunak; az alsó nagy képeknek pedig szébben ülni kelletik, mint az Archijerei szokot festetni.”⁴⁰ (Függelék 1.3.) Mezőterem szatmári román parókia volt, ahol a közösséget nagyobb fokú konzervatívizmus jellemezte. Hogy milyen típusú festészetet tekintettek volna a „kritikusok” elfogadhatóbbnak, azt talán a máramarosi, szatmári és bihari fatemplomokban fennmaradt emlékek bizonyos csoportjai alapján lehet elképzelni, amelyeket időnként sematizmusba hajló egyszerűség jellemez.⁴¹ Az utolsó, formai kifogás, hogy ti. az alapképeken a szenteknek ülniük kellene, szintén a román területen is elterjedt balkáni tradícióra utal, amely egyértelműen érvényesült a nagyváradi (Oradea) és a balázsfalvi (Blaj) székesegyházban is.⁴² Szécsényi bemutatkozása nem volt hatástalan a püspöknél, a következő évben ugyanis egy általa festett ikont adományozott Abaújszántóra, az újonnan elkészült templomba. Ez az egyetlen eddig ismert, szignált műve. Későbbi munkáira nincs adatunk, 1795-ban már özvegyét említik.⁴³

Szécsényi igazából egy másik ügy kapcsán kereste meg a püspököt: a szatmári esperes ugyanis nem akarta engedni, hogy a kismajtényi (Mof-tinu Mic) templomban felvállalt munkáját folytassa. Alkalmasságát bizonyítandó egyrészt mellékelte a majtényaik elismerő levelét, másrészt a salánki (Шаланки) parókus és az esperes őt ajánló leveleit, elismerő sorait

40 DAZO, fond 151, opisz 5, no. 230, fol. 21–22. Major Gergely (Grigore Maior) fogarasi görögkatolikus püspök (1772–1783) volt. A mezőteremi ikonosztáz ma már nem létezik.

41 Máramarosban ilyenek voltak például Alexander Ponehalszki, Radu Munteanu, és más név szerint nem ismert festők. Vö. Bratu, 2015, 94–217.

42 Terdik, 2014a, 171–173, 199–206.

43 Az Istenszülő a Gyermekkel-ikon ma az egri Dobó István Múzeumban található. Részletesen ismerttettem: Terdik, 2020a, 241–242.

a befejezett munkáról (ez utóbbiak szláv nyelvű dokumentumok, lásd: Függelék 1.3.b-c). A mezőteremi, kismajtényi művei mára elenyésztek,⁴⁴ Salánkon azonban több ikont is őriznek, amelyeket ezek szerint Szécsényi műveinek is tarthatnánk. A jelenlegi salánki templom az 1870-es években épült, a korábbi fatemplom ikonosztázát azonban egészen a 20. század elejéig használták, amikor azonban a budapesti Réta és Benedek műipari intézettel új, egységes berendezést készítettek. A korábbi együttes darabjait a templom tornyában deponálták. A régi ikonosztázból fennmaradt a négy alapkép és a tizenkét apostol ikonja, amelyek egy mester műveinek tűnnek, és stílusuk alapján valóban készülhettek az 1770/80-as években, tehát lehetnek Szécsényi művei.⁴⁵ Stíluskritikai megfontolások alapján ehhez az együtteshez kapcsoltam a fancsikai (Фанчикове) ikonosztáz 18. század végén készült ikonjait is, de ez a kérdés még további kutatást igényel.⁴⁶

Úgy tűnik azonban, hogy néhány év múlva már a román parókiákon is győzedelmeskedett az új stílus. Alsószopor (Supuru de Jos) faluban, amely a történeti Erdély és Magyarország határán feküdt, olyannyira, hogy a település nagyobb része Szatmár vármegyéhez, de a másik része az erdélyi Közép-Szolnokhoz tartozott közigazgatásilag, a templom ikonosztázának megfestésére 1804. október 1-jén, Vörös Antal „érdemes Pictor”-ral kötött magyar nyelvű szerződésben egyértelműen leszögezik: „hogy mindenben hasonló legyen munka az Unghvári Cathedralis Templomban lévő munkához.”⁴⁷ (Függelék 1.4.) Mivel a szerződésben szereplő

44 A kismajtényi egykori fatemplomról, amelyben Szécsényi dolgozott, a 19. század közepéről egy rajz maradt fenn. A rajzot és az egykori templomocskát ismertettem: Terdik, 2009, 121–123, 147, 1. kép. Lásd még: Szócs, 2010, 25–30.

45 Az ikonokat 2006 tavaszán a helyszínen vizsgáltuk: ekkor két alapképet (Krisztus és Istenszülő) a templom szentélyében őriztek, ahol másodlagos elhelyezésben látható volt még két rokokó lizéna is, amelyek minden bizonnyal a korábbi ikonosztáz díszítőfaragványai közül származtak. A másik két alapképet és az apostolokat a parókia padlásán tárolták. Itt volt még egy Mandylion ikon is, amely stílusában eltért a többi táblaképtől, feltehetően a 18. század elejéről származott. Az egykori királyi ajtó keretét, amely szintén inkább a 18. század elején készülhetett, a templom tornyában őrizték.

46 Terdik, 2018a, 62–63.

47 DAZO, fond 151, opisz 6, no. 1355, fol. 38. Az alsószopori templom hajójának déli falán, kívül a főpárkány alatt látható évszám szerint a templom 1792-ben épült. A templomról lásd még: Szócs, 2008, 18, 26. 1795. június 3-án, Tasnádon Rosti Pál

ikonosztáz ma már nem áll a templomban, nem tudjuk megítélni, hogy Vörös mennyire felelt meg az elvárásoknak.⁴⁸ A szerződésben ikonográfiai szempontból egy ritka kérés is szerepel, amelyben a királyi ajtó és a diakónusi ajtók keretléceire festendő szenteket is meghatározták. A korszakban bevett megoldásnak számított, hogy a királyi ajtó tokjának oldallapjaira Nagy Szent Bazil és Aranyszájú Szent János liturgiaszerző egyházatyákat festették, ahogyan itt is kérték, de a diakónusi ajtók keretének oldallapjait ritkán díszítették, noha ez a lengyel-ukrán területeken a 17. század végétől kezdve általánosnak számított. Az alsószopori szerződésben az északi ajtó félfáira Szent Gergelyt (valószínűleg Teológus, vagyis Nazianzi Gergelyre gondoltak, aki az előbb említett két egyházatyával alkot megszokott hármast), valamint Damaszkuszi Szent Jánost, a déli ajtó félfáira pedig a két nagy alexandriai egyházatyát, Atanázst és Cirillt kérték. Vörös Antal más munkáját egyelőre nem ismerjük, származásáról sincs fogalmunk. Talán valamelyik közeli nagyobb városból, Nagyváradról vagy Debrecenből, de akár Erdélyből is hívhatták erre a munkára.⁴⁹ A szerződés szerint neki kellett gondoskodni a faragóról is, akinek nevét egyáltalán nem említik.

Az ungváritól különböző, rokokó elemeket nélkülöző, késő barokk díszítő szobrászat kimagasló emléke a Munkácsi Egyházmegyében a hajdúdorogi templom berendezése lett, amelynek munkálatai már a 19. századra csúsznak. A monumentális ikonosztázion faragására 1799-ben szerződtek Jankovics Miklóssal, a Délvidékről Egerben letelepedő és dolgozó ortodox szobrásszal. A szerződésben az ungvári székesegyház, a pesti görög ortodox templom és a karlócai (Сремски Карловци) szerb ortodox székesegyház ikonosztázaira mint figyelembe veendő előképekre hivatkoznak.⁵⁰ Ezen a széles horizonton egyrészt a megrendelők által ismert (Ungvár), másrészt a készítő mester saját kínálatából származó művek tűnnek fel. Jankovics saját munkájaként hivatkozhatott a pesti templomra, ugyanakkor stílusának gyökerére a karlócai monumentális

üveges mesterrel kötöttek magyar nyelven szerződést a templom ablakainak elkészítésére (DAZO fond 151, opisz 1, no. 1099, fol. 8.), ami a befejezés évét is jelölheti.

48 Az ikonosztázát a 20. század végén bonthatták ki. Egyes töredékeit 2003-ban Szatmárnémetiben, a Szatmár Megyei Múzeumban őrizték, de néhány év múlva vissza kerültek a helyi ortodox esperesség birtokába.

49 A korszakból Veress Mátyás (1739–1809) kolozsvári festőre van adat, akinek volt egy Antal nevű fia is, de ő Baróton élt és az asztalosmesterként dolgozott. B. Nagy, 1970, 328–329.

50 Terdik, 2011a, 50–53. A faragóval kötött szerződés: uo. 89–90.

ikonosztáz utal, amelyet az újvidéki (Нови Сад) Markovics-dinasztia tagjai és tanítványaik emeltek az 1770-es években.⁵¹ Jankovics műhelyében feltehetően már egri tanítványa, Pádits Péter közreműködésével készült a 19. század elején több görögkatolikus templom ikonosztáza is (Szerencs, Sajópálfala, utóbbi mára elpusztult), amelyeket Jankovics halála után Pádits önálló munkái követtek (Abod, Abaújszántó).⁵² Pádits legnagyobb szabású munkája a budai szerb ortodox székesegyház ikonosztáza lett (1813), amelynek képeit Arsenije Teodorović festette (1817–1820), akivel annak rövid egri tartózkodása alatt még komaságba is került.⁵³ A Jankovics által tervezett dorogi képfal képarányainak köszönhetően jelent meg az egyházmegye területén az álló alakos alapképek festésének lehetősége is, ami – jelenlegi tudásunk szerint – korábban nem fordult elő, de a hazai ortodox ikonosztázok döntő többségénél a 18. század közepétől kezdve már általánosnak mondható. Az ungvári székesegyház ikonosztázán még az ősi hagyományt, a félalakos beállítást preferálták.

A hajdúdorogi ikonosztázion nemcsak a szobrászati, hanem a festészet stílusában is különbözik az ungvári székesegyházétól. Még Bacsinszky püspök életében, 1808-ben szerződött két bajai származású festő, Szüts János és Hittner Mátyás a nagy munkára, amely miatt Miskolcra is telepedtek családjukkal együtt a hajdúvárosba. A szerződésükben megjegyezték, hogy a képek „ritus szerint” lesznek kiosztva, és a „mai világnak leg jobb ezléssére” készülnek, amin a világos alapot és a szenteknek „a maga eredeti valóságában”, természetes színekkel történő ábrázolását értik.⁵⁴ Az évekig húzódó munkát számos konfliktus kísérte: a festők először a várossal, majd egymással is összevesztek. Szüts Hajdúdorogon maradt, Hittner azonban Kassán telepedett le. Utóbbi működése több más görögkatolikus templomban is kimutatható (pl. Tokaj, négy alapkép, 1820 körül).⁵⁵ Feltehetően egyikük sem járt akadémiára, művészetükre viszont nagy hatást gyakoroltak azok a Bécsben tanuló művészek, akik ekkoriban a hazai ortodox templomok monumentális ikonosztázain dolgoztak. Például Arsenije Teodorović, akinek első nagyobb megbízása éppen

51 A Markovicsok munkásságáról: Кулић, 2007. Tanítványokról, Manojlovićsról, aki 1788-ban a bajai ikonosztázra szerződött: Golub, 2011.

52 Terdik, 2011a, 53–54.

53 Erről lásd: Simić, 2019, 129–178. Kulić, 2019, 179–188.

54 A szerződés szövege: Terdik, 2011a, 90–91.

55 A dorogi és más munkáikról: Terdik, 2011a, 54–65.

Hittner szülővárosában, Baján, a Szent Miklós-templom ikonosztáznak megfestésére szolt 1793-tól kezdve – amelyet ők minden bizonnyal láthattak. Miskolcon pedig tanulmányozhatták Anton Kuchlmeister bécsi festő munkáit is, aki 1801-től kezdve Pesten és az északkelet-magyarországi ortodox templomok többségében dolgozott.⁵⁶ A dorogi ikonok festői ugyanabból a metszethagyományból merítettek, mint nagyobb jelentőségű kortársaik,⁵⁷ de a festésmódon, a kompozíciók szerkesztésén, a sötét tónusú és a természeti hátterek alkalmazásán is érezhető a késő barokk bécsi akadémiizmus követésének szándéka. Ők festették a templom szószékét és püspöki trónját is. Előbbi hátfalán különösen szép a magvető alakja, a kosarat díszítő egyházatya ábrázolások azonban már nem érik el ezt a minőséget.

Hittner későbbi művei közül érdemes kiemelni a bodrogmezői (Lelészpolyán/Pol'any) rokokó ikonosztázba festett öt képét (alapképek és Krisztus, a nagy főpap), amelyeket először 2011-ben stíluskritikai megfontolások alapján attribuáltam neki.⁵⁸ Az együttest az elmúlt években restaurálták, melynek során a képek háttérét bearanyozták. Feltehetően a háttér modellálására használt bólusz alapján következtetett a restaurátor – sajnos tévesen – arra, hogy az alapképek háttere eredetileg aranyozva lehetett. Az ikonosztáz a hátoldalán olvasható 19. század végi felirat szerint 1800–1809 között készült, de a feliratban sem a faragók, sem a festők nevét nem említik. A képek többségét egy Hittnernél jóval képzetlenebb festő alkotta, akinek nevét eddig nem ismerjük. Ez a festő talán nem sokkal a faragó után dolgozott. Hittner azonban csak 1820 körül, már kassai korszakában foghatott ehhez a munkához.

A bodrogmezői ikonosztáz rokokó faragása nagyon ügyes, gyakorlott, kiváló formaérzékkel rendelkező szobrászra vall, aki az építmény struktúrájának kialakítása során minden bizonnyal az ungvári székesegyház képfalából indult ki, azonban a faragványok finom részleteiben, a növényi ornamensek, virágok, szőlőfürtök merész, aprólékos kidolgozásában meg is haladja előképét. Különös fellángolása ez az időnként szertelennek

56 Kuchlmeister munkásságáról újabban a korábbi irodalommal: Terdik, 2019, 205–210.

57 A tabáni székesegyház ikonosztáza kapcsán tárták fel Arsenije Teodorovič metszet-használatát. Az ottani Feltámadás-ikon feltételezett metszetelőképét (lásd Simiic, 2019, 164–165) sokkal szorosabban követi a hajdúdorogi ikonosztáz középtengelyében elhelyezett Feltámadás-kép. Utóbbiról: Terdik, 2011a, 62, 174, 54. kép.

58 Terdik, 2011a, 63.

tűnő rokokónak, amelyet ebben az időszakban már véglegesen kezdett felváltani – legalábbis országos szinten, de nem a Munkácsi Egyházmegyében – a klasszicizmus néhány évtized múlva végtelen unalomba fülledő, rendteremtő szemlélete. Szerencsére itt még nyoma sincs ennek a tendenciának. A faragványok stíluskapcsolatai alapján a bodrogmezői ikonosztáz szobrása feltehetően az a Martin Duchnovics lehetett, aki a nevickei (Невицьке) Istenszülő oltalma görögkatolikus templom pompás képfalát 1798-ban faragta az együttes hátoldalán olvasható egyházi szláv nyelvű felirat szerint. Ugyanebben a feliratban az ikonfestő Timotej Koharszkij is megnevezi magát.⁵⁹ Az ikonosztáz festményeit szemlélve úgy tűnik, hogy nyugati előképek alapján dolgozó, de a Spalinszky és szűkebb követőinek művészi színvonalát el nem érő festő volt. Az alapképek háttérének krétaalapját vésett mustrával is díszítette.⁶⁰

Duchnovics szobrász életútjáról keveset tudunk. A magyar szakirodalomban felbukkan Duchnovszky Martinus szobrász neve, aki 1773-ban Bártfán kapott polgárjogot, és a katolikus „patríciusok” közé tartozott.⁶¹ Egyelőre nem tudni, hogy lehet-e kapcsolat a két személy között. Az 1930-as években M. Lelekács foglalkozott Duchnovics műveivel, az általa közölt adatok szerint 1788-ban az ungi Koromlak (Korumlya/Koroml’a) temploma számára dolgozott, a szobrászt ekkoriban sztropkóiként (Stropkov) vagy nagymihályiként (Michalovce) említik. Nevickén kívül dolgozott még Topolyánban (Тopol’а, ma Nagymihály része), Gezsényben (Гéзсэ́н/На́жин) és Kalnikon (Beregsárrét/Кальник), s állítólag ez utóbbi helyen is hunyt el.⁶² Ezek alapján Duchnovics pályája felső Zemplénből indult, de a legtöbb megbízást az ungi parókiáktól nyerte.

Duchnovics az ungi Drugetháza (Záricsó/Заричово) templomában 1809-ben készítette el a faberendezést az ikonosztáz hátoldalán olvasható

59 A felirat fotóját és átíratát közli: Приймич, 2014, 136, 138.

60 A két központi alapképet valamikor erősen átdolgozhatták, de a háttér megmaradt. Az Istenszülő-alapkép a római Santa Maria Maggiore bazilika főikonjának formáját követi, ami nem volt túlságosan gyakori ebben a korszakban. Erről lásd: Terdik Szilveszter: Egy csodatévő kegykép sajátos ökumenizmusa. A római Lukács-ikon példája, *Görögkatolikus Szemlélet* 6(2019), 3–4. szám, 112–115.

61 Aggházy, 1959, 186.

62 Idézi: Приймич, 2014, 138. Ezek a művei nem maradtak fenn, a szóban forgó templomokat átépítették. A beregsárréti templomban a 18. század végén dolgozott, az itteni munkájával kapcsolatban Duchnovszki névalakot is közölnek. Vö. Сирохман/ Syrokhman, 2000, 183.

emlékfelirat szerint, a festést a fentebb említett Kohárszky Timót végezte.⁶³ A szerzőpárost a templom 1848-ban felvett leltára is említi, utóbbi színvonaláról nem volt túl jó véleménye a leltár készítőjének.⁶⁴ Feltehetően ez eredményezhette, hogy a 19. század második felében a képeket átfestették, először talán Vidra Ferdinánd 1859-ben, aki akkor itt a falakon dolgozott. 2017-ben a helyszínen járva azt tapasztaltuk, hogy az Isten-szülő születését ábrázoló alapképet eredeti helyéről kiemelve a templom nyugati karzatán tárolták. A többszöri átfestés ellenére a háttér eredeti mustrája, vagyis vésett ornamentális díszítése még átütött. Ez a háttér a nevickei alapképekre is jellemző volt, ami Kohárszky tevékenységének egyetlen tanúja maradt. Duchnovics stílusa is visszafogottabb lett már ezen az együttesen. Az ikonosztáz oromzatán a kálvária csoport körül itt is alkalmazta azt a baldachin motívumot, amely korábbi munkáin is látható, azonban a diadalívét kitöltő ornamensek között elhelyezett emberarcú stilizált Nap és Hold máshol nem szerepel.

Két olyan helyszínről is tudunk tehát, ahol ez a szobrász és festő együtt dolgozott. Ezek alapján felmerülhet, hogy a bodrogmezői ünnep- és apostolsor festőjének Koharszkyt tekintsük. A kérdés eldöntése azonban még további összehasonlító elemzést igényelne, amire a nevickei ikonosztáz kevésbé átfestett, felsőbb sorai még alkalmasak lehetnének.

Ezekben az években alkotott Ungvár környékén két másik mester, Zsolnai György festő és Majerhoffer János faragó. A levéltári forrásokban és a szakirodalomban Szolnay György és Zsolnay György festő tevékenységére vannak adatok. Előbbit nagymihályi, utóbbit ungvári festőnek nevezik. Úgy tűnik, hogy két különböző személyről van szó, de rokonok

63 Az 1770-ben épült templom történetéről, és az ikonosztáz készítőiről megemlékezett már: Torma János: Zaricsó községünk múltja és jelene. *Görögkatolikus Szemle* 2(1901), 2. szám, 2–3. A feliratot közölte: Сирохман/Syrokhman, 2000, 76.

64 „A' képállvány, melly a' szentélyt a' hajótól elrekeszti, az egyház 's a' hívek költségén Duchnovits nevű fa metsző által 1809ik esztendőben kimetszetett, 's csakugyan ebben az évben Kohárszky Timók (!) által kifestetett. – Ezen képállvány áll négy fő sarkalatos képekből, királyi kétfelé nyíló ajtóval, első osztályban; második osztályban vagy 12 kép 12 szentesített ünnepeket ábrázoló, 3ik osztályban 12 apostol, és Urunk Jesus Krisztusunk mind fő pap képe a' közepében; 4ik osztályban 120t Proféták képei, mellyek felett Üdvözítőnk keresztje díszelég, melly mellyet Szüz Mária, 's János Apostol ábrázoltatnak. Ezen képállvány festése tartós, aranyozása gyönyörűséges, képek azonban művésznek avatatlan kezét tanusítják.” DAZO fond 151, opisz 9, no. 2668, fol. 51.

(apa és fia?) is lehettek. A vezetéknev kétféle alakja abból adódhat, hogy a „Solnay” nevet különféleképpen olvasták, vagy hallás után különböző módon írták.

Georg Szolnay 1772 májusában a homonnai (Humenné) Csáky-kastélyban dolgozott, de nem lehet tudni pontosan mit.⁶⁵ 1774. július 20-án a nagymihályi görögkatolikus templom teljes berendezésére (főoltár, előkészítő oltár, ötsoros ikonosztázion) Georgius Plebanovics homonnai szobrásszal együtt adott ajánlatot.⁶⁶ 1786-ban, nagymihályi festőként a tóketerebesi (Trebišov) pálos kolostor falképeinek értékbecslését végezte.⁶⁷

1792-ben Zsolnay György ajánlatát fogadta el a Kamara az ungvári római katolikus plébániatemplom főoltárának márványozására és aranyozására.⁶⁸ Az ungvári görögkatolikus székesegyház számadásai szerint 1794/95-ben egy kisebb összeget fizettek neki, egy közelebről meg nem határozott munkáért.⁶⁹ 1799-ben és 1800-ban is adott árajánlatot a lakárdi (Lekarovce) görögkatolikus templom berendezésének festésére és aranyozására.⁷⁰ Ő festette az ungi Alsószlatina (Nagyszlatina/Нижне Солотвино) templomának ikonosztázát, amelyről szláv nyelvű, de latin betűvel írt szerződése fönmaradt.⁷¹ 1802-ben a turjasebesi (Turjabisztra/Tур'я-Бистра) ikonosztáz festésére tett árajánlatot, amelyet Martin Duh-

65 Granasztói, 2009, 123.

66 Az ügyiratot ismertették, részben publikálták: Henszlmann, 1973, 59.

67 Garas, 1955, 256. Jávor, 2000, 176.

68 MNL OL E 87. 81. csomó 17. kútfő. fol. 112. Zsolnay 400. forintról szóló, német nyelvű árajánlata, 1792. május 19-én kelt. Uo. fol. 479.

69 „110 – Pictori Georgio Zsolnay pro labore sub B.P. – 4 Rfl.” DAZO fond 151, opisz 25, no. 177, fol. 71

70 Az első ajánlatot latinul adta. A szobrászati munkát 800, a festészetit 1200 rajnai forintra becsülte. A templom két keresztjének és a hozzá tartozó gomboknak az aranyozásáért 60 rajnai forintot kért volna. Az ajánlat 1799. aug. 20-án kelt Ungváron. Latin aláírása mellett (Georgius Zsolnay Pictor Ung.) pecsétje is szerepel. MNL OL E 87. 256. csomó, 20. kútfő fol. 798r. A másik árajánlat sokkal részletesebb, német nyelvű. A szobrászati részre Majerhoffer András, ungvári szobrásszal közösen tettek ajánlatot Ungváron, 1800. jan. 18-án. Ezen is szerepel mindkettőjük pecsétje, Zsolnay aláírása német (Georg Zsolnay Maler). Uo. fol. 799.

71 Kelt Lehocson, 1800. okt. 16. DAZO fond 151, opisz 6, no. 607, fol. 3. A szerződést a szerednyei esperes levele kíséri.

novszky faragott.⁷² Zsolnay ezt a munkát nem kapta meg, hanem helyette Franciscus Paeer (Peer) munkácsi festő lett a befutó, aki Zsolnay 630 forintos ajánlatával szemben 440 forintért is elvállalta.⁷³ Az utóbbi festő munkásságával szemben Vacsinszky püspöknek is támadtak kételeyei, ezért a kisbereznai (Малий Березний) bazilita házfőnököt kirendelte a helyszínre, hogy ellenőrizze, mit alkot. Az esperes beszámolója szerint az igumen az eddigi munkát látva elégedett volt Peer teljesítményével.⁷⁴ Ami azért is különös, mert Peernek nem ezt volt az első ikonosztáza: 1784-ben ő festette a zugói (Нуклива/Гукливи́й) Szentlélek leszállása fatemplom ikonosztázát is.⁷⁵ Zsolnay 1803. július 20-án a kereknyei (Коритняни) templom oltárának, baldachinjának, gyertyatartóinak festésére, aranyozására szerződött 200 rajnai forintért.⁷⁶ A berendezést itt 1798/99-ben Johann Majerhoffer ungvári mester készítette, igaz, úgy érezte, hogy a többletmunkáit nem fizetik meg, ezért a kifizetés kapcsán vitába keveredett a parókusssal, majd a közösséggel is, amely az úriszék elé vitte az ügyet. A vita lezárását nem ismerjük, de a közösség panaszából kiderül, hogy 1800 szeptemberében Majerhoffer már a bukóci (Bukovce) monostorban dolgozott.⁷⁷ Az ügyiratban fennmaradt ikonosztázvázlat, és a még ma is álló képállvány tanúsága szerint Majerhoffer az ungvári

72 Popovics András, turjasebesi parókus levele a megyéspüspöknek, 1802. júl. 9-ről. DAZO fond 151, opisz 6, no. 1053, fol. 36. Mellette egy kis cetlin a festő ajánlatának másolata. Uo. fol. 38.

73 DAZO fond 151, opisz 6, no. 1053. fol. 65.

74 Lyachovits János esperes jelentése Nagybereznáról, kelt 1802. augusztus 30-án. DAZO, fond 151, opisz 6, no. 1063, fol. 65r.

75 Приймич, 2014, 127.

76 Latin nyelvű szerződésének másolata: DAZO fond 151, opisz 6, no. 1202, fol. 122.

77 A közösség anyagi tehervállalásait felsoroló, latin nyelvű jegyzéknek a másolatát, amely 1798. október 22-én kelt, Majerhoffer egy olyan papírra írta át, amelyen egy ikonosztázrészlet (egy alapkép, és egy ajtó kerete) rajza is látható. Ez és a panaszát ismertető, a püspöknek szóló kísérőlevele 1800 júniusában kelt: DAZO fond 151, opisz 6, no. 616, fol. 1–2. A parókus válasza, és közösség panasa: uo. fol. 3–4. A rajzot forrásmegjelölés nélkül közölte: Приймич, 2014, 140. Más források szerint Kereknyén 1799-ben az ikonosztázt Duhnovics vagy Plebanovics faragó készítette volna (Сирохман/Суроґхман, 2000, 35), ami az itt bemutatott források tükrében nehezen tartható. Bukócon valóban áll egy rokokó faragású ikonosztáz, bár a képei jóval későbbiek. Restaurálása éppen most zajlik, ami talán a faragás korának pontosabb meghatározásában is segíteni fog.

székesegyház ikonosztázát tekintette mintának.⁷⁸ Hat évvel később kérték fel ennek az ikonosztáznak a festésére Zsolnay Györgyöt, aki 1400 forintért fel is vállalta a munkát. Ugyanekkor Majerhofferrel egy szószék készítésében is megállapodtak, amely 150 rajnai forintba került. Ebben az évben szerződtek az árokiak (Járok/Ярок) egy faragóval és egy festővel az ikonosztázuk elkészítésére: előbbi munkája 843 rajnai forintba és 58 krajcárba került volna, míg a festés és aranyozás 1127 forintot emésztett volna fel a kontraktusuk szerint.⁷⁹ A két mester nevét itt nem említik, s más forrás szerint csak 1825-ben lett kész a képfal.⁸⁰

1800 júniusában egyébként még Kohárszky Timóteus is bejelentkezett a püspöknél a kereknyei ikonosztáz festésére, amelyet Barankovics nevű, hegygombási (Hlivisce/Hlivištia) parókus ajánlott neki, s kérte a püspököt, hogy engedélyezze ezt a munkát. Aláírásából kiderül, hogy Sztropkón élt.⁸¹ A fentebb ismertetett kereknyei szerződések fényében úgy tűnik, hogy ezt a megbízást nem ő nyerte el. Ha Kohárszky Sztropkóról származott, akkor talán onnan ismerte Duchnovicsot, ami részben meg is magyarázza, miért dolgoztak több helyen is együtt.

Zsolnay festészetének megítélését erősen nehezíti, hogy az itt felsorolt munkái közül egy sem maradt fenn, vagy ha igen, annyira átdolgozott állapotban, hogy tanulmányozásra alkalmatlan. A szabolcsi Kopócsapáti (ma: Aranyospáti) római katolikus templomának szentélyében ismertek még falképei és egy Mater misericordiae-t ábrázoló oltárképe, amelyek 1806 körül készülhettek, de ezek is erős átdolgozást szenvedtek az utóbbi évtizedekben.⁸²

Bacsinszky püspök szolgálatának „megkoronázása lett”, hogy utolsó éveiben a Szent Korona is Ungvárra látogatott, amely némely ikonosztázon látható nyomot eredményezett. A Szent Korona a napóleoni háborúk alatt kétszer is Ungváron, még hozzá a görögkatolikus püspöki palota egyik szobájában éjszakázott. Először 1805. december 9-én (mások szerint 10-én), amikor a királyi felségjelvényeket Budáról titokban Munkácsra

78 A kereknyei templom ikonosztázáról készül képek: Приймич, 2014, 141.

79 A kereknyei latin nyelvű szerződés másolata, valamint az ároki parókia számadáskönyvéből kivett adatot a kerületi esperes jegyezte fel 1805-ben. Eredetije a DAZO-ban, fotóit Makarij Medvigy atyának köszönöm.

80 Сирохман/Syrokhman, 2000, 44.

81 DAZO fond 151, opisz 6, no. 617.

82 Entz, 1986, 269–272, 133. kép

(Мукачево) menekítették. A visszatérés már ünnepélyes keretek között zajlott 1806 márciusában: Ungváron újra a püspöki palotában fogadták az ereklyét Bacszinszky András püspök vezetésével, számos egyházi, világi előkelőség, valamint a gimnázium diákjainak részvételével. Szónoklatok, ünnepi köszöntő versek sorozata hangzott el a nagy esemény alkalmából.⁸³ Úgy vélem, hogy néhány év múlva az események hatása alatt készültek a Szent Koronával díszített királyi ajtók, emléket állítva ennek a rendkívüli vendégségnek. Egyelőre nem tudjuk, hogy a Szent Korona-motívum alkalmazása a faragó vagy éppen a megrendelő parókusok ötlete volt-e. A Munkácsi Egyházmegye templomaiban a 15. századtól kezdve a királyi ajtók szárnyai egyre díszesebbé váltak, a szerény méretű és léptékű fatemplomokban gyakran szinte az egyetlen igényes kialakítású berendezési tárgynak számítottak. A barokk térhódításával áttörtté váltak, a kis képmezőket burjánzó növényi ornamensek vették körül. A két ajtószárny zárólécének csúcsán általában egy díszesebb kereszt ékeskedett, időnként valamilyen stilizált korona is megjelent alattuk, amit az ajtó elnevezése inspirálhatott. Az ungvári székesegyház rokokó ikonosztáziójának királyi ajtajára egy hangsúlyos püspöki mitrát helyeztek, amelyet a következő évtizedekben mintaadónak tekintettek a többi képfalon is. Ungvár környékén két olyan ikonosztázion is fennmaradt azonban, amelyeken nem püspöki, és nem is valamilyen világi uralkodói jelvény, hanem egyértelműen a magyar Szent Korona stilizált ábrázolása jelenik meg a királyi ajtó zárólécén. Az egyik az alsódomonyai (Доманинци, ma Ungvár része), a másik a városhoz közeli Árok templomában található. Mind a két templom a 19. század első éveiben épült, ikonosztázaikat pedig talán a század második évtizedének végén faragta ugyanaz, egy eddig sajnos pontosan nem azonosított mester.⁸⁴ A képfalak szerkezete az ungvári székesegyházét követi, azonban faragott díszek már nem rokokó, hanem klasszicizáló jellegűek.

83 DAZO fond 151, opisz 6, no. 1534.

84 A domonypairól: Сирохман/Сырохман, 2000, 27. Az árokiról: uo. 44. Lásd még: Terdik Szilveszter: A Szent Korona néhány különleges ábrázolása, *Görögkatolikus Szemle*, 30(2019), 9. szám, 16–17.

1. A máriapócsi kegytemplom ikonosztáza (fotó: Áment Gellért, 2014) ▶

2. Csongrádi Péter: Salamon király a máriapócsi ikonosztázon. Tisztított állapot (fotó: Somogyi Márton, 2010)

3. Csongrádi Péter: Illés próféta a máriapócsi ikonosztázon. Tisztított állapot (fotó: Somogyi Márton, 2010)

4. Ismeretlen ikonfestő: Istenszülő a Gyermekkel, Baktakék (fotó: Bakos Zoltán, 2011)

5. Ismeretlen ikonfestő: Tanító Krisztus, Baktakék (fotó: Bakos Zoltán, 2011)

6. Az ungvári székesegyház ikonosztáza (fotó: Mudrák Attila, 2012)

7. Spalinszky Mihály: Krisztus, a nagy főpap. Egykor a máriapócsi ikonosztázon (fotó: Áment Gellért, 2020)

8. Spalinszky Mihály: Szent Márk evangélista. Egykor a máriapócsi ikonosztázon (fotó: Áment Gellért, 2020)

9. Spalinszky Mihály: Szent János evangélista. Egykor a máriapócsi ikonosztázon (fotó: Áment Gellért, 2020)

10. Tokaj, a Szent Miklós-templom ikonosztáza (fotó: Bakos Zoltán, 2011)

11. Spalinszky Mihály: Szent Péter apostol és Szent Márk evangélista a tokaji ikonosztázon (fotó: Bakos Zoltán, 2011)

12. Spalinszky Mihály: Istenszülő a Gyermekkel. Egykor a tokaji ikonosztáz alapképe (fotó: Áment Gellért: 2020)

13. Spalinszky Mihály: Tanító Krisztus. Egykor a tokaji ikonosztáz alapképe (fotó: Áment Gellért: 2020)

- ◀ 14. A kenézli Krisztus mennybemenetele templom ikonosztáza (fotó: Bakos Zoltán, 2011)
- 15. Szécsényi József (?): Istenszülő a gyermekkel. Salánk (fotó: Kutas Eszter, 2006)

16. Szécsényi József (?): Tanító Krisztus. Salánk (fotó: Terdik Szilveszter, 2006)

17. Szécsényi József (?): Szent Lukács evangélista. Salánk (fotó: Terdik Szilveszter, 2006)

18. Apostol-kép feltárás közben. A fancsikai Krisztus mennybemenetele templom ikonosztáza (fotó: Lángi József, 2015)

19. Krisztus mennybemenetele alapkép feltárás közben. Fancsika, ikonosztáz
(fotó: Lángi József, 2015)

20. Istenszülő a Gyermekkel – alapkép feltárás közben. Fancsika, ikonosztáz
(fotó: Lángi József, 2015)

21. Tanító Krisztus alapkép feltárás közben. Fancsika, ikonosztáz (fotó: Lángi József, 2015)
22. A hajdúdorogi Istenszülő bevezetése a templomba első székesegyház ikonosztáza (fotó: Bakos Zoltán, 2011) ▶

23. Krisztus a világ Üdvözítője. A hajdúdorogi ikonosztáz alapképe
(fotó: Bakos Zoltán)

24. Az Istenszülő bevezetése a templomba. A hajdúdorogi ikonosztáz alapképe
(fotó: Bakos Zoltán)

25. Menekülés Egyiptomba. A hajdúdorogi ikonosztáz ünnepsorából
(fotó: Bakos Zoltán)

26. Jézus bevonulása Jeruzsálembe. A hajdúdorogi ikonosztáz ünnepsorából
(fotó: Bakos Zoltán)

27. A bodrogmezői Istenszülő születése templom ikonosztáza (fotó: Áment Gellért, 2017)

28. A bodrogmezői ikonosztáz királyi ajtaja (fotó: Áment Gellért, 2017)

29. Hittner Mátyás: Istenszülő a Gyermekkel. A bodrogmezői ikonosztáz alapképe (fotó: Áment Gellért, 2017)

30. Hittner Mátyás: Tanító Krisztus. A bodrogmezői ikonosztáz alapképe (fotó: Áment Gellért, 2017)

31. Hittner Mátyás: Csodatévő Szent Miklós püspök. A bodrogmezői ikonosztáz alapképe (fotó: Áment Gellért, 2017)

32. Hittner Mátyás: Az Istenszülő születése. A bodrogmezői ikonosztáz alapképe (fotó: Áment Gellért, 2017)

33. Hittner Mátyás: Krisztus, a nagy főpap a bodrogmezői ikonosztázon
(fotó: Áment Gellért, 2017)

34. Hittner Mátyás: Krisztus, a nagy főpap ikon részlete a bodrogmezői ikonosztázon (fotó: Áment Gellért, 2017)

35. Ismeretlen festő: Jézus születése és megkeresztelkedése a bodrogmezői ikonosztázon (fotó: Áment Gellért, 2017)

36. Ismeretlen festő: Apostolok a bodrogmezői ikonosztázon (fotó: Áment Gellért, 2017)

37. Ismeretlen festő: Áron főpap és Dávid király a bodrogmezői ikonosztázon
(fotó: Áment Gellért, 2017)

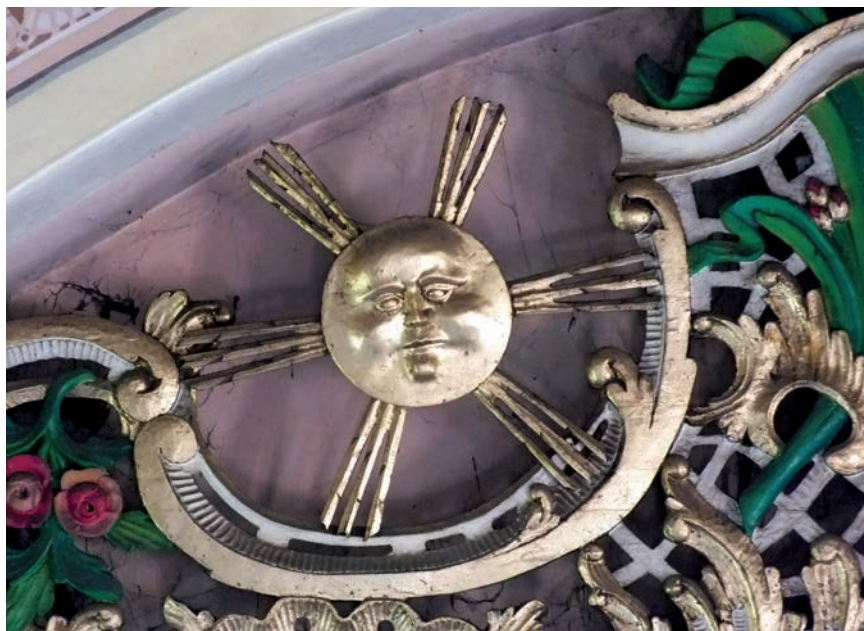
38. A névickei Istenszülő oltalma templom ikonosztáza (fotó: Térdik Szilveszter, 2009)

39. Istenszülő a Gyermekkel, a nevickei ikonosztáz alapképe
(fotó: Terdik Szilveszter, 2009)

40. A drugetházai Istenszülő születése templom ikonosztáza (fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

41. Nap, a drugetházai ikonosztáz részlete (fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

42. Hold, a drugetházai ikonosztáz részlete (fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

43. Az ároki templom királyi ajtaja (fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

44. A Szent Korona az ároki királyi ajtón (fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

45. Az alsódomonyai templom ikonosztáznak királyi ajtaja (fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

46. A Szent Korona az alsódомonyai templom királyi ajtaja (fotó: Térdik Szilveszter, 2017)

MANKOVITS MIHÁLY, AZ ELSŐ EGYHÁZMEGYEI FESTŐ

Bacsinszky püspök elég későn szánta rá magát, hogy a bécsi művészeti akadémián taníttasson valakit. 1802-ben Mankovits Mihály papnövendéket küldte ki a császárvárosba festészetet tanulni, ő azonban csak évekkel később, a püspök halála után tért haza. Bradács Mihály egyházmegyei kormányzó 1813-ban ajánlotta Mankovitsot a papság figyelmébe,¹ s valóban ő lett a Munkácsi Egyházmegye első hivatalos festője.² Mankovits 1853-ban bekövetkezett haláláig viselte tisztét, bár utolsó éveiben betegsége miatt egyre nehezebben dolgozott. Munkássága jelentős hányada Pócsi Elek (1816–1831) és Popovics Bazil (1838–1864) püspök szolgálata idejére esett, előbbinek a hivatali portróját is ő festette meg.³ A levéltári dokumentumok arról tanúskodnak, hogy mind a két főpásztor komolyan hallgatott Mankovits véleményére, s az espereseken keresztül mindig figyelmeztették a lelkipásztorokat az egyházmegyei festővel folytatott konzultáció fontosságára.⁴

A 19. század első felének hazai művészetét tárgyaló munkákban Mankovits Mihály nevét a vallásos festészettel foglalkozó fejezetekben találjuk.⁵ Első életrajzát, művészi portróját, levéltári kutatásokra és a festő emlékét még ápoló távoli rokonok alapvetően anekdota-jellegű elbeszéléseire alapozva, a jó írói vénával megáldott Beszkid Miklós közölte 1914-ben a

- 1 A körlevél második pontja szól róla. Kelt: Ungvár, 1813. október 22. GKPL, IV–1–a, fasc. 22, no. 19.
- 2 Beszkid, 1914, 422. A bécsi akadémiai képzésről a korszakban: Jávör, 2016, 9–34.
- 3 Vászón, olaj; 104 × 78 cm. A festmény nincs szignálva, stíluskritikai megfontolások alapján attribuíjuk Mankovitsnak. Ungvár, Boksay József Kárpátalja Megyei Szépművészeti Múzeum, ltsz. VF-95.
- 4 Mankovits festői munkásságának feldolgozása 2017 óta zajlik, az első eredmények itt érhetők el: http://magyaramagyarert.hu/images/pdf/pixit_mankovits_mihaly_uj.pdf (letöltve: 2020. május 30.).
- 5 Széphelyi, 1981, 91. Tévesen Miklós keresztnévvel szerepel. A 19. század vallásos festészetének történetét legújabban taglaló összefoglaló munkából már nemcsak Mankovits neve hiányzik, hanem az egész ortodox és görögkatolikus művészet is kimaradt, amelyet talán a szerzők vagy a szerkesztők nem éreztek eléggé „magyarnak”, vö. Sisa, 2018, 98–118.

Művészet folyóirat hasábjain.⁶ A legtöbb összefoglaló jellegű írás azóta is rá hivatkozik, az ott közölt adatokat ismétli.⁷

Mankovits Mihály a Sáros vármegyei Balázsvágáson (Blažov) született 1785. október 16-án⁸ a helybéli görögkatolikus parókus harmadik fiaként, de volt még két lánytestvére is. Apai ősei között generációkon keresztül öröklődött a papi hivatás, a rokonságban még egy munkácsi püspök is volt, Blazsovszki Gábor György (1738–1742). Mankovits a családi körben és feltehetően a falusi iskolában kapott alapvető nevelés után Kisszebenben (Sabinov) és Lőcsén (Levoča) tanult, 1800-ban lett görögkatolikus papnövendék. Két év múlva Bacszinszky András püspök Bécsbe küldte festészetet tanulni, miután állítólag egy vizsga alatt felfedezte a fiú művészetéhez való vonzódását – írja Beszkid. Mankovits saját, Pócsi Elek püspökhöz címzett, 1825-ben kelt levelében is ír néhány sort művészeti tanulmányairól, amelyben megemlékezik a tehetségét felfedező nagy püspökről. Pócsi elődje – itt Mankovits Bacszinszkyre gondol –, amikor két évnyi filozófiatanulás után vizsgáztatta Kassán (Košice), úgy döntött, hogy nem a papok számát gyarapítja vele, hanem inkább a bécsi egyetemre küldi művészetet tanulni, ahol éppen akkoriban megüresedett a Szent Borbála (görögkatolikus szemináriumi templom) kántori állása is.⁹ (Függelék 2.1.) Ez alapján arra következtethetünk, hogy a teológiai tanulmányainak első két évét, a filozófiát nem az ungvári, hanem a kassai szemináriumban végezte. Mankovits természetesen egyenes vonalú, vargabetűktől mentes folyamatként utal tanulmányaira. Beszkid azonban a családi legendárium alapján ismerteti, hogy valójában milyen nehezen indultak ezek a tanulmányok. Először úgy tűnt, hogy a császárvárosban az ifjú fő támogatója a testőrként ott élő nagybácsi lesz, aki időközben azonban elhagyta Bécset, így a fiatal Mankovits pártfogó nélkül maradt. A Művészeti Akadémia látogatása helyett vándorútra indult, s a Habsburg Birodalom fontosabb városait járta be. Három évig Lembergben

6 Beszkid, 1914, 422–427.

7 Lyka, Károly: Mankovits M, in: Hans Vollmer (Hrsg.): *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart begründet von Ulrich Thieme und Felix Becker*, 24, Leipzig, 1930, 19. Lyka, 1981, 81, 105, 136. Пан, 1992, 136–137.

8 Balázsvágása ma már nem létezik, 1952-ben a községet más településekkel együtt katonai területté nyilvánították, a lakosokat kitelepítették, minden épületet leromboltak, így pusztult el a görögkatolikus temploma is.

9 DAZO fond 151, opisz 8, no. 299, fol. 45.

(L'viv) maradt, ahonnan állítólag még Kijevbe és Moszkvába is eljutott nem kis kalandok árán. Visszatérve Bécsbe, a Szent Borbála görögkatolikus templomban nyert kántori állást, ami megélhetését is biztosíthatta volna. 1813-ban azonban hazatért szülőföldjére, ahol megismerkedett a néhai hardicsai (Zemplínske Hradište) parókus, Danilovics Antal özvegyével, Bacsinszky Máriával, akit hamarosan feleségül vett.¹⁰ Itthon maradván az egyházmegyei kormányzat kiemelkedő támogatását is elnyerte, az akkori helynök a papság figyelmébe ajánlotta, mint akadémiát végzett, képzett festőt.¹¹ További kutatást igényel még azonban annak tisztázása, hogy az egyházmegyei festő tisztjét (festész - *pictor dioecesanus*, ahogyan a korabeli források emlegetik) valóban megalapították-e, ha igen, akkor pontosan mikor, s hogy ez a cím milyen konkrét feladatokat és javadalmazást jelentett viselője számára. Habár nem biztos a tisztség hivatalos megalapítása, a 19. századtól kezdve a munkácsi és eperjesi schematismusokban gyakran említik ezt az egyházmegyei posztot még a 20. század elején is. Úgy tűnik, hogy Mankovits volt az első, aki ezt a titulust használ(hat)ta.

Mankovits az egyetemi anyakönyvek bejegyzései szerint 1806 és 1807, majd 1810 és 1812 között iratkozott be a bécsi Képzőművészeti Akadémiára, ahol tájképfestészetet és rajzot, valamint történeti festészetet is tanult.¹² Ebből az sejthető, hogy az 1807 és 1810 közötti éveit európai utazásokkal töltötte. Az 1725-től működő intézményben szerzett tudás és tapasztalat nyomai munkásságában jól felfedezhetők. Beszkid is érzekelte ezt, amikor megjegyzi a festő ikonosztázokon kívüli vallásos és világi tárgyú képeinek számbavétele után: „Ezek az elősorolt képek mind másolatok, aki

10 Bacsinszky Mária apja, János az Ung vármegyei Solymoson (Iňačovce) szolgált. Utóda, Danilovics József 1842-ben kivizsgálást kezdeményezett, hogy a falu határában lévő réteket Bacsinszky János valóban magának szerezte-e meg, vagy az a parókiáé, amelyet így lánya, Mária jogtalanul használ. Az ügyhöz kapcsolódó néhány irat – a parókus beadványa és a hozzá csatolt tanúvallomások, illetve az esperes kísérő levele –, amelyekből a végeredmény nem egészen világos: DAZO fond 151, opisz 9, no. 904, fol. 23–25.

11 A levél teljes szövegét egyelőre nem ismerem, rövid regesztáját közlik a sátoraljaújhelyi parókia beadványi naplójában: „208. 1813. oct. 22. Bradács Mihály suffr. püspök. 1813/1129. Mankovics Mihály a bécsi Univerzitáson a gk. pictorságot megtanulta, pictor lesz.” Sátor Alja-Ujhelyi Gör. szert. kath. lelkeszi hivatal beadványi naplója. 1575ik évtől kezdve. Sátoraljaújhely, görögkatolikus parókia irattára.

12 Buzási, 2016, 189.

*megfordult a Belvederben, azonnal ráismer a mintára.*¹³ Nyilván van némi retorikai túlzás ebben a mondatban, de Mankovits több fennmaradt képe esetében valóban másolatról beszélhetünk, sőt az ikonosztázokon is találunk olyan kompozíciókat, amelyek valóban a bécsi képtárakban található festmények közvetlen vagy legalább valamilyen sokszorosító eljárással készült másolatuk ismeretéről tanúskodnak.

Mankovits hazatérése után Ungváron, a püspöki udvar közelében telepedett le, innen járta aztán a számos északkeleti vármegyére kiterjedő Munkácsi Egyházmegye falvait, alapvetően ikonosztázionokat, oltárképeket, néha a templomok falait is festve. Beszkid ugyan nem említi, de a fennmaradt ikonosztázain olvasható kivétel nélkül latin nyelven írt készítési feliratokból egyértelmű, hogy gyakran segédekkel együtt alkotta ezeket a sok képből álló együtteseket. Hazatérése idején Bradács Mihály káptalani helynök segédpüspökként irányította az egyházmegyét (1809 és 1814 között),¹⁴ és úgy tűnik, hogy támogatta a fiatal festő munkásságát. Az 1816-ban kinevezett munkácsi püspök, Pócsi Elek is (meghalt: 1831) adott a festő véleményére, egyik körlevelében a papság figyelmébe ajánlja, s olyan esetekben, amikor más festők munkásságával kapcsolatban kifogások merültek fel, gyakran Mankovitshoz utasítják az espereseket, hogy kérjenek szakvéleményt tőle az adott munkáról.

Mankovits első ismert ikonosztáza Csabaháza (Csabalóc/Čabalovce) Szent Mihály-templomában maradt fenn 1814-ből. A templom érdekessége, hogy a szentélyt épített fal választja el a hajótól – ami ekkoriban már ritka, a fatemplomok építési gyakorlatát idéző archaikus megoldásnak számított –, amelyen csak az ikonosztáz által is megkívánt három ajtót nyitották meg. Ehhez a falhoz támaszkodik a késő barokk, de már klasszicizáló stílusjegyeket is mutató, díszesen faragott képfal, amelynek mesterét nem ismerjük, ahogyan a készítés pontos idejét sem, de feltehetően nem sokkal a festmények megrendelése előtt állították be. Mankovits festményeinek értékelését jelentősen nehezíti, hogy a képeket a 19. századtól kezdve feltehetően többször is átfestették. Surlófényben a Szent Mihály-kép jobb alsó sarkában az átfestés alatt rejtőző festő-jelzés (*Pinxit Michael Mankovits*) és a készítés dátuma (1814) jól kivehető. A képek első átfestése talán ahhoz a Bogdanski Pálhoz köthető, aki a szentély zárófa-

13 Beszkid, 1914, 427.

14 *Schematismus Cleri Graeci Ritus Catholicorum Diocesis Munkácsensis Pro Anno Domini 1899. Ungvár 1899, XIV.*

lának északi oldalán kialakított fülkébe helyezett, az előkészítő asztalhoz kapcsolódó, a Getszemáni kertben vérrel verejtékező Üdvözítőt ábrázoló festményt alkotta (jobb alsó sarkában olvasható jelzés: *Pinxit Paulus Bogdanski: 1865*).¹⁵ Az átfestések miatt alapvetően Mankovits kompozíciónak szerkesztési elveit lehet csupán tanulmányozni, azokat is leginkább az alapképeken és az ünnepsor ikonjain, mivel az apostolok és a próféták átfestése olyan mértékű, hogy szabad szemmel nem lehet eldönteni: vajon követték-e az eredeti kompozíciót vagy sem. Az alapképek arcait erősen átdolgozták, a Mankovits későbbi képeire jellemző, meleg, mély barna, kedvesen a távolba révedő szemek teljesen eltűntek.

Az alapképek közül a Tanító Krisztus, az Istenszülő a Gyermekkel, Csodatévő Szent Miklós és a patrónus, Szent Mihály főangyal ikonja félalakos, háromnegyed profilban beállított „portrék”. A három szent személy viselete, gesztusaik, attribútumaik a 17. század végétől megszokottá váló, az egész történeti Munkácsi Egyházmegye területére jellemző hagyományt követik. Szokatlan megoldás azonban, hogy az északi oldalon, Szent Miklós püspök mellett egy ötödik kompozíciót, az álló Keresztelő Szent Jánost ábrázoló, a többi alapképhez viszonyítva keskenyebb ikont is elhelyeztek. Ennek okát egyelőre nem ismerjük, talán a templom építése során adódó aszimmetria tette indokolttá. A királyi ajtó kétszárnyú, áttört, két olaszorsóból burjánzó növényi ornamensekből komponált díszei között négy ovális képmezőben az evangélisták félalakos ábrázolásai kaptak helyet. A két diakónusi ajtónak nincsen szárnya, ami a korszak ikonosztázion építési gyakorlatában megszokott jelenségnek számít.

A felsőbb sorok képei közül a középtengelyben, liturgikus öltözékben, bizánci püspökként ábrázolt Krisztus, mint nagy főpap képe emlékeztet még Mankovits stílusára, illetve az ünnepsor képei, kivéve az Utolsó vacsorát, ami inkább a 19. század második felét idézi már. A tizenkét ünnep kompozíciói a 18. század második felében elterjedté váló sorozatokra emlékeztetnek – ebben az esetben is az ungvári ikonosztázion mintaadó szerepével kell számolnunk –, amelyek rendszerint a katolikus megújulás idejében (16–17. század) nyomtatott, főképp németalföldi

15 A galíciai eredetű festőcsalád Felső-Magyarországon is számos helyen dolgozott: J. Bogdanski (1800–1884) a fiai, Pawol és Anton. A festődinasztiáról: Przewdziecka, 1965, 107–123. Állítólag az eperjesi székesegyház ikonosztázának felsőbb soraiban is dolgoztak: Borza – Gradoš, 2018, 460. A család galíciai munkásságáról még: Giemza, 2017, 280–292.

kiadású illusztrált Bibliákra, azok későbbi utánnnyomásaira vagy tematikus metszetsorozatokra nyúlnak vissza. A barokk metszetelőképek erős hatását különösen a Szűz Mária ünnepek épületrészletei mutatják (Az Istenszülő születése, Bevezetése a templomba), valamint Jézus bevonulása Jeruzsálembe. Az ünnepek között ikonográfiai különlegességnek számít az Örömhírvétel (Angyali üdvözet) ábrázolása, amelyen az angyali köszöntést fogadó Szűz Mária fölött egy sugárkoszorúban ragyogó, a megtestesülő isteni Igére utaló, apró csecsemő ragyog, akit a kép ívmezejében feltűnő Atyaisten küld választottja felé.

Néhány évvel később készülhetett a levéltári forrásokban egyelőre nem említett, csupán stíluskritikai megfontolások alapján Mankovitsnak attribuírt kacsányi (Kvacmány/Kvačany), Szent Mihály főangyal-templom ikonosztáza. Sajnos a készítés körülményeire vonatkozó írott források eddig még nem kerültek elő, a képeken szignó sem szerepel, a készítés idejének meghatározásában az egyetlen fogódzó a Sátánt legyőző Szent Mihályt ábrázoló főoltárkép (jelenleg a szentély falára függesztve) jobb alsó sarkában olvasható felirat és az 1817-es évszám.¹⁶ Noha a feliratban a festőt nem, csak az adományozókat említik, úgy véljük, hogy az oltárkép, és a vele szoros stílári kapcsolatban álló ikonosztázion-képek festése is ezekben az években történhetett, festőjük Mankovits Mihály lehet, mivel a képek legjobb párhuzamait az ő festői életművében találhatjuk meg. A képfal művészettörténeti jelentőségét fokozza, hogy képei nincsenek jelentősen átfestve, csak az elöregedett lakkrétegek és a feltáskásodott felületek rontják az esztétikai élményt.

A rokokó hagyományokból kiinduló, de már a klasszicizmus szellemében alkotó faragó nevét szintén nem ismerjük. A kacsányi ikonosztázion szerkezetével rokonságot mutat, faragványaival szoros stílári kapcsolatban áll az alsócseryei (Cernyina/Černina) Szent Kozma és Damján görögkatolikus templom képfala, amelyet jóval később, 1844-ben az eperjesi festő, Rombauer János (1782–1849) fejezett be.¹⁷ A kacsányi ikonosztázio-

16 A Szent Mihály-oltárkép felirata: Joannes Tomassim (?) / Janow Sim, Fundator / 1817

17 Az alsócseryei ikonosztázról korábbi irodalommal: Terdik, 2011a, 72. Az ikonosztáz Istenszülő alakja nem Rombauer munkája, ahogyan a tanító Krisztus sem volt az, de ezt az utóbbit – mivel egy tűzben megsemmisült – a képfal 1991 és 2001 között végzett restaurálása során egy új festménnyel helyettesítették. Vö. Rešovska, 2013, 24.

non a megszokott képrendet követték, csupán a prófétasor áll tizenkettő helyett mindössze négy képből. A királyi ajtó áttört, ornamentális faragást kapott, közepén két medalionban az Örömhírvétel Szűz Máriáját és a hírt hozó Gábor főangyalt helyezték el.

Az alapképek a csabaháziakhoz képest klasszicizálóbbak: a tradicionálisabb, még a késő bizánci hagyományban gyökerező, barokkos, nyitott könyvet tartó, félalakos Tanító Krisztus helyett itt már a nyugati előképek hatására egyre elterjedtebbé váló *Salvator Mundit* látjuk, aki frontális beállításban jobbjával áld, baljában a világmindenséget szimbolizáló glóbuszt tart.

Az Istenszülő-alapkép ikonográfiája kifejezetten szokatlan: a háromnegyed alakos beállítású Szűz Mária jobb karjával egy barna színű kubbuson támaszkodik, bal térdén a gyermek Jézust tartja, aki jobb kezében rózsával, baljában glóbuszal, a szemlélő felé fordul. Szűz Mária a homloka felett és a keblén egy-egy gombbal összefogott, turbánra emlékeztető, zöld kendőt visel, ruházata amúgy tradicionálisan kék és vörös színű. Mankovits művészetében az alapképek között itt tűnik fel először ez a reneszánsz-barokk Madonna-ábrázolásoktól ihletett Istenszülő-típus, amelyet aztán a nyágói ikonosztázionon alkalmaz újra. A Szűz Mária-kép forrásai között feltehetően Raffaello és Murillo Madonnái jöhetnek szóba, amelyeket Mankovits tanulmányai során részben élőben is láthatott, másrészt metszetekről mindenképp ismerhetett.¹⁸

A kajsói (Kojšovce) görögkatolikus templom ikonosztázán is ilyen típusú az Istenszülő-alapkép, amely a kacsányi közeli rokonának tűnik. A kajsói képet korábban Mankovits kortársának, Miklóssy (Zmij) Józsefnek, az eperjesi egyházmegye festőjének attribuálták, és 1833-ra datálták.¹⁹ Azonban az újabb levéltári kutatások során feltárt források alapján úgy tűnik, hogy a kajsói ikonosztáz képeit még 1823-ban egy Kassán élő művész, Hittner Mátyás festette.²⁰ Hittner néhány évvel korábban még a hajdúdorogi görögkatolikus templom ikonosztázán és falképein dolgo-

18 Raffaello Madonnái közül a firenzei Palazzo Pitti gyűjteményében lévő ún. Madonna della Sedia Máriája visel turbánt. A bécsi Kunsthistorisches Museum gyűjteményében található Giovanni Andrea Sirani 1640 körül festett, Szibillát ábrázoló festménye, amelynek főszereplője szintén turbánt visel, vö. Ferino-Pagden, 1991, Tafel 147.

19 Frický, 1971, 167. fig. 99.

20 Gábor, 2017, 261–262.

zott, de több más görögkatolikus templomban kapott megbízást, amint már említettük.²¹ Azt is meg kell jegyeznünk azonban, hogy a kojsói alapképek közül éppen a Szűz Mária-kép nem emlékeztet Hittner festői stílusára és ikonográfiai megoldásaira. Kojson Miklóssy közreműködésével valóban nem nagyon számolhatunk, mivel ő csupán 1833-ban tért haza és lett az Eperjesi Egyházmegye festője, tisztét egészen 1841-ben bekövetkezett haláláig töltötte be. Első szignált és átfestés nélkül fennmaradt ikonosztázionja az abaújszántói görögkatolikus templom képfala lehetett, amely alapján bátran kijelenthetjük, hogy Miklóssy festői tehetsége nem ért nyomába sem Hittnerének, sem Mankovitsénak.²² Azt sem zárhatjuk ki, hogy a kojsói Madonna-kép nem Hittner műve, mivel kompozícionálisan és stílusán inkább Mankovits művészetéhez áll legközelebb, tehát az ő közreműködésével is számolhatunk, noha erre vonatkozó forrással még nem rendelkezünk. Nem ritka a korszakban, hogy egy ikonosztázionon több festő is dolgozott, hiszen a közösségek anyagi erejétől függően kellett ütemezni a festést, amire gyakran a faragás elkészülte után több évvel, akár évtizeddel később került sor. Elképzelhető, hogy Kojson az Istenszülő- és a Krisztus-alapkép egy festő, talán Mankovits műve, és még 1823 előtt készült. A másik két alapkép és az apostolok azonban közel állnak Hittner festői stílusához, így azokat a levéltári adat fényében, de stílusán alapon is tarthatjuk az ő munkáinak.

Rahón (Ραχὼν) az Istenszülő elszenderülésé-templomban az ikonosztázion képeinek egy részét, méghozzá a „felső részét” (feltehetően az alapképek feletti sorokról van szó) az Utolsó vacsora hátoldalán olvasható latin felirat szerint Mankovits Mihály festette 1819-ben segédjével, Mihalko Lukáccsal együtt, a munkát Szent Péter és Pál ünnepére fejezték be (vagyis az ónaptár szerint július 12. körül). Azt is megtudjuk, hogy az egész ikonosztáziont Miklósi Bazil parókus idejében Koláts Mihály gondok „alapította”.²³ A 20. század második felében sajnos oly erősen át-

21 Munkásságáról: Terdik, 2011a, 54–65.

22 Terdik, 2011a, 68–70.

23 A Titkos vacsora hátoldalán olvasható felirat, két oszlopba írva:

1819 / Pinxit Michael Mankovits / Partem Superiorem / cum adjuncto sibi / incipiente Luca Mihalko / Finivit in Festo / SS. Petri et Pauli / juxta Grecum calendarium / Finitum est [...] mense (az utolsó szavakat nem lehet elolvasni)

Existente a / hinc Parocho / Domino A[dmodum] Rev[erendo] / Basilio Miklosi / Curatore autem / Michaele Kolats / qui etiam Fundator / totius Iconostasii / fuit

festették az összes festményt, hogy a képek eredeti stílusáról, de még a kompozíciójáról sem lehetett megállapítani semmit. Az utóbbi években a királyi ajtót is kicserélték, a régi azonban szerencsére nem semmisült meg. Az ajtószárnyakon látható képek kompozíciója alapján Mankovits vagy segédje munkáját sejtethetjük benne, mivel a festményei az örkörmezői királyi ajtó közeli rokonainak tűnnek.

Az ikonosztáz története szempontjából fontos még a főoltáron álló szentségház hátoldalán olvasható hosszú latin nyelvű felirat is, amelyben szerepel a képállvány készítésének pontos dátuma, bár sajnos az átfestés miatt jelenleg nem olvasható a két utolsó számjegye, ezért csupán az ikonosztáz feliratából következtetünk arra, hogy minden bizonnyal még 1819 előtt állították be a faragott szerkezetet. A felirat folytatásából azt is megtudjuk, hogy a képfal alsó részét az oltárral együtt Schaitzner Fülöp festette 1823-ban, ugyanazon parókus és gondnok idejében. Nem világos, hogy miért nem Mankovitsék fejezték be az együtttest. Elképzelhető, hogy ők nem vállalták, hiszen akkoriban már más megbízásokat kellett teljesíteniük.²⁴

2019-ben helyi restaurátorok vezetésével megindult az ikonosztázion felújítása.²⁵ Az alapképek feltárása után úgy tűnik, hogy valójában a négy alapkép is Mankovits stílusát követi, amit most nem nagyon tudunk megmagyarázni. Elképzelhető, hogy még később ezeket is ő festette, és Schaitzner munkáit kicserélték. Az Utolsó vacsora kép hátoldalán olvasható feliratban szereplő adatokat azonban megerősíti, hogy Mankovits szignója az ünnepsorban, a Krisztus megkeresztelkedését ábrázoló kép jobb alsó sarkában is előkerült: „MM 1819.”

Schaitzner neve két évtizeddel később egy másik ügy kapcsán is előfordul a levéltári anyagban. 1842. április 15-én ő maga ír levelet Popovics András taracközi esperesnek, amelyben azt kéri, hogy engedélyezzék neki

24 A szentségház hátoldalán olvasható felirat:

ANNO NATAE SALVTIS / M.DCCC.XXIII. / SUB AUSPICIIS AD[MODU]M R[E-
VERE]NDI D[OMI]NI / BASILII MIKLOSÝ / LOCI PAROCHI.

[F]inita haec templi instructio / adiuvante ut plurimum curato/re honesto Michaelae
Kolats / Praecedentibus ab hinc annis 18[.] / sculptura totaliter parata inferiorque /
pars Iconostas hujus depicta per Philippum Schaitzner: nunc vero exor/nando Hoc
s[anctum] Praestul finem Labo/ri huic posuit. Die 19 Februarii.

25 A helyreállítást Vasyľ Derbalj végzi. Az éppen zajló munkára Makarij Medvigy atya hívta fel a figyelmemet, amit ezúton is hálásan köszönök. A munkaközi fotókat is az ő jóvoltából volt szerencsém látni.

a tereselpataki (Тарасівка) filiális templomban az ikonosztázion megfestését.²⁶ (Függelék II.7.d) Leveléből kiderül, hogy már negyvenkét éve kap különböző festészeti és szobrászati megbízásokat, főképp a Királyi Kamara megbízásából, mind a latin, mind a görög rítusú templomok számára, ami a mesterségben való jártasságának is bizonyítéka. A konkrét feladatokat nem, de a munkáit őrző települések neveit felsorolja: Jód (Ieud), Rahó, Leordina (Leordina), Nagybánya (Baia Mare), Tiszaújlak (Вилок), Huszt (Хуст), Máramarossziget (Sighetu Marmației) és még több más helyet. Ezek alapján nehéz meghatározni, hogy hol, mit dolgozott, de Jód és Leordina esetében, ahol csak görögkatolikus templomok voltak, talán stíluskritikai alapon meg lehet próbálni kiszűrni a műveit.²⁷ Feltehetően ő készítette a rozáliai (Rozávlya/Rosavlea) fatemplom főoltárát is a rajta látható Szentháromság képpel együtt az 1820-as években.²⁸

Tereselpatak esetében már egy évvel korábban is kértek véleményt Mankovitsól. Popovics András esperes beküldte egy pontosan meg nem nevezett galíciai festő Szent Mihály-rajzát, hogy az egyházmegyei festő képet alkothasson. (Függelék II.7.c) Mankovits lesújtó véleményt írt, a rajzot a gyerekekéhez hasonlította, s amelynek a püspök helyt adott, ugyanis a híveket arra inti, hogy ezzel a képzetlen mesterrel ne dolgoztassanak, inkább várjanak még, s gyűjtsenek több pénzt egy jobb festő megfizetésére.²⁹ (Függelék II.7.b-c) A következő évben azonban a taracközi esperes felterjesztette Schaitzner Fülöp már idézett levelét, akiről azt is elárulja, hogy két fia is követi az apja mesterségét, s az egyik kiszállt a helyszínre, ahol biztosította a közösséget, hogy 240 forintért felvállalná a munkát. Popovics püspök ennek hatására engedélyezte, hogy ők dolgozzanak, mivel sokkal kedvezőbb ajánlatot adtak, mint az egyházmegyei

26 DAZO fond 151, opisz 9, no. 564, fol. 51.

27 A jódi (Ieud Deal) fatemplom főoltárán álló szentségház és gazdag faragott dísszel ellátott, Szűz Máriát a Gyermekkel ábrázoló oltárkép lehet az ő műve, illetve a templomban őrzött több, nyugati ikonográfiájú fatábla is. Az oltár képe: [https://ro.wikipedia.org/wiki/Biserica_de_lemn_din_Ieud_Deal#/media/Fi%C8%99ier:IeudBisDinDeal_\(21\).JPG](https://ro.wikipedia.org/wiki/Biserica_de_lemn_din_Ieud_Deal#/media/Fi%C8%99ier:IeudBisDinDeal_(21).JPG) (letöltés: 2019.10.01.) Leordinán már nem létezik a fatemplom, ahol dolgozhatott.

28 A készítési feliratban Filip Santer alakban szerepe. Vö. Bratu, 2015, 277, 315. lábjegyzet. Az oltár képe: uo. 281.

29 Mankovits véleménye 1841. október 21-én, Ungváron kelt. DAZO fond 151, opisz 9, no. 228, fol. 41. A kerületi esperesnek küldött püspöki válasz pszichozata október 23-án kelt. Uo. fol. 42.

festő. (Függelék II.7.d) Mégsem történt előrelépés 1848-ig, amikor a parókus újra engedélyt kért a munka folytatására. Ekkor Schaitzner Fülöp Máramarosszigeten élő fiai közül Imre, mint az apja mesterségét követő mester és egy másik festő, Ungi Károly között folyik majd a vetélkedés, amint később látni fogjuk.

Mankovits az alsódomonyai (Доманинци – Ungvár része) Istenszülő elszenderülése-templom ikonosztázán is dolgozott, de itt is csak egy részét készítette ő. Az alsó részeket egészen az apostolokig (tehát az alapképsort és az ünnepsort) a Titkos vacsora kép hátoldalán olvasható latin felirat szerint 1820-ban, Szilvay János parókus idejében festette. Sajnos 1911-ben a Mankovits-felirat alá írt, újabb feljegyzés szerint az egészet átfestették.³⁰ Ez az átdolgozás olyan erőteljes volt, hogy a képek kompozícióján kívül alig emlékeztet valami eredeti formájukra, Mankovits stílusa már nem tanulmányozható rajtuk. Azt sem tudjuk, hogy az apostolok és a próféták készen álltak-e már, amikor Mankovits a megbízást elnyerte, vagy azokat a képeket még később festették meg valakivel.

Az alsódomonyai templom hajójában, az egykor csak a nők számára fenntartott, nyugati rész határán található még további két festmény, amelyek szintén az ikonosztázzal lehetnek egykorúak. Noha ezek is erősen át vannak festve, szerencsére a hozzájuk tartozó kis konzolasztalokhoz (presztolok) nem nyúltak, ezek előlapján ugyanis két olyan, ovális képmezőbe helyezett kompozíció van, amelyek stílusuk alapján biztosan Mankovits életművéhez sorolhatók: az egyik a Bűnbeesést, a másik Jézus körülmetélését ábrázolja. A déli oldalon lévő asztalka előlapján van a Bűnbeesés, felette Szent Mihály-kép van a falra akasztva. A két kép összekapcsolását talán az magyarázza, hogy a főangyal életéből vett jelenetként szokták ábrázolni az összülők Paradicsomból való kiűzését is. A szemben lévő, északi oldalon egy Istenszülő-képet függesztettek a falra, az alatta lévő asztalkán Jézus körülmetélése (ünnepe január 1-jén van) látható, amelynek megfestésére talán a női részhez illő gyermekségtéma adhatta az ötletet, ez a kompozíció rendszerint kimarad az ikonosztáz ünnepsorából.

30 A Titkos vacsora hátoldalán olvasható felirat:

„Pinxit/ 1820 / Michael Mankovits / Inferiorem partem usque Apostolis / Existente tunc Parocho A. R. Domino / Joanne Szilvay / Omnia repinxit 1911 / A[nton] Pili-chowski”

A következő nagyobb szabású megbízást Mankovits az ökörmezői (Мижгір'я) Szent Mihály-templomban kapta. A 19. század elején épült, késő barokk stílusú templomot a szovjet uralom alatt, 1961-ben zárták be, 1981-ben múzeummá alakították, ekkor bonthatták le az eredeti ikonosztáziont és oltárt, a falképeket pedig lemeszelték. A politikai változások után, 1991-ben új ikonosztáz és baldachinos oltár készült a templomba.³¹ A görögkatolikus közösség az épületet visszakapta, a régi szentségházat felújítva az új oltárra helyezték.

A szétbontott, régi ikonosztáz a szovjet időben múzeumi tárgyként kezelték, az egyes darabokra leltári számot írtak. A Titkos vacsorát ábrázoló kompozíció jelenleg (2017) az ungvári vármúzeum állandó kiállításán látható. Az egykori festményeknek csak egy része maradt fenn: az alsó sorból Szent Miklós- és Mihály-alapképe, előbbi felett a rokokó jellegű ornamentális faragás is megvan; a királyi ajtó és a déli diakónusi ajtó, rajta Szent György képével. Az ünnepsorból a már említett Utolsó vacsorán kívül csupán az Istenszülő elszenderülése kompozíció van meg. Az apostolsor középképe, Krisztus mint nagy főpap szintén fennmaradt, az álló apostolok közül tizenegyet sikerült számba venni. A próféták közül kettőt, az oromzat képei közül pedig csak a keresztre feszített Krisztust őrizték a templom tornyában a többi festménnyel együtt (2017-es állapot). A fatáblák mostanában átkerültek a parókia közösségi házába. Ha ezek alapján arra következtetünk, hogy az ikonosztázion teljes volt, akkor az eredetiből mára huszonnégy kép és egy diakónusi ajtó veszett el vagy lappang.

Az ikonosztázion festésére vonatkozó latin felirat a Krisztus mint nagy főpap-ikon hátoldalán olvasható, amely tanúsága szerint Mankovits 1824-ben festette ezt az együtttest Mihalko Lukács tanítványával együtt.³² Az új főoltárra visszahelyezett régi szentségház hátoldalán azonban egyházi szláv nyelvű felirat emlékezik meg az ikonosztáz állításáról, amelyben említik I. Ferenc császárt, Pócsi Elek munkácsi görögkatolikus püspököt és Talapkovits Demetert, helyi parókuszt, a készítés évének pedig

31 Сирохман/Syrokhman, 2000, 479.

32 A Krisztus nagy főpap-ikon hátoldalán olvasható felirat: „Pinxit / Michael Mankovits. 1824. P[ictor] Dioe[cesanus] / cum adjuncto sibi Mihalko Luka, incipiente. / Parocho / existente eo tempore Domino A[dmodum] Reverendo / Demetrio Talapkovits. / Curatoribus autem Adr[eas] Szkundevits / Basilio Jon et Basilio Hrim.” A felirat képét közölte: Приймич, 2014, 148.

1822-et adják meg. A szláv felirat alatt latin szöveg következik: „*Basilius Lengyel Sculptor*”, amelyből egyértelmű, hogy a faragást Lengyel Bazil (László/Vaszil) készítette. Az ikonosztázt tehát két évvel később festették, amiről Mankovits felirata tájékoztat. Az ökörmezői töredékek jelentőségét az is növeli, hogy itt nem csupán a festőre, hanem a faragóra is van adatunk. Lengyel Bazil állítólag Hajdúdorogról származott, ahogyan az 1819-ben a közeli Cserjésen (Лозьянскі) készített ikonosztázán olvasható feliraton írja.³³ Lengyel faragványai a korszakban már különösnek hathattak késő rokokó stílusukkal, amely nyilván az ungvári székesegyház hatására alakult így. A felső sorok képeinek formája, áttört, rokokó motívumos, a táblákkal egybefaragott kerete leginkább a néhány évvel későbbi bodzásújlaki együttes darabjaira emlékeztet. A fennmaradt diakónusi ajtószárnyon azonban a korban meglehetősen szokatlan módon Szent György sárkányon győzedelmeskedő, lovas alakja tűnik fel, ami a Mankovits-életműben is egyedülálló.

Az egykor a szószék hátfalát díszítő, az álló Szent Pál apostolt ábrázoló festmény is fennmaradt. Ennek hátoldalán folyóírással, grafitceruzával írta fel a mára töredékessé vált szót feltehetően a szobrász, hogy „Cathed[ra]”, amellyel a táblák azonosítását segítette elő a festő számára.

Az ökörmezői ikonosztázion jelentőségét növeli, hogy eddig ez az egyetlen olyan együttes, amely esetében a festésére vonatkozó, Mankovitscsal kötött, szláv nyelvű szerződés szövege is fennmaradt. Mankovits 1840. december 25-én kelt, Popovics püspöknek szóló levelében azt kérte, hogy segítsen neki behajtani az ökörmezőiek tartozását. Leírja, hogy a munkát 1823-ban kezdte, s az őt illető 1600 váltóforintból eddig még 180-at nem kapott meg. A püspök ír is a helyi parókusnak, amelyben felszólítja a tartozás rendezésére.³⁴ (Függelék II.6.a) Hrabár János helybéli parókus a következő évben válaszolt: kiderül, hogy ők csupán 110 forinttal maradtak adósai a festőnek. Ennek bizonyítására mellékeli az eredeti szerződés másolatát is. Leírja, hogy a mestertől rendeltek egy plascsenyicát, amely 70 váltóforintba került. Az ikonosztáz alsó részének festéséből még valami hátra van, azt meg kellene csinálni.³⁵ (Függelék II.6.b)

33 Приймич, 2014, 144, 147.

34 A festő levelére van jegyezve a püspöki válasz piszkozata is. DAZO fond 151, opisz 8, no. 2344, fol. 62.

35 A parókus levele 1841. április 12-én kelt. DAZO fond 151, opisz 9, no. 900, fol. 18. A mellékelt szerződés: uo. fol. 17.

Kispásztély (Пастілки) Keresztelő Szent János születése templomában az ikonosztáziont az Utolsó vacsora kép hátoldalán olvasható latin felirat szerint Mankovits Mihály festette Bukovszky Sándor nevű tanítványa közreműködésével Tabakovits Bazil parókus idejében, 1825-ben.³⁶ Az ikonosztáz faragott szerkezete még az előző században megszokott arányokat és formákat idézi, azonban a díszítő motívumok – nagyrészt, cserfa- és babérágakból kombinált faragványok – erős klasszicista hatást mutatnak. Sajnos a faragó nevét nem ismerjük.

A képek egyedülállóak abból a szempontból, hogy egyáltalán nincsenek átfestve, bár valamikor egy komoly tisztításon eshetett át az egész ikonosztáz, aminek következtében a festmények felülete helyenként erősen megkopott. Mankovits ebben az esetben alapvetően a hagyományosabb beállításokat, korábbi ikonográfiai sémákat választotta, bár éppen a templom címünnepét ábrázoló alapkép esetében meghökkentő a festmény előterébe komponált, az újszülött gyermeket mosdató nők csoportja: viseletük a festés idejének polgári-nemesi női divatját követi, a szoba bútorzatával pedig a festő még inkább saját kora életképét avatta biblikus témává.

Az ikonosztáz prófétasora ovális formájú képekből áll, de az egyes próféták meghatározása feliratok hiányában nem lehetséges. Két prófétakép valamilyen okból lekerült eredeti helyéről, de azokat is megőrizték a templomban.

Kispásztélyon a kőtemplom később épült, mint az ikonosztáz. Amikor 1839. május 1-jén a dubrinicsi (Bercsényifalva/Дубриничі) parókus, Szikora József, a nagybereznai esperesi kerület jegyzője engedélyt kér Popovics püspöktől a kispásztélyi új templom alapkövének letételéhez, kiderül, hogy a korábbi templom új ikonosztázát, amelyet Mankovits Mihály 1825-ben festett, s még alig avult meg, a dubrinicsi templomban helyezték el. Azt is kéri, hogy az új templom az ikonosztáz miatt a tervezettnél szélesebb lehessen. Popovics Bazil püspök válaszában piszkozata a levél hátoldalán fennmaradt: a főpásztor ebben utal még az abban az

36 A Titkos vacsora hátoldalán olvasható szöveg: „1825. / Pinxit / Michael Mankovits. / cum adjuncto sibi Incipiente / Alexandro Bukovszky. Parocho tunc existente / A. R. Domino Bazilio Tabakovits. Curatoribus / autem Domino Joanne Kovács Jun. Domino / Joanne Kovats Sen. Domino Bazilio Gerzand / D. Alexandro Kovács. Cantor autem fuit / eo tempore Dominus Andreas Gebe. / Sumptibus autem Comunitatis. / 650 R. Flor. [...]” A felirat képét közölte: Приймич, 2014, 150.

évben kiadott 717. számú rendeletére, amelyben az új templomok építésével kapcsolatos elveket fogalmazott meg, s ezeket újra leírja öt pontba szedve.³⁷ (Függelék II. 4.a) A templom hamar el is készült, 1841. június 8-án kelt levelében a püspök már engedélyezte a kerületi esperesnek a megáldását.³⁸ Feltételezhetően ekkorra már visszavitték és beállították új helyére az ikonosztázt is.

Alsóneresznica (Nyéresháza/Нересниця) 1813-ban épült, Szent Mihály oltalmába ajánlott fatemplomának ikonosztázát, amelyet 1823-ban Tomáskó Péter faragott, két évvel később Mankovits Bukovszky Sándorral együtt festette az Utolsó vacsora kép hátoldalán olvasható latin felirat szerint.³⁹ A templomban 1991-ig múzeum működött, a képfalról egy 1967-ből származó fénykép is fennmaradt. Sajnos az egészet átfestették 2003-ban, így az eredeti részletek szinte felismerhetetlenné váltak.

Mankovits a már idézett, 1825-ös levelében nehezményezte, hogy egy Volosinovszky nevű festő is munkát kap az egyházmegyében. (Függelék II.1.) Panaszkodásának meglett az eredménye, mert Pócsi püspök a következő év nyarán Volosinovszkyt valóban el is tiltja a munkáktól, s helyette Mankovitsot ajánlja a papság figyelmébe.⁴⁰ Minden bizonnyal arról a mesterről van szó, aki 1811-ben Alsóvereckén (Нижні Ворота) dolgozott, ahol az ikonosztáz oromzatán elhelyezett feliratban szerepel Vo-

37 „... imprimis Iconostasi nova 1825o per D. Michaelem Mankovits picta, minime inveterata, pro nunc in Ecclesia Dubritsensi recondita...” DAZO fond 151, opisz 8, no. 2040, fol. 31. Megvan a templom tervrajza is, hátoldalára írva a költségvetése, illetve az építómesterekkel kötött latin nyelvű szerződés, amelyet a kerületi esperes és dubrinicsi parókuson kívül „Kotlár Simon X Kömöves Pallér”, „Matzo György + ifjabb Pallér” és „Szenko Petro + Legény” erősítették meg kezük vonásával 1839. április 9-én. Az egész épület 300 váltóforintba, és egyéb természetben adott járadékokba került. Uo. fol. 32–33.

38 A szentelésről szóló beszámoló ugyanezen a papíron azonban csak 1842. március 18-án kelt, Labancz Antal nagybereznai esperes tollából. DAZO fond 151, opisz 9, no. 565, fol. 32.

39 Átiratát közölték: Сирохман/Сырохман, 2000, 569. Megköszönöm Mykhailo Syrokhmannak, hogy a közöletlen archív felvételeket volt szíves megmutatni.

40 Erre utaltam már: Terdik, 2011a, 68. A levél regesztája: „367. 1826. jún. 26. Pócsy püspök. 1826/729. Volosinovszky helyett Mankovitsot ajánlja festőnek.” Sátor Alja-Ujhelyi Gör. szert. kath. lelkészi hivatal beadványi naplója. 1575ik évtől kezdve. Sátoraljaújhely, görögkatolikus parókia irattára.

losinovszky Tódor neve.⁴¹ 1816–17-ben a nyírgyulaji templom – ma már nem létező – ikonosztázát is ő festette.⁴² Amennyire az alsóvereckeai képek alapján megítélhető, valóban más tanultságú festő volt, mint Mankovits. Jobban ragaszkodott a 18. században, az ungvári székesegyház ikonosztázán Spalinszky Mihály által meghonosított, és a püspök által is „kanonikusnak” tekintett formákhoz, de közel sem érte el azt a színvonalat, mint 18. századi elődjei.

Mankovits a püspöki ajánlás ellenére sem kaphatott meg minden munkát. 1826. szeptember 14-én Ungváron kelt, Pócsi Eleknek címzett levelében arra panaszkodik, hogy a hardicsai hívek „Szalóky” újhelyi embert bízták meg az ikonosztázuk festésével. Ez a mester közvetlenül fenyőfa deszkákra festette képeit, az így létrejött minőség alapján nem is volna szabad festőnek nevezni. Mankovits azt is tudja, hogy már „Sámodon” (Sámogy/Šamudovce) is megfestette az alapképeket („*vicariales imagines*”) 1600 forintért, de azok is olyan riasztóak lettek, hogy a közösség nem fogadta el.⁴³ (Függelék II.2.) Feltehetően ennek hatására a kerületi esperest is kirendelték a helyszínre. Damjanovics Demeter 1826. november 2-án Topolyánban kelt levelében a következőket jelenti a püspöknek a sámogyi ikonosztázzal kapcsolatban: az ottani parókus, Prescsuk Mihály és a gondnokok az ő tudta nélkül szerződtek az ikonosztáz, a szentélyben három kép és a boltozat megfestésére egy újhelyi, Szalóky vezetéknevű festővel 1800 rajnai forintért. Mire az esperes eljutott Sámogyra, a négy alapkép már készen volt. Amikor említette a parókusnak és a gondnokoknak, hogy a püspök Mankovitsot nevezte ki egyházmegyei festőnek, azt válaszolták: megnézve Mankovits és Szalóky munkáit is, arra jutottak, hogy az utóbbi műveit szebbnek találják, és különösen az isztáncsi (Stanča) templomban látottak tetszettek sokkal jobban. Ezeket hallva nem tudta őket meggyőzni, hogy utasítsák vissza Szalókyt és válasszák Mankovicsot. Azután javasolta, hogy ha a megalkudott 1800 összegből 300 már kifizettek Szalókyknak, a maradék 1500-ért bízzák meg Mankovitsot a folytatással. De a közösség ezt is visszautasította.⁴⁴ Szalóky munkája ma már Sámogyon sem létezik, egyelőre nem tudunk róla többet, így művészetét sem tudjuk megítélni. Az isztáncsi ikonosztázion még

41 Приймич, 2014, 145–146.

42 Terdik, 2011a, 68.

43 DAZO fond 151, opisz 8, no. 385, fol. 54.

44 DAZO fond 151, opisz 8, no. 385, fol. 92.

fennáll, de a 20. században történt restaurálások után nehéz a festmények eredeti kvalitásairól megbízhatóan nyilatkozni.

Mankovits Kispásztély után következő ismert nagy megbízását Bodzás-újlakon (Novosad), a Szent György nagyvértanú templomban kapta. Az ikonosztázt az Utolsó vacsorát ábrázoló kép hátoldalán olvasható latin felirat szerint 1829-ben festette Bukovszky Sándor és feltehetően egy másik, mára már olvashatatlanra vált nevű tanítványával Gulovics József parókussága idejében.⁴⁵ A Munkácsi Egyházmegye 1829-ben kiadott schematismusa szerint is valóban Gulovics szolgált itt abban az évben, bár a templom védőszentjeként akkor még Csodatévő Szent Miklós püspököt nevezték meg. Az egykori ikonosztáziót 1905-ben bonthatták le, amikor a templom teljesen új neobarokk-eklektikus berendezést kapott. Az új képeket a szentségház hátoldalán olvasható felirat szerint Joan Bogdanski és Josif Bulovcsik festették. A lebontott ikonosztázió megmaradt képei a 20. század második felében a nagymihályi Zempléni Múzeumba kerültek, ahol a kassai restaurátorképző intézet hallgatóinak bevonásával 2011-től folyik szakszerű helyreállításuk.⁴⁶

Az ikonosztázió faragott szerkezetét nem ismerjük, csupán a képtáblák kerete és az ugyanabból a fatáblából faragott rokokó keretdíszek alapján lehet némi sejtésünk egykori formájáról. Az ünnep-, apostol- és prófétasor rokokó formái és keretdíszei a néhány évvel korábban, Lengyel Bazil által faragott ökörmezői ikonosztáz töredékeivel mutatnak szoros formai és stiláris rokonságot, ami alapján megkockáztathatjuk azt a feltételezést, hogy Bodzásújlakon is Lengyelt vagy esetleg egy ma még ismeretlen követőjét tekintsük az állványzatot és a képtáblákat készítő mesternek. A két együttes között azonban fontos különbség, hogy itt nem fél-, hanem egészalakos, lantformájú, rokokó motívumokkal díszített alapképek voltak (sajnos az egyik, a címünnepet ábrázoló tábla elveszett vagy lappang).

45 A Titkos vacsora hátoldalán olvasható felirat: „Pinxit Michael Man/kovits cum adjuncto sibi Alexandro / Bukovszky et Joan [...] [...] / incipiente. Parocho tunc existente / A. R. D. Josepho Gulovics / Cantore Michaele Karav[...] / Curatoribus vero Kuruk / Georgio Majcher Pujtal (?) / 1829.” Az ikont 2013-ban publikálták először. A hátán olvasható felirat ellenére mégis jóval korábbra, 1780-90-re datálták. Vö. Benická, 2013, 58–59.

46 Megköszönöm Dana Barnovának, a nagymihályi múzeum munkatársának, hogy a raktáron lévő ikonokat és a restaurálási dokumentációkat tanulmányozhattuk.

Az alapképek közül az Istenszülő és a Tanító Krisztus érdemel különösebb figyelmet (kerettel együtt: 120 x 65 cm). A szentek felhőkön állnak, ruházatuk, gesztusaik a hagyománynak megfelelőek, különös játékosságot kölcsönöz azonban nekik a köntösük alól előkukucsáló, kis kerubok csoportja. Ez a beállítás és játékos motívum a kijevi barokk ortodox festészetben nagyon elterjedt volt a 18. században, a hazai művészetben is leginkább kijevi tanultságú szerb festők ikonosztázain találkozunk vele. A korszak festői számára a kijevi barlangmonostor Szentháromság templomának ikonosztáza jelentette az egyik fő mintát, amely 1734-ben készült el.⁴⁷ Ugyanez a képi hagyomány figyelhető meg azonban egy jóval közelebbi emlék, a bécsi Szent Borbála görögkatolikus szeminárium templomának ikonosztázán is, amelyet Mankovits nyilván jól ismert, hiszen bécsi tanulmányai során a közelében lakott, s ide is járt templomba. Ezt az ikonosztázt 1776-ban az újvidéki szerb ortodox Aksentije Marković műhelyében faragták, festményeit Mojsej Subotić (? –1789) és az erdélyi román görögkatolikus festő, Efrem Micu (Klein von Munti) alkotta 1775 és 1780 között.⁴⁸ Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a Munkácsi Egyházmegyében ebben az időszakban még nagyon ritkák voltak az egész alakos, álló formátumú alapképek, az ungvári székesegyház ikonosztáza is a félalakos formát „kanonizálta”. Jankovics Miklós ortodox mester hajdúdorogi ikonosztázával indulhatott meg az egészalakos képek alkalmazása, bár elég lassan. Nehéz eldönteni, hogy vajon Lengyel Bazil szobrász, aki származási helyén, Hajdúdorogon már láthatta ezt a formát, kezdeményezte az alkalmazását, vagy a festő Mankovits kérte meg rá, feltéve, ha egyáltalán konzultáltak egymással.

A bodzásújlaki ünnepsorból eddig nyolc képet ismerünk (Szűz Mária születése, Jézus születése, Menekülés Egyiptomba, Jézus megkeresztelése, Bevonulás Jeruzsálembe, Feltámadás, Mennybemenetel, Pünkösöd), illetve egykor a sor középtengelyében elhelyezett Titkos vacsora kompozíciót. Az ünnepek közül több jelentősen sérült, néha a fatábla nagyobb hányada meg is semmisült. Festészetileg érdekes a Menekülés Egyiptomba jelenet, ahol az éjszakai tájháttér finom megoldásokat mutat, kompozicionálisan pedig ritka, hogy Szűz Mária nem a szamar hátán ül, hanem József mögött, gyermekét ölében tartva az állattal együtt bandukol.

47 Miliaeva, 1997, 84–85. A kijevi ikonosztáz hatásáról a hazai szerb festőkre: Vukovits, 2019, 114–115.

48 A faragás 1775-ben készült. Кулић, 2007, 213–216. Subotić-ról: Тодић, 2013, 40–43. Micuról: Porumb, 2003, 71–75.

Az álló apostolok közül tíz tábla maradt fenn, ezeket – egy kivételével, amelyen a festés jelentős része elpusztult – szláv felirataik és a szentek attribútumai alapján jól lehet azonosítani (Fülöp, Péter, Márk, Lukács, András, Simon, Jakab, Máté, János). A sor középtengelyében minden bizonnyal Krisztus mint nagy főpap kaphatott helyet, de ezt a táblát nem ismerjük.

A próféta-sornak feltehetően a fele maradt fenn, mivel csupán hat táblát sikerült eddig számba venni (Jákob, Mózes, Gedeon, Zakariás főpap, Dániel, Áron). Az oromzati kereszt és a szomorkodók közül János apostol ikonja ismert.

Az itteni festményeket aprólékos modellálás, finom kidolgozás jellemzi, bár a képek stílusa azért így is klasszicizálóbbnak tűnik a kereteknek már a festés idején is minden bizonnyal „avittnak” ható, rokokó motívumaival szemben. Ennek oka persze nem feltétlenül a faragó „maradiságában” keresendő, hanem abban az egyházmegyei igényben, amely az ungvári székesegyház rokokó képfalát tekintette követendő mintának. A bodzásújlaki alapképek esetében az az érzésünk, hogy Mankovits minden bizonnyal szándékosan választotta a nagyméretű rokokó formájú táblákhoz jobban illő, még a 18. század második harmadában divatozó, barokkos ízü kompozíciókat, amelyek így egészen érdekes – a datálás tekintetében a mai kutatót is zavarba ejtő – színfoltjai lettek festői életművének.

A következő évben az Eperjesi Egyházmegye területén fekvő Fulyán (Fulianka) Szent Kozma és Damján ingyenes orvosok tiszteletére emelt görögkatolikus templomban dolgozott. A kis alapterületű, tömzsi homlokzati tornyos templomot 1800-ban kezdték építeni, Dudinszky Mihály esperes 1804-ben áldotta meg. Az ikonosztázion farészeit 1811 körül Bredikusz András készítette, a festését azonban csak két évtizeddel később végezte el Mankovits Mihály. Ezt az ikonosztáziont a templom 1896-97-ben végzett teljes körű felújítása során egy újjal helyettesítették.⁴⁹

A régi képfal ikonjai közül kettő található ma is a templomban, a szentély falán elhelyezve: a védőszenteket ábrázoló alapkép, valamint a Krisztus mint nagy főpap-ikon, utóbbi eredetileg az apostolsor középtengelyében volt. A többi megmaradt képen különböző muzeális gyűjtemények osztoznak. A bártfai Sárosi Múzeum ikongyűjteményébe jutott 1968-ban

49 Liška – Gojič, 2015, 160–161. Az ikonosztáz faragójaként egy helyi mester, Josef Frimmel neve is felmerül. Borza – Gradoš, 2018, 123.

több ikon is: az ünnepsorból az Istenszülő születése és Krisztus bevonulása Jeruzsálembé, Szent Fülöp és Lukács (?) apostolok, valamint Habakuk és Dániel a próféták közül.⁵⁰ A nagymihályi Zempléni Múzeumban (Zemplínska múzeum v Michalovciach) őriznek további ikonokat ebből az együttesből: Szent Miklós-alapképet, egy evangélistát, Szent Pál apostolt, Zakariás prófétát (Keresztelő János apja, a hátoldalára ceruzával írta fel, minden bizonnyal Mankovits: *Zacharia*). Az ünnepek közül itt található: Jézus születése, Menekülés Egyiptomba, Keresztelkedés, Feltámadás, Mennybemenetel és az Istenszülő elhunytja. Az eperjesi városi képtár gyűjteményébe jutott azonban egy Tanító Krisztust ábrázoló, ismeretlen helyről származó, szignálatlan ikon, amely egy ikonosztázion alapképe lehetett. Stílusa alapján Mankovits munkájának is tarthatjuk, mivel hasonló beállítású Krisztust festett Nyágón és Kacsányban. Elképzelhető, hogy ez az ikon eredetileg a fulyáni ikonosztázionhoz tartozott.

A fennmaradt festmények alapján úgy tűnik, hogy az ikonosztázion négysoros volt. A faragott szerkezet elemeit egyelőre nem ismerjük, csak a felső sorok barokk lantformát idéző, de klasszicizáló levélornamensekkel díszített táblái alapján sejthető, hogy az egykori képfal az alsócsernyeihez lehetett hasonló. A szoros stiláris kapcsolatot mutató elemek alapján felmerül, hogy a két, most említett és a kacsányi ikonosztázion talán egy faragóműhely munkája lehetett.

A fulyáni képeket a bontás előtt és után sem festették át, az ünnepeken, az apostolokon és prófétákon nincs megsárgult lakkréteg, túlzott tisztításon sem estek át. Mindezeknek köszönhetően a képeken jól tanulmányozható Mankovits festői tudása, a finom részletek, harmonikusan felvitt színeik még ma is élvezhetőek.

Felső-Zemplénben fekszik Nyágó (Ňagov) falucska, Az Istenszülő elszenderülése-templom ikonosztázát Mankovits 1831-ben festette. A képfal restaurálását évek óta Pozsonyban végzik, az elkészült képeket a falu egykori iskolájából kialakított téli kápolnában helyezik el ideiglenesen.

Az ikonosztázion faragómesterét nem ismerjük, klasszicizáló, de még a késő barokk művészetéből táplálkozó stílusú ornamentális díszítmények jellemzik. A királyi ajtó áttört faragású, hat kép (Örömhírvétel és a négy evangélista) kapott rajta helyet.

Az alapképek arany háttérűek, közülük kettő, Szent Miklós és Krisztus félalakosak, utóbbi frontális beállítású Üdvözítő, aki nem nyitott

50 Grešlik, 1994, 85–86, kat. 93–98. Puskás, 2008, 280, színes képek 166–171.

könyvet, hanem glóbuszt tart a kezében. Szűz Mária ábrázolása reneszánsz előképekből merítő Madonna-típus, bájos festői beállításokkal, amely korábban már Kacsányban is feltűnt. A negyedik alapkép nem a templom címünnepét, hanem a Sátánt legyőző Mihály főangyalt ábrázolja (párhuzamai: Kacsány oltár- és alapkép).⁵¹ Mankovits itt két helyen is szignálta művét: az Istenszülő-alapkép bal szélső sarkában, illetve a Krisztus főpap-kép olvashatatlan betűsorai között rejtette el nevét és a festés évét. Az első szignóból egyértelműen kiderül, hogy az együttest 1831-ben festette.⁵² Segédet nem említ, viszont a csabaházai parókusról, Fejo Józsefről, aki nyilván a filia-helyzetben lévő Nyágót is ellátta, megemlékezik. A már restaurált ünnepikonok azt mutatják, hogy Mankovits az egyes epizódokat igyekezett részletezően, aprólékosan megfesteni.

Szintén Zemplénben, a Varannóhoz közeli Kövesen (Kamenná Poruba) 1820-ban épült, a Szentlélek lejövetele tiszteletére szentelt templomban maradt fenn négy alapkép, amelyek stílusukban közel állnak Mankovits művészetéhez. Keletkezésükkel kapcsolatban egyelőre nem ismert semmilyen adat, csupán feltételelesen attribuíjuk neki ezeket az ikonokat.⁵³

1833. január 1-jén a drágabártfalvi parókus írt a helynöknek, hogy Medence (Мідяниця) filia hívei a már évek óta kifaragva álló ikonosztárukba szeretnének képeket festetni Mankovits Mihály egyházmegyei festővel. Árat nem ír, csak azt jelzi, hogy a szükséges összeg nem áll rendelkezésre, ezért arra kér engedélyt, hogy a hívek a krajnai esperesi kerület valamelyik egyházától saját felelősségükre kölcsönt vehessenek fel.⁵⁴

51 Ezeket a Szent Mihály képeket is feltehetően a Bécsben látott barokk festmények ihlették: Luca Giordano, Szent Mihály, legyőzi a Sátánt (1660/65.), vagy Esteban Murillo Szent Mihály képe. Vö. Ferino-Pagden, 1991, 62, Tafel 217. Uo. 86, Tafel 680.

52 Az Istenszülő-ikonon olvasható jelzés: „Pinxit / Michael Mankovits / sub / A. R. Domino / Josepho Fejo / Parocho Csabalóczens. / Anno 1831°.” A Krisztus, nagy főpap nyitott könyvébe írt krix-kraxok közé rejtett szignója: Mankovits Pinxit 1831°.

53 Adatok a templomról: Liška – Gojdič, 2015, 178–179, Borza – Gradoš, 2018, 96. A jelenlegi ikonosztáz teljesen új, 2013-ban készült, csupán a négy alapkép 19. századi. Fotója: <http://www.kamennaporuba.sk/greckokatolicka-cirkev.html> (letöltve: 2020.05.01.)

54 Pásztelyi András kerületi alesperes levele, kelt 1833. január 1-jén. DAZO fond 151, opisz 8, no. 1088, fol. 7.

A hónap végén Závídfalván (Завидово) 200 váltóforint kölcsönt vettek fel, azonban az ottani parókus olyan botrányt csapott, hogy a drágabártfalvi pap április 3-án arról tájékoztatta Csurgovics János helynököt, hogy inkább visszafizetik a hitelt.⁵⁵

Az ungi Turjaremete (Тур’ї Ремети) Szent Mihály temploma szép arányú, késő barokk formákat mutató, kliroszos épület, állítólag 1771-ben épült.⁵⁶ Tabakovics János turjai esperes jelenti Perecsenyből (Перечин) 1836. március 19-én kelt levelében Csurgovics János helynöknek, aki a püspöki székiüresedés idején a Munkácsi Egyházmegyét vezette, hogy a turjaremetei ikonosztáz és szentély festésére Mankovits Mihály egyházmegyei festővel szerződtek. A levélhez a szerződés eredeti példányát is mellékelte (sajnos ez nem maradt fenn vagy lappang). A helynök válaszából kiderül, hogy a munka 850 forintba fog kerülni, amelyet az említett egyház pénztárából kifizetni engedélyez.⁵⁷

Ez az ikonosztáz ma is a helyén áll. A faragott szerkezet talán még a 19. század első évtizedében készülhetett, stílusa szorosan követi mintáját, az ungvári székesegyház ikonosztázát. Királyi ajtaja figyelemre méltó, még korábbinak tűnik, akár a 18. század első felében is készülhetett, minden bizonnyal a mai barokk templom fa elődjéből mentették át. Az ikonokat az utóbbi évtizedekben részben átfestették, de az alapképek új rétegei alól még egyértelműen felsejlik Mankovits stílusa. Úgy tűnik, hogy az ünnepsor szenvedte a legkevesebb átalakítást, a besötétedett szennyező rétegek ellenére jól kivehető, hogy a festőjük itt sokkal szabadabb teret engedett az ikonográfiai variációknak, mint más munkáin. A megszkottól eltérően itt nem a Titkos vacsora, hanem az Istenszülő-alapkép hátoldalán szerepel a latin nyelvű emlékfelirat, amely a készítés idejéről, a festőről és az adományozókról emlékezik meg.⁵⁸

Az egyházmegyei levéltárban előkerült egy levél, amelynek eredeti szerepe a kísérő dokumentumok hiányában nehezen érthető, minden-

55 DAZO fond 151, opisz 8, no. 1088, fol. 30.

56 Сирохман/Сырохман, 2000, 89.

57 DAZO fond 151, opisz 8, no. 1449, fol. 15.

58 „Pinxit Mich. Mankovits. sub / ARD Parocho Loci Georgio Neviczky, Curatoribus / vero Stephano Koroly, et Alexio Szkabenits. Penes Terre / Negotiacionis Manipulationem existentibus Dno / quippe S. Inspectoro Ioanne Ruttner, et Dno Io/-anne Kisztler Schafferio. Ioanne Otto Machinarum magistro, in Anno Christi 1836.” Az ikonosztázról és a feliratról készült felvételeket Makarij Medvigynek köszönöm.

esetre az látszik, hogy a püspök komolyan kikérte az egyházmegyei festő véleményét. Mankovits 1838. július 1-jén kelt levelében arról számol be Popovics Bazil püspöknek, hogy a neki átküldött négy képpel nem tud mit kezdeni. Ezek olyan rosszul vannak alapozva, hogy befejezni alig lehet őket, külső formájukat, arányaikat tekintve is nélkülöznek minden könnyedséget, mivel a testrészek (ti. az ábrázolt figurakén) között sincs semmilyen arány, a rajzművészetet meg sem közelítik. A püspöki reakció pizkozata a levél hátoldalán olvasható. A házfőnöknek (protoghegumen) meg kell írni: hogy szerzetesei arányos emberábrázolásokat nem tudnak festeni, ugyanezeknek még a zászlók festését is meg fogja tiltani.⁵⁹ (Függelék II.3.) Ebből csak annyi sejthető, hogy valamelyik bazilita rendházban próbálkoztak festéssel a testvérek, de Mankovits véleménye alapján a püspök ezt nem engedélyezte tovább.

1840-ben Popovics püspök újra intette a parókusokat, hogy lehetőleg Mankovitsot bízzák meg a festési munkákkal. A december 7-én kiadott körlevél apropóját az adta, hogy a verebesi (Verbias/Верб'яж) hívek az oltáruk készítésére már szerződtek Kovács István faragóval és Dobrovolszky József festővel 80 forint értékben. A püspök engedélyezi ugyan, de felhívja a parókus figyelmét, hogy először az egyházmegyei festőt kell megkérdezni, s ha a többi mester munkájáról úgy vélekedik, hogy alkalmatlan a feladat elvégzésére, akkor a szerződéseket is vissza kell vonni. Az ügy hatására egy körlevelet is kiadott, amelyben hasonló eljárás módra szólítja fel a papságot.⁶⁰ (Függelék II.5.) Tíz évvel később ugyanitt Kovács István egy másik festővel a rosztokai ikonosztáz elkészítésére szerződött.⁶¹

Hasonló problémával szembesült a máramarosi Oroszokra (Руська Мокра) parókusa is.⁶² Andruckovics István arról tájékoztatja 1841. december 11-én kelt levelében a kerületi esperest, hogy még mielőtt ide helyezték volna, a helyi templomba egy alsóneresznicai (Nyéresháza/Нересниця),

59 DAZO fond 151, opisz 8, no. 1742, fol. 52.

60 DAZO fond 151, opisz 8, no. 2344, fol. 60. A püspöki levelek pizkozatai: az egyik Seregély József perecsenyi esperesnek, a másik pedig a papságnak, kivéve az előbb említettet. Egy másik pizkozat a vereckei esperesnek szól, akinek kerületében Verebes fekszik. Uo. fol. 61.

61 Ruszin nyelvű szerződés 1850. júl. 20-án kelt Verbászon, Atanaszj Ruszálóvic ikonfestő és Kovács István festő és szobrász kötött. Utóbbi aláírása: „Stephanus Kovacs mp pictor et sculptor”. DAZO fond 151, opisz 10, no. 294.

62 DAZO fond 151, opisz 9, no. 564, fol. 52–53.

Tomáskó nevű mesterrel⁶³ faragtattak ikonosztáziont 1824-ben, amely tizenhárom éven keresztül csupaszon állt. A falu előljárói ekkor döntöttek a kifestése mellett. Hívtak több festőt is: az egyik azt mondta, hogy 300 váltóforintért ki lehetne festeni, de mivel durvák és nagyok a faragások, legalább 600-ba kerülne; egy másik ungvári mester azt mondta, hogy a nagy faragványokra sok arany és ezüst kell, így legalább 800 váltóforintba kerülne. Ezek után egyiket sem bízták meg a feladattal, mivel az egyháznak semmilyen vagyoni alapja és állandó bevétele nincs. A közösség vezetői hallottak azonban „Csomályfalván” (talán Csomafalva Ugocsa vármegyében [Затисівка]) egy festőről, aki személyesen meg is jelent a faluban, s a kamarai hivatalban szerződtek vele, de a hivatalnok („Vizaver úr”) jelezte nekik: ha pénzük nincsen, a festő fizetése akkor is az ő dolguk lesz. A pénztelenség volt az oka, hogy a képzett egyházmegyei festőt sem tudták felfogadni. Így ezzel a másik festővel szerződtek, de a pénzhiány miatt alig dolgozott. A festőről az is kiderül, hogy faragással is foglalkozik, ugyanis 1820 körül ő készítette a gányai (Ганичи) és dombói (Дубове) templomok ikonosztázionjait. Az oroszokmokra templomban az alapképek fatábláit összeragasztotta, néhány rosszul készített fatáblát is újakra cserélt, majd új tabernákulumot is faragott díszítésekkel. A levél végén kiderül a mester neve is: Pályükovics Bazil. Végül 1837 májusában kezdett hozzá az ikonosztáz festéséhez, amelyet öt hónap múlva pénzhiány miatt abba is hagyott, majd 1838 szeptemberében fejezett be, mindössze 200 váltóforintért, de kisebb összegekre még igényt tartott. Az esperes ezt a levelet felterjesztette a püspöknek, akinek a válaszát a hátoldalán olvashatjuk: úgy véli, a mester semmit sem igényelhet már magának a helyi közösségtől. (Függelék II.8.)

Mankovits ebben az időszakban dolgozott az éraljai (Inóc/Inovce) fatemplom ikonosztázán is, amely 1836-ban épült. Vannak benne korábbi, még a 18. századból származó berendezési tárgyak is, de oltára, előkészítő asztala, ikonosztáza egységes munkának tűnnek, klasszicizáló stílusuk alapján úgy ítélhető meg, hogy nem sokkal a templom építése után készülhettek.⁶⁴ Faragójuk nevét nem ismerjük.

A Pietà ábrázoló oltárkép hátoldalán látható Mankovitsot említő, latin nyelvű felirat 1842-ből származik, a festőn kívül Hrabár István paró-

63 Tomáskó Péternek hívták. Ő faragta egy évvel korábban az alsóneresznicai fatemplom ikonosztázát is.

64 Кавачовичова-Пушкарьова – Пушкар, 1971, 150–155.

kust és a gondnokot említi.⁶⁵ Figyelemre méltó, hogy a latin felirat felett egy erősen elhalványodott egyházi szláv szöveg is olvasható, amely a kép (vagy a tábla?) készítését 1838-ra datálja. Ennek talán az lehet a magyarázata, hogy Mankovits egy már festett fatáblát használt fel.

A fatemplom szűk hajójában álló kétajtós, de négy alapképes, három soros (a próféták hiányoznak) ikonosztázion képeinek stílusa, ikonográfiaja alapján feltehetően ezeket a festményeket is Mankovits alkotta. A királyi ajtajó keretének kivételével, amely korábbi lehet, mint a többi része, ugyanis az ajtófélfákon ábrázolt egyházatyák stílusuk alapján biztosan nem Mankovits munkái. Az ajtószárnyakon lévő hat kis medalion kompozíciói azonban jellegzetesen az ő stílusát mutatják. Az Istenszülő-alapkép az ún. *Mária Hilf*, vagyis Segítő Mária, a Közép-Európában elterjedt passauai kegykép valamelyik változata alapján készült festmény. Szent Miklós és a Tanító Krisztus is félalakos, háromnegyedes beállításúak, utóbbi kezében nyitott könyvet tart. A templom címünnepére Szent Mihály Sátánt eltipró egészalakos kompozíciója utal.

Különösen szép festői megoldásokat mutat a szignált oltárkép. A Pietà a nyugati ikonográfiában alakult ki, de a 17. század végétől kezdve a Kárpátok vidékén a görögkatolikus művészetében is egyre inkább elterjed, a fő- vagy éppen az előkészítő oltárokon jelenik meg, mint Krisztus szenvedéstörténetét felidéző, az Eucharisziára is utaló képtípus. Az éraljai képek jelentőségét növeli, hogy nincsenek átfestve, s állapotok is kitűnő.

A nagybereznai (Великий Березний) templom ikonosztázának története összetettebb. 1843. április 2-án kelt levelében a helyi parókus, Labancz Antal kerületi esperes jelenti Popovics püspöknek, hogy a templomban nyolc éve felállított ikonosztázion megfestésére Mankovitstól kértek ajánlatot. Ő 1000 konvencióos forintért vállalná a munkát, amelyet a közösség szegénységére való tekintettel nem tudnak előteremteni. A hívek azonban szerződést kötöttek Mihályi János festővel, aki ezt jóval olcsóbban megcsinálná. Az esperes Mihályit meglehetősen lesújtó módon jellemzi, egyszerűen latornak nevezi, majd kéri a püspököt, hogy segítsen az ügyet megoldani.⁶⁶ (Függelék II.9.a)

65 Az oltárkép hátoldalán olvasható felirat: „Pinxit Michael Mankovits 1842. / Parocho tunc existente D. A. Reverendo / Stephano Hrabar. / curatore autem Andrea Hrivnak.” Átíratát közölték: Кавачовичова-Пушкарьова – Пушкар, 1971, 475, 48. lábjegyzet

66 DAZO fond 151, opisz 9, no. 901, fol. 9.

A püspök két nap múlva megbízta Lucskay Mihály (1789–1843) ungvári esperest, hogy nézzen utána Mihályi eddigi munkásságának, mivel egyetért a bereznai parókussal abban, hogy a központi helyen fekvő nagybereznai templomban lévő, szép faragású ikonosztázt nem volna érdemes olyan mesterre bízni, aki semmilyen iskolába nem járt.⁶⁷ Lucskay jelentéséből kiderül, hogy Mihályi festett egy Istenszülő oltalmát ábrázoló képet az ungvár-ceholnyai parókiális templomhoz tartozó kápolnában, illetve ő festette a szószéket is a templomban, amely művészet nélküli mű („*nulla arte fuit opus*”), jegyzi meg lakonikusan, de aztán megemlíti azt is, hogy másolt neki egy Keresztre feszítést magánhasználatra (ezt nem jellemzi különösebben). Lucskay elment megnézni a felsőnémeti (Vyšné Nemecké) ikonosztázt is, amelyről igazából nem tud véleményt mondani, mivel a festő hat éve nem fejezte be, miközben máshol is munkát vállalt.⁶⁸ Lucskay csatolta leveléhez Mankovits véleményét is, amely az esperes levelével együtt, ugyanazon nap szintén Ungváron kelt. Nem dicséri ő sem Mihályit. A felsőnémeti ikonosztáz kapcsán megjegyzi, hogy Mihályi az ünnepsorához ugyan már hozzákezdett, de még be sem fejezte, mégis más munkát kér. Mankovits egy Kassay nevű asztalostól hallotta, hogy a nagybereznai munkánál az arany 1000 forintba fog kerülni, ezért ő is 1000 váltóforintot kérne, mivel az ikonosztázion nagy, és sok arany kell hozzá, de 1800 váltóforintból be akarja fejezni az egészet (ti. a képek festésével együtt). Ezek után arra kéri a püspököt, hogy Mihályit tiltsa el ettől a munkától, és méltóztasson neki engedni, mert már két éve nincs nagyobb megbízása.⁶⁹ (Függelék II.9.b-c)

A parókus kérésére rávezetett püspöki válasz pizskozatából úgy tűnik, hogy Popovics ténylegesen is Mankovitsnak juttatta ezt a feladatot, Mihályit eltiltotta a munkától. Ezt megerősíti az egykori ikonosztázion néhány képéről (Utolsó vacsora, Krisztus főpap) rendelkezésre álló gyöngye minőségű fényképfelvétel is, amelyek alapján úgy ítéltető meg, hogy a képek valóban Mankovits festő stílusát mutatták.⁷⁰ Egy másik levéltári forrás is megerősíti ezt: a dolhai (Довге) esperes, Medveczky Mihály a kusni-

67 DAZO fond 151, opisz 9, no. 901, fol. 8, 10.

68 DAZO fond 151, opisz 9, no. 901, fol. 12.

69 DAZO fond 151, opisz 9, no. 901. fol. 14.

70 Az ikonosztázhoz kapcsolt festőnév, Szász János (Приймич, 2014, 154–158.), félreértésen alapulhat. Sajnos az ikonosztázt 2000 után egy másolattal helyettesítették, így ez is az elpusztult emlékek sorát gyarapítja. Bár képeinek egy része ma is megvan: a

cai (Kovácsrét, Кушница) ikonosztáz ügyében írt a püspöknek, amelyből kiderül, hogy Mankovits azért nem tudna most az ottani munkával foglalkozni, mert éppen a bereznai ikonosztázon dolgozik.⁷¹ (Függelék II.8.) Arról is tájékoztatja a püspököt, hogy egy nem túl képzett galíciai festő, Románószky Kornél már el is kezdte a munkát Kusnicán, mivel a közösség megbízta. Az esperes a püspök 1840-ben kiadott, 4016-os számú körlevelére hivatkozva, amelyre már korábban utaltak, magához vette a szerződést, és a munkát leállította. A festő különféle tanúsítványokra hivatkozott, illetve azt is állította, hogy az egyik saját kezűleg festett képét már az ungvári püspöki hivatalba is beküldte. Ennek fényében kérdezte az esperes, hogy Románószky folytathatja-e a munkát? A püspöki válasz pizskozatából az derül ki, hogy csak akkor, hogyha az 1840-es körlevél értelmében az egyházmegyei festő is hozzájárul.⁷² Úgy tűnik, hogy Mankovits nem járult hozzá, hanem a következő évben, 1844-ben ő festette meg az ikonosztázt.⁷³

1845-ben az épülő imszádi⁷⁴ ikonosztázzal kapcsolatban kérték ki a véleményét. (Függelék II.13.) Az ügyről Hadzsega Bazil püspöki titkár készí-

helyi iskola gyűjteményébe, illetve az ungvári püspöki székházba kerültek. Makarij Medvigy szíves közlése.

71 Dolha, 1843. augusztus 22. DAZO fond 151, opisz 9, no. 899, fol. 7.

72 Kelt 1843. augusztus 30-án. DAZO fond 151, opisz 9, no. 899, fol. 8.

73 „Ikonosztáza [ti. a kusnicai templomé] 1844-ből való és görög előírás szerinti. Megjegyzésre méltónak tartom, hogy a templom hajójában van Szent Cyrill és Method apostoloknak, úgyszintén a három szent püspöknek a képe. A férfiakat az asszonyoktól egy köralakú építmény választja el, mely a katakombákra emlékeztet. Hasonló építményt más templomokban nem láttam sehol.” Musztyánovits Emil: A kovácsréti gkath. paróchia történetéhez (Kusnicza), *Görög Katolikus Szemle* 4 (1903), márc. 22, 2. M. Prijmics szerint Mankovits 1847-ben festett itt ikonosztázt: Михайло Приймич: Творчість Михайла Манковича як відображення нових мистецьких устремлінь на Закарпатті початку ХХ. ст. *ВІСНИК Львівської національної академії мистецтв*, 35(2018), 31. A templom 20. század elején felvett leltárában szerepel az ikonosztáztól szóló rubrikában: „1847 Mankovits”. DAZO fond 151, opisz 2, no. 2011. Megköszönöm Mykhaylo Syrokhmannak, hogy a forrás fényképfelvételeit rendelkezésemre bocsátotta. Az együttes egy másik, szomszédos falu templomába került át a 20. század folyamán, de jelen állapota egyelőre nem ismert. Ezt az információt is neki köszönöm.

74 Kalocsa-Imzásd, 1898-ban egyesült a szomszédos Negrovecceel, így lett belőlük Felsőkalocsa, Máramaros vármegyében. Ма: Негровець Украјнабан.

tett összefoglalót a püspöknek 1845. április 7-én.⁷⁵ Ebből kiderül, hogy az imsádiak hat rajzot küldtek be, az épülő ikonosztázuk és szentségtartójuk (tabernákulum) terveit. A titkár megmutatta Mankovitsnak, aki lesújtó véleményt adott róluk, és kifejezte bánatát, hogy a püspöki rendelet ellenére a papok sokszor nem kérdezik meg őt, hanem az olcsóbbnak ígérkező galíciai mestereknek ígérik a munkákat. A püspök végül megadja az engedélyt, de csak jobb híján.

1847-ben ő tett panaszt Popovics püspöknél, hogy az ruszkóci (Török-ruszkva/Ruskovce) hívek még 1833-ból tartoznak neki 33 rajnai forinttal, amelyekre most, mivel egyre gyengébb egészségi állapotban van, neki is szüksége volna. (Függelék II.14.) A püspök írt is Damjanovics József helybéli parókusnak. Azonban a dolog nem várt fordulatot vett, mert kiderült, hogy a helyiek Mankovitsnak az előkészítő oltárra festett képével elégedetlenek, amelyet többszöri felszólításukra sem volt hajlandó kijavítani. A parókus kerek-perec megírja, hogy amíg ez nem történik meg, a tartozásukat nem törlesztik. A püspök erre nem tud mit tenni, az időközben az Eperjesi Egyházmegyében élő pap vejéhez távozott Mankovitsot Duchnovics Sándor eperjesi kanonokon keresztül igyekszik tájékoztatni az újabb fejleményekről.

Az egyházmegyei festő „hivatala” nem jelentett kizárólagos festői jogot az egyházmegye területén, hiszen a korszakra jellemző egyre nagyobb számú megbízást fizikailag is képtelenség lett volna teljesíteni, azonban jó rálátást biztosított más festők munkájára, s Mankovits természetesen ezt az előnyt igyekezett kihasználni, amikor néhány alkalommal elérte, hogy a püspökök bizonyos festőket eltiltottak a munkától.

A Mankovits Mihály festői életművével foglalkozó szakirodalomból is tudható, hogy jóval több ikonosztáziont festett annál, mint ahányat ma ismerünk. A hajdúdorogi templom ikonosztázával kapcsolatban Sz. Kürti Katalin vetette fel, hogy esetleg az ő munkája volna.⁷⁶ A levéltári kutatás során ezt semmilyen adattal nem lehetett megerősíteni, azonban az világossá vált, hogy két másik festő, Szűcs János és Hittner Mátyás dolgoztak a hajdúváros templomában.⁷⁷ Jónéhány, valóban Mankovits által festett együttes mára nyomtalanul megsemmisült (pl. Bélavézsza/

75 DAZO fond 151, opisz 9, no. 1670, fol. 8–9.

76 Sz. Kürti, 1977, 17. Sz. Kürti, 1989, 189. Lásd még: https://hu.wikipedia.org/wiki/Hajd%C3%BAdorogi_sz%C3%A9kesegyh%C3%A1z (letöltve: 2019.10.01.)

77 Terdik, 2011a, 54–62.

Beloveža, Felsőcebény /Vyšné Čabiny stb.).⁷⁸ A köbléri (Кибляри) parókia 1855-ös leltára szerint az ottani ikonosztáz is Mankovits munkája volt, ám már ez sem létezik.⁷⁹ Érhetik azonban váratlan meglepetések még ezeken a helyszíneken is a kutatót. Úgy tűnt, hogy az 1790-ben épült laborcradványi (Radvaň nad Laborcom) görögkatolikus templom ikonosztázionjának Mankovits-festményei is áldozatul estek egy 1901-ben végzett átalakításnak.⁸⁰ Nem tudjuk, hogy itt pontosan mikor dolgozott. Az utóbbi évek során végzett restaurálásnak köszönhetően azonban néhány eredeti kompozíció előkerült a századfordulós új festmények alatt: az Utolsó vacsora (a templom előcsarnokában helyezték el), valamint a szószek kosarán a négy evangélista képe. Ez utóbbiak közül Lukács az igazán figyelemre méltó, mivel a Mankovits-életműben egyedülálló módon festőként ábrázolja a szent szerzőt.⁸¹ Ebből adódna a következtetés, hogy rejtett önarcképet sejtünk benne.

Majdnem múzeumi gyűjteménybe került a bezői (Bežovce) templom ikonosztáza. Az Ungvárhoz közeli település együttesét 1913 decemberében Harmathy Ödön, az ungvári magyar Királyi Szakiskola rajztanára megvételtre kínálta föl a budapesti Iparművészeti Múzeumnak. Az együttes leírásában a képek korát 1703-ra keltezte. A múzeum azonban nem vásárolta meg az együttest, mivel ekkor már két ikonosztáza is volt a gyűjteménynek.⁸² 1918 tavaszán az Ung Vármegyei Közművelő-

78 Beszkid, 2014, 426.

79 „I. Ecclesia est e solidis materialibus edificata – Iconostasion est adhuc in statu bono, utpote anno 1837. per denatum condam Mankovics Pictorem Dioecesanum expictum.” DAZO fond 151, opisz 10, no. 1949.

80 A templom építéséről és képfal átalakításáról, de Mankovitsot nem említik: Borza – Gradoš, 2018, 472.

81 Megköszönöm Makarij Medvigy atyának, hogy erre felhívta a figyelmemet.

82 „4 éve, hogy a bezői templomot építik és a régi lebontása alkalmával elhívtak megkérdezni, hogy az ikonosztázok, mely 1703-ból való beillenék az új templomba, Ajánlatomra újat csináltattak – és a régit eladóvá tették. Becsaptam az egész görög katolikus egyházat, és sok herce-hurca után tegnaptól birtokomban van az ikonosztáz mely juhar fából van faragva mondhatni a barokk és rokokó styl remeke. Minden a régi: Krisztus kálváriája, a szentek 40-50 fára festett olaj képek; a közép koronázó dísz Krisztus keresztire feszítését ábrázolja baldachinban. Oszlopok, oszlop fejek pillérek mind jó állapotban vannak régi aranyozással. Magam sem tudom még mi van mert a rajzteremben és színben vannak öszve vissza. Pakolásnál el fog foglalni kb. egy fél vagont.” Nagyon biztos benne, hogy a múzeum meg

dési Egyesület meg akarta vásárolni a „kiselejtezett” bezői ikonosztázt – feltehetően Harmathytól –, de előtte megkérdezték a görögkatolikus püspökségen, hogy mit tudnak a koráról. Az egyházmegyei levéltárban nem találtak semmit, azonban a helybéli parókus megírta, hogy amikor 1910-ben a szúette ikonosztázt szétszedték, a Krisztus alakjában volt egy felirat, amely szerint 1827-ben „Markovics Ferenc” festette.⁸³ Feltehetően valamit félreolvastak, s minden bizonnyal ez a mára elenyészett képfal is Mankovits munkája lehetett. Hogy mi lett a vásárlásból, egyelőre nem ismert.

Mankovitsnak magánhasználatra és reprezentációra szánt művei közül talán előkerülhet még néhány akár a műkereskedelem révén is. Beszkid Miklós több festményét sorolja fel, melyek pontos őrzési helyét egyelőre nem ismerjük.⁸⁴ Ezek hírmondója a bártfai Sárosi Múzeumban (Šarišské múzeum, Bardejov) őrzött vászonra festett, szignált, 1829-ben készült Madonnája.⁸⁵ A festmény Carlo Dolci (1616–1687), a maga korában, de egészen a 19. század végéig a vallásos festészet kiemelkedő alakjának tartott firenzei művész egyik műalkotásának másolata. Dolci ezt a kompozíciót több példányban is elkészítette: egyik a római villa Borghesében,⁸⁶ a másik firenzei Palazzo Pittiben,⁸⁷ a harmadik pedig bécsi Kunsthistorisches Museum birtokában van.⁸⁸ Feltehetően ez utóbbit

fogja vásárolni. A levele 1913. november 29-én kelt. December 16-án egy levelező lapon érdeklődik, hogy a múzeum mit döntött. Az igazgató válaszában piszkozata az ügyirat palliumán. Iparművészeti Múzeum, Adattár, 1044/1913. Az említett két ikonosztázion a viskói és a magyarkomjái volt, ez utóbbit éppen 1913 elején vették meg. A két ikonosztáz gyűjtéstörténetéről: Terdik, 2006, Terdik, 2011b.

83 A szóban forgó dokumentumokat a DAZO-ban Makarij Medvigy találta, s hálásan köszönöm, hogy a rendelkezésre álló másolatokat megmutatta.

84 A legtöbb festménye veje, Tizedy Gábor szlovinkai (Felsőszalánk/Vyšné Slovinky) pap birtokába került, akitől Zubriczky Teofán nyugalmazott postatiszthez jutottak. Beszkid, 2014, 427.

85 Ez a kép a Beszkid felsorolásában „Szűz Mária a térdein álló Jézussal 1829” megnevezésű tétellel lehet azonos. Beszkid, 2014, 427.

86 Baldassari, 1995, 45–46, kat. 15.

87 Baldassari, 1995, 46, kat. 17. Ez a festmény 1640–45. k. keletkezhetett. Spinelli, Riccardo: *Madonna col Bambino*, in: Bellesi, Sandro – Bisceglia, Anna (a cura di): *Carlo Dolci 1616–1687: Catalogo della mostra*, Firenze, 2015, 344–345. cat. 78.

88 Baldassari, 1995, 46, kat. 16. A kép előtörténetéről: Spinelli, Riccardo: *Carlo Dolci e i Medici: riflessioni e appunti sulla committenza e sul collezionismo granducali*, in:

Mankovits élõben is látta bécsi tanulmányai alatt, amelyrõl akár vázlatot is készíthetett, de azt sem zárhatjuk ki, hogy metszetmásolatára is szert tett, amelyet késõbb ügyesen tudott használni.

Arra is van adatunk, hogy Mankovits több mitológiájú témájú képet is festett. Ezek közül a kassai Kelet-szlovákiai Galériában (Východoslovenské múzeum v Košiciach) maradt fenn a Hébé címû olajfestménye, amely szignált (*Mankovits Michael / pinxit 1831*), és Donát János (1744–1830) kompozícióját követi.⁸⁹

Mankovits által festett portrékról is van tudomásunk, bár jelenleg csupán egyet ismerünk: Pócsi Elek püspök (1816–1831) képmása, amelyet stíluskritikai alapon sorolunk a festõ mûvei közé. Mankovits erõtleges háromnegyed profilban és háromnegyed alakban ábrázolta a fõpásztort, a barna háttérben egy szép franciakert is kibontakozik. A kép az ungvári püspöki palotából került múzeumi gyûjteménybe. Eredendõen a püspöki arcképcsarnok része lehetett, de a kutatók figyelmét eddig elkerülte.

Mankovits utolsó éveiben romló egészségi állapota miatt nehezen tudott dolgozni. 1850. november 8-án írt, német nyelvû levelében az egyházmegyei konzisztóriumtól 200 forintot kért, az Ungváron található, Szobránci utcában lévõ házát biztosítéknak ajánlja. Az is kiderül, hogy már öt éve nagyon nehéz helyzetben van, mivel szélütés érte.⁹⁰ Ez azt is jelenti, hogy utolsó munkáit 1845 körül készíthette, talán éppen Kusnicán dolgozott utoljára. 1851-ben nyugdíjért folyamodott, 68 éves korában Ungváron hunyt el, 1853. október 21-én.⁹¹

A mester stílusát egyrészt a Munkácsi Egyházmegye elõzõ század végén uralkodóvá lett képi hagyományai, másrészt a festõ akadémiai tanulmányai és az utazásai során szerzett tapasztalatok határozták meg. Mankovits idõnként még az ikonosztázionok leginkább hagyománykövetõ részén, az alapképeken is megpróbálta a határokat feszegetni, amikor például az Istenszülõ-ábrázolások esetében az olasz és spanyol barokk val-

Bellesi, Sandro – Biscaglia, Anna (a cura di): *Carlo Dolci 1616–1687: Catalogo della mostra*, Firenze, 2015, 75, Fig. 7, 82, lábjegyzet 137.

89 Szabolcsi – Galavics, 1980, kat. 140. Megköszönöm Szentesi Editnek, hogy erre az adatra felhívta a figyelmemet.

90 DAZO fond 151, opisz 9, no. 477, fol. 47. Beszkidtõl tudjuk, hogy Mankovits rendszeresen vett fel pénzt az egyházmegye különbözõ pénzalapjaiból. Az itt idézett levelére õ is hivatkozik. Beszkid, 1914, 427. 4. lábjegyzet

91 Beszkid, 1914, 427.

lások festészet Madonnáiból kölcsönzött formákat is alkalmazott. Festészetében a bécsi akadémia késő barokk stílusához való ragaszkodás nem olyan meghatározó, mint a hajdúdorogi ikonosztázion festőinek, Szűcs Jánosnak, és különösen Hittner Mátyásnak a művészetében. Mankovits az óriási kiterjedésű egyházmegye területén kapott megrendeléseinek többségével dolgozott. Egyedülálló módon róluk név szerint is mindig megemlékezett az ikonosztázok hátoldalára szerkesztett, latin nyelvű készítési emlékfeliratokban.

1. A csababázai Szent Mihály-templom ikonosztáza (fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

2. A kacsányi Szent Mihály-templom ikonosztáza (fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

3. Szűz Mária a gyermek Jézussal, ikonosztáz alapképe, Kacsány
(fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

4. Bűnbeesés, Alsódomonya, görögkatolikus templom (fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

5. A kispásztélyi Keresztelő Szent János születése templom ikonosztáza
(fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

6. Istenszülő a Gyermekkel. A kispásztélyi ikonosztáz alapképe
(fotó: Térdik Szilveszter, 2017)

7. Az Istenszülő-alapkép részlete (fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

8. Üdvözítő Krisztus. A kispásztélyi ikonosztáz alapképe (fotó: Térdik Szilveszter, 2017)

9. Keresztelő Szent János születése. A kispásztélyi ikonosztáz alapképe
(fotó: Térdik Szilveszter, 2017)

10. Fürdetők, a Keresztelő Szent János születése alapkép részlete

11. Csodatévő Szent Miklós püspök, az egykori bodzásújlaki ikonosztázió alapképe, Zempléni Múzeum, Nagymihály (fotó: Terdik Szilveszter, 2012)

12. A Szent Miklós-alapkép részlete

13. Az Istenszülő a Gyermekkel, az egykori bodzásújlaki ikonosztázion alapképe, Zempléni Múzeum, Nagymihály (fotó: Terdik Szilveszter, 2012)

14. Az Istenszülő-alapkép részlete

15. Tanító Krisztus, az egykori bodzásújlaki ikonosztázion alapképe, Zempléni Múzeum, Nagymihály (fotó: Terdik Szilveszter, 2012)

16. Az ökörmezői templom szentségháza (fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

17. Felirat az ökörmezői templom szentségházának hátoldalán (fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

18. Szent Kozma és Damján ingyenes orvosok, az egykori fulyáni ikonosztázion alapképe (fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

19. Szent Kozma, a fulyáni alapkép részlete

20. Szent Damján, a fulyáni alapkép részlete

21. Menekülés Egyiptomba, a fulyáni ikonosztáwról, Zempléni Múzeum, Nagymihály
(fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

22. Krisztus mennybemenetele, a fulyáni ikonosztáwról, Zempléni Múzeum, Nagymihály
(fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

23. Szent Miklós püspök, a nyágói ikonosztáz alapképe (fotó: Mankovits Tamás, 2017)

24. A nyágói ikonosztáz Istenszülő alapképe (fotó: Mankovits Tamás, 2017)

25. Felirat a nyágói Istenszülő-alapképen

26. Krisztus, a világ Üdvözítője, a nyágói ikonosztáz alakképe
(fotó: Mankovits Tamás, 2017)

27. Szent Mihály főangyal, a nyágói ikonosztáz alapképe (fotó: Mankovits Tamás, 2017)

28. Krisztus, a nagy főpap, a nyágói ikonosztárról (fotó: Mankovits Tamás, 2017)

29. Mankovits Mihály szignója Krisztus könyvében

30. Az áraljai templom ikonosztáza (fotó: Mankovits Tamás, 2017)

31. Pietà, az áraljai fatemplom oltárképe (fotó: Mankovits Tamás, 2017)

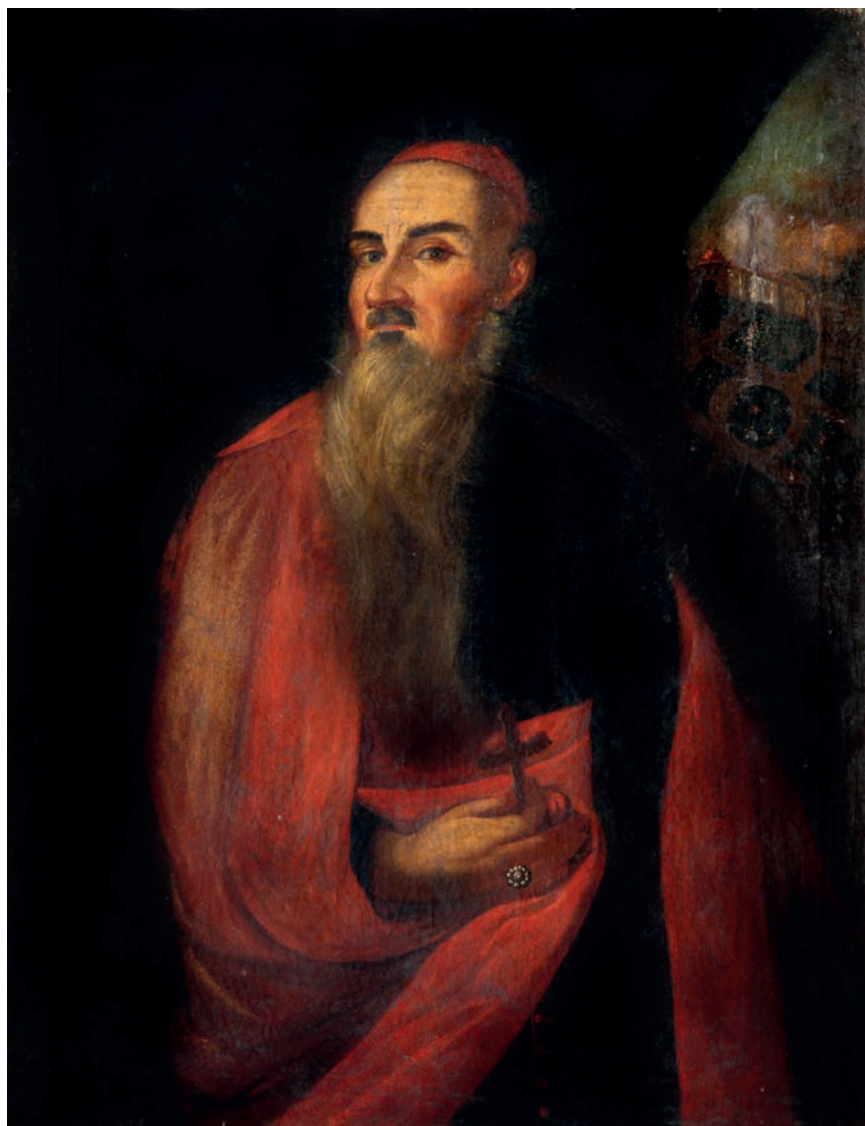
32. Utolsó vacsora, egykor a laborcraadványi templom ikonosztázán
(fotó: Mankovits Tamás, 2019)

33. Szent János evangélista képe a laborcradványi templom szószékkosarán
(fotó: Mankovits Tamás, 2019)

34. Szent Lukács evangélista képe a laborcradványi templom szószékkosarán
(fotó: Mankovits Tamás, 2019)

35. Pócsi Elek munkácsi görögkatolikus püspök portréja

36. Az isztáncsi templom ikonosztáza (fotó: Áment Gellért, 2017)

37. Az isztáncsi ikonosztáz királyi ajtaja (fotó: Áment Gellért, 2017)

38. Utolsó vacsora az isztáncsi ikonosztázon (fotó: Áment Gellért, 2017)

39. Krisztus mint nagy főpap az isztáncsi ikonosztázon (fotó: Áment Gellért, 2017)

40. Szent Mihály-alapkép az isztáncsi ikonosztázon (fotó: Áment Gellért, 2017)

41. Örömhírvétel az isztáncsi ikonosztázon (fotó: Áment Gellért, 2017)

42. Jézus bemutatása a templomban az isztáncsi ikonosztázon (fotó: Áment Gellért, 2017)

43. Három kép az ünnepsorból az isztáncsi ikonosztázon (fotó: Áment Gellért, 2017)

44. Az isztáncsi templom főoltára (fotó: Áment Gellért, 2017)

45. Az isztáncsi templom szószéke (fotó: Áment Gellért, 2017)

46. Jézus és a samariai asszony, az isztáncsi szószéken (fotó: Áment Gellért, 2017)

47. Magvető, az isztáncsi szószték korbátján (foto: Áment Gellért, 2017)

48. Virág vázában. Festmény az isztáncsi szószékkosáron (fotó: Áment Gellért, 2017)

49. Ismeretlen galíciai mester: Vázlat a tereselpataki ikonosztáz Szent Mihály képéhez (DAZO)

MANKOVITS KORTÁRSAI: FARAGÓK ÉS FESTŐK

A több száz parókiával rendelkező Munkácsi Egyházmegye területén egy festő képtelen lett volna ellátni az összes felmerülő művészi feladatot. A kinevezett egyházmegyei festő mellett természetesen más mestereknek is jutott munka, amit alapvetően a püspökök sem elleneztek, csupán arra kérték újra és újra a papokat, espereseket, hogy a „megyei festész” előzetes állásfoglalása nélkül ne szerződjenek senkivel. Rendszerint akkor alakult ki komolyabb konfliktus, ha a hívek vagy éppen a parókus nem tartották be az elvárt ügymeneti rendet.

1820-ban a Nagymihályhoz közeli Kráska (Kráskarebrény/Zemplínska Široka) görögkatolikus templomában kívánták megfestetni az ikonosztáziót. A kérelmet betérjesztő parókus nagyon jól tudta, hogy már volt kinevezett egyházmegyei festő Mankovits személyében, mégis egy másik mesterrel próbálkozott, mivel ez utóbbi festőt, Müller Sámuelet a kegyúr, Szirmay Mihály özvegye, Teréz úrnő javasolta. (Függelék III.1.a) Néhány héttel később kelt leveléből kitűnik, hogy kérelmét az egyházmegyei konzisztórium előtt is bemutatták, ahol inkább Mankovitsot preferálták volna erre a feladatra. A parókus azonban nem adta fel, a Mankovits mellett szóló érvek mellé felsorakoztatta a sajátjait is Müller védelmében. Úgy vélte, hogy árban nem lenne nagy különbség, amit az örmezői (Strážske) képfallal összevetve az alesperessel együtt állapítottak meg (ezek szerint ott is Mankovits dolgozott, de ma már nem létezik ez az ikonosztáz); azt is elismeri, hogy Müller ugyan görögkatolikus templomban még nem dolgozott, de Nagymihályban már teljesített ilyen típusú megrendelést – feltehetően a latinoknál –, azonban ezt nem részletezi. A mester művészi képességeiről a kegyúr tanúskodik, aki szerint a szóban forgó művész mind a portré, mind a szentképek festésében járatos. (Függelék III.1.b) A püspöki választ ugyan nem ismerjük, de a kráskai templomban fennmaradt, az utóbbi években restaurált együttest nézve valószínűleg Müller kapta a megbízást. Bár az alapképeket és még néhány ábrázolást a 19. század végén kicseréltek és átdolgoztak, a felsőbb sorok azt mutatják, hogy ott megmaradtak az eredeti, az 1820-as években készült művek. Festőjük nem volt túl gyakorlott mester, aki minden bizonnyal az ungvári ikonosztáz képeit próbálta meg reprodukálni. Úgy tűnik tehát, hogy győze-

delmeskedett a kegyúr akarata, ennek emléke az ikonosztáz királyi ajtaja felett megfestett, mára csupán töredékesen fennmaradt címer is, amely a sisakdíszben látható vörös rák alapján biztosan a Szirmay családé. Müller Sámuel más műveit egyelőre nem ismerjük, talán azonos lehet azzal a művészettörténeti szakirodalomban említett Miller S.-sel, akinek a Tát-rát ábrázoló litográfiája 1825-ben Kassán jelent meg.¹

A 19. század elején a Munkács melletti Csernek-hegy Szent Miklós bazilita kolostor főtemplomában készült új berendezés. A templom baldachinos oltárára már 1802-ben szerződtek Ternavszky (Tarnószky, Tarnovszky névalakban is szerepel) Andrással a szerzetesek.² Későbbi források szerint a képállványt is ő faragta.³ Noha ezt az együttest az 1910-es években egy neobarokk ikonosztázzal váltották fel, egy archív fotó segítségével fogalmat alkothatunk a korábbi ikonosztáz formájáról is.⁴ Az egykor hozzá tartozó képek többsége a 21. század elején még a templom hajójának falain függött.⁵ Ternavszky az 1804-re elkészült monumentális, későbarokk jegyeket mutató kolostortemplom számára egy igazi klaszszicista képfalat készített, amely semmilyen részletében nem idézte az ungvári ikonosztázt: alapvetően oszlopokkal, lizénákkal tagolt, a felső sorainál zárt, falszerű építmény volt, téglalap alakú képekkel, amelyek közül az alapképeket álló formátumú figuráknak szánták. A fennmaradt archív fotón csupán az alap- és az ünneptor látszik. A képfal nem fért be a diadalívbe, a két szélső alapkép a falpillérek előtt állt, nem egészen derékszögben törve meg az alaprajz egyenes vonalát (később ezt a megoldást választják Zemplénagárdon is). A királyi ajtót áttört sugárkoszorúba helyezett Istenszem koronázta, amely az egész kapuívét betöltötte. Ez az orosz és ukrán klasszicizmusban bevett forma a Munkácsi Egyházmegye területén meglehetősen ritka, a kisdobrai és még néhány más templom-

1 Lyka, 1981, 320.

2 A szerződés szövege a DAZO fond 64, opisz 1, no. 1506, fol. 25. Megköszönöm Makarij Medvigynek, hogy a dokumentum másolatát rendelkezésemre bocsátotta.

3 Popovics Bazil kérésére több esperes is ír véleményt a munkásságáról 1844-ben, ezekben említik a munkácsi művét: DAZO fond 151, opisz 9, no. 1353, fol. 27, (Függelék III.20.)

4 A fotó 1896-ban készült (megjelent: Листок, 1896, 78.), reprodukcióját Makarij Medvigynek köszönöm.

5 Két apostol képe látszik a hajó falán: Deschmann, 1990, 92. A Krisztus-alapkép az ikonosztáztól jobbra, a kliroszban függött, a másik oldalon pedig egy másik, valamely szent püspököt ábrázoló alapkép volt látható: Приймич, 2014, 165.

ban alkalmazták (pl. Szatmárudvari, Nyírkarász), bár az előbbin a sugárkoszorú középpontjában a Szentlélek galambja jelenik meg.

Balajthy József, Munkács város későbbi monográfusa 1828-ban megjelent írásában ismertette részletesebben a munkácsi kolostor templomát. Megemlíti, hogy a templom alapkövét 1798. május 6-án Bacsinszky András püspök tette le, aki a maga költségén építette fel az egészet, s „annak belső részét kifestettette ’s a’ még egészen fel nem készült kárpitot, tanúlt Mesterektől készült még csak egynehény képekkel felékesítette. Kár hogy a’ mennyezetten a’ pokol’ kiábrázolását elő-terjesztő festésbe, az elkárhoztak, az őket kínozó ördögökkel a’ szemérmes szemet megbotránkozató helyheztesítésbe ’s állásba adatnak-elő.”⁶ Érdekes Balajthy szóhasználata: az ikonosztázt az ószövetségi templom függönyére utalva kárpitnak nevezi, ami a románoknál máig megmaradt: az ikonosztázionokat az ószövetségi templom függönyének görög elnevezése nyomán *catapeteasmă*-nak is hívják. A leírásból úgy tűnik, hogy csupán a képek egy része volt ekkor még készen. Említést tesz egy falképről is, amely Az utolsó ítéletet ábrázolta. Nem világos, hogy a templom melyik részén volt látható, a hagyományhoz igazodva a hajó nyugati végében, talán a boltozaton lehetett, s később a szerző sajnálkozik amiatt, hogy más festmények nem készültek a falakra. A festőket nem nevezi meg, de feltételezhetően ezek is a más forrásokból ismert, és az ikonosztázon dolgozó Prighel János munkái lehettek.

Ternavszky faragó 1805 és 1808 között az ungi Bercsényifalván (Dubrinics/Дубриничі) a templom berendezésén is dolgozott. Jackovics Péter nagybereznai parókus és kerületei esperes Kutka János helynöknek címzett, 1808. december 23-án kelt jelentése szerint a szobrász ellen, akit dubrinicsinek mond, de éppen Kisbereznán tartózkodott, a hívek panaszt tettek, hogy nem halad kellő ütemben a munkával. A szerződésben három évben állapodtak meg, de ő már negyedik éve dolgozik. Az esperes kiszállt a helyszínre is, s úgy találta, hogy a dubrinicsiek sem vezették rendesen a számadásokat, bár a mester közben más munkákat is felvállalt és befejezett. Jelentésében említi, hogy az ikonosztáziont nem a monostori norma szerint készítette el a mester, pedig erre kötelezte magát (nem világos, hogy itt mire gondolt, talán az alapképek előtti presztolok, vagyis kis asztalok alkalmazását értette ezen), de talált hibát a baldachin-

6 Balajthy, 1828, 1698. Balajthy ezen bírálatával nem mindenki értett egyet, de ítélete mellett egy másik cikkében kitarzott (Balajthy, 1829, 897.), s későbbi monográfiájában is szó szerint ezt írta, vö. Balajthy, 1836, 234.

ban is, amelynek kijavítására szintén ígéretet tett. Az esperes azt is elérte, hogy Ternavszky a főoltárra új gyertyatartókat fog készíteni, a királyi ajtót pedig meg fogja emelni. A még hiányzó kántorpadok elkészítésére is kötelezte magát a faragó.⁷ A dubrinicsi ikonosztáz egy késő rokokó, az ungvári képállványt követő együttes volt.⁸

Ternavszkyt a baziliták ajánlották később is munkára. 1838-ban a munkácsi házfőnök biztatására szerződtek vele a közeli ruszkóciak (Orosztelek/Руське) az ikonosztáz készítésére, azonban a mester nem említette, vagy inkább tudatosan elhallgatta előttük, hogy neki már van egy érvényes megállapodása a kisdobraiakkal (Dobra) is. Utóbbiak ezt nem hagyták annyiban, egy év múlva meg is jelentek Ruszkócon, hogy számonkérjék a faragón korábbi ígéretét és a felvett előleget. Egy kötelezvényt is kicsikartak belőle, hogy amint befejezi a ruszkóci munkát, azonnal megjelenik Dobrán.⁹ (Függelék III.2-3.) Ternavszky azonban a következő év júliusában meggondolta magát, és az esperesen keresztül arról tájékoztatta Csurgovics János helynököt, hogy ő mégsem megy Dobrára, és kéri, hogy mentsék fel az ottani munkája alól. Döntését azzal indokolta, hogy kevesebbet akarnak neki fizetni 100 forinttal az eredetileg megállapított munkadíjhoz képest, ráadásul őt Ruszkócon megalázták, amikor a szolgabíróval el akarták vitetni, s az előleg felvételéért még 26 forintra meg is büntették, meg különben is úgy érzi, hogy „az illy nyughatatlan magyar emberektől nékem félnem kell, ne talántán közéjek az említett munkára menvén több illetlenséget szenvedjek, és ők rajtam boszszút állyanak.” (Függelék III.5.b) Pásztor István dobrai parókus ennek ellenére még ez év decemberében kelt levelében is kéri a helynöktől, hogy Ternavszkyt Dobrára küldje. (Uo. 5.c) A ruszkóci ikonosztáz, amely mai napig létezik, nagyon hasonlít az egykori csernek-hegyi képállványra, még a későbbi átalakítások ellenére is, amelyek főképp az alapképsort érintették. Úgy

7 „de caetero et Iconostasion (uti sub die 20a Xbris oculate perspexi) non ad Normam Monasterialem, uti semet obligavit, praeparavit; errores item circa Baldachinum sibi expositos emendet, Candelabra ad Aram Magnam alia nova praeparet, Portam Regiam magis elevet, et alia, quae ipsi in Iconostasio indigitavi, corrigat.” DAZO fond 151, opisz 6, no. 1859, fol. 54.

8 Приймич, 2014, 151–152. Az utóbbi években kibontották eredeti helyéről, és az ungvári görögkatolikus ferences kolostor templomába került, restaurálása folyamatban van. Megköszönöm Makarij Medvigyinek, hogy ere felhívta a figyelmemet.

9 Bacsinzky Miklós jelentése erről, Rákos (Beregrákos), 1838, szeptember 10.: DAZO fond 151, opisz 8, no. 1750, fol. 79–80.

tűnik, hogy Ternavszky hajlamos volt túlvállalni magát: a bilkei (Билки) pap is arra panaszkodott 1839 szeptemberében, hogy az ikonosztázt nem akarja megcsinálni.¹⁰ Ezt később talán Iványi János munkácsi görögkatolikus szobrász faragta, ahogyan a kusnicait is, amint ezt a dolhaiak (Довге) állítják, amikor őt akarták megbízni saját templomukba az új ikonosztáz készítésével 1841-ben.¹¹

A dobrai ikonosztáz ügye csak később oldódott meg. Ternavszky 1840. április 21-én az Ung megyei Rákó (Раково) filia híveivel szerződött új ikonosztáz faragására.¹² A hívek azt kérték, hogy a képállvány a drágabártfalvi mintájára készüljön, de a püspök inkább a nagybereznait írta elő követendő példának.¹³ A magyar nyelvű szerződésben már az szerepel, hogy minden berendezési tárgynak a nagybereznai mintájára kell készülnie, s 1841. május 1-jére be is kell fejeznie a munkát.

Ezekben az években dolgozott az egyházmegyében egy jóval fiatalabb mester, Molnár Demeter is, aki majd a dobrai munkába is „belekeveredik”. Molnár egyik első műve lehetett az 1835-ben készített, nagybereznai ikonosztázion,¹⁴ amelyen a rá később is jellemző formák már mind szerepelnek: ovális formájú, félalakos figuráknak szánt alapképek, két oldalukon méretes oszlopokkal, a díszítést áttört, pálma- és cserfalevélből komponált faragványok alkotják, a félkörívesen záródó ünnep- és az apostolsor között kis oszlopok tűnnek föl. Danilovics Miklós helyi parókus leveléből tudjuk, hogy a templom szószerkét 1833-ben még Ternavszky faragta ki, 40 váltóforintért, s utána az ikonosztáz készítését is elvállalta 500 forintért, amire 5 forintnyi előleget fel is vett, de aztán a meghatározott időre nem jelenván meg, a nagybereznaiak az egyházmegyei körlevélben frissen ajánlott Molnár Demeterrel szerződtek 850 forintért. Ez a szobrász 1834 novemberében át is vette az erre szánt faanyagot, s a következő év május 24-re, mindenki meglegedésére már be is állította a kész művet. Ekkor a mester 26 forint és 41 krajcár kölcsönt is felvett a parókia kasszájából, kötelezve magát arra, hogy a következő év pün-

10 Bilkén két régi fatemplom helyett épült egy új kőtemplom, amelynek megáldását kéri. Újhelyi Mihály parókus említi, hogy a faragó felvállalta a munkát, de nem akarja megcsinálni. DAZO fond 151, opisz 8, no. 2040, fol. 55.

11 DAZO fond 151, opisz 9, no. 222, fol. 24.

12 DAZO fond 151, opisz 9, no. 218. fol. 26.

13 DAZO fond 151, opisz 9, no. 218. fol. 24.

14 Приймич, 2014, 153–157. 2005-re egy másolattal helyettesítették a teljes ikonosztázt.

kösdjére, június 6-ra megküldi adósságát. A parókus azt is említi, hogy Molnár akkor Rafajócra (Rafajovce) készült dolgozni. A levél írásának időpontjában, 1836. május 3-án, úgy tudja, hogy Ternavszky Munkácson, Molnár Szatmárudvariban van. Kéri a helynök Csurgovics János segítségét, hogy sűrgesse meg az egyiktől az előleg, a másiktól az adósság behajtását. A helynök így is járt el, írt a munkácsi igumennek és a szatmári esperesnek, hogy figyelmeztessék a két mestert adósságaik törlesztésére.¹⁵

Érdekes adat, hogy ezekben az években turjavágásán (Turjapászikán/Тур'я Пасика) is dolgozott egy faragómester, Nemes Lengyel Lajos (nem világos, hogy rokonságban állt-e a Mankovits munkásságánál már említett dorogi Lengyel Bazillal), aki 1833. március 30-án mindössze 80 forintért vállalta fel az ikonosztáz építését.¹⁶ A gondnokok azonban elégedetlenek voltak a munkájával, ugyanis miután összevetették azt a nagybereznai ikonosztázzal, a mesterre panaszt tettek, ezért 1835-ben az esperes is járt a helyszínen. Beszámolójához mellékelte a faragóval kötött szerződést és egy rajzot is, amelyen csupán a pászikai templom diadalíve, a teljes alapképsor és az oromzati kereszt vázolata szerepel, a többi sor azonban hiányzik. A rajz alapján úgy tűnik, hogy a pászikai stílusában a nagybereznai képfalhoz hasonlít, de itt az alapképek nem oválisak voltak, hanem hagyományosabb formát követtek, felül úgy záródtak, mint az ungvári székesegyház ikonosztázán.¹⁷

Molnárnak a helynökhöz és Popovics Bazil püspökhöz intézett leveléből az életéről is megtudunk néhány részletet. 1837-es levelében az oroszkomoróci (Руськи Комаривци) ikonosztáz faragására kért engedélyt. (Függelék III.6.) Ebben először is háláját fejezi ki Csurgovics Jánosnak, hogy három évvel korábban (1834) körlevélben ajánlotta őt a papság figyelmébe. Molnár úgy érzi, hogy ez mostanra elfelejtődött, s így eshet meg, hogy olyanok is, akik rendes képzéssel nem bírnak, szobrászati munkákat akarnak felvállalni. Velük szemben saját képzettségét hangsúlyozza, ugyanis ő Homonnán, Tapolyinál tanulta ki a mesteriségét. Feltehetően

15 Megvan Molnár magyar nyelvű adósságlevelének másolata is. DAZO fond 151, opisz 8, no. 1450, fol. 38–40.

16 Nehezen olvasható magyar szöveg. DAZO fond 151, opisz 8, no. 1322, fol. 67.

17 A rajz hátoldalán cirádarészletek is vannak: DAZO fond 151, opisz 8, no. 1322, fol. 66. Tabukovits János percesenyi esperes levele 1835. november 9-én kelt. A gondnokok vádjával nem értett egyet, inkább azt rótta fel nekik, hogy ezzel a munkával kiűrtették a templom kasszáját. Uo. fol. 68.

Tapolyi Antalra gondol, aki 1832-ben bekövetkezett haláláig inkább festőként volt ismert az egyházmegyében.¹⁸ Úgy tűnik, hogy folyamodványa sikerrel járt, a komoróci ikonosztázon valóban dolgozhatott.¹⁹

1838-tól kezdve a bodrogszerdahelyi templom berendezését készítette Molnár. A parókia számadáskönyvéből jól követhető a munka menete, a faragó alapvetően Ungváron dolgozott. 1839 nyarán azonban öt heti munka után a parókus engedélyével néhány hétre eltávozott, hogy a nagykárolyi (Carei) templom oltárán dolgozzon.²⁰ Ezt a késlekedést Dudinszky Antal helybéli parókus nehezen viselte, és levélben felszólította a faragót, hogy a szerződésben vállalt kötelességét teljesítse, s jöjjön vissza. (Függelék III.7.) A püspök helyt is adott a parókus panaszának, a szatmári esperesen keresztül utasította Molnárt mint egyházmegyei faragót, hogy térjen vissza a munkákat befejezni.

Molnár 1840-ben a buji ikonosztáz faragására szerződött. Az itteni hívek már 1839-ben összegyűjtöttek 500 forintot a képfalra, levelüket, amelyben faragót kérnek a püspöktől, a tímári esperes terjesztette fel.²¹ A következő év áprilisában Lámfalussy János helyi parókus már a szerződést is be tudta mutatni a püspöknek a hívek kérésével együtt, az esperes ajánlásával, amely szerint Molnár 850 forintért vállalta el az itteni ikonosztáz, oltár és előkészítő oltár elkészítését.²² Szerződése a parókia levéltárában is fennmaradt, a munkát 1842-ben fejezte be.²³ (Függelék III.8.)

1839-ben kezdett el dolgozni a Szabolcs megyei Bácsaranyoson (ma: Aranyosapáti), ahol az oltárt és a szószéket készíthette, legalábbis neve ezekkel kapcsolatban bukkan fel a parókia számadáskönyvében. (Függelék III.19.) Az aranyosapáti szószék a ráhelyezett, kékre festett, aranybetűs kis fémtáblácska szerint, amely a donátorokról is megemlékezik,

18 Lyka, 1981, 324, 464, Puskás, 2008, 257.

19 Az oroszkomoróciak írják 1838. március 7-én, hogy ikonosztázuk épül, a mesterek haladnak, 400 forint kölcsönt is fel akarnak venni. DAZO fond 151, opisz 8, no. 1747, fol. 7–8. Danilovics nagybereznai parókus írja, hogy Molnár náluk 1835-ben befejezte a munkát, most Oroszkomorócon dolgozik. 1838. április 2. Uo. fol. 18.

20 A nagykárolyi magyar görögkatolikus templom főoltáráról lehet szó, amely ma is áll, vö. Terdik – Vadas, 2016, 19–20, 57, 15. kép

21 DAZO fond 151, opisz 8, no. 2039, fol. 13–14.

22 DAZO fond 151, opisz 8, no. 2349, fol. 22–26, 33–34.

23 A munka befejezéséről korabeli magyar felirat emlékezik meg a Krisztus főpap-ikon hátoldalán, bár az alsó része éppen a hátsó keresztgerenda takarása miatt letről nem olvasható.

1839-re lett kész.²⁴ A számadáskönyvben „Suller” mester neve is feltűnik, aki festőként az ikonosztáziont javította, ami arra utal, hogy ekkor még a korábbi templom képfalát állíthatták be az újjáépített, megnagyobbított épületbe.

Ebben az időszakban Molnár bekapcsolódott a dobrai ikonosztáz készítésébe is, amely Ternavszkyhoz hasonlóan, számára is súlyos kellemetlenségekkel járt.²⁵ 1840 szeptemberében a püspökhöz szóló panaszleveléből az ügy néhány részlete is kiderül: a dobraiakkal a legutóbbi húsvétkor egyezett meg, hogy az ikonosztázukat el fogja készíteni az isztáncsi mintájára, amire 150 váltóforintnyi előleget is felvett. A munka közben a dobrai hívek úgy találták, hogy Molnár az övéket nem olyanra faragja, mint amilyen a mintaként megadott isztáncsi, s ez ügyben még az ottani hívekkel is konzultáltak. Érvelésüket a parókus is magáévá tette, s Molnárra támadt, azt állítva, hogy nem azt csinálja, amit elvárnak tőle. Mivel Molnár ekkor Dobrán rendezte be a műhelyét, ahová a felesége is elkísérte, helybeliek a parókus vezetésével a szállásán a szerszámait lefoglalták, sőt azokat a munkáit is visszatartották, amelyeken más templomok számára éppen itt dolgozott. Molnár, a beszámolója szerint, a helyi parókus hatalmaskodása miatt már öt hete nem fér hozzá a szerszámaihoz, sem munkáihoz, ezért azokat nem is tudta időben leszállítani, így a szerződések be nem tartása miatt már anyagi kár is érte, de a buji munkán sem tud dolgozni. Arra kéri tehát a püspököt, hogy mentse fel itteni megbízása alól, a 150 forintnyi előleget, sőt a már felhasznált fát is visszaadja nekik, csak adják ki a kész munkáit és a szerszámait, ugyanis nem akar a már korábbi faragó sorsára jutni, akivel három évig pereskedtek (itt nyilván Ternavszkyra utal). Miközben visszautasítja a dobrai parókus sértő vádjait, azt is elmondja, hogy már tizedik éve dolgozik az egyházmegyében – tehát 1830-ban kezdhetett –, családjára sem lehet panasz, hiszen két testvére is pap, egyik Szatmárban, a másik Máramarosban szolgál.

Molnár nem tudott egykönnyen megszabadulni a dobraiaiktól, mert a következő években tovább leveleznek még a munka előre-nem-haladásáról. 1841 tavaszán Kende uraság a közeli Helmeccről próbálta meg visszaszerezni tőlük a kápolnája számára készített, de a parókus és a kurátorok által a szállítás napján a szekérről leszedett és visszatartott tabernákulu-

24 ISTEN DITSŐSSÉGÉRE BUZGO / VÁGYAL EMELTE EZEN SZÓNOKI / SZÉKET MOLNÁR MIHÁLY 'S VAS / BORBÁLA HITVESSE. 1839.

25 1840-ben kezdenek rá panaszkodni. DAZO fond 151, opisz 8, no. 2043, fol. 49.

mot. (Függelék III.11.) 1842-ben Molnár a szatmárudivari (Odoreu) templom ikonosztázán dolgozott, s a szatmári esperes jelentése szerint utána készült vissza Dobrára.²⁶ (Függelék III.12.) Ezek alapján úgy tűnik, hogy eleinte Popovics püspök is helyt adott a dobraiak panaszának.

A bodrogszerdahelyi parókus 1842. november 30-án kelt levele szerint Molnár nekik is adós maradt tíz faragvánnyal, ezért a már kifizetett járandóságából 60 forintot követel vissza, s kéri a püspököt, hogy utasítsa a hiányok pótlására. Popovics püspök ekkor még arra kéri Molnárt, hogy Szatmárból térjen vissza, és fejezze be Szerdahelyen, Dobrán és Dámócon az elmaradt feladatait. (Függelék III.13.) Minden jel szerint Bodrogszerdahelyen ezeket a hiányolt elemeket végül 1844-ben Ternavszkyval készítették el, akit a parókia számadáskönyvében csak dobrai „rezbárnak” (képfaragó) neveznek. Ez utóbbi adat is arra utal, hogy Molnárnak sem volt maradása a dobraiak között, akik a jelek szerint újra csak Ternavszkynál kötöttek ki.

A dobraiak 1843 szeptemberében vehemens hangú levélben támadtak Molnárra. Nemcsak a személyét, hanem a munkáját is gyalázzák, tűzrelvónak titulálják. Kiderül, hogy már másfél éve a színét sem látták, pedig Popovics Bazil püspök, aki egyszer a közeli Perbenyiken (Pribeník) járva Dobrára is betért, hogy megnézzze, hol tart az ikonosztáz faragása, a látottak hatására úgy döntött: Molnárnak fél év alatt be kell fejeznie a munkáját, különben az egyházmegyei faragó címétől is megfosztják. A dobraiak türelme most már elfogyott, ezért egy másik mestert fogadtak, aki a levél írásának időpontjához képest már három hete náluk dolgozik – a szerdahelyi számadáskönyv adata alapján látszik, hogy Tarnovszky lehet –, s ezért kártérítést várnának, illetve Molnár félkész munkájától meg akarnak szabadulni. Csurgovics helynök a szatmári esperesen keresztül tájékoztatta Molnárt a fejleményekről. (Függelék III.14.)

Néhány hét múlva, október elején kelt Molnár válasza Nagybánán (Baia Mare). Az egyik levelében a bodrogszerdahelyi parókus követelésének alaptalanságát mutatja be. Az érvelésében kifejti, hogy ott nem egy megrajzolt terv alapján dolgozott, hanem a parókussal folytatott állandó konzultáció mentén alakult ki a képállvány végleges formája. Ezért

26 Az udvari templom 1825-ben lett kész. Új kőoltárt 1834-ben emeltek, erre festett és aranyozott baldachint állítottak, majd a szentélyt is kifestették. 1840-ben még nem volt ikonosztáz. Molnár György parókus levele, 1840. szeptember 22. DAZO fon 151, opisz 9, no. 226, fol. 2.

indokolatlannak érzi, hogy utólag még kisméretű díszítőfaragványokat is hiányolnak, miközben elkészítette a gyertyatartókat, amelyek viszont nem voltak a szerződésben. A faragványok elmaradt alapozását firtató vád kapcsán megjegyzi: azért nem alapozta ezeket, mert az a festőnek lesz a feladata, közvetlenül az aranyozás előtt, amikor majd az ikonosztázt is szét kell szedni emiatt. Molnár válaszait a szatmári esperes küldte el a helynököknek. Az esperes a kísérőlevelében a dobriaiaknak szóló választ is említi, de sajnos ennek szövegét nem ismerjük. (Függelék III.15.)

1844. február 1-jén a dobriaiak újra ugyancsak éles hangú levélben fordultak a püspökhöz, amelyben a Molnár félbemaradt munkájáért őket ért veszteségeket 312 forintra becsülik, s ennek meg nem térítéséért a kerületi esperest, Prodán Pétert teszik felelőssé, aki szerintük a püspöki döntéssel szembemenve engedte volna, hogy Molnár náluk tovább dolgozhasson. Az is kiderül, hogy a másik mester, akit nem neveznek meg, már fél éve náluk van, s készíti az ikonosztázt. A püspök azonban ekkor visszautasította a követelésüket, mivel Molnár Demeterrel az egyházmegyei kormány jóváhagyása nélkül állapodtak meg, így ennek következményeit sem háríthatják másra, hanem egyedül saját maguknak kell viselniük. (Függelék III.16.) Hasonlóképpen járt a panaszkodó bodrogszerdahelyi parókus is: Holozsnyai András zempléni esperes véleményét is kikérve, úgy találták, hogy a munkabér kifizetése után már nem jogszerű ilyen jellegű követelésekkel előállni. (Függelék III.17.)

A dobriaiak azonban nem akarták egykönnyen feladni. Prodán Péter bodrogszerdahelyi kerületi esperes 1844. október 22-én kelt jelentéséből kiderül, hogy a Molnár-ügy miatt őket ért károkért továbbra is az esperest hibáztatták. A levélből megtudjuk, hogy az egész ügy körülbelül hét évvel korábban kezdődött, amikor a dobriaiak először az ő templomában találkoztak Molnárral, aki éppen ott dolgozott. Sajnos nem árulja el pontosan, hogy min, de talán az oltáron vagy a szószéken, amelyek stílusuk alapján az 1840-es évekre vallanak, hiszen az ikonosztáz ekkor már évtizedek óta készen állt Bodrogmezőn. A dobriaiak később elmentek Isztáncsra Molnárral, ahol két rajzot készíttettek az ottani ikonosztázzal, az egyik a mesternél, a másik náluk maradt, s megállapodtak, hogy Dobrára ilyet fog faragni. A bajok akkor kezdődtek, amikor a dobriaiak a fejükbe vették, hogy az ikonosztázuk más lesz, mint az isztáncsi. Nem akarták megérteni, hogy a két templom méretkülönbsége miatt a dobriainak már eleve kisebbnek kell lennie. Emiatt támadtak Molnárra, nemcsak más munkáit, hanem még a felesége ruháit is lefoglalták az ideiglenes szállásukon.

Az esperes szerint nem az egész dobrai közösség összeférhetetlen, hanem öt hangadó ember van közöttük, akiket Machiavellinek nevez. Egyikük Dámócon 1842-ben az Istenszülő oltalma ünnepén botrányt csinált, az esperest is megsértette: a prédikáció alatt cifra káromkodással kísérve szólította fel társait, hogy hagyják el a templomot, és „ne hallgassák ezt a papot”. Az esperes az újhelyi törvényszéken kívánt elégtételt venni a káromkodásért, amelynek valódiságát kilencen igazolták is, pedig a dobrai parókus megpróbálta az esperes képzelődéseként beállítani az incidenst. A püspök az esperes levelének hatására felszólította a dobraiakat, hogyha Molnárt érzik az ikonosztázuk megkárosítójának, akkor világi bíróságon vegyenek rajta elégtételt. Azt az állításukat pedig, hogy a káruk okozója Prodán Péter esperes volna, a levél alapján ő sem fogadja el, s megtiltja, hogy ezt terjesszék. (Függelék III.18.a)

Ternavszky második dobrai tevékenységét más források is megerősítik. 1844-ben Popovics Bazil püspök az ungvári székesegyház számára új szentsírt szeretett volna készíttetni. A megbízás előkészítése során Mihályi János szentszéki jegyző megkérdezte Mankovitsot, hogy a püspökség területén az általa ismert faragók közül, kik volnának alkalmasok egy ilyen jellegű munka elkészítésére. Mankovits ekkor négy mestert ajánlott: Schaitzner Fülöpöt Máramaroszigetről, Ternavszkyt Bereg vármegyéből, Krajnyák Mihályt az ungi Rákóról és Molnár Demetert, akinek lakhelyét éppen akkor nem ismerte. A püspök ennek hatására a területileg illetékes espereseket kérte fel, hogy az érintett mesterről küldjenek véleményeket. Ternavszkyról több is érkezett: Bacsinszky Miklós bubuszkai esperes megbízható mesterként mutatja be, aki kora miatt önálló tervezésre már nem, de pontos kivitelezésre alkalmas. Levelében azt is megemlíti referenciaként, hogy Ternavszky 1843-ban visszatért Dobrára, ahol 1844 tavaszán még a „Molnár által elrontott” ikonosztáz javításával volt elfoglalva (Függelék III.20.b), amit megerősít Pásztelyi András krajnai esperesnek a faragót dicsérő levele is. (Uo. 20.c) Hasonló módon nyilatkozott a csernek-hegyi bazilita monostor igumenje, Jóczin Benjamin is.²⁷ Molnár munkásságát ismertető levelet egyelőre nem ismerünk, s további működéséről egyelőre nincs adatunk.

A dobrai hívek 1845 elején arra kérték a püspököt, hogy négy helybéli férfi számára kérjen engedélyt a Magyar Királyi Helytartótanácstól országos pénzgyűjtésre, mert máskülönben nem lesz forrásuk, hogy az

27 DAZO fond 151, opisz 9, no. 1352, fol. 30.

ikonosztázt kifizessék. Ezek szerint Ternavszky egészen 1845 húsvétjáig dolgozott náluk. Popovics az országos gyűjtést nem tartotta indokoltnak, mivel úgy vélte, hogy az ikonosztáz nem elengedhetetlen része a templomok berendezésének, inkább azt tanácsolta nekik, hogy a főispántól arra kérjenek engedélyt, hogy a szomszédos vármegyékben gyűjthessenek. (Függelék III.18.b)

Érdeemes röviden kitérni a többször mintaként emlegetett isztáncsi ikonosztázra is, amelyre Mankovitsnál a sámogyiak, Molnárnál a dobraiak hivatkoztak. A szóban forgó képállvány pontos készítési idejét, mestereit egyelőre nem ismerjük. A templom alapkövfeliratának másolata fennmaradt, amely szerint ezt 1817. augusztus 15-én (ónaptár szerint), vagyis augusztus 27-én, az Istenszülő elhunytá ünnepén tették le.²⁸ Az ikonosztázt az 1820-as években állíthatták fel, minden bizonnyal 1826 előtt, mert a sámogyaik ebben az évben már mintának tekintik. Ekkor ők egy Szalóky nevű, sátoraljaújhelyi festőre utalnak, akinek munkáit Isztáncson látták, ami alapján őt tekinthetjük az ikonosztáz festőjének. Más munkáit egyelőre nem ismerjük, életéről sem tudunk semmit. Isztáncson az ikonosztáz képei elég darabos, nem túlságosan gyakorlott kezű mesterre valló kompozíciók. Az ünnepsor képei a később még bemutatandó Mihályi János dobrai ünnepikonjaival mutatnak szoros rokonságot (vö. pl. az Örömhírvétel, Jézus bemutatása a templomban képeket), ami alapján úgy tűnik, hogy a dobraiak nem csupán a faragásban, hanem a festésben is ezt az együttést tekintették mérvadónak. Több mint egy évtized múlva még a rudabányácskaiak is az isztáncsi ikonosztázra hivatkoznak, amikor templomuk felújítását és új képfal emelését határozzák el. Isztáncson a szószerk festményei, amelyek nincsenek úgy átdolgozva, mint az ikonosztáz képei, arra vallanak, hogy ez a piktör – feltéve, ha valóban egy személyről van szó – tudott egészen pontosan is festeni. Különösen a kosáron szereplő Szamariai asszony-jelenet és a keskenyebb mezőket kitöltő virágvázák, valamint a lépcső mellvédjét díszítő, a Magvető példabeszédét ábrázoló festmény igazán figyelemre méltó, amelyek azt mutatják, hogy ez a festő összetettebb figuraábrázolásra és csendéletrészletek megfestésére is képes volt.

Az isztáncsi ikonosztáz szerkezete, faragványainak rokokó motívumai az ungvári együttes hatását mutatják, de ezek a díszítések már sokat vesztek a mintakép finomságából, plaszticitásuk redukálódott, inkább síkszerűvé vált. Erőteljes azonban a főoltár baldachinjának áttört kupo-

28 DAZO fond 151, opisz 6, no. 2473, fol. 64.

lája, amely az ungvári előképet is meghaladó részleteket mutat. A királyi ajtó zárólécén a fiókáit saját vérével tápláló pelikán tűnik fel, amely elég ritkán szereplő motívum ebben a kontextusban a Munkácsi Egyházmegyében. Később is csupán a zemplénagárdi királyi ajtón alkalmazzák, amelyet 1844 után Ternavszky András faraghatott. Elképzelhető, hogy az isztáncsi képállvány is Ternavszky munkája, ami azt mutatná, hogy a klasszicizáló formák mellett, amelyeket a munkácsi kolostor képfalán alkalmazott, szívesen örökítette tovább az ungvári székesegyház berendezésének rokokó mintakincsét is. Az isztáncsi ikonosztázt a 20. század elején megújították,²⁹ majd 1997-ben újabb felújításon esett át, ami csak tovább nehezíti pontos értékelését.

A munkácsi bazilita monostor ikonosztázion képein dolgozó festők az 1840-es években több helyen, főleg Bereg vármegyében nyertek különböző megbízásokat. Referenciáik között kiemelkedően fontosnak tartották, hogy a munkácsi kolostorban már dolgoztak. Munkáik többsége mára elpusztult, fennmaradt azonban a Bereg megyei drágabártfalvai templom egykori ikonosztázának Istenszülő alakjepe, amelynek a hátoldalán szereplő latin feliratban megnevezik magukat: Prighel és Kroesner.³⁰ A drágabártfalviak 1839-ben már engedélyt kértek a püspöktől, hogy régi, még a korábbi fatemplomukból átmentett ikonosztázuk helyett újat készíttessenek.³¹ A festésén Prighel János (másol: Priegly) és Kroesner (Grosner) Károly dolgozott, az előbbi a munka közben hunyhatott el,

29 1904. február 19-én Fesztóry János helybéli parókus a munkácsi püspöktől kért engedélyt, hogy a „rozoga képállványt” Peregriny Endre kassai szobrással 2800 korona értékben megújíthassa. A munka volumenét az árajánlat alapján tudnánk megítélni, de ezt az egyházmegyétől jóváhagyás után visszaküldték a parókiára. DAZO fond 151, opisz 2, no. 1456, fol. 21. A munka megvalósult, a parókus ugyanazon év novemberében a felújított ikonosztáz megáldására kér engedélyt. DAZO fond 151, opisz 2, no. 1404, fol. 219–221.

30 „HAEC ICONOSTAS:¹⁵ PICTA / ANNO 1842. SUMPTIBUS COM-/ MUNITATIS DRÁGABÁRTFAL- /VENSIS SUB PAROCHO DRÁ-/GABERTFALVENSIS, ET VICE-/ARCHI-DIACONO KRAINENSI / ANDREA PÁSZTELYI, SUB CU-/RATORIBUS MICHAELE CSE-/PÁK, PETRO OLEXIK, ET IOAN/Ne IUSZKA, INCOEPIT IO-/ANNES PRIGHEL, FINIVIT / CAROLUS KROESNER.” Az ikonról készült fotókat Makarij Medvigy atyának köszönöm.

31 DAZO fond 151, opisz 8, no. 2039, fol. 9. A korábbi ikonosztáz állítólag 1523-ból származott, de amint láttuk, a négy alapjepe Spalinszky munkája volt 1765-ből.

így azt az utóbbi fejezte be. Bacsinszky Miklós bubuliskai esperes Ternavszkyról küldött, már idézett véleményében először is azt emelte ki, hogy az egykori munkácsi festő, Prighel, őt tartotta az egyházmegye legjobb faragójának, így együtt dolgoztak a munkácsi kolostor, Ruszkóc, Drágabártfalva képfalain. (Függelék III.20.b) Pásztelyi András krajnai esperes leveléből az is kiderül, hogy Ternavszky csak 1843 júliusában távozott Dobrára, miután befejezte a drágabártfalvi ikonosztázt. (Uo. 20.c) A festők ez követően láthattak munkához.

A ruszkóci (Orosztelek) ikonosztáz máig létezik. Szerkezete hasonlít a munkácsira, ahogyan a képek stílusa is. Az alapképeket ugyan leszerelték – jelenleg a templom előcsarnokában vannak –, erősen átfestve, de kompozíciójuk a munkácsi képfal archív felvételén láthatókat idézi. Részben átfestették a felsőbb sorok képeit is, főleg a háttereket. Ennek ellenére jól látszik, hogy ezek a munkácsi mesterek nyugati mintaképek alapján, de időnként finom festői részleteket alkalmazva hozták létre műveiket. Különösen szép a szentélyben található, a halott Krisztust két angyal társaságában sirató Szűz Mária.

1845-ben Kroeszner Károly az oroszkomoróci ikonosztáz festésére kér engedélyt a püspöktől, s leveléből kiderül, hogy Prighel segédjeként dolgozott a fentebb említett korábbi munkáknál. Bemutatkozásképpen egy Szent Miklós-képet is elkészített már, amellyel a közösség nagyon meg volt elégedve. (Függelék III.21.a) Simsa Mihály helybéli parókus levelében azt írja, hogy nem sikerült megegyeznie az egyházmegyei festővel, Mankovits Mihállyal, sem Révész Györggyel. Előbbivel kapcsolatban azt is megjegyzi, hogy bizonyos munkáit (Szerednye, Köblér), nemcsak ő, hanem más papok is, egyszerűen már botrányosnak tartják. Az elhunyt Prighel megyebéli munkáival azonban mindenki elégedett, nemkülönben a Kroeszner által már megfestett Szent Miklós-képpel, amelyet mind világi, mind egyházi szakértők megszemléltek, s egyformán megfelelőnek találtak. Az is Kroeszner mellett szól, hogy olcsóbban dolgozna, mint Mankovits vagy akár Révész, aki túl nagy előleget kért, s ráadásul még római vándorútra is készül, így a befejezés dátumát bizonytalannak érzik. Kroeszner azonban három év alatt 1800 forintért elvégezné a munkát. Feltehetően ő nyerte el a megbízást.

Ahogyan Ternavszky után gyakran dolgoztak ezek a munkácsi festők, úgy Molnárnak is volt egy „kedvenc” festője, Schuller (Suller) Károly személyében. Molnárhoz hasonlóan Ungváron élhetett, de származásáról, tanulmányairól egyelőre nem tudunk semmit. Bácsaranyoson, a parókia

számadáskönyvének adatai szerint, az ikonosztáz javításán 1839-ben már dolgozott, (vö. Függelék III.19.) s ő készíthette az itteni szószék kosarára a négy evangélista fémlemezre festett képét, meg talán a szószék korlátját díszítő, különös hangulatú, minden bizonnyal a Szentföld világot idéző keleti városrészletet.

2010-ben öt táblaképet szállítottak be Tornyospálacáról a nyíregyházi Görögkatolikus Egyházművészeti Gyűjteménybe. Az olajfestmények a templom egykori ikonosztázához tartoztak: három alapkép – Krisztus, Szűz Mária a Gyermekekkel, Szent Miklós –, Utolsó vacsora, és Krisztus főpap. Ez utóbbi ívesen záródik, a többi álló, illetve egy fekvő téglalap formájú. Restaurálásuk során a Szent Miklós-kép jobb alsó sarkában egy szignó is előkerült: Pinx. Schuller 842.³²

A fennmaradt öt festmény közül három nyugati metszetelőképek használatáról tanúskodik: az Utolsó vacsora egyértelműen Leonardo da Vinci közismert kompozíciójára nyúlik vissza, Szűz Mária valamelyik Raffaello Madonnát követheti. A Krisztus-kép minden bizonnyal Friedrich John (1769–1843) német rézmetsző *Salvator Mundi* reprodukciója nyomán készülhetett, amely a bécsi *Aglaja* zsebkönyv 1822-es számában jelent meg. A metszet a magyarázó felirata szerint Anton Raphael Mengs (1728–1779) festményét reprodukálja.³³ Az *Aglaját* a hazai műértő közönség is szívesen forgatta, a benne megjelenő metszeteket sokan ismerték.³⁴

A tornyospálcai képek alapján Schullert gyakorlatlan, a formákat darabosan használó, inkább autodidakta, semmint tanult piktornak tarthatjuk, akinek formai hibáit az élénk, a képeknek szokatlan elevenséget kölcsönző színhasználata feledteti, de inkább csak az avantgardhoz szokott mai szemlélő számára...

32 Három alapkép: 118 x 85, cm. A festményeket Csík Ilona restaurálta 2010/11-ben. Első közlésük: Puskás, 2012, 30–31, kat. 46–50.

33 *Aglaja. Ein taschenbuch für das Jahr 1822*. Achter Jahrgang, Wien. A kötetben ez a II. rézmetszet. Felirata: „Salvator Mundi. Gemälde von Raphael Mengs. Das Original befindet sich in der Sammlung des gern. Adam Braun, Mitglied der. k. k. Akademie der bildenden Künste.” Adam Braun (1748–1827) festő, restaurátor, hamisító és képereskedő volt, akiről magyar főurak is rendszeresen vásároltak Bécsben. Lásd: Garas, 2006. A Mengs életműben nem tartják számos ezt a művet. Vö. Roettgen, 2005.

34 Lásd: Szvoboda Dománszky, 2014, 42, 45.

Schuller 1846-ban a horlyói (Худльово) templom faberendezésének festésére, aranyozására szerződött a hívekkel. Az egészért 640 forintot kért, amelyet két év alatt fizettek ki neki, ezen felül más terményeket is kapott. Ő viszont tizenkét év garanciát vállalt. A püspök azon év decemberében jóvá is hagyta ezt a szerződést, mivel Mankovits Mihály ekkor már beteges volt. (Függelék III.22.)

Schuller 1849. március 7-én kelt levelében azt kérte Popovics Baziltól, hogy egyházmegyei festővé nevezze ki. Felsorolja azokat a helyeket is, ahol eddig dolgozott: Udvariban, Misztótfaluban (Tăuții de Jos), Fernezelyen (Alsófernezely/Firiza), Csarnatón (Черна), Horlyón, most éppen Gernyésen (Копашньово) van megbízása.

Popovics Bazil a kérelem elbírálásához az itt felsorolt parókiák espereseitől kért segítséget. Felszólította őket, hogy gyűjtsenek véleményeket Schuller munkásságáról. Udvariról a szatmári alesperestől, Valkovszky Baziltól, a misztótfalui és fernezelyi munkákról a nagybányai másodalesperestől, Bilcz Istvántól, a csarnatóirol a turci alesperestől, Molnár Györgytől, a horlyóirol pedig a szerednyei lelkésztől, Beniczky Gergelytől, a gernyésiről pedig a huszti másodalesperestől, Zombory Györgytől várt véleményt.

A beérkezett válaszokból kitűnik, hogy voltak, akik kielégítőnek tartották Schuller munkásságát, de azt nem nagyon tudták elfogadni, hogy egyházmegyei festő legyen. A szatmáriak szerint a fernezelyi munkája nagyon gyenge, azonban a misztótfalui vállalható, ami alapján úgy vélték, hogy felügyelet mellett lehetne ilyen poszttal megbízni. Az utóbbi templom 1809-ben készült el, építésében fontos szerepet vállalt Vankay Mihály birtokos, aki Nagybányán városi szenátor is volt, aminek köszönhetően hatékonyabban tudta képviselni a környék görögkatolikusainak érdekeit is.³⁵ A misztótfalui ikonosztáz még ma (2017) is létezik. Szerkezete szinte egyezik a szatmárudvari templom ikonosztázéval, amelyről biztosan tudható, hogy Molnár Demeter készítette 1839 körül, amikor a testvére, György volt ott a parókus, feltehetően itt is ő dolgozott. Míg Udvariban a festmények mára elpusztultak, Misztótfaluban Schuller képei is fennmaradtak.

Az ikonosztáz mindössze a négy alapképből, hat különböző méretű ünnepből, a sor közepén az Utolsó vacsorával s az ez utóbbi felé helyezett Kálvária-csoportból áll. A két központi alapkép álló formátumú: Szűz

35 Terdik, 2018b, 595, 625.

Mária a Gyermekekkel és Krisztus mint a világ Üdvözítője jelenik meg barna háttér előtt. A figurák nagyon síkszerűek, térbeliséget csupán az arcok kicsit erőltetettnek ható, háromnegyedes beállításuk eredményez, ami egyébként riadtta, a néző számára pedig riasztóvá teszi őket. A két központi alapkép erősen emlékeztet a munkácsi kolostor egykori alapképeire, ami alapján úgy sejtethető, hogy talán Schuller is ehhez a festőkörhöz tartozott, vagy egyszerűen csak őket tekintette követendő példának.

A bal szélső alapképen Szent Miklós szokatlan ikonográfiai beállításban tűnik fel: egy pult előtt ül és ír, szerzetesi ruhában, püspöki jelvényei elé helyezve a földön nyugszanak. Az az érzésünk, hogy a festő itt inkább Nagy Szent Bazil egyházatya ábrázolásaiból, semmint a nagy csodatevő megszokott ikonográfiájából indult ki. A negyedik alapkép a Sátánt eltipró Szent Mihályt ábrázolja valamelyik híresebb reneszánsz festő munkája nyomán.

Az ünnepek sora a bal szélén a Szentlélek leszállása jelenettel kezdődik, Szűz Mária mennybevitelével folytatódik, s ezen az oldalon a Jézus születésével végződik. Mindegyik nyugati metszetelőképek alapján készült, a karácsony jelenete egyértelműen Correggio (1489–1534) közsí-mert Jézus születése képét követi, amelyet a dresdai képtárban (Dresden, Gemäldegalerie Alte Meister) őriznek.³⁶ Az Utolsó vacsora azonban nem a megszokott Leonardo-féle kompozíciót tükrözi. Az ünnepsor jobb oldalán a Feltámadás, Jézus mennybemenetele, s végül bemutatása a templomba következik. Ezek is a korban közkézen forgó, ismert reneszánsz és barokk festők munkáit reprodukáló metszetek alapján készülhettek.

Schuller munkájáról a legérdekesebb elemzést a szerednyei parókus, Beniczky Gergely készítette a horlyói ikonosztáz bemutatásakor. (Függelék III.23.h) Részletesen leírja az együttest, azután soronként haladva tárja fel a képeken található hibákat. Első ránézésre az egész együttes jó benyomást tett rá, de ez az érzés fokozatosan csökkent, minél közelebb ért hozzá. Az életnagyságú négy alapképen a figurákat, mind fiziognómiái, mind esztétikai szempontból hibásnak találta. Nehezményezi, hogy a szentek túl fiatalok, hiányzik belőlük a méltóság. Szent Miklós esetében az ősz szakállhoz túl fiatal arc társul, s az egész alak aránytalan. A negyedik alapkép Jézus mennybemenetelét ábrázolta: ezen a figurák arányosak, de az egyik angyal esetében „szerfelett divatos fodrászatja (értsd: frizurája, hajviselete), és egy lábának igen magosan hagyott mesz-

36 Marx, 2006, 88–89.

telensége” váltotta ki nemtetszését. Ez a kompozíció hasonló lehetett a misztótfalui ikonosztáz ünnepsorának egyező témájú képéhez, amelyen valóban a középpontban látható angyal antikos fehér ruhája szinte derékig megnyílik, feltárván lába bájait. A bíráló a képfal többi három sorának képeivel alapvetően elégedett, bár itt is megemlíti, hogy – különösen a próféták esetében – a történetiség sérül, és hajviseletük nagyon különös. A két felső sor középtengelyébe helyezett Úrszínváltozás képet találta a legjobbnak. Egyébként úgy érezte, hogy a nép elégedett az egésszel. Saját véleményét azonban így összegzi:

„Az egészre nézve, ezek az alázatos észrevételeim: Méltóság (gravitas, et dignitas) az arcokban, ’s öltözetekben, – egyformaság a festészetben (tractus pictoreus) nagyon hiányzanak; – Archaeológiában nagy járatlan-ság; – Stylus Byzantinusról úgy látszik a festő mit sem tud, aki igen fejr, fiatal improportionatus arcokat, színpadi fodrászattal fejeket, tarka bar-ka ruházatokat festé.”

Beniczky esztétikai észrevételeit a mai műkritikusok is helyben hagy-nak Schuller képeit elnézve. S való igaz, hogy festőnk a bizánci stílusról sem hallhatott sokat, hiszen csupán ekkoriban kezd megjelenni a művé-szetekkel foglalkozó írásokban is, – bár jó volna tudni, hogy kritikusa vajon mit értett ez alatt a fogalom alatt. Ezek után a költségekről is tesz egy kitérőt, bemutatván, hogy a képek túlárazottak. Érvelését szemé-lyes élményére alapozza: két éve (tehát 1847-ben) a pesti Német Színház épületében, Caffin képkereskedő raktárában járt, ahol volt szerencséje a különböző festmények árait tanulmányozni. A hivatali portrék árához képest a raktáron lévő szenteket ábrázoló festmények jóval olcsóbbak voltak: „– miután a mint a kereskedő mondotta, a Szentek képeinek ke-letyők nem lévén, azok sokkal olcsóbbak, mint más tárgyat ábrázolók.” Ez a mondat arra utal, hogy ekkoriban a polgári lakások falait díszítő műalkotások között a szentképek alaposan vissza-, vagy egyenesen kiszo-rultak. Beniczky úgy véli, hogy az egyházmegyei festő állására újsághir-detések segítségével kellene megfelelő embert találni, Schuller addig csak ideiglenes engedélyt kapjon. Kitér arra is, hogy az ikonosztáz jelentősége a templomokban meghatározó, nemcsak a görögkatolikusok, hanem az azokba betérő idegenek számára is:

„Templomainkban a képálványok fő ékeségek, ’s olly tárgy, melly az Isteni dicsőségen kívül, magasztos szertartásunk méltóságát emeli, Me-gyei Kormányunk, Papságunk, ’s Népünk aestheticai izlését, nem csak a jelen, de utókornak is, kivált más szertartásuak ’s felekezetűiek Criti-

cájának kiteszi, honnan szellemi kiképzésünk, műveltségünk, aestheticai ízlésünkre, az utókor által is, következtetés vonatik, 's ez akkor is vagy méltatik, vagy roszaltatik, vagy gúnyosan kinevetetik, midőn poraink csendes álmukban már régen nyugszanak.”

Az ügy végkifejletének írásos eredményét eddig nem ismerjük, de úgy sejtjük, hogy Schuller ekkor nem kapott kinevezést. 1849 után az egyházmegye területén végzett munkájára vonatkozó forrás egyelőre nem került elő.

Az 1830-as évek elején kezdett festési munkákat vállalni Mihályi János is, aki 1845-ben Popovics Bazil püspöknek címzett levelében annyit árul el életéről, hogy Zemplén vármegyéből származik, görögkatolikus, három kisgyermek van, tizenhárom éve folytatja mesterségét, s most az Ungvár melletti Radvánra költözött. Referenciaként hivatkozik az Eperjesi Egyházmegyében végzett munkáira, illetve a felsőnémeti ikonosztáza, valamint az ungvári római katolikus templomba festett képére. Azt állítja, hogy munkáival mindenhol meg voltak elégedve, majd bevallja, hogy Nagybereznán a püspök egyszer eltiltotta az ottani ikonosztáz festésétől Mankovits javára. Az előző fejezetben már láttuk, hogy Mankovits nagyon felkészületlen, gyenge mesternek tartotta Mihályit. Nem járt jobban az Eperjesi Egyházmegyében sem, ahol egy évvel korábban, 1844-ben az eperjesi Rombauer Jánossal szemben maradt alul az alsócsérnyei ikonosztáz festésekor, s Gaganecz József püspök akkor egyszerűen ki is tiltotta az egyházmegyéje területéről, talán éppen ezért jelent meg Ungváron.³⁷ (Függelék III.24.) A referenciaként megadott munkái – amelyeket a kortársak eltérő módon ítélték meg –, mára nem maradtak fenn. A nagymihályi múzeum gyűjteményében található azonban egy kisméretű fatábla, amelynek egyik oldalán a megostorozott Krisztus látható a szenvedés eszközeivel (*Arma Christi*), míg a másikon a feltámadott Üdvözítő jelenik meg. Feltehetően valamely szentsírhoz tartozott ez a kis kép, amelyen az *Arma Christi* alján 1839 és „János Mihályi” jelzés is olvasható.³⁸

1848-ban a dobraiak kérnek engedélyt arra, hogy a kész ikonosztázukat Mihályi Jánossal kifesthessék. A püspök egy korábbi szentszéki határozatra hivatkozva ezt visszautasítja, mondván, hogy Mihályinak festenie

37 Erről részletesebben: Terdik, 2011a, 72–73.

38 Az ikont itt közölték először: Benická, 2013, 72–73. Ikonográfiájáról lásd: Terdik Szilveszter: *Arma Christi – Krisztus fegyverei, Görögkatolikus Szemlélet*, 5(2018), 1. szám, 67.

nem, csupán aranyoznia szabad, és inkább Schuller Károlyt fogják ezzel a munkával megbízni. (Függelék III. 25.a-b) Mihályi ezek után, 1848 októberében közvetlenül írt a püspöknek, arra hivatkozva, hogy eddig mindenhol és mindig elégedettek voltak a munkáival (!), igenis engedje meg, hadd teljesítse ezt a megbízást is. A biztonság kedvéért ő is szidja Molnár Demetert, akinek elrontott munkáit állítólag többször helyrehozta már. Úgy látszik, a dobraiak vehemenciája sem nagyon változott, mert Mihályi azzal is érvel: ha nem teljesíti ezt a munkát, akkor őt vasra fogják verekteni! A püspök még ekkor sem engedett, újra a korábbi határozatra utal. (Uo. 25.c) Az újabb elutasítás hatására az egyházmegyei konzisztóriumnál is fellebbezett. A dobrai gondnokok ugyanis arról tájékoztatták, hogy ő csak aranyozhat, s egy másik festő majd a képeket fogja festeni, aminek ugyan ők sem örülnek, de miután a már megkötött szerződésük egyházi jóváhagyást nem nyert, kénytelenek belenyugodni. Mihályi a levelében részletesen kitért az őt ért vádakra is: több képe a püspökségen is látható, nézzék meg ezeket, s ha nincs bennük botrányos dolog, igenis kaphassa meg a munkát; cáfolja, hogy az általa készített alapozások nem volnának időtállóak és leperegnének, elég csak megnézni a felsőnémeti ikonosztázt; a céhes világ ingadozik, ezért a szabad művészeteket is hagyják szabadnak; az aranyozásból nincs haszna, csupán a festésből volna, s a Dobrán kapott juttatásokból családjával együtt kihúzná. Aztán kiemeli, hogy a nép őt szabadon választotta:

„Hiszen a nép egyenesen engemet választta, velem szabadon szerződött. És az egyházat, úgy kívánja festetni, amint ő szereti ... s én tudom. Méltóztassanak egyébiránt is el hinni, mikint itt az appellesi, rafaeli, correggioi, rubensi s más efféle tényezők s művészek sem nem léteznek sem meg nem fizettetnek! ... Elég, ha botrányos nincs a műben. Ettől pedig, köztudomásilag, csekély dolgozataim, távol esnek...” A levél forradalmi tónusát (1848-ban vagyunk!), amelynek írója a három pont szokatlanul gyakori alkalmazásával adott nyomatékot, meglehetősen leegyszerűsített esztétikai érveléssel kerekítette le: nem a nagy művészek a fontosak, hanem csupán annyi, hogy botrányos dolog ne legyen az ábrázolásokban. (Függelék III.25.d)

A turci esperes novemberben jelentette a püspöknek, hogy Schuller mindenki meglegedésére befejezte a csarnatói ikonosztázt. A püspöki válasz piszkozatából kiderül, hogy hiába, mert a dobrai hívek állandó kérésének engedve, az ottani munkától végleg elesett. (Függelék III.25.e) Az viszont nem derül, hogy kire bízták a festést.

Még ugyanezen az őszön Durkátá Mátyás ároki lakos is panaszt tett Mihályi János ellen. Ő ugyanis augusztusban két zászló készítésére szerződött a festővel, amelyek el is készültek ugyan, de rút festéssel (nem a képekre, hanem a rudakra vonatkozik) és rossz aranyozással, 80 váltóforintért. A panaszos azt kéri: vagy javítsa ki, vagy készítsen újat Szent Miklós napjáig, a búcsú ünnepéig (vagyis ónaptár szerint december 19-ig). A püspöki hivatal eljárta az ügyben: írtak Prodán Péter bodroglózi esperesnek, hogy szólítsa fel Mihályit, aki éppen a dobrai ikonosztázon dolgozik, a hiba kijavítására, mert úgy találták, hogy a panaszosnak igaza van: a zászlók rúdjai nincsenek befestve, a keresztjeik aranyozása sem kifogástalan, és a szükséges vasalatok is hiányoznak!³⁹ Ebből a levélből úgy tűnik, hogy Kisdobrán Mihályi lett a befutó festő.

1851. április 4-én Popovics püspök felkért néhány környékbeli parókuszt, hogy menjenek át a dobrai festményeket megvizsgálni s jelentést tenni: vajon Mihályi alkalmas-e arra, hogy megbízzák a zemplénagárdi ikonosztáz festésével is? Abban mindannyian egyetértettek, hogy Mihályi képei rendben vannak, „csinosak”, és máshol is festhet. A dámóci parókus azt is megjegyezte azonban, hogy a szentélyben – az ősi szóhasználat szerint ők még azt írják, hogy az oltárban –, a falképek nem a legszebbek, ugyanis több helyen elrajzolt, hibás, de ezek a képek nem is Mihályi, hanem egy újhelyi festő, Krikbaum művei. A bodroglózi és az agárdi parókus úgy érezte, hogy a dámóci kolléga túllépte hatáskörét, amikor olyan dolgokról is ír, amelyekre nem vonatkozott püspöki kérdés, ezért a közös jegyzőkönyvet sem akarták aláírni. Végül a jegyző az egész levelezést továbbította a főpásztornak. (Függelék III.26.) Az agárdi parókus feltehetően attól félt, hogy ha negatív dolgokról is írnak a dobrai festés kapcsán, akkor azokat is Mihályi számlájára írják, s így csökken az esélye annak, hogy saját temploma ikonosztázanak festésére engedélyt kapjon... Aggodalma alaptalannak bizonyult, mert a zemplénagárdi ikonosztáz hátoldalán található, erősen megkopott felirat szerint Mihályi János festette 1854-ben.⁴⁰ Az agárdi ikonosztáz faragójára vonatkozó levéltári adat eddig nem került elő, de stílusa alapján úgy tűnik, hogy Ternavszky András műve lehet, aki leghamarabb 1845-ben, a dobrai munka elkészültét követően foghatott hozzá.

39 Kelt 1848. december 5-én. DAZO fond 151, opisz 9, no. 2611, fól. 110.

40 MIHÁLYI JÁNOS FESTETTE / ÉS ÁRÁNYOZTA 1854. ÉVRE

A dobrai ikonosztáz szenteléséről Pásztor István parókus 1851. június 26-án jelentett a püspöknek: a megkapott engedélynek megfelelően az Úr mennybemenetele ünnepén a képállványt négy környékbeli parókus és a latin plébános jelenlétében megáldotta.⁴¹ Ezzel egy közel másfél évtizedig zajló, amint láttuk konfliktusoktól egyáltalán nem mentes történet zárult le.

A dobrai ikonosztázion érdekessége, hogy jelenlegi ismereteink szerint ez az egyetlen olyan együttes, amelyen Mihályi képei még eredeti helyükön, és az alsó sort leszámítva, jelentősebb átfestések nélkül maradtak fenn. Az ünnepeket, apostolokat és prófétákat nézve megállapítható, hogy Schullerhez képest szorosabban követte az egyházmegye korábbi, még az előző század végén uralkodó késő barokk hagyományát. Figurái plasztikusabbak, színei változatosabbak, s nem annyira szembeötlő a nyugati előképek használata, ami talán azzal is magyarázható, hogy ő – született görögkatolikus lévén – belülről ismerte a hagyományt, míg Schuller és a munkácsi festők is, római katolikusok lehetettek. Úgy tűnik, hogy nagy hatást gyakorolt rá az isztáncsi ikonosztáz, bizonyos ünnepkompozíciókon (pl. Angyali üdvözlés, Jézus körülmetélése, bemutatása a templomban) tényleg szorosan követte a dobraiak által meghatározott előképet.

Mihályi zemplénagárdi képeit – a királyi ajtót leszámítva – teljesen átfestették 1922-ben (Kovács János Debrecenből), bár surlófényben szinte minden eredeti festmény átüt az erősen megkopott átfestés alól. Az utóbbi években a két a dobrai és az agárdi ikonosztáz alapképein végzett Röntgen-vizsgálatok kimutatták, hogy a kompozíciók mind a két helyen számos ponton megegyeznek.⁴² Reméljük, hogy egyszer lesz alkalom az alapképek feltárására, s akkor kiderül, hogy Mihályi a nagyobb méretű alapképeken vajon mennyire tudta kamatoztatni a többi festmény alapján elég szerénynek ítélnélhető festői talentumát.

1848 tavaszán újra hallunk a Schaitzner családról is. A Máramaroszigeten élő Fülöp kisebbik fia, Imre próbálkozott a püspöknél munkát kapni. 1844-ben Anderkó Péter, máramarosi helynök az ungvári szentsír készítése kapcsán úgy jellemezte az apát, Fülöpöt, hogy a mesterségeket

41 DAZO 151, opisz 10, no. 477, fol. 37.

42 A röntgenvizsgálatokat Horváth Mátyás végezte, és Hutóczki Vivien elemezte a budapesti Magyar Képzőművészeti Egyetemen 2016-ban a Restaurátor Tanszéken megvédett, *A zemplénagárdi és kisdobrai ikonosztázok összehasonlító restaurátori vizsgálata* című szakdolgozatában.

önmagától elsajátító, ügyes ember, aki azonban már nagyon öreg, csak ülőmunkára képes, mivel mankóval jár. Azt sem titkolja, hogy megkeseredett ember benyomását keltette, mivel idősebb fiával, Józseffel sem találta meg a hangot, kisebb fia pedig elhagyta. (Függelék III.20.d) Most ez utóbbi tűnik fel, aki a püspöknek szóló levelében bevádolta Unghi Károly festőt, mondván, hogy túl olcsón és rossz minőségű anyagokkal dolgozik, amire legjobb példa a disznópataki (Valea Stejarului) templom négy alapképe. Arra kéri tehát a püspököt, hogy a helynökkel vizsgálta ki az ügyet, és az efféle mestereket tiltsák el a munkától. (Függelék III.27.a) A püspök így is tett, de ennek az lett az eredménye, hogy Anderkó Péter kitér Schaitzner (Saicner) Imre nem éppen példás elő- és jelenlegi magánéletére, azonkívül azt is bemutatja, hogy az Unghi ellen felhozott rágalmai alaptalanok, akiről azonban annyit azért ő is megjegyez, hogy időnként leissza magát. Schaitzner a helynök szerint a festészethez sem ért, míg Unghi télen portrékat fest, nyáron pedig a templomokban végez különböző munkákat. (Függelék III.27.b) Anderkó Unghi levelét is mellékeli, amelyben pontról pontra cáfolja az őt ért vádakat. (Uo. 27.c)

Anderkó helynök Unghit már 1846-ban is ajánlotta munkára, a felsőszelistei (Săliște de Sus) két fatemplom kifestésére. A püspök arra hivatkozva, hogy Mankovits már beteges, engedélyezi a megbízást, s kéri, hogy a végén részletes jelentést tegyenek.⁴³ Az elkészült munkáról Roska Gergely izai alesperes írt részletes beszámolót 1847. február 12-én. (Függelék III. 28.) Mivel az ikonográfiai programot is elég alaposan leírja, ennek alapján egyértelmű, hogy a településen még ma is álló, Szent Miklós tiszteletére szentelt fatemplomról van szó. A falakat Unghi vászonnal bevonta – ahogyan a környékbeli fatemplomok többségében már az előző században is szokás volt –, és arra festett, de valószínűleg több helyen a korábbi alapozást használta fel, mert a mára elkoszolódott festése alól a korábbi korszakok figuráinak körvonalai is felsejlenek. Unghi részben sablonnal készült díszítőfestéssel, architekturális motívumokkal keretezte nagyszabású kompozícióit. A szentélyben az ószövetségi áldozatok, az Utolsó vacsora, az oltártér nyugati falának belső oldalán a Keresztre feszítés kapott helyet. A hajó boltozatán a tizenkét éves Jézust a jeruzsálemi templomban és a négy evangélistát ábrázolta. Ez utóbbi, meglehetősen

43 A püspöki válasz pizskozata 1846. december 26-án kelt. DAZO fond 151, opisz 9, no. 2113, fol. 16. A helynök 1847-ben tett is jelentést: DAZO fond 151, opisz 9, no. 2392, fol. 33. az alesperes beszámolóját is mellékelve (Függelék III.28.)

ritka megoldást talán a szatmárnémeti római katolikus székesegyház – 1836-ban, Riedler János által festett kupolaképe – inspirálta,⁴⁴ bár itt egy későbarokk metszetelőképből indulhatott ki. A diakónusi ajtókra a két főapostol álló alakját helyezte, a királyi ajtóra hat kis képet, az ikonosztáz felső sorai helyére a sírbatételt festette. A női templomban, vagyis a nők számára fenntartott előtérben festett drapériákat és díszítőmotívumokat alkalmazott (ez alól egy korábbi utolsó ítélet kompozíció tűnik elő). Az ikonosztáz négy alapképét is megfesthette, valószínűleg külön táblákra, a leíró ugyanis kiemeli, hogy ezeket gazdagon aranyozta. A festmények roppant szennyezett és töredékes állapota miatt Unghi stílusáról nehéz pontosabb értékelést adni.⁴⁵ Az alsó templomban, amely szintén Szent Miklós tiszteletére épült, csupán a szentélyt és az ikonosztázt festette ki ekkor. Az előbbi 500, az utóbbi 200 váltóforintba került.

1848 tavaszán a már hosszú ideje húzódó tereselpataki ikonosztáz ügye is előkerül. Az ottani parókus szintén Schaitznerral szeretett volna dolgoztatni, mivel egy donátor már februárban megalkudott vele elég kedvező áron. A parókus más helyekről is kért véleményt az eddigi munkáiról. Kedvező válaszokat kapott Hosszúmezőről (Câmpulung la Tisa), ahol már négy alapképet festett, de még Alsóapsáról (Нижня Апша) is. Úgy véli, Schaitzner Imrén kívül ezt ennyi pénzért nem fogja senki megfesteni, ráadásul az apja erre már kapott engedélyt, akinél – a pap szerint – ez a fiú értelmesebb is. (Függelék III.29.a) A püspök megadja az engedélyt, azzal a feltétellel, ha a festő valódi aranyat fog használni, illetve ha majd a parókus a munka végeztével kimerítő jelentést ír. (Uo. 29.b)

Két év múlva újra Unghi Károlyról hallunk, akit Anderkó helynök a máramaroszi geti templom ikonosztázának megfestésével akar megbízni. Az aranyozásra Reszeghy Mihály aranyozót választotta. Felterjesztésében kifejti, hogy ugyan a szükséges pénz még nem gyűlt össze, de a munka hatására biztosan össze fogják adni a hívek. Megjegyzi, hogy Unghi most

44 Bara, 2014, 146–149.

45 A templomról készült fotósorozat:

https://ro.wikipedia.org/wiki/Biserica_de_lemn_din_Săliște_de_Sus,_Nistorești (letöltve: 2020.01.30.) Itt látszik, hogy van egy félalakos Szent Miklós és Krisztus kép is, amelyek lehetnek Unghi művei, és talán az általa festett ikonosztázhoz tartoznak. A felső templomot a Nistorescu, az alsót a Buleni alapító családok alapján különböztetik meg. A román szakirodalomban a két templom 19. század közepi festését nem tudják mesternévhez kötni (vö. Bratu, 2015, 326), ami arra utal, hogy Unghi sem szignót, sem emlékfeliratot nem hagyott maga után.

éppen Munkácson dolgozik négy alapképen, amelyeket a püspöknek meg is tudna mutatni. Popovics engedélyt adott neki, de csak „úgy engedtetik meg, hogy a' négy főkép inkább a' szokásban lévő egyházi, mint sem a' Munkács-Klastromi minta szerint, melly valami kitűnő szépséggel magát éppen nem ajánlja, festessék.” Ezek szerint ő nem tartotta sokra Prighel János munkáit. Az engedély mellett még 100 forinttal is hozzájárult a költségekhez. (Függelék III.30.a) A püspök megjegyzését a munkácsi képekre az indokolhatta, hogy a helynök a kérelméhez mellékelte Unghi bemutatkozó levelét is, amelyet a máramarosi szentszéknek írt; ebben külön kiemeli, hogy pesti tanulmányai mellett Munkácson a kolostorban, Prighelnél is dolgozott. (Uo. 30.b) Pesti mestereit nem nevezi meg, így csak találgatni tudunk, vajon kihez csatlakozott „buda-pesti” tartózkodása alatt. Utal még arra is, hogy Mankovits mellett is eltöltött négy évet. A máramarosi szentszék támogatta kérelmét. (Uo. 30.c)

Ugyanebben az évben Mezei József neve is felmerül a nagylucskai (Великі Лучки) ikonosztáz festésével kapcsolatban. 1851. július 6-án jelentette a helyi parókus a püspöknek, hogy az ikonosztáz készítésére Vurczer Lőrincsel, a szatmári püspök faragójával szerződtek, de még csak a baldachinnal van készen, s nem is hiszi, hogy hamar meglesz, mivel a szerződés szerint a mesternek mindenben az ungvári székesegyház kép-állványát kell követnie. Éppen ezért a szerződéssel magát Vurczert küldték Ungvárra, hogy azt a püspökkel hagyassa jóvá, illetve tanulmányozza a mintaképet, vagyis a székesegyház képfalát is.⁴⁶ Augusztus 10-én Mezei József festő is írt a főpásztornak, hogy szívesen elvállalná a nagylucskai ikonosztázt, amely munkára az ottani hívek püspöki engedély nélkül vonakodnak vele szerződni.⁴⁷ Unghi is meghallotta valahonnan, hogy a lucskaiak Szatmárról és Nagybányáról is hívtak festőket és kértek ajánlatot, aminek hatására pennát ragadott, bár konkrét nevek említése nélkül, de a pályázókat tanulatlanak („naturalista”) bélyegezte, s alkalmatlannak a lucskai ikonosztáz megfestésére. Inkább azt kérte a püspöktől, hogy küldjön valakiket Szigetre, hogy az ottani új ikonosztázát megbírálják, mivel a császár (I. Ferenc József) születésnapja alkalmából végzett szentmisén résztvevő külső szakértők között is nagy sikert aratott az ő munkája.⁴⁸ Unghi neve még a későbbi években is felmerül különböző munkák

46 DAZO fond 151, opisz 10, no. 477, fol. 27.

47 A levél Ungváron kelt. DAZO fond 151, opisz 10, no. 477, fol. 39.

48 Kelt 1851. augusztus 22-én, Szigeten. DAZO fond 151, opisz 10, no. 477, fol. 42.

kapcsán, jelenleg a felsőszelistyei, nagyon rossz állapotú falképein kívül más művét nem ismerjük, így festői tudásáról sem tudunk hiteles képet alkotni. Mezei Józsefnek azonban legalább egy ikonosztáza ismert, amelyet 1851-ben a nagybányai görögkatolikus templom számára festett.⁴⁹ Képei stílusa leginkább Mankovits műveire emlékeztet.

1855-ben feltűnik Krikbaum József sátoraljaújhelyi festő is, akit 1851-ben a dobrai falképei miatt negatív bírálat ért a környékbeli papok részéről. A rudabányácskaiak mégis ragaszkodnak hozzá, mivel olcsó és számukra ismert ember. Az esperes mutatta be szerződésüket a püspöknek. Mivel Mankovits 1853-as halála óta nem volt kinevezett megyei festő sem, így nehéz volt visszautasítani. A hívek kísérelésükben kifejtenek további indokokat is: a parókusuknak Vidra Ferdinánd munkája tetszene, úgy, ahogyan Lakárdon (Lekarovce) dolgozott, de az 720 forintba került, míg ők 500 forintban meg tudtak állapodni. Arra is garanciát kaptak, hogy a Krikbaum az isztáncsi ikonosztázt fogja mintának tekinteni. Különösen fontosnak tartják, hogy ezt a mestert ők ismerik, munkájára nagy garanciát is vállalt, mivel nem akarnak úgy járni, mint a szerdahelyiek és tokajiak, akik ismeretlen művészekkel szerződtek. (Függelék III.31.) Rudabányácskán valóban dolgozhatott ez a festő, mivel 1859-ben a bodrogközi esperes őt és testvérét, Krichbaum Károlyt ajánlja a bodrogszerdahelyi ikonosztáz aranyozására, s ekkor a rudabányácskai munkájukra referenciaként hivatkozik. (Függelék IV.17.a) A bányácskai munkájuk mára mindenesetre elpusztult, más műveiket egyelőre nem ismerjük.

Az ebben a fejezetben tárgyalt alkotókról rendszerint nagyon keveset tudunk, egyéb munkáik más festészeti műfajból is alig ismertek. Valószínűleg autodidakták voltak, vagy csak hosszabb-rövidebb ideig dolgoztak hazai mestereknél, céhes keretek között, külföldön és akadémiaira egyáltalán nem jártak.

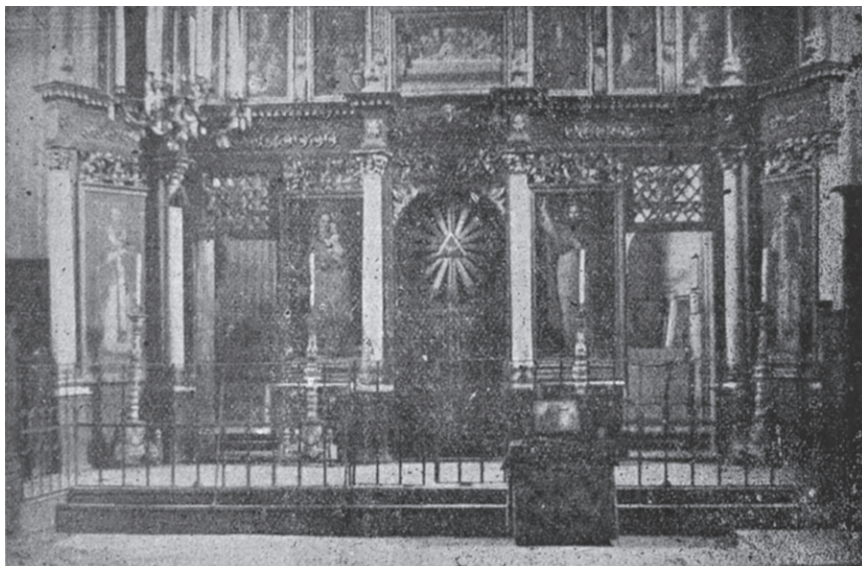
49 https://www.welcometoromania.ro/DN18b/DN18b_Rus_Biserica_de_zid_r.htm (letöltve: 2018.07.012.) Ezt az adatot elfogadja Mezei József életművének legújabb feldolgozása is: Nagy, 2018, 74–77. A nagybányai templomról: Terdik, 2018b, 583–586. A 20. század elején Kékesoroszfalu (Rus) 1815-ben épített kőtemplomába került az ikonosztáz.

1. A kráskarebrényi templom ikonosztáza (fotó: Makarij Medvigy, 2010)

2. Töredékes címer a kráskarebrényi ikonosztáz királyi ajtaja felett (fotó: Makarij Medvigy, 2010)

3. A csernek-hegyi bazilika kolostor templomának egykori ikonosztáza 1896-ban.

4. A csernek-hegyi egykori bazilika, ma ortodox kolostor ikonosztáza (fotó: Michajlo Prymich, 2006)

5. Ternavszky András: A ruszkóci templom ikonosztáza (fotó: Makarij Medvigy, 2019) ▶

СВЯТАЯ ТРОИЦА

Богъ нашъ слава твоя

6. Prighel János: Apostolok és ünnepek aruszkóci ikonosztázon
(fotó: Makarij Medvigy, 2019)

7. Molnár Demeter: A bodrogszerdahelyi templom ikonosztáza
(fotó: Áment Gellért, 2017)

8. Molnár Demeter: A buji templom ikonosztáza (fotó: Bakos Zoltán, 2011)

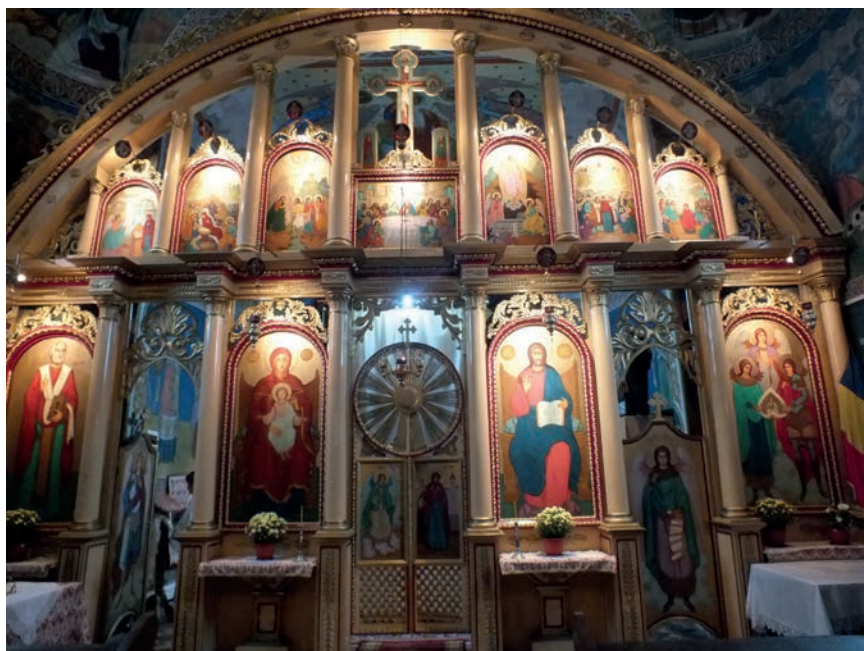
9. Molnár Demeter: Az aranyosapáti templom szószéke
(fotó: Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2013)

10. Schuller Károly: Szent Máté evangélista az aranyosapáti szószéken
(fotó: Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2013)

11. Schuller Károly: Szent János és Márk evangélista az aranyosapáti szószéken (fotó: Gaylhoffer-Kovács Gábor, 2013)

12. Molnár Demeter: A szatmáruddvari templom ikonosztáza (fotó: Terdik Szilveszter, 2017)

13. A bodrogmezői templom főoltára (fotó: Ámet Gellért, 2017)

14. A bodroghégyházi templom szószéke (fotó: Áment Gellért, 2017)

15. A bodroghégyházi szószék korlátja (fotó: Áment Gellért, 2017)

16. Ternavszky András: A kisdobrai templom ikonosztáza (Fotó: Hutóczki Vivien, 2014)

17. Ternavszky András (?): A zemplénagárdi templom ikonsztáza
(Fotó: Bakos Zoltán, 2011)

18. A zemplénagárdi ikonosztáz királyi ajtaja (Fotó: Terdik Szilveszter, 2010)

19. Fiókáit saját vérével tápláló pelikán a királyi ajtón (Fotó: Terdik Szilveszter, 2010)

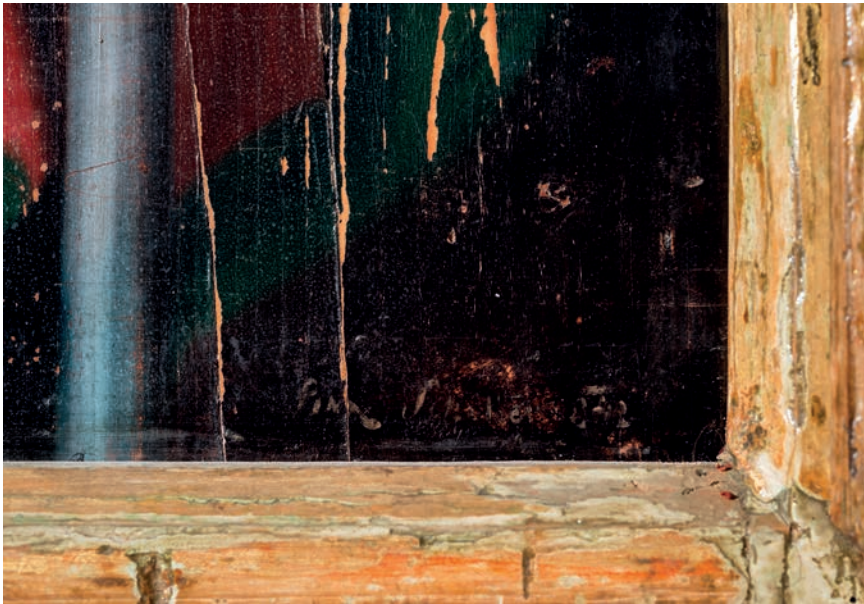
20. Prighel János és/vagy Kroeszner Károly (?): A halott fiát sirató Szűz Mária. Ruszkóc
(fotó: Makarij Medvigy, 2019)

21. Schuller Károly: Krisztus, a nagy főpap Tornyospálcáról (fotó: Áment Gellért, 2020)

22. Schuller Károly: Szent Miklós-kép Tornyospálcáról (fotó: Áment Gellért, 2020)

23. Schuller Károly szignója a Szent Miklós-képen (fotó: Áment Gellért, 2017)

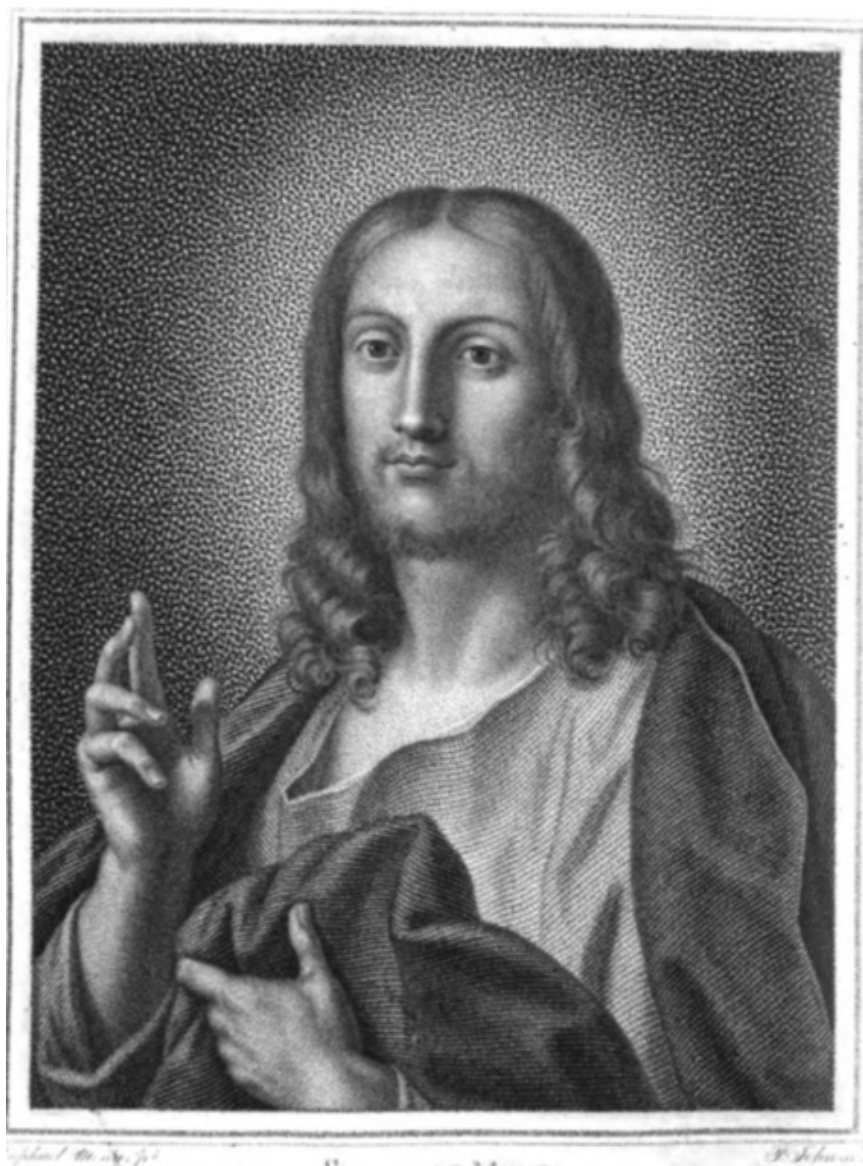
24. Schuller Károly: Utolsó vacsora kép Tornyospálcáról (fotó: Áment Gellért, 2020)

25. Schuller Károly: Szűz Mária-kép Tornyospálcáról (fotó: Áment Gellért, 2017)

26. Schuller Károly: Krisztus a világ Üdvözítője kép Tornospálcáról
(fotó: Áment Gellért, 2017)

27. Friedrich John: Salvator Mundi. Rézmetszet, 1822. (megjelent: Aglaja, 1822)

28. A misztótfalvi templom ikonosztáta (fotó: Áment Gellért, 2017)

29. Schuller Károly: Szent Miklós-kép a misztótfalui ikonosztázon
(fotó: Áment Gellért, 2017)

30. Schuller Károly: Szűz Mária-kép a misztótfalui ikonosztázon
(fotó: Áment Gellért, 2017)

31. Schuller Károly: Jézus Krisztus-kép a misztótfalui ikonosztázon
(fotó: Áment Gellért, 2017)

32. Schuller Károly: Szent Mihály-kép a misztótfalui ikonosztázon
(fotó: Áment Gellért, 2017)

33. Schuller Károly: Ünnepek a misztótfalui ikonosztázon (fotó: Áment Gellért, 2017)

34. Schuller Károly: Utolsó vacsora kép a misztótfalui ikonosztázon
(fotó: Áment Gellért, 2017)

35. Schuller Károly: Ünnepek a misztótfalui ikonosztázon (fotó: Áment Gellért, 2017)

36. A kisdobrai ikonosztáz királyi ajtaja és két alapképe (fotó: Hutoczki Vivien, 2014)

37. Mihályi János: Nagy Szent Bazil képe a kisdobrai királyi ajtón
(fotó: Hutóczki Vivien, 2014)

38. Mihályi János: Aranszájú Szent János képe a kisdobrai királyi ajtón
(fotó: Hutóczki Vivien, 2014)

39. Jézus mennybemenetele alakpép a kisdobrai ikonosztázon (fotó: Hutóczki Vivien, 2014)

40. Jézus mennybemenetele alapkép röntgenfelvétele, amelyen látszik, hogy eredetileg az Istenszüdő elhunytát ábrázolta (Fotó: Horváth Mátvás, 2014)

41. Mihályi János: Utolsó vacsora a kisdobrai ikonosztázon (fotó: Hutóczki Vivien, 2014)

42. Mihályi János: Jézus körülmetélése és Angyali üdvözet a kisdobrai ünnepekből
(fotó: Hutóczki Vivien, 2014)

43. Mihályi János: Jézus születése és megkeresztelése a kisdobrai ünnepekből
(fotó: Hutóczki Vivien, 2014)

44. Mihályi János: Jézus feltámadása és Pünkösöd a kisdobrai ünnepsorból
(fotó: Hutóczki Vivien, 2014)

45. Mihályi János: Apostolok a kisdobrai ikonosztáznál (fotó: Hutóczki Vivien, 2014)

46. Mihályi János: Mater misericordiae és Jézus bemutatása a templomban a kisdobrai ünnepsorból (fotó: Hutóczki Vivien, 2014)

47. Menekülés Egyiptomba, alatta átsejlik Jézus bemutatása a templomban. Zemplénagárd, az ikonosztáz ünnepsora (fotó: Terdik Szilveszter, 2010)

RÉVÉSZ GYÖRGY ÉS VIDRA FERDINÁND: AKINEK NEM SIKERÜLT, ÉS AKINEK IGEN

Mankovits egyre súlyosbodó betegsége miatt Popovics püspököt is intenzíven foglalkoztathatta az a kérdés, hogy vajon lesz-e alkalmas utód az egyházmegyei festő posztjára. Ezekben az években került a főpásztor látóterébe a fiatal Révész György (1821–1875). Egyesek szerint Ungváron született, azonban a *Vasárnapi Ujság*ban a haláláról tudósító, rövid emlékező cikk szerint a szegény családból származó gyermek tehetségére timári „plébánosa” figyelt fel. Ez alapján arra következtethetünk, hogy ebből a Tisza-parti, szabolcsi faluból származott, vagy legalábbis ott nőtt fel. Mivel itt csak görögkatolikus parókia létezett, minden bizonnyal a helybéli parókus ajánlhatta Popovics Bazil figyelmébe az ifjút.¹ A nekrológ írója szerint a püspök mellett Bernáth Zsigmond (1790–1881) országgyűlési képviselő, főispán vált még a művészpálánta pártfogójává. Révész az ő támogatásuknak köszönhetette, hogy 1843-ban huszonkét évesen be tudott iratkozni a bécsi képzőművészeti akadémiára. Egyes források szerint állítólag ekkoriban Itáliába is eljutott.²

Nem tudjuk, hogy Révész miért csak egy évet tanult Bécsben. Mindenesetre hazaérkezésének híre már 1844 őszén bejárta az egyházmegyét, a turjavágási (Turjapászika/Тур'я Пасика) parókus, Homicskó György vele kezdte el festetni egyik filiája, Rákó (Раково) templomának ikonosztázát, amelyet (amint az előző fejezetben láttuk) néhány évvel korábban Ternavszky András faragott a nagybereznai képfal mintájára. A festővel kötött szerződést a parókus levele mellékleteként felterjesztette a főpásztornak (sajnos ez egyelőre nem ismert), aki jóvá is hagyta a megbízást, amelyért 1800 váltóforint illette volna a művészt. (Függelék IV.1.) Révész olyan jó ütemben haladt a festéssel, hogy egy év múlva már a végéhez kö-

- 1 Nem nevezik meg, ki volt a szóban forgó egyházi személy. 1804–1833 között Lupess István szolgált itt, 1843-ban Demjanovics János kerületi esperes volt a timári parókus, talán ő figyelt fel Révészre.
- 2 Révész György, *Vasárnapi Ujság*, 22(1875), 525. Az itt olvasható adatok ismétlődnek a későbbi szakirodalomban is, vö: Lyka, 1981, 325. A bécsi beiratkozásáról: Fleischer, 1935, 78.

zeledett, aminek hatására a parókus újra tollat ragadott. 1845 októberében kelt leveléből kiderül, hogy a hívek nem számítottak arra, hogy a festő ilyen tempóban alkot majd. Úgy vélték, hogy ez a munka legalább két évig el fog tartani, s jelen pillanatban nem áll rendelkezésükre 1800 forint, hogy kifizessék. Ezért a parókus azt kérte: vagy a püspökség adjon kölcsön nekik 200 forintot, amelyet apránként majd visszafizetnek, vagy pedig hadd vállalhassák át Révésznek az egyházmegyénél meglévő 400 forintnyi adósságát. Mindezek előtt még azt is kérvényezte, hogy a püspök küldjön ki szakértőket a helyszínre a kész munka elbírálása végett. (Uo. 2.)

Közben Révész a püspöki székhelyen is kapott feladatot. Popovics Bazil az 1840-es években az ungvári székesegyházban két nagyobb léptékű munkába fogott: először egy szentsírt készítettett, majd a sekrestye feletti oratóriumban lévő püspöki kápolna teljes belső átalakítását rendelte meg.³

Az előbbi munkához kapcsolódó levelezésből Ternavszky András munkájának ismertetése során már az előző fejezetben is idéztünk. 1844-ben Mankovits négy faragót talált volna alkalmasnak a szentsír elkészítésére, de más mesterektől is kértek árajánlatot. Fennmaradt például Vincenz Sztariavszky szobrász és aranyozó, kassai polgár 1844. április 30-án dátumozott költségvetése, amely szerint ő a teljes munkát 400 forintért vállalta volna.⁴ Végül Krajnyák Mihály faragó nyerte el a megbízást, aki az Ung megyei Rákóról származott,⁵ onnan, ahol ekkoriban Révész épp-hogy csak elkezdett az ikonosztázon dolgozni. Krajnyák 1845-ben három tervvariánst is készített a szentsírhez.⁶ A legizgalmasabb az a változat, amelyen egyiptizáló oszlopok jelzik a sírűreg bejáratát. A terveket továbbították az egyházmegyei szentszékek bírálatra.⁷ Egyelőre nem tudjuk, hogy melyik változatot fogadták el. A szentsír festésénél, ami 1846-ban zajlott, Révésznek, Mankovitsnak, sőt még Mihályi Jánosnak is jutott egy kis feladat.

3 Valószínűleg már Bacsinszky András is itt alakította ki kápolnáját, amelynek számára egy Szűz Mária és Szent Anna képet a jezsuita korszakból őrzött meg. Vö. Terdik, 2014a, 93.

4 DAZO fond 151, opisz 9, no. 1353, fol. 28.

5 Krajnyák pontos életrajzi adatait nem ismerem. Utóda az ungvári Kovaliczky Péter lett a 19. század 80-as éveiben.

6 DAZO fond 151, opisz 9, no. 1683, fol. 14–16.

7 DAZO fond 151, opisz 9, no. 1683, fol. 17.

Krajnyák a szentsírral párhuzamosan a püspöki kápolna berendezésén is dolgozott, amellyel 1846 decemberére már majdnem teljesen el is készült, csupán az előkészítő oltár és a diakonikon asztalának képkeretei hiányoztak. Ezen felbuzdulva kérte munkája kifizetését, de amíg a hiányzó darabokat nem szállította le, az egyházmegye sem fizetett. (Függelék IV.5–7.) A következő év januárjában már teljesen befejezte ezt és a szentsírt is. Hadzsega Bazil püspöki titkár ezek után egy ajánlólevelet is kiállított a számára,⁸ hogy más helyeken is tudjon munkát vállalni. (Uo. 8.)

A következő hónapban, 1847 februárjában már Révésznek is kifizettek 100 forintot a kápolna festményeiért, illetve aranyozási munkáiért. Mivel voltak még befejezetlen munkái, a maradék 130 forintot egyelőre visszatartották. (Függelék IV.9.) Révész február 20-án fel is vette az első részletet, amiről egy fennmaradt nyugta tanúskodik, március 31-én pedig már az összeg maradékának kifizetéséről is született egyházmegyei határozat.⁹ A kápolna képi programját minden bizonnyal Popovics püspök állította össze. Nem készült ikonosztáz, hanem egy baldachinos oltár és két előkészületi asztal – egyik a proskomídia, a másik a diakonikon részére –, s ez utóbbiakhoz rendelt két nagyobb festményt is. A többi képet a szekrényként is használható előkészítő asztalok ajtóira festették a bejárati ajtóhoz hasonlóan, amelynek belső szárnyaira az Angyali üdvözet és két ószövetségi ábrázolás (Mózes és Dániel) került. Révészről rendeltek még egy Krisztus-képet is, de annak a pontos helyét nem adták meg a művek jegyzékében.¹⁰

Krajnyák 1847-ben terveket készített az ungvári székesegyház főoltárának új szentségházához is. Két változatot nyújtott be,¹¹ a bírálók apróbb módosításokkal a B jelű tervet fogadták el, azt kérve, hogy az A változat oszlopait tegye át a másikra. Krajnyák a munkáért 100 váltóforintot szeretett volna kapni. A konzisztórium ezt sokallotta, próbáltak vele meg egyezni, de egyelőre nem tudjuk, mire jutottak. (Függelék IV.10.)

8 Azt is elfogadták január 11-én, hogy a kérvényéhez csatolt költségeket, vagyis 173 forintot megkaphasson. DAZO fond 151, opisz 9, no. 2392, fol. 3.

9 DAZO fond 151, opisz 9, no. 2392, fol. 51–52.

10 A kápolna berendezése szétszóródott vagy elpusztult, feltehetően az 1941–42-ben, Boksay József irányításával végzett nagyszabású felújítás során. Vö. Sztojka Sándor megyéspüspök, *Görögkatolikus Szemle*, 14(1942), 23. szám, I. o. Ерфан, 2016, 27–28.

11 DAZO fond 151, opisz 9, no. 2391, fol. 57–58.

1847-ben a tokaji parókus, Hrabár István azt kérte a püspöktől, hogy mivel a Kamara hajlandó volna pénzt áldozni temploma felújítására, küldje ki az egyházmegyei festőt és faragót, hogy megfelelő szintű, városi templomhoz illő terveket és költségvetést nyújtsanak be. November 19-én a szentszéki jegyzőhöz, Mihályi Jánoshoz címzett leveléből tudjuk, hogy Krajnyák járt a helyszínen, két tervét kiválasztották, ahhoz költségvetést is készítettek, és felterjesztették a kegyúri jogokat gyakorló Kincstárnak. Úgy tűnt, hogy a kegyúr által beígért, több mint 4000 forintos támogatást megnyerni már csak formalitás lesz. A válasz azonban a következő év nyarán, 1848 augusztusában érkezett meg: báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter a kérést a jelen körülményekre, vagyis a szabadságharca való tekintettel, teljesíthetetlennek ítélte. (Függelék IV.11.) Két év múlva a parókia gondnokai fordultak a püspökhöz, hogy legyen szíves jelezni a Kincstárnál, hogy egyházi épületeik (templom, parókia, iskola) külső felújítása már halaszthatatlan lenne.¹²

Úgy tűnik, hogy a későbbiekben Krajnyáknak sem sikerült – faragó elődeihez hasonlóan – megfelelően ütemeznie a munkáit. 1853. április 4-én kelt levelükben az Ungvárhoz közeli Lakárd gondnokai arra panaszkodnak, hogy náluk is felvállalta az ikonosztázt, amelyet már teljesen ki is fizettek, de továbbment Szolyvára dolgozni, annak ellenére, hogy még itt sincs kész. Kéri a püspököt, hogy az ottani, területileg illetékes esperes útján szólítsa fel a visszatérésre, mert amíg nem végez, a felfogadott festő sem tud haladni a feladatával.¹³ (Függelék IV.12.) A szóban forgó mester Vidra Ferdinánd volt, aki 1854-ben a templom ikonosztázát festette. Ekkor azonban már neki is akadt panasa a hívek ellen, akik elismerték, hogy tartoznak a művésznek 350 forinttal, amely összeget még az év végén sem tudták neki kifizetni, s ő ezért a püspökhöz fordult.¹⁴ Egyébként ez a munkája tetszett meg nagyon a rudabányácskai parókusnak, a híveinek azonban nem, mert drágállották, a közeli olcsóbban dolgozó mestereket választották (az esetről részletesebben az előző fejezet végén írtunk).

12 Kelt Tisza-Tokajban 1851. október 7-én. DAZO fond 151, opisz 9, no. 475, fol. 80.

13 DAZO fond 151, opisz 10, no. 916, fol. 80. Levelükhöz mellékeltek a szerződést is, de sajnos az nem található itt.

14 Az elismervény 1854. január 22-én, a festő panasa december 2-án kelt. DAZO fond 151, opisz 10, no. 1100, fol. 74–78.

Krajnyák 1858-ban azt kérte a püspöktől, hogy a hajdúböszörményi parókusnak is ajánlja be, mert úgy hallotta, hogy ott új ikonosztáz épül. (Függelék IV.13.) Böszörményben 1817-ben szerződtek új képállvány faragására Lengyel Bazillal, aki később Máramarosban is dolgozott (ahogyan az előző fejezetben láttuk), a képek és a falak festésével pedig Szüts János, Hajdúdorogon élő képíró t bízta meg.¹⁵ A templom 1850. június 5-én felvett leltára szerint ekkoriban már komoly gondok mutatkoztak az ikonosztázon: „mellynek ékes festménye, az anyag nem alkalmas volt miatt sok helynek mivel a' csalárd kép író a' vászon helyet csak magára a fenyő fára minden alsó grundérozás nélkül festette; a nedv miatt le hulladozott.”¹⁶ Az évtized végére feltehetően ezen oknál fogva merült fel az új képállvány készítésének ötlete, de az ügy további részleteit egyelőre nem ismerjük.¹⁷ 1892-ben azt írják az ikonosztázról, hogy: „három ajtóval 4 presztollal - a képek vászonra vannak festve, - csekély értékű, kopott, vászonra festett képekkel.” Ez a leírás arra utal, hogy a csere valamikor megtörtént.¹⁸

Révész rákói munkája nem várt következményekkel járt. A parókus már idézett kérésének megfelelően, Popovics püspök szakértőt küldött a helyszínre. 1846 decemberében arra kérte a bazilita rendfőnököt, hogy január végére mindenképp küldje Ungvárra Vezendy Simont, hogy onnan Rákóra vihessék az ikonosztáz megtekintésére. A bírálatra biztosan sor került, sajnos a szövegét nem ismerjük, Révész ingerült reakcióját azonban igen. (Függelék IV.4.) 1847. április 21-én kelt, Popovics püspöknek szóló levelében egy káptalani határozatra panaszkodik, amelyet minden bizonnyal a számára nem túl kedvező műbírálat alapján hoztak. Ennek értelmében a munkadíját nem fizették ki teljesen, arra hivatkozva, hogy a képek változó színvonalúak, s az aranyozásban is találtak kifogásolni valót. Révész művészi öntudatának is hangot ad akkor, amikor nehezményezi, hogy az arany háttér alkalmazásának hiányát kéri rajta számon:

15 Terdik, 2011a, 64.

16 GKPL IV – 2 – a. 81/1850.

17 A 19. század végén az egész templomot lebontották, a régi épület berendezéséből töredékeket sem ismerünk.

18 Varga László helybéli lelkész jelenti a püspöknek március 14-én, hogy milyen felszerelési tárgyak vannak a négy éve életveszélyes állapota miatt, hatóságilag bezárt böszörményi templomban. A dokumentum a DAZO-ban, másolatát Makarij Medvigynek köszönöm.

„Megkel engedni a művész szívének, aki tellyes életébe szépet, és helyest tanult festeni, és kényszerítetik hibáson és dísztelen művek utánzására. – Mint mindenekbe ugy bizonyára a' művészetben es minden századnak meg vannak a' maga sajátságai mik ha az egyikből a' másikba által kényszerítettnek, noha nékem fájdalmas is olly műveket készíteni miről meg vagyok győződve, hogy izléstelen, mind a' mellett kiadott parancs szerint se tudok festeni, elvesztik minden betsüket, és ezzel együt természetesen lerontva lesz a cél is, és így ihletés helyett undor, ájtatosság helyett guny mosolygás fogja érni eszközül. (...) A' művészet nevébe tehát a leg nagyobb 's legmélyebb tisztelettel esedezem a' fő tisztelendő káptalan előtt méltóztasson nékem megengedni, hogy a' jelen század művészei ugy működhessünk, hogy működésünkől kitéssék, hogy századunk szellemét tanultuk, és nem voltunk csupán megvetést érdemlő majmolói a' hajdani fejletlen modornak!”

Révész úgy érzi, hogy a rajta számonkért hagyománykövetés hiánya ellentétes a művészet szellemével, amely mindig a saját kora ízlésének megfelelően akar alkotni, s nem csupán az elődöket utánozni. Ebben az érvelésben pontosan kitapintható, hogy milyen feszültséget hordoz a nyugati művészeti szellem és a hagyományörzésre összpontosító keleti szemlélet találkozása. Révész a levele folytatásában azt is kifejti, mekkora csalódást jelent számára, hogy a bíráló hatására az egyházmegyei festő kinevezésének lehetősége is a távolba vész, s különösen méltatlannak tartja, hogy a szabad művészetek szelleme éppen az ő esetében fog csorbulni.

Popovics püspök azonban hitelt adott a bírálóknak, mert 1847 májusában Révész munkásságával kapcsolatban erős csalódásának adott hangot, s jogosnak ítélte a rákóiak eljárását, amikor a festő díjának egy részét nem fizették ki. A püspök úgy vélte, hogy amíg Révész a feltárt hiányosságokat nem javítja ki, ne is fizessenek neki. Arra is felszólítja a festőt, hogy a 400 forintnyi adósságát törlessze záros határidőn belül, különben kamatot fognak majd felszámolni. Ez a püspöki levél egy 1857-es ügyirat mellékletként maradt fenn, amelyben még mindig a szóban forgó adósságot tárgyalták, s a rákóiak kérték, hogy Révész emiatt őket ne háborgassa. Az egyházmegyei hatóság helyt adott a panaszuknak: a rákóiak csak akkor fizessék ki az adósságát, ha Révész is rendesen befejezte a munkáját. Halála évében, 1875-ben még mindig volt az egyházmegyénél 168 forintnyi adóssága, amelyet igyekeztek testvéreire, Révész Andrásra áthárítani, a felgyülemlett kamatokat azonban elengedték Révésznek a szeminárium-

ban található két festménye – egyik Jézus levételét a keresztről, a másik Szűz Máriát ábrázolta – ellenében. (Függelék IV.14.)

Feltehetően Vezendy Simon (1808–1861), aki festéssel is foglalkozó bazilita szerzetes volt,¹⁹ készítette a rákói munka bírálatát. Ekkoriban a krasznibródi (Krasny Bród) kolostorban élt, a 19. század negyedik évtizedének közepén a közeli Vidrány (Vydraň) és Palota (Palota) templomaiban ő is festett ikonosztázokat.²⁰ Később a csernek-hegyi kolostorba került, majd 1855-től haláláig Máriapócsra élt, művészetének tanúi az általa másolt és képekkel illusztrált irmológionok.²¹ Festményeit egyelőre nem ismerjük, bár a palotai templomban van három alapkép, amelyek a jelenlegi, 1900 körül készült ikonosztáz elődjéből származnak: ezek közül is csak Szent Miklós került el a nagyobb átfestéseket, az Istenszülő és a Tanító Krisztus jelen állapotában nem értékelhető. Ezzel a három képpel rokonítható még ugyanitt egy, a Jézust a Getszemáni kertben ábrázoló festmény is. A Szent Miklós-kép alkotója mai fogalmaink szerint is inkább egy autodidakta, inkább lelkes, mintsem tehetséges festő lehetett a 19. század közepéről. Azt, hogy ezek a képek Vezendy munkái lehetnek, megerősítheti, hogy Máriapócsról is ismert egy Nagy Szent Bazilt ábrázoló olajfestmény, amely úgy tűnik, szoros stílári rokonságban áll a palotai Szent Miklóssal. Mivel mind Palotán, mind Máriapócsra van adat Vezendy működésére, elképzelhető, hogy ezeket a festményeket az ő munkáinak tekintsük.²² A biztosan Vezendynek attribúálható művek hiányában persze nem alkothatunk határozott véleményt a felkészültségéről, tehetségéről, de a Révészről megfogalmazott kritikájának jogosságát is nehéz megítélni, amit még inkább lehetetlenné tesz, hogy a rákói ikonosztáz jelen állapotáról sem sikerült adatot gyűjteni.

1846 nyarán a bodrogszerdahelyi parókus, Dudinszky Antal is festőt kért a megyéspüspöktől az ikonosztáz elkészítéséhez. (Függelék IV.5.) Popovics ekkor még Révészt ajánlhatta, mert a parókia számadáskönyvé-

19 Életrajzi adatai: <http://lexikon.katolikus.hu/V/Vezendy.html> (letöltés: 2020.01.20.)

20 Ezzel kapcsolatos dokumentumok az Eperjesi Egyházmegye levéltárában: AGKA AB 1486/842, BA 1096/1842.

21 Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola Könyvtára: Irmologion, 1848, Munkács (Ms 20009), Irmologion (Ms30001)

22 95 x 70 cm, Görögkatolikus Egyházművészeti Gyűjtemény, Nyíregyháza, ltsz. 1999,53 (A 9), Puskás, 2012, 29, 56, kat. 42. Ha ez az attribúció helyes, akkor a képet nem a 18. század második felére, hanem a 19. század közepére datálhatjuk.

nek bejegyzései szerint – amelyek segítségével az egész munka menete jól nyomon követhető – augusztus 20-án „Révész György Unghvári képíró-nak Iconostás festéséért előlegesen” 125 rajnai forintot adtak. Szeptember 9-én „Unghvárra képíróhoz képekkel menesztett harangozó részére úti kölcség” címén 30, majd pontosan egy hónappal később az „Iconosztáztól képek leszedésekor asztalosnak, ’s három segítő kovácsnak áldomásért” 28 krajcárt fizettek. A Molnár Demeter által faragott ikonosztáztól tehát ekkor szedték le a képeknek szánt üres fatáblákat és szállították a festő-höz. A harangozó az első út során először a könnyen leemelhető alsó, az alapképsorhoz tartozó táblákat vihette el. Egy év múlva, 1847. december 13-án a „Pictornak” még 250 rajnai forintot adtak. A festő már korábban meghozhatta kész műveit, mivel december 2-án, a „Pictor eljövetelekor, képek elhozatalával” újabb áldomást ittak: az ekkor elfogyasztott 2 icce bor és „egy meszely pályinka” összesen 58 krajcárjába került. Az 1847-es kiadások összesítéséből kiderül, hogy ezen felül adtak még neki 179 forintot is két részletben.

A bodrogszerdahelyi ikonosztáz a megszokott formát követi: a négy alapkép és a díszes királyi ajtó felett az ünnepek, majd az apostolok, végül a próféták sora következik, az oromzatot a keresztre feszítés csoportja koronázza. Révész a korszak ízlésének megfelelően a bécsi tanulmányai és talán az itáliai útja során megismert, nazarénus festők – ekkoriban már metszeteken is terjesztett – vallásos témájú műveit tekintette követendő mintának. Képein hangsúlyosak és szépen kidolgozottak a tájrészletek, színhasználata harmonikus, bár a képek többségének eredeti sötét hátterét a 20. század elején átfestették. A figurák időnként esetlennek tűnnek, a festő anatómiai tudásának, rajzkészségének hiányosságairól árulkodnak. Az aprólékos festői részletek iránti fogékonyságát leginkább az ünnepsor kompozícióin élhette ki, amelyek lehetőséget kínáltak arra is, hogy változatos beállításokat alkalmazzon. Úgy tűnik azonban, hogy az ünnepek között a legjobban sikerült vagy érdekesebb ábrázolások hátterében valamilyen metszettelőképet sejtethetünk: a Krisztus feltámadása kompozíció ugyanazt a metszetet követi, mint amelyet a hajdúdorogi ikonosztáz festői is használtak már az 1810-es években; különös a Mennybemenetelt ábrázoló tábla, amelyen az égbe emelkedő Krisztus alatt eltörpülve, madárperspektívából látszik az apostolok apró csoportja egy magas hegy tetején. Ez a kompozíció sem Révész invenciója, hanem egy korabeli szentképsorozat egyik metszetén alapszik, amelynek egy példá-

nyát Pannonhalmán őrzik.²³ Minden bizonnyal valamilyen metszetsorozatot használt az apostolok megfestéséhez is, akiket a kezükben tartott attribútumok segítségével azonosítani is lehet. A prófétasor valójában egy „portrégaléria” lett, amelyből az ábrázoltak többségét fel lehet felismerni (ha van attribútumuk), bár ez sem jelent mindig biztos segítséget. Az északi oldalon balról az első próféta egy kopasz, őszszakállú, idős férfiként jelenik meg, aki a kezében tartott fogót szemléli, ami alapján Izajást sejtethetjük benne. Meglepő azonban, hogy a fogóban nem zsarátnok izzik, mint ahogyan a Szentírás elbeszéléséhez igazodva kellene, hanem egy kihúzott zápfogat fedezhetünk fel benne. Nehéz eldönteni, hogy Révész ikonográfiai alapismereteinek erős hiányosságaira, vagy inkább kicsit szentelen humorára utaló jelként értelmezzük a szóban forgó attribútumot.

Révész sajátos művészi öntudatára utal azonban, hogy Szent Lukács evangélistát elsősorban festőként és nem a szent szövegek írójaként ábrázolja a királyi ajtón. Az ide helyezett hat kisméretű képet vászonra és nem közvetlenül a fára festette, nyilván a díszes királyi ajtót nem akarták Ungvárra szállítani (bár mintha a két központi alapkép is alá lenne vásznazva). A főoltárra festett még egy Szentháromság képet is, amely a nagy mennyiségű festmény között a jobban sikerültek közé tartozik.

Stíluskritikai alapon további két ikonosztáziont sorolhatunk még Révész életművéhez. Az egyik együttes az Eperjesi Egyházmegyében fekvő alsóhrabóci (Alsógyertyán/Nižný Hrabovec) templomból az 1960-as években került a nagymihályi múzeum gyűjteményébe.²⁴ Jelenleg a királyi ajtó, az ünnep- és apostolsor egy része, illetve a teljes prófétasor található itt, utóbbiak esetében a festményeket hatosával befoglaló, egykor a templom diadalívét kitöltő, áttört ornamentális faragott keretek is megvannak, bár ezüstözésük erősen megkopott. A képeket Révész fatáblákra festette, kivéve a prófétasort, mivel ezeknél vászonhordozót

23 A metszet felirata: „Die Himmelfahrt Jesu. Verlag von M. Gentner in Augsburg und F. Gypen in München 34. Publié par Daniel : 61. rue vaugirard Paris”, Pannonhalmi Bencés Főapátság Gyűjteményei, S. Sz. szentképek 13. mappa, acélmetszet, lap: 175x120 mm. A metszet adatait és reprodukcióját Tanai Péter muzeológusnak köszönöm.

24 A templom 1825-ben a Szentlélek leszállása tiszteletére épült. Az ikonosztázit az 1950-es vagy 60-as években bonthatták ki: Liška – Gojič, 2015, 227–229, Borza – Gradoš, 2018, 380–383. A képek restaurálását az utóbbi évtizedben folyamatosan végezték. A Mennybemenetel-ikon leltári száma: 1970/541, mérete: 36,5 x 30 cm.

alkalmazott. Az alsóhrabóci képek nagyon sok formai egyezést mutatnak a bodrogszerdahelyi táblákkal, bár meg kell állapítani, hogy Révész itt már gyakorlottabb, érettebb festőnek tűnik. Az ünnepsor mennybemenetel jeleneténél ezen az együttesen is a madárperspektívára komponált sémát vette alapul, de egészen izgalmas a Menekülés Egyiptomba táblája, amelyen a sötét háttér romantikus töltetet kölcsönöz az apró kompozíciónak. A királyi ajtón Lukács más beállításban, de festőként látható. Az apostolok és próféták itt nem olyan esetlenek, mint időnként a bodrogszerdahelyi táblákon.

A másik, talán szintén Révészhez köthető ikonosztáz mai napig (2019) a beregrákosi (Ракошино) Szent Mihály-templomban áll.²⁵ Az alapképsorból egyedül a királyi ajtó hat kisebb formátumú képe nincs átfestve. Az angyali üdvözet és a négy evangélista a szerdahelyi és az alsóhrabóci egyező témájú munkáit idézi, Lukács természetesen itt is festőként jelenik meg, bár már idősebbnek látszik, mint a korábbi együtteseken. Rákoson a magasabban elhelyezkedő sorok őrzik még Révész stílusát. Úgy tűnik, hogy továbbfejlődött, figurái elevenebbek, a hátterek részletgazdagabbak. Képein érezhető, hogy egyre erősebben hatott rá a nazarénusok ekkoriban már egyre inkább commercializálódó stílusa is.

Levéltári adatok hiányában egyelőre nem tudjuk pontosan megmondani, hogy mikor festette ezt a két ikonosztázat, de talán nem járunk messze az igazságtól, ha a 19. század közepére, nem sokkal a szabadságharc utáni időszakra datáljuk őket.

Révész aktív szerepet vállalt az 1848-49-es szabadságharcban is, rövid nekrológja kiemelte honvédmúltját, amelynek pontos részleteit nem ismerjük, de a számonkérés megúszásáról a *Művészet* folyóirat hasábjain Kacziány Ödön (1852–1933) festő jegyzett fel anekdotikus történeteket, amelyeket 1869-ben Münchenben hallott, és ahol személyesen is találkozott Révésszel:

„A Münchenben élő magyar festőművészek közt, mint igen eredeti tősgyökeres öreg piktör nagy kedveltségnek örvendett Révész György. Mi Gyurka bácsinak hívtuk. Kedélyes szíves öreg úr volt, a kassai Klimkovics piktornak jó pajtása s a Piloty-iskolának²⁶ lelkes tisztelője. Sok-

25 A templom 1833-ban épült. Lehoczky, 1904, 82. A helyszínen nem jártam, a fotókat Makarij Medvigy atyának köszönöm.

26 Karl von Piloty (1826–1886) festő, a müncheni Képzőművészeti Akadémián a történeti festészet tanára volt az 50-es évektől.

szor meghívott minket estére sült szalonnára, a sört felváltva hozattuk, ilyenkor igen élénken mesélt negyvennyolcra s nagyokat húzva a sörből kesergett a világosi fegyverletételen. Ő negyvennyolcban kapitány volt s Világos után tovább piktorkodott. Visszament Kassára s hogy mint volt honvéd ment legyen az üldöztetéstől, furfangos bácsi módjára, a zsandár-kaszárnyában bérelt hónapos szobát. Itt nyugodtan festegette a bús hazafiak meg a zsandártisztek arcképeit. Mikor aztán elmúlt a vészterhes idő, megmondhatta szállásadó gazdájának a zsandárkapitánynak, csodálkozó kérdésére, hogy igenis, ő az a sokat kurrentált Révész György, a volt honvéd-kapitány.²⁷

A szabadságharc utáni időszak az egész egyházmegyének megpróbáltatást hozott, hiszen Popovics Bazilnak 1849 októberében tiszáznia kellett magát az igazoló bizottság előtt is, majd egy évig házi őrizetben tartották.²⁸

Révész tehát ebben az időszakban is kapott kisebb-nagyobb egyházi megbízásokat. A hajdúdorogi templom számára 1857-ben már festett egy Utolsó vacsora-képet, amely a 20. század közepéig a templom főoltárát díszítette.²⁹ A műnek híre kelt Szabolcsban, egy évvel később Karczub András nagykállói parókus érdeklődött a dorogi esperesnél a festőről, mert ő is szeretne volna megújítani saját temploma oltárát.³⁰ Nem tudjuk, Révész kapott-e megbízást Nagyállóban, mindenesetre levéltári nyomát eddig nem találtuk,³¹ az oltár maga pedig 1917-ben tűz martaléka lett.³²

27 Kacziány Ödön: Emlékezések a múlt századból I. München a Piloty-korszakban. Művészet 11(1912), 401–407.

28 Molnár, 2014, 44–47.

29 Terdik, 2020a, 370.

30 „Nagyon Tisztelendő Esperes Ur! / Hiveim egy oltár képet szándékoznak festetni – azt hallom valami Révész Ur Doroghon szép művet készítet – és pedig nem drágán. Tisztelettel meg kérem Esperes Urat, legyen szives engem környülményesen tudositani, Révész Úr hol lakik? lehet e bizalmunk benne? s mennyiért készítette a képet és oltárral baldachinummal?” Karczub András alesperes, kelt Nagyálló, 1858. július 3. GKPL IV – 2 – b, 161/1858.

31 Bár egy év múlva a parókus új oltárképről tudósít, de részleteket nem közöl: „NKállóban Templom belsején ugy mint Oltárt, Oltár Képet 220 p ftkéért kellett kitsinosítani”. Karczub András alesperes levele, Nagyálló, 1859. ápr. 18. DAZO fond 151. opisz 10. no 2096, fol. 40.

32 GKPL I – 1 – a, 871/1917.

1859-ban készült el az aranyosapáti ikonosztázion faragásával Bódis János,³³ amikor a helybéli parókus, Tivadar András a püspöktől arra kért engedélyt, hogy a képeket Révész festhesse.³⁴ (Függelék IV.15.) A kérelemre Hadzsega Bazil püspöki titkár válaszolt, ruszin nyelvű levelének másolata a parókia *protocollum*ában maradt fenn. Révész kapott engedélyt, de azzal a feltétellel, ha a püspököknek abban az évben kiadott 2749. számú rendelkezéseit figyelembe veszi, és az ungvári székesegyház ikonosztázát tekinti követendő mintának.³⁵ Az ikonosztáz festményeinek egy részét a 20. század első felében átdolgozták, de elképzelhető, hogy itt végül valaki más, egy Révésznél gyengébb képességű festő dolgozott.

Sátoraljaújhelyen 1862-ben a görögkatolikus templom főoltárára festette meg Révész a Szentháromságot (a három isteni személyt külön mezőben), az oltárasztal előlapján Noé áldozatát helyezte el, előbbieket fára, az utóbbit vászonra, és ugyanekkor a szentély falaira is alkotott valamit, amely mára azonban elpusztult. Az oltár faragását Kassán készítette Klimkovics Flóris, a munkát 1863-ban fejezték be. Az ikonosztázionba

33 1854-ben a falkusi képfalat is ő készítette, május 10-án a megáldására kérnek engedélyt. DAZO fond 151, opisz 10, no. 1099, fol. 40. 1862. november 19-én Ungváron kelt, a püspöknek címzett levelében, amelyben egyházmegyei szobrásznak ajánlkozik, azt írja magáról: Eperjesen tanulta ki a szobrászatot, majd Pesten és Bécsben is töltött valamennyi időt, s vándorlását befejezte. Dolgozott már: Falkuson, Kisberznán, Nagyrosztokán, Újszemerén, ikonosztázokat és más dolgokat is készített. Ekkor éppen Ublyán tartózkodik. DAZO fond 151, opisz 12, no. 114, fol. 130. Itt is épp' ikonosztázát faragott, amint látni fogjuk.

34 1892-ben Gorzó Elek (Kökényesd) is megemlíti az ikonosztáz építését a Tivadar Andrást bemutató cikkében: Tivadar 1850-ben Bács-Aranyosra került, ahol „A templom elhagyatott volt.” „A templomnak alját S.-A.-Ujhelyi négy szög kővel kirakatta, a templomi képállványt kifaragtatta.” *Kelet*, 5(1892), 46. szám (október 12.), 2. o. Két évvel korábban egy másik szerző, Kubicza Lajos Kopócsapátiból (ma: Aranyosapáti), 1889. október 14-én kelt olvasói levélében azonban Tivadar utóda, Zloczky Kornél érdemei között említi, hogy „Ő az aki (...) a b.-aranyosi templomot itt a vidéken párját ritkító ikonosztázzal látta el.” *Kelet*, 2(1889), 42. szám (október 20.), 2–3. o. Elképzelhető, hogy a képállvány kifestése esetleg már valóban az ő idejére (1876–1891) csúszott, de azt sem zárhatjuk ki, hogy a levélíró nem volt tisztában a valós adatokkal. 1879-ben Berky Ferenc festette a Keresztre feszített Üdvözítőt ábrázoló főoltárképet, akár erre is gondolhatott.

35 3516/859. számú dokumentum, kelt Ungváron, október 6-án. A lapszélre írva: „B. Aranyosi Templomi kép állvány kifestésére Révész György Képiró felhatalmaztatik feltételelesen.” NYEL II – 34 – c. 1 kötet, Bácsaranyos (1834–1863)

negyedik alapképként Szűz Mária mennybevételeét festette meg, szintén vászonra.³⁶

Amikor 1868–1869 folyamán a hajdúdorogi görögkatolikus templomot a korszakra jellemző romantikus stílusban átépítették – az északi és déli oldalon karzatos mellékhajókkal bővítették –, a hajó nyugati végének mennyezeti boltszakaszára egy különös ikonográfiájú falképet rendeltek Révészről: A bálványok lerombolása Szent István korában. Maga a téma a 18. századtól már jelen volt a hazai művészetben Vinzenz Fischer, a bécsi akadémia tanárának rézmetszete nyomán. Révész kompozíciójában azonban egy fontos újdonság jelent meg: a keresztet felállító Szent István királyt nem latin, hanem görög püspökök kísérik. Egyikük minden bizonnyal az a Hierotheosz, akit a bizánci krónikák szerint Konstantinápolyból az erdélyi vezérek megkeresztelkedése után küldtek a magyarok megtérítésére.³⁷ A 10. századi görög térítéssel a hazai történetírásban a protestáns Schwarz Gottfried foglalkozott először a 18. század első felében, történeti érvként használva a katolikus szerzők műveiben felsorakoztatott, a pápaságnak a magyar kereszténységben betöltött fontosságát hangsúlyozó állításaival szemben.³⁸ A korai bizánci térítés tényével és Hierotheosz püspök személyével a magyar érzelmű görögkatolikusok az idősebb Roskovics Ignác (1822–1895) hajdúböszörményi parókus fordításában megjelenő, első magyar nyelvű énekeskönyvében, a Hitvalláshoz fűzött tanító részében is találkozhattak. A szöveg egyik fontos üzenete, hogy hazánkban a bizánci térítés megelőzte a latin misszionáriusok megjelenését.³⁹ 1868-ban Hajdúdorogon tartotta első nagygyűlését az ekkoriban kibontakozó, az önálló magyar görögkatolikus püspökség fölállításáért és a magyar liturgikus nyelv hivatalos elfogadásáért küzdő mozgalom is. A dorogi mozgalom történeti érvei között nagy hangsúlyt kapott a magyarság és a bizánci kereszténység Árpád-kori kapcsolata.⁴⁰ Ennek az első vizuális lenyomata lett Révész falképe.

36 Adatok a parókia számadáskönyvében. Terdik, 2011a, 77.

37 A falképről részletesebben: Terdik, 2013b, 189–190, 1. kép. A festmény az 1930-as években pusztult el.

38 A kérdés legújabb historiográfiai feldolgozása: Tóth, 2016, 103–136.

39 *Ó-hitű imádságos és énekeskönyv – Az egy szent közösséges apostoli anyaszentegyház napkeleti vagyis görög rendje szerint – Görög-katholikus keresztények lelki épületére*, Fordítá és szerkeszté Roskovics Ignác, Debrecen, 1893, 137. Először 1862-ben jelent meg.

40 A hajdúdorogi nagygyűlésről és mozgalomról: Janka, 2019, Véghseő, 2019.

Révészt a témaválasztásban talán a kassai Klimkovics népes festőcsalád tagjai is inspirálhatták,⁴¹ akikkel jó barátságot ápolt, s akik 1854-ben több változatban is elkészítették Szent István kompozíciójukat, amelyen a szent király mint a pogányság legyőzője és a magyar kereszténység megalapítója tűnik fel.⁴² A festmény egyik változata az abaújszántói római katolikus templom mellékoltárán is helyet kapott, amelyet a bal alsó sarokban olvasható szignó szerint Klimkovics Béla ugyancsak 1854-ben festett.⁴³ Klimkovics egyébként egy évtized múlva a velejtei (Vel'aty) templom ikonosztáznak megfestésére is vállalkozott.⁴⁴

Révész az 1860-as években Münchenben is élt és dolgozott, hiszen a század közepétől kezdve Bécs helyett már egyre több magyar festő inkább ide jött tanulni.⁴⁵ 1874-ben két képet ajándékozott a kassai Fel-

41 Róluk lásd: Lyka, 1981, 314–315.

42 Klimkovics Ferenc (1825–1890) kisméretű olajfestménye a budapesti Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria gyűjteményében, a téma oltárképváltozata a rozsnói székesegyház egyik mellékoltárán is feltűnik. Gaylhofer-Kovács Gábor: Szent István király, mint a pogányság legyőzője és a kereszténység megalapítója, in: Kerny Terézia – Smohay András (Szerk.): *István a szent király*, Székesfehérvár, 2013, 364. kat. 100.

43 A festmény fotója: Magyar Építészeti Múzeum – Műemléki Dokumentációs Központ, Fotótár, 22442 ND. Klimkovics Béla más, hasonló témájú művet is alkotott, Salamon király halálát ábrázoló rajza 1859-ben a *Képes Ujságban* jelent meg. Testvére Klimkovics Ferenc, akitől szintén több, magyar történeti témát feldolgozó rajz is ismert ebből a korszakból. Kerny, 2004, 43–44.

44 Fesztóry Tamás sátoraljaújhelyi kerületi esperes kért engedélyt, hogy a velejtei templom új ikonosztázát 1865. szept. 20-án felszentelhessék: „... miszerint engem e szépen kiállított s teljesen bevezett Oltár és Iconosztázionnak a fent kitett sz. napon, melyen ott Хра́мъ Церкве ünnepelgetni fog, leendő megszenteltetésére feljogosítani kegyeskednék, annál inkább, minthogy a festést és aranyozást nem a megyei festész, hanem Klimkovics Béla, külömben jó hírben álló kassai festész végezte. A munka elég csinos és tiszta lévén, s köztetszést és helybenhagyást teljesen megnyerte.” Kelt Sátoraljaújhelyen 1865. szept. 7-én. Mellékeli Damjanovich Antal ottani parókus levelét is. DAZO fond 151. opisz 12. no 737. fol. 20–22. A templom jelenlegi ikonosztáza későbbi, 1934-ben Anton Helfer készítette: <https://www.velaty.sk/cirkev/greckokatolicka-cirkev/fotogaleria/greckokatolicka-farnost-velaty-96sk.html> (letöltés: 2020.01.20.)

45 Erről bővebben: Hessky, 2009, 21–37.

ső-magyarországi Múzeumnak.⁴⁶ Utolsó éveiben Sátoraljaújhelyen tűnik fel, ahol öccse, Révész András és családja élt. A gyászjelentés szerint 1875. augusztus 10-én reggel 11 órakor hunyt el, az anyakönyvi bejegyzésből tudható, hogy nem Újhelyben, hanem Balsán. „A boldogultnak hült temeteit” két nappal később, délután 4 órakor helyezték örök nyugalomra a sátoraljaújhelyi görögkatolikus temetőben.⁴⁷

Popovics püspök véleménye a szabadságharc után sem változott lényegesen Révészről. Ha meg is engesztelődött volna, a festő katonai múltja miatt az alkalmazására amúgy sem lehetett reális esély, ám amint láttuk, az egyedi megbízásoktól nem tiltotta el. A fenti okok miatt már 1851-ben megindult a kutatás, hogy az egyházmegyei festő posztjára alkalmas személyt találjanak. Ekkor került képbe a veszprémi születésű, római katolikus, a nazarénusok művészetének hatása alatt álló, itáliai tanulmányúttal a háta mögött világlátott művésznek számító Vidra Ferdinánd (1815–1879).

Úgy tűnik, hogy Rakovszky János (1821–1885) görögkatolikus papot, aki a Jogi Közlöny állam által kinevezett hivatalos ruszin fordítójaként Pesten élt (1850 és 1859 között), bízta meg azzal a feladattal, hogy megfelelő művész után kutasson.⁴⁸ 1851. április 9-én kelt levelében beszámol a püspöknek megbízatása eredményéről: találkozott három Pesten tartózkodó festővel, hogy az egyházmegye templomaiban szükséges munkákról tárgyaljon velük.⁴⁹

Az első, bizonyos „Gora” – a keresztnévét nem írja –, saját bevallása szerint korábban Bukarestben végzett hasonló munkát. A pontosabb válasz érdekében Rakovszkyval együtt elmentek megnézni Pesten a keleti rítusú templomokban található képeket,⁵⁰ hogy a Munkácsi Egyházmegye templomaiba szükséges festmények méretéről tájékozódjanak. Az említett festő remekül dolgozik, így legolcsóbban 60 aranyért vállalja az

46 A képek címe: A templomban imádkozó leány, A káposztát áruló leány. *Archaeologiai Értesítő*, 8(1874), 76.

47 Gyászjelentése: Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Adattár, Budapest

48 Életrajzi adatai: <http://lexikon.katolikus.hu/R/Rakovszky.html> (letöltés: 2020.02.01.)

49 DAZO fond 151, opisz 10, no. 477, fol. 18–20. Az orosz nyelvű levél fordítását Golub Xéninának köszönöm.

50 A pesti szerb és görög templomok, valamint a budai oldalon a tabáni szerb székesegyház jöhetnek szóba.

alapképek festését, a felsőbb sorokban lévőket pedig 20-ért aranyozás nélkül.

A második festőt Vidra Ferdinándnak hívják. Felmutatta Rakovszkynak Hadzsega Bazil püspöki titkár levelét, amelyből kiderült, hogy az egyházmegye korábban már rendelt tőle «templomi zászlókat», ezért a püspök úr ismerheti festői képességeit. Ő 50 aranyat kér a nagy, 8-at a kisebb képekért, szintén aranyozás nélkül.

Az első festőnek családja és lakása is van, míg utóbbi nőtlen és minden gond nélkül tudja vállalni a munkát. Az előbbi nagyobb garanciával rendelkezik a munka elvégzéséhez, míg utóbbinál óvatosnak kell lenni a rábízott feladat tekintetében szerény anyagi háttere miatt. Ennek ellenére Rakovszky képesnek véli őt a munka elvégzésére. Mindketten május végéig kérnek értesítést, hogy a püspök úr őket választotta-e, és előre kívánják tudni, hány templomban és milyen hosszú időre szólna a megbízatásuk. Ha kiválasztják őket a feladatra, kérni fogják utazásuk költségét, stb.

A harmadik festőhöz, egy Telepi nevűhöz (az ő keresztnévét sem írja) Rakovszky a püspök utasítására azért ment el, hogy annak fiát, aki festészetet tanul, a görög-egyházi stílus elsajátítása felé irányítsa. Az apa köszönettel értesítette az éppen Bajorországban tartózkodó fiút a püspök szándékáról. Egyúttal arról is biztosította a főpáasztort, hogy ha nem kötné mostantól két évig szerződés a pesti színházban végzett szcenikusi feladatához, maga is elvállalná a munkát. Felajánlotta továbbá, hogy ha az egyházmegyének bármilyen képpel tud szolgálni, amit itt a helyszínen meg tud festeni, örömmel elküldeti.

A Rakovszky János által először felkeresett művész a korszak híres biedermeier portréfestője, a bécsi tanultságú Hora János Alajos (1812–1868 után) lehetett, aki 1843 után valóban Bukarestben élt egy ideig, majd Budapestre költözött.⁵¹ A harmadik művész Telepi György volt, aki ismertebbnek számíthatott a görögkatolikus közegekben, mivel 1800. október 7-én a kislétai parókus, Telepianovics Antal fiaként látta meg a napvilágot. Vezetéknévét 1837 után használta rövidebb, magyarosabb formában. Telepi, noha apja papnak szánta volna, inkább színésznek állt, és díszletfestőként is dolgozott. Egy időben még a fiatal Barabás Miklós is tanult tőle festeni. A levélben említett fia, Telepy Károly (1829–1906), akit a püspök szeretett volna megnyerni a feladatra, később híres festő lett, s ezekben az években a szabadságharcban való részvétele okán

51 M. Kiss 1952, 90. Életről: Művészeti lexikon 2, Budapest, 1966, 418.

valóban Münchenben tartózkodott.⁵² A főpásztor választása végül Vidra Ferdinándra esett.

Vidra korábbi munkásságáról viszonylag keveset tudunk, bár a korabeli sajtóban rendszeresen jelentek meg híradások különböző munkáiról. 1840-ben I. Ferenc királytól nyert 300 forint ösztöndíjat, hogy két évig Rómában tanulhasson.⁵³ Az uralkodón kívül gróf Zichy Károly is támogatta tanulmányait.⁵⁴

Úgy tudni, hogy 1844-ben Pannónia című nagyméretű vászonképét az állami segélyért érzett hálából festette. Ezt az allegorikus kompozíciót, amelyen Pannóniát egy magas trónon ülő nőalak jeleníti meg, 1845-ben a pesti Műegyletben is kiállították, később a művész a Nemzeti Múzeum képtárának adományozta. Ez az egyetlen műve, amelyet a korszakkal foglalkozó, összefoglaló művészettörténi munkák is számon tartanak, és gyakran reprodukálnak.⁵⁵ Római tanulmányainak másik emléke egy ceruzarajz, amely Raffaellónak a vatikáni stanzákban található, Disputa (Teológia) című freskójának egy részletét ábrázolja. Ezt a művet Stoffer József 1851-ben ajándékozta az Országos Képtárnak.⁵⁶ Talán római tartózkodása alatt készülhetett Az angyal megjelenik Szent Józsefnek című olajfestménye is.⁵⁷

Kétségtelen, hogy Vidra Ferdinánd azon kevés magyar művész közé tartozott, akikre az ún. nazarénus festők mozgalma életre szóló hatást gyakorolt. Friedrich Overbeck és Franz Pforr 1809-ben Bécsben alapította meg a „Lukasbund”-ot (Sankt Lukas Brüderschaft – Szent Lukács testvérület), majd a következő évben már Rómába telepedtek le, ahol az egykori Szent Izidor kolostorban rendezkedtek be, itt aztán szinte szer-

52 Telepy, 1993, 54. Kisléta helyett tévesen Nagyléta szerepel Telepi György születési helyeként.

53 *Athenaeum*, 2(1840), 828, Hirnök, 1840, 103. szám, 411.

54 Vö. Honderü, 2(1843), 156.

55 olaj, vászon, 225 x 185 cm, MNG ltsz. 2672. Jelzés jobba lent: Vidra Ferd. 1844 Rómáb. Szabó, 1985, 170–171. (kat. 129.), Sisa, 2018, 124. Jelenleg a Sándor-palota egyik termét díszíti.

56 A rajz címe: Theologia. *Hölgyfutár* 2(1851), 687. Ma a Szépművészeti Múzeum grafikai gyűjteményében található: GRO 1905-1682. mérete: 675 x 960 mm

57 45 x 35 cm. Magángyűjtemény. Legutóbb 2012-ben a Nagyházi Galéria karácsonyi aukcióján bukkant fel. Vö.

https://axioart.com/tetel/vidra-ferdinand,-1815-1879-az-angyal-megjelenik-szent-joz_1345380 (letöltés: 2020.01.20.)

zetesi életet is éltek. Számos német és osztrák festő csatlakozott hozzájuk, de aztán természetesen más nemzetek ifjú művészeit is megfogta ez a fiatalos lendület.⁵⁸ A művészközösséget buzgó katolikus szellemiség és erős közösségi szellem jellemezte. A protestáns alapítók is katolizáltak. A társaság életét saját céhes szabályzat alapján irányították. Rómában két jelentős emléke maradt utánuk: a Casa Bartholdi (1816–1817) és Villa Massimo (1822–1832) freskóciklusai (előbbi ma Berlinben, az Alte Nationalgalerie-ben található). A testvérület fő célja a képzőművészet, különösen a festészet megújítása a középkor vallásos szellemiségéből kiindulva, de előképeik közé sorolták a kora-reneszánsz mestereit és Raffaellót is, ahogy azt névválasztásuk is sugallja. Az alapítók közül Overbeck és Frührich tartottak ki végig az eredeti célkitűzésük mellett, előbbi 1869-ben Rómában hunyt el. A magyar művészek közül Szoldatics Ferencet (1820–1916) szokták még kiemelni, aki élete végéig Rómában élt, és nazarénus szellemben alkotott.⁵⁹

Vidra római tanulmányairól semmi közelebbi részletet nem tudunk, talán az állami támogatás lejártával is kint maradt, mert az őt reklámozó hirdetésekben azt írják, hogy tíz évig tartózkodott külföldön, mások szerint azonban csak hármat (vö. Függelék IV.33). Itthon próbálta tudását kamatoztatni, de nem volt egyszerű megrendeléseket találnia. 1845-ben szülővárosában kapott megbízást, a veszprémi székesegyház számára két oltárképet is rendeltek tőle.⁶⁰ József nádorról festett portróját a szombathelyi székesegyházban 1847-ben az elhunyt nádor lelki üdvéért, február 9-én bemutatott gyászmise alkalmából a templomban felállított ravatalra is kihelyezték.⁶¹ A *Nemzeti Újság* tudósításában részletesebben írnak a festményről, s a lapalji jegyzetben röviden bemutatják Vidra munkásságát is: „rajzai” a veszprémi püspöki kápolnában, s legújabban a szombathelyi püspök várkápolnájában is megtalálhatók. Utóbbit M. Balassa Gábor fő-

58 A nazarénusokról általában: Hollein – Steinle, 2005, Suhr – Kirchberger, 2012.

59 Lyka Károly is számba veszi a Rómában megforduló magyar művészeket, és örömmel konstatálja, hogy a nazarénusok, akiknek vallásos attitűdjét alaposan kari-kírozza, nem tudtak rájuk igazán hatni. Lyka, 1981, 171–175. Bíró, 1969.

60 A két kép 750 forintba került, de 1912-ben Ádám Iván sem tudta megállapítani, vajon mely festmények származhattak Vidrától. Vö. Ádám, 1912, 475. A veszprémi székesegyház átépítés előtti állapotát bemutató fotókon az egykori oltárképek is látszanak, de ezek alapján sem lehet eldönteni, melyik lehetett Vidra műve. A fotókat közölték: Karlinszky – Varga, 2010.

61 *Jelenkor*, 16(1847), 106.

pásztor megbízásából festette, amely az angyali üdvözlést ábrázolja, és a kép hatására újabban az „imahelyet” Gábor kápolnájának nevezik. Vidra ekkor éppen a székesegyház úrkoporsóján dolgozott.⁶²

Vidra 1848-ban az újságokban is hirdette magát, munkát keresve, mint aki „kül s kivált Olaszthoni több éveken át tartott utazása s kiképzése után a honban megérkezvén, a bibliai s más historiai fresco és olaj festészetbeni képessége ugyis már tudva lévén, itt létét tudatja s magát a t. cz. uraságok s műkedvelők pártfogásába ajánlja.”⁶³ 1850-ben a *Katholikus Néplap* szerkesztősége ajánlotta a megrendelők figyelmébe.⁶⁴ Arról is megemlékeznek, hogy a váci káptalan megrendelésére egy Immaculatát is festett, amelyet a ferencesek rendházában közszemlére is kiállítottak. A szerkesztő újra megragadja az alkalmat, hogy a közönség figyelmébe ajánlja a művészt.⁶⁵ Minden bizonnyal a sajtónak is szerepe lehetett abban, hogy a munkácsi püspökségen is felfigyeltek erre az – elsősorban vallásos témájú képek festésére áhítózó – ifjú művészre.

Vidra Ferdinánd 1851 nyarán érkezhettek meg a Munkácsi Egyházmegye területére. Ez év júliusában ugyanis Vaszkó Bazil kerületi esperes Ilosváról (Иршава) már két olyan árajánlatot küldött a püspöknek, amelyeket Vidra készített: egyiket talán a szolyvai (Сволява), másikat a bilkei templom ikonosztázaéhoz, előbbi 1000, utóbbi 1850 forint értékű munkát jelentett.⁶⁶ Ezekben a templomokban azonban csak a következő évtizedben dolgozott, amint később látni fogjuk. Mégis kaphatott elég megrendelést – bár ennek részleteit egyelőre nem ismerjük –, mert nem tért vissza sem a fővárosba, sem a Dunántúlra. 1854-ben már a Szabolcs vármegyei Buj Szent Péter és Pál tiszteletére szentelt templomának ikonosztázaán dolgozott. A buji hívek ebben az évben kértek művészt a püs-

62 *Nemzeti Ujság*, 1(1847), 150.

63 Lakása réz-utca 708 Volf féle fürdő házban. *Budapesti Híradó*, 1(1848), 232.

64 „Vidra úr jeles művész hazánkfia jelenleg Pesten újvilág-utczai 592-dik számú házban lakik; sajnos hogy édes hazájában nem eléggé fordítatik reá figyelem. Jelenleg veszprémi püspök ő méltósága’ számára fest 2 jeles képet. Atyámfia! pártoljuk e’ derék hazánkfiát, kivált ajánljuk ötet oltár-képek’ festésére. Szerk.” *Katholikus Néplap*, 10(1850), 82, lapalji jegyzet.

65 *Katholikus Néplap*, 10(1850), 177. A *Pesti Napló* is beszámol a képről, ebben a cikkben „Irgalmas sz. Mária” címmel szerepel, mérete 8 láb magas és 6 láb széles, mivel ez a mű pár napra Emich G. könyvkereskedésében közszemlére volt kitéve. *Pesti Napló*, 1(1850), 209. szám, 3. o.

66 A ruszin nyelvű dokumentumok: DAZO fond 151, opisz 10, no. 477, fol. 30–36.

pöktől, hogy az 1842 óta kész képállványukat végre kifestethessék.⁶⁷ Vidra itt még közvetlenül a fatáblákra festett. Stílusa, kompozíciói később sem nagyon változnak, itt már minden együtt van, ami két évtizeden keresztül jellemzője lesz művészetének. Nehéz eldönteni, hogy az arany háttér eredetileg is alkalmazta-e ezen az együttesen, vagy csak egy későbbi restaurálás eredménye. Ikonográfiai érdekesség, hogy a buji prófétasor középtengelyébe, ahová hagyományosan az Istenszülő a Jellel-ábrázolásnak kellene kerülnie, az Űrszínváltozást festette meg. Munkájáról az ikonosztáz hátoldalán hosszú, magyar nyelvű feliratban emlékezik meg, amelyből kiderül, hogy áprilistól november végéig festette ezt a képfalat.⁶⁸

Két év múlva, 1856 nyarán már érkezettnek látta az időt, hogy Popovics püspöknél egyházmegyei festővé való kinevezését kezdeményezze. (Függelék IV.16.) Nagyon hálás a püspök eddigi támogatásáért, de most úgy érzi, ha hosszú távon szeretne az egyházmegyében maradni, akkor ennek érdekében biztosabb támaszra van szüksége, hogy a megrendelések is biztosabban érkezhessenek. Ekkor még nem kap választ, a püspök azt kéri, hogy az eddigi munkákról kérjenek be a konzisztórium számára véleményeket az illetékes esperesektől.

1856 őszén Vidra Ungváron kap megbízást: az egykori Drugeth-várban, az ekkor görögkatolikus szemináriumként használt épületben új kápolnát alakítottak ki, melynek belső díszítését kellett megterveznie, illetve elkészítenie. (Függelék IV.17.) Figurális kompozíciókat csak a kápolna boltozatára tervezett, az oldalfalakra díszítőfestést szánt. A baldachinos oltár és az előkészítő oltár ceruzarajzát is mellékelte a tervhez, asztalosát nem nevezi meg, feltehetően Krajnyák Mihállyal dolgozott együtt, ahogy több alkalommal is következő években. Ikonosztázt itt sem terveztek. Az egész munkát 970 forintért vállalta. A kápolna a következő év, 1857

67 Az esperesen keresztül küldik a kérést, amely 1854. február 27-én kelt. DAZO fond 151, opisz 10, no. 1099, fol. 26.

68 „A Bulyi G:K: Anyaszentegyházban felálított Képál/vány kifestetett: Méltóságos ex: Popovics Bazil Úr Munkácsi / Püspök Kormányá alatt, Nagyon tisztelendő Lámfalusy Iános helybeli Lelkész Úr idejében. Ezen Szentegyház gondnokai / voltak idősb Medve Mihály 's Koleszár György. Festészeti munkáját tette Vidra Ferdinánd Veszprémi fi, mit is elkezdett 1854 / év St. György havában, 's ugyan azon év András havában be is vég/zett (itt következik az ár, de egy szerkezeti vasalástól éppen nem látszik) elégtételt a festészeti / munkáért ezen Szentegyház földi természetményeiből. / Éneklész Tanito Terepán György / Harangozó Buzás Iános / voltak”

végére el is készült. Néhány év múlva Mészáros Károly Ungvár történetét feldolgozó művében így ír róla:

„Ezen egy emeletre épített várpalota foglal magában a felső emeleten egy új kápolnát, mely 1857-ik évben építetett a papnövendékek régi alvószobájából, s mely ugyanezen év december hó 6-án szenteltetett föl. Ezen kápolnának diszítményeit s festéseit egészen keleti stylben, Vidra Ferdinánd akadémiai festőművész hazánkfia eszközölte.”⁶⁹

A kápolnát éppen egy félszázaddal később radikálisan újjáépítették, így a Vidra-féle díszítésből mára nem maradt semmi.⁷⁰

A következő évben Vidra egy még nagyobb szabású feladatra, az ungvári székesegyház „restaurálására” kapott megbízást. A már meglévő faberendezés megújításán túl a hajó addig festetlen dongaboltozatán egy nagyszabású mennyezeti falképet is festett. Ez utóbbi a székesegyház 1940-es években folyó restaurálásának esett áldozatul, mára csupán archív fotók alapján alkothatunk róla fogalmat.⁷¹

Vidra először a falak festésével készült el, majd jött a restaurálás. Ennek folyamán radikálisan átfestette az ikonosztáz két központi alapképének arcát. A képállvány hátoldalát márványozta, a középre helyezett emlékfeliratban a munka részleteiről is megemlékezik. Az oromzati kálváriacsoport hátoldalára saját, pléhre festett keresztre feszítés csoportját helyezte. A munkában Povolny Ferenc aranyozó volt nagy segítségére, aki Pestről jött, s aztán az országnak ezen a részén maradt hosszabb időre a sok megbízásnak köszönhetően. Vidra először a költségeket alulbecsülte, többször kellett módosítást kérelmeznie, amelyeket a püspök és a káptalan jóváhagyott. Ekkor a kanonoki stallumokat is befestette, aranyozta. Vidra a négy mellékoltárhoz radikálisabban hozzányúlt, kettőnek az

69 Mészáros, 1861, 17.

70 1907-ben kezdődött a munka tervezése. Az új faképekre Lohr Ferencet választották, akit Roskovics Ignác is melegen ajánlott. A többi berendezési tárgyat, például a baldachinos oltárt, a budapesti Rétyay és Benedek műintézet kivitelezte. DAZO fond 151, opisz 3, no. 553, fol. 4–5. Az oltár terveit ifj. Bobula János építész mérnök rajzolta, a tervét közölték: *Egyházi Műipar*, 8(1907), 152. A munkálatokról 1909-ben készült összesítő elszámolás: DAZO fond 151, opisz 3, no. 830. A kápolna a görögkatolikus egyház 1949-es felszámolásakor eredeti funkcióját is elvesztette, jelenleg a vármúzeum egyik kiállítóterme. A két háború közötti állapotát mutató fényképet közöltek: Кобаль, 2008, 26.

71 Terdik, 2011a, 74, 188, 99. kép. Az új falkép Boksay József munkája: Ерфан, 2016, 27–28.

oromzatát is megváltoztatta, amelyekbe saját festményeit helyezte el. Ez a munka már átnyúlt a következő évbe. (Függelék IV.18.)

A székesegyház újraszentelése 1858. november 14-én volt. Az eseményről egy magát megnevezni nem kívánó „áldozár” számolt be a *Religio* folyóirat hasábjain. Az ünnep részletes leírása előtt ismerteti Vidra új festményeit is. A szerzőt a Szent Kereszt felmagasztalását ábrázoló mennyezeti falképen, amelynek központi eleme egy templomenteriór részeként megfestett ikonosztáz volt, a figurák nagy mennyisége (kb. hetven alak) nyűgözte le. Majd túláradó lelkesedéssel számol be a faberendezés, különösen az ikonosztáz megújításáról, amelynek újraaranyozott faragványai nagy hatást gyakoroltak a jelenlévők „szellemi kéjtől elmámorult” lelkeire.⁷²

Minden bizonnyal ez a két nagyszabású, ungvári feladat győzte meg Popovics püspököt arról, hogy Vidrát – a festő korábbi kérésének is eleget téve – kinevezze egyházmegyei festővé. A művész 1859 áprilisában köszöni meg a főpásztornak ezt a megtisztelő bizalmat. Úgy érzi, hogy most már nyugodtan letelepedhet itt, hiszen 1839 óta, amikor családját is elhagyta a tanulás miatt, nincs állandó lakhelye. (Függelék IV.19.) Popovics püspök 1859 őszén tudatta a papsággal a kinevezés tényét, körlevelében újra részletesen szabályozta az egyházmegye festőjének feladatait és a papok kötelességeit.⁷³

Ebben az évben Vidra a drugetházai (Záricsó) templom falait festette, ahonnan a szolyvai templom ikonosztárához és falainak festéséhez küldött árajánlatot az ottani parókusnak. (Függelék IV.20.)

Természetesen Vidra sem tudta egyedül teljesíteni a még mindig óriási kiterjedésű egyházmegyében felmerülő festői feladatokat. 1859 októberében Unghy Károly máramarosszigeti festő arról ír, hogy őt a bedőiek (Bedőháza/Бедевля) már szerződtették templomuk és az ikonosztáz festésére. Örömmel veszi a püspök döntését, hogy munkáit Vidra meg fogja bírálni. (Függelék IV.21.)

Tiszaújlakon (Вилок) Sereghy Pál azt kéri, hadd fesse Fenczik Péter az ikonosztázt, akivel a hívek, miután 400 forintot már összegyűjtöttek, 900 forintnyi munkadíjban meg is állapodtak.⁷⁴ Ahogyan az várható is

72 *Religio*, 2(1858), 357–358.

73 Puskás, 2006, 130–131, Puskás, 2008, 261–262.

74 *Kelt.* 1859. július 30-án. DAZO fond 151, opisz 10, no. 2097, fol. 52. A nagyszőlősi esperes ruszin nyelvű levele szeptemberi keltezéssel: DAZO fond 151, opisz 10, no. 2095, fol. 52–53.

volt, a megyei szentszék nem engedte a munkát, amíg Fenczik legalább két festményét az egyházmegyei festővel el nem bíraltatja. A hívek tartottak Fenczik mellett, s októberi levelükben a feltételek teljesítését ígérik. (Függelék IV.22.) Az ügy folytatását nem ismerjük, úgy tűnik, hogy Fenczik dolgozhatott itt, ugyanis a templom jelenlegi ikonosztáza valóban származhat ebből az időszakból.⁷⁵ Mindössze két sorból áll, az alapkép- és az apostolsorból, szerkezete erősen emlékeztet az eperjesi székesegyház képállványára, a két központi alapkép is ugyanazt az előképet, Raffaello Sixtusi Madonnáját, és Cima da Conegliano Üdvözítőjét követi.⁷⁶ Valószínűleg azonban nem az eperjesi képállvány volt itt a közvetlen előkép, hanem a közeli Munkács Istenszülő elszenderülése tiszteletére épített parókiális templomában álló ikonosztáz. A munkácsi templomot a 18. században megkezdett, majd félbehagyott püspöki székház falainak felhasználásával 1829-ben kezdték építeni, felszentelése 1859. augusztus 27-én volt. A templom berendezésének történetéről Lehoczky Tivadar elég zavaros adatokat közölt: a képfallal kapcsolatban megjegyzi, hogy „életnagyságú szent képeit Vidra, ungvári művész festé”, bár azt is hozzáteszi, hogy a felszenteléskor még hiányos volt a berendezés. Lehoczky néhány sorral lejjebb azonban már arról ír, hogy „az ötezer forintért készített ikonosztázt és oltárképeket Miklósi művész festette...”⁷⁷ Maga az ikonosztáz a 20. század második felében elpusztult, csupán egy régi képeslap alapján alkothatunk róla fogalmat.⁷⁸ Ezt nézve, már amennyire a felvétel alapján megítélhető, az ikonosztáz festményei erősen elütnek Vidra stílusától, s úgy tűnik, hogy festőjük inkább az eperjesi ikonosztáz kompozícióit igyekezett nagyon híven követni. „Miklósi” nevű festőből valóban volt kettő is, Miklósy József és Mihály, az előbbi Bécsben tanult, s 1833-tól egészen haláláig, 1841-ig az Eperjesi Egyházmegye hivatalos festője volt. Az ő öccse volt Mihály, aki ugyan megörökölte bátyja posztját, de néhány év múlva, 1850-ben elhunyt, ezért nehezen képzelhető el, hogy Munkácson dolgoztak volna. Utóbbi festői képességei ráadásul nem lehetettek sokkal jobbak a bátyjáénál, amit az is megerősít, hogy Gaganecz

75 Képe: Marosi, 2014, 127.

76 Az eperjesi ikonosztázzról: Terdik, 2011a, 71, 83–84. kép

77 Aztán azzal folytatja, hogy a kívül-belül megújított templom belső falait Fenczik Kornél és Miklóda András szobafestő festették ki, 1893. október 15-én áldották meg újra. Lehoczky, 1904, 133, 134. Adatait átveszi: *Сирохман/Сyrokhman, 2000, 158.*

78 Fotó a belsőről, 1939-ből: Baranyi, 2006, 87, 135. kép

József eperjesi püspök a székesegyháza nagyméretű alapképeinek megfestésével nem őt, hanem a bécsi tanultságú Tikos Albertet bízta meg 1846-ban.⁷⁹ A munkácsi templom építési költségeihez Ferenc József is hozzájárult.⁸⁰ A levéltári forrásokban a berendezés kapcsán Zempliner Gusztáv szobrász és aranyozó neve bukkan fel többször, de a festő személyére utaló adatot eddig nem találtunk.⁸¹ Mindenesetre, ha Tiszaújlakon Fenczik Péter valóban dolgozott, akkor már a munkácsi templom ikonosztázát vette alapul munkája során.

1866-ban újra felbukkan a neve a kálnarosztokai (Kalná Roztoka) Szent Bazil-templom ikonosztázával kapcsolatban. A helybéli parókus áprilisban szentelési engedélyt kér a kész képfalra, arra hivatkozva, hogy Vidra már bírálta Fenczik munkáját, és elfogadhatónak találta. Május közepén azonban Vidra személyesen is kiszállt a helyszínre, s úgy találta, hogy Fenczik képei tényleg elfogadhatóak, különösen a Szűz Mária-oltárképet találta jónak, azonban az aranyozásban voltak hiányosságok, s úgy vélte, hogy a képek rendjében megfigyelhető szabálytalanságokat az ungvári ikonosztáz elmélyültebb tanulmányozásával lehetne kiküszöbölni. (Függelék IV.23.)

Fenczik Péter pontos életrajzi adatait nem ismerjük. Az ő fia volt a 19. század utolsó két évtizedében az egyházmegyében gyakran foglalkoztatott festő, Fenczik Kornél Gyula, aki 1899-ben hunyt el. Fennmaradt nekrológiájában olvashatjuk az alábbi sorokat: „1856-ban Munkácson született, hol atyja, Péter egyházi képfestő volt, aki egy híres olasz festőművésztől tanulta a képírást”. Kornél apja műhelyét vette át.⁸² Hogy Fenczik Péter mely híres olasz művésznél tanulhatott, egyelőre a homályba vész. Művein mindenesetre látszik, hogy szívesen alkalmazta régi, nagy olasz mesterek kompozícióit előkép gyanánt. 1880. július 22-én kérvénnyel

79 Terdik, 2011a, 70–71.

80 1858. szeptember 25. A templom berendezésének költségeihez még kérnek 2000 forintnyi kölcsönt az egyházmegyétől. DAZO fond 151, opisz 10, no. 1884, fol. 47. A Kincstár adott 6000 forintot, de eddig még csak 4000-t kaptak meg. DAZO fond 151, opisz 10, no. 2094, fol. 41.

81 Német nyelvű levelei: DAZO fond 151, opisz 10, no. 2094, fol. 57, 80. DAZO fond 151, opisz 10, no. 2310, fol. 25.

82 N.N.: Fenczik Kornél Gyula (1856–1899), *Görög Katolikus Naptár 1900-iki évre*, Ungvár, 1899, 54–55. Fenczik Kornél festette a nyírbélteki és a nagykállói templom ikonosztázát, utóbbinak mára csupán töredékei ismertek. Előbbiről: Terdik, 2011a, 83.

fordult Pásztelyi János munkácsi püspökhöz, hogy az egyházmegyében „másodfestői czimet” nyerhessen, mivel hét gyermekről kell gondoskodnia. Arra hivatkozik, hogy már harminc éve annak, hogy az egyházmegyében dolgozik, hol Vidra Ferdinánd „főnöksége” alatt, hol pedig önállóan. Az utóbbi megerősítésére két bizonyítványt is mellékel, amelyekben az illetékes parókusok megelégedettségüknek adnak hangot.⁸³

1862-ben a bodrogszerdahelyi hívek is elérkezettnek látták az időt, hogy a Révész képeivel díszített ikonosztázukat aranyoztassák, s feltehetően az állványzatát is megfestessék. Vidra ajánlatát a parókus soknak találta, ezért az esperesen keresztül arra kért engedélyt, hogy a Krichbaum testvérekkel dolgoztathasson, akik néhány évvel korábban már Rudabányácskán végeztek hasonló feladatot. Vidra hajlott arra, hogy más vállalhassa el a munkát, de figyelmeztetett, hogy ha nem megfelelő anyagokat használnak (erre az alacsony árból következtetett), akkor kötelezni kell őket arra, hogy a később jelentkező kárt megtérítsék. A parókia számadáskönyvében felvett tételekből látszik, hogy végül Povolny Ferenc aranyozott Thoma János segéddel együtt, s valamit festett Vidra is 1862 és 1863 folyamán Bodrogszerdahelyen. (Függelék IV.24.)

Vidra 1862-ben a Bereg megyei Bilkén telepedett le. A következő években az itteni monumentális templom ikonosztázán dolgozott, de a templom falait is kifestette, különös, már a maga korában is biztosan anakronisztikusan ható látszatarchitektúra alkalmazásával, amelyet az ungvári székesegyház főoltára mögött is igyekezett tökélyre vinni. A festésben segítségére volt Varjú János is. Az aranyozást itt is Povolny Ferenc készítette.⁸⁴ Az ikonosztázon Vidra – saját munkásságában talán egyedülálló módon – az alapképeken trónon ülő figurákat festett,⁸⁵ ami a máramarosi

83 Az egyik igazolást Hopák János és Bosz Mihály makkosjánosi gondnokok adták ki 1871. április 29-én, amelyben az ikonosztáz és szószék aranyozásáért dicsérik a mestert. A másik igazolás Pisztraházán kelt 1879. augusztus 11-én, amelyben az ikonosztáz festésével vannak megelégedve. Az iratot 3215:1880. szám alatt iktatták. Eredetije a DAZO-ban, másolatát Makarij Medvigynek köszönöm.

84 Talapkovits parókus levele 1865-ből a bilkei festéssel kapcsolatban, említi Vidra és Povolny nevét. DAZO fond 151, opisz 12, no. 1080, fol. 3r

85 A bilkei templomról és ikonosztázzáról: Сирохман/Syrokhman, 2000, 258–259, Приймич, 2014, 158–159, 164, utóbbiban több kép is van róla. Stíluskritikai megfontolások alapján úgy vélik, hogy a bilkei ikonosztázt Sztefan Kovács és Onufrij Kokodinják faraghatta, akikről a bilkeihez nagyon hasonló kissarkadi (Горбок) ikonosztáz hátfalán, ahol 1868 és 1870 között dolgoztak, felirat emlékezik meg. Itt a

román fatemplomok ikonosztázain néhány évtizeddel korábban még bevett formának számított.

1864-ben Vidra engedélyezte, hogy a jószai (Jovsa) hívek Mihályi Antallal dolgoztassanak, de a valódi arany használatát lelkére kötötte a mesternek. (Függelék IV.25.) Mihályit bízták meg 1866-ban az ublyai (Ugar/Ubl'a) hívek is a fennmaradt szerződés tanúsága szerint (Uo. 29.), de rá és Sándor nevű testvéreire számítottak az oroszhrabóciak (Nagygyereblyés/Ruský Hrabovec) is egy évvel később, ahol ráadásul a püspök már 1859-ben engedélyezte nekik a munkát, de akkor még nem tudták megvalósítani. (Uo. 30.) Nem tudjuk, hogy ezek a Mihályiak rokonságban álltak-e Mihályi Jánossal. Előbbiek Homonnán éltek, s az apjukat Lukácsnak hívták, aki szintén foglalkozott festéssel. Az itt említett ikonosztázok mára elpusztultak. Ublyán azonban fennmaradt négy ovális formájú alapkép a templomhajó falán, amelyek lehetnek Mihályi művei.⁸⁶ Az itteni egykori ikonosztászt is Bódis faragta, amint korábban láttuk, s ő előszeretettel alkalmazta az ovális formájú alapképeket.

Ugyancsak 1864-ben Vidra a felsővereckeiekkel (Верхні Ворота) elmérgesedett vitáját próbálta lezárni, mert abbahagyták a munkája után járó részletfizetést, arra hivatkozva, hogy Vidra sem teljesítette megfelelően a kötelességeit. A levélváltásból kiderül, hogy itt is Krajnyák Mihály faragóval dolgozott együtt. A képek egy részét fára, másik részét vászonra, a négy alapképet pedig pléhre festette. (Függelék IV.27.) Az üggyel kapcsolatos leveleiből a munkamódszereiről is megtudhatunk valamit. A jó minőségű vásznakat, festékeket például Bécsből szerezte be.

1863 nyarán a rákói templom falfestéséhez, ahol egy évtizeddel korábban Révész dolgozott, adott árajánlatot.⁸⁷ Részletesen ismerteti az ikonográfiai programot, amelyet a rendelkezésre álló összeg fényében lehet variálni. (Függelék IV.27.) Néhány év múlva azonban egy másik festőt bíznak meg.

Az egyházmegyei kormányzat 1864-ben úgy határozott, hogy az ikonosztázok képeit a fatáblák helyett a jövőben inkább fémlemezekre fessék

festést és aranyozást – szintén Bilkéhez hasonlóan – Vidra, Varjú János és Povolny Ferenc végezte 1870 és 1872 között. A feliratokat közlik: Сирохман/Сырохман, 2000, 258–259, Приймич, 2014, 162.

86 A képekről készült fotókat Makarij Medvigynek köszönöm.

87 Az árajánlatot a parókus ruszin nyelvű levele kíséri. DAZO fond 151, opisz 12, no. 587, fol. 22-23.

a nagyobb tartósság érdekében. Vidra is hozzászól az ügyhöz, szakvéleményében egyetértését hangsúlyozza, de fontos megfontolásokat ajánl a fémlemezek anyagával, formáival, felszerelésével kapcsolatban. A levél végén a nedves templomok megfelelő szellőztetésére és karbantartására hívja fel a figyelmet. (Függelék IV.28.)

Évekig húzódott a nyírkarászi ikonosztázion építésének ügye is, ahol Krajnyák Mihálynak kellett volna faragnia, de egyéb munkái miatt nem tudott időben hozzáfogni, aztán a karásziak erre hivatkozva már kevesebbet akartak neki fizetni. Krajnyák aztán 1866-ban már hozzáfogott a munkához, egyharmadával meg is volt, s az év októberére már ígérte magát a helyszínre. Az állványzat a templom 1880-as leltára szerint végül 1867-ben elkészült. 1860-ban Vidrától is kértek árajánlatot, de sokallották. Az egyik birtokos egy nyíregyházi szobafestőt, Tieger Hermannt ajánlotta nekik, akivel meg is alkudtak. A vele kötött szerződésben a hívek az ópályi templom ikonosztázát tekintették mintának.⁸⁸ Vidra 1862-ban azonban arra utasítja Tiegert, hogy mutassa be a „históriai képekben” való jártasságát. Valószínűleg ezzel el is bukott a dolog. (Függelék IV.31.) A festést végül Vidra munkatársai (Weichrich János, Povolny Ferenc aranyozó) készítették el 1881-ben.⁸⁹

Vidra festette az akkoriban az Eperjesi Egyházmegyéhez tartozó garadnai templom ikonosztázát is 1869-ben, az aranyozási feladatokat a kassai Peregrin András végezte, s ő faragta az állványzatot.⁹⁰ Egyébként 1861-ben ő is ajánlotta magát a munkácsi megyéspüspök figyelmébe.⁹¹ A garadnai festmények vászonra készültek, amelyeket fatáblákra feszítettek fel. Jól tanulmányozható rajtuk Vidra stílusa, amely a mai Kárpátalja területén található műveiről nem mondható el, mivel a legtöbbet nagyon jelentősen átfestették. Ilyen például Makkosjánosi (Яноши) temploma, amelyben nem csupán az ikonosztáz, de a teljes falfestés is az ő munkája az 1860-as évekből.⁹² A hajó középső boltszakaszán az Utolsó ítéletet

88 Az ikonosztáz Molnár Demeter faraghatta: Terdik, 2014b, 210, 215–216. Az ikonosztáz 1839-ben festették ki a templom 1875-ös leltára szerint. A dokumentum a DAZO-ban található, másolatát Makarij Medvigynek köszönöm. A festést később jelentősen átdolgozták.

89 Terdik, 2011a, 77, 133–134.

90 Terdik, 2011a, 74.

91 DAZO fond 151, opisz 10, no. 2536, fol. 43.

92 Az ikonosztáz képe: Marosi, 2014, 74.

festette meg, a gyehenna tüzeiben szignója is kivehető: Vidra F. 1867 (?).⁹³ Elkerülte az átfestést az oltárasztal három festménye is, amelyek az őszö-vetségi áldozatokat ábrázolják: középen Noé a vízözön után, az egyik rövidebb oldalon Melkizedek áldozata, a másikon pedig Izsák feláldozása. Különösen a középső festményen mutatkozik meg Vidra részletező hajlama, ugyanis a középpontba helyezett oltár két oldalán nem csupán az ősatya családja, hanem az állatok változatosan megfestett sokasága is feltűnik.

1874-ben Vidra még Berky Ferencnek, Szatmárnémetiben (Satu Mare) élő és alkotó festőművésznek is engedélyezte, hogy a gebei (ma: Nyírkáta) ikonosztázon dolgozhasson, miután képeit megszemlélte.⁹⁴ Berky a következő évben már vett is fel egy részösszeget a festményekért járó díjazásból.⁹⁵

1860-ban készült el a viski (Вишково) új görögkatolikus templom, amelyben a jóval kisebb létszámú római katolikus közösségnek is helyet kellett adni. A helybéli parókus erősen tartott a közös használattól, ugyanis attól félt, hogy hosszú távon ez az „uralkodó vallás” (értsd: római katolikus) érdekeinek előnyben részesítéséhez vezethet, aminek következtében a görögöket kiszorítják majd saját templomukból. Ezt megelőzendő arra kérte a főpásztort, hogy: „méltóztatna Megyei Kormány által jóvá hagyot kepfaragot, bár melly más Templom munkájától rövid időre elparancsolni, és minél előbb Viskre kegyesen be rendeltetni, mert a Templom boltozatja nem sokára készen lesz, és koporsóm be zártáig fájlalnom kellene, bánatomban talán a szívem is meg hasadna, síron túl pedig a Viski G. K. hívek átkát magamra várnom kellene, ha a Viski közös Templomba

93 Ugyanezen a felképen a „restaurátor” is jelezte magát: Glagola J. (?), 1981.

94 A dokumentum a DAZO-ban található, másolatát Makarij Medvigynek köszönöm.

95 Berky 1875. május 13-án 150 forintot vett fel a festésért Gebén. A nyugta több mint egy évtizede az újfehértői parókia padlásának sártapasztásából került elő több más töredékes irattal együtt, ahol a 20. század elején tömitőanyagként használták őket. Jelenlegi őrzési helye: NYEL II – 18 – a. (1. doboz). Az ikonosztárról írtam, bár festőjét akkor még nem ismertem: Terdik, 2011a, 76. Berky festette az aranyosapáti templom oltárképét is 1879-ben. Szatmárban és Máramarosban számos ikonosztázon dolgozott, 1847-től Szatmárnémetiben élt, meghalt 1881-ben: Lyka, 1981, 239. Szárazberekben lévő munkáival foglalkoztam: Terdik Szilveszter: Határon túli örökségünk I, *Görögkatolikus Szemle*, 23(2012), 2. szám, 12.

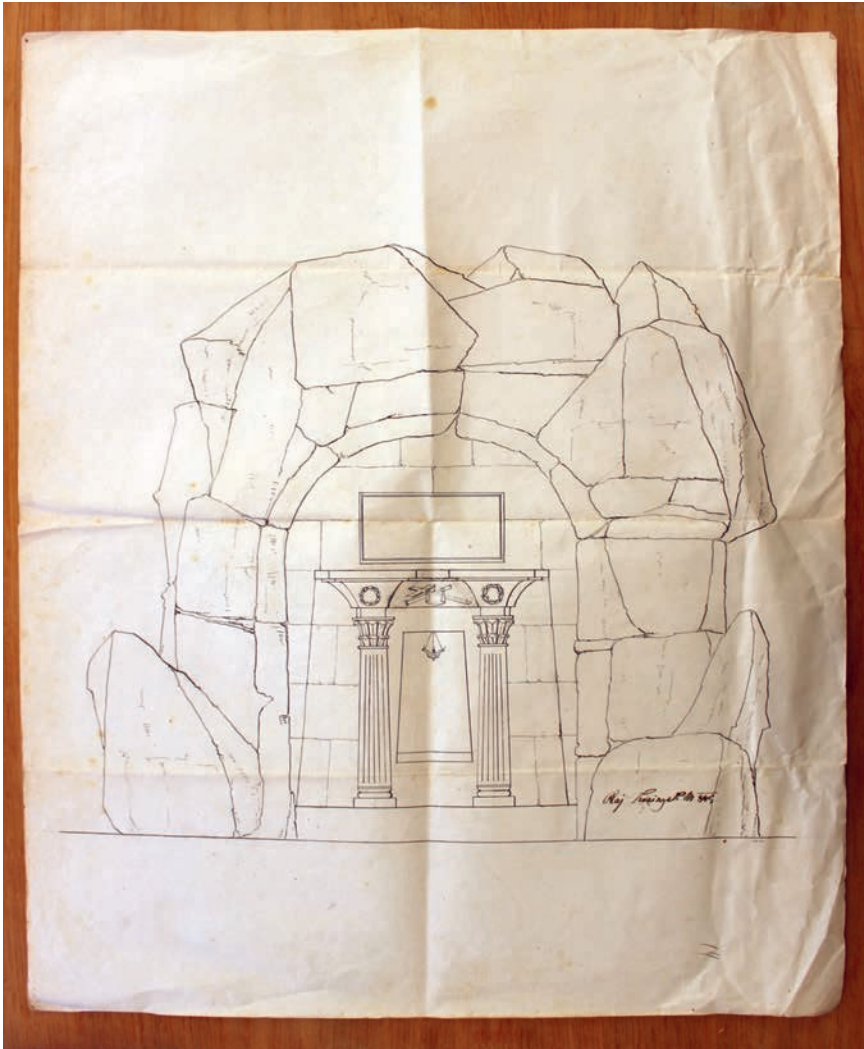
elébb is Aloysius,⁹⁶ és nem görög Iconosztász látható lenne.” (Függelék IV.32.) Óhaja csupán másfél évtized múlva teljesült, amikor Krajnyák Mihály 1874-ben befejezte az ikonosztáz faragását. A képek festését Vidra már nem élte meg. A munkát Zahorai János (1835–1909) munkácsi gimnáziumi rajztanár kapta meg, egyébként Vidra stílusára emlékeztető módon – különösen az alapképek esetében – dolgozott, bár sokkal frissebb, ekkor korszerűbbnek számító akadémiai stílusban.⁹⁷

Vidra látása 1876-tól kezdve fokozatosan romlott, utolsó évét vakon töltötte, a lába is beteg lett, járni sem tudott már. 1879 novemberében hunyt el Bilkén, ahol a templomi temetőbe temették. Sok adósság maradt utána, mert szegény volt. A temetési szertartást görög rítus szerint végezték, mert a latin plébános nem kapta meg időben a levelet, amint Talapkovics Bazil helybéli parókus jelentéséből tudható.⁹⁸ 1906-ban az ő fia, Talapkovics Bertalan nagylázi parókus, aki Vidra halála idején apja mellett káplánoskodott Bilkén, szintén összeállított egy kis emlékező iratot a festő életéről. (Függelék IV.33.) Utolsó sorai rávilágítanak arra, hogy Vidra Ferdinánd nem csupán a festészetében, amely az egyházmegyei működése alatt ténylegesen csak vallásos témájú képek és templomok festésére szorítkozott, hanem egész életvitelében követte és megvalósította a nazarénusok eszméit: „Kiváló nagy ember szerető, tulságosan szerény, nagyon kis igényű ember volt. A temetésnél minden külső parádét eltiltott.”

96 Gonzága Szent Alajos

97 Markos Mihály Visken járt, 1881. febr. 27-én, Ungváron kelt jelentésében azt írja, hogy az ikonosztázt Krajnyák Mihály 1874-ben elkészítette 1025 forintért, hátra van még a festés és aranyozás, erre 1100 forint volt, de kikölcönözték, amelynek július 1-re vissza kellene kerülnie, „immár gondoskodni lehet hogy aranyozó alkalmaztasék – képeket pedig Münchenből T. Roskovics Ignác akadémius által legközelebb fogja megrendelni a viski derék gk. lelkész melyek plehen leendenek festve.” 1881. okt. 14-én a szentszéki ügyvéd értékeli a viski parókus által benyújtott szerződést, amelyet a templom ikonosztáza és más képek festésére kötöttek Zahoray János festővel. Sok apró hiányt talált a szövegben, amelyeket pótolni kellene. Munkácsy Mihály viski parókus kísérőleveléből (kelt, Visk 1881. aug. 29.), amellyel a szerződést beküldte, azonban kiderül, hogy Zahorait a szentszék engedélyével kértek fel a munkára, és kötöttek vele szerződést. A hivatkozott dokumentumok a DAZO-ban, megköszönöm Makarij Medvigynek, hogy a másolatukat rendelkezésemre bocsátotta. Zahorai munkásságáról: Művészeti lexikon, 2, Budapest, 1935, 625.

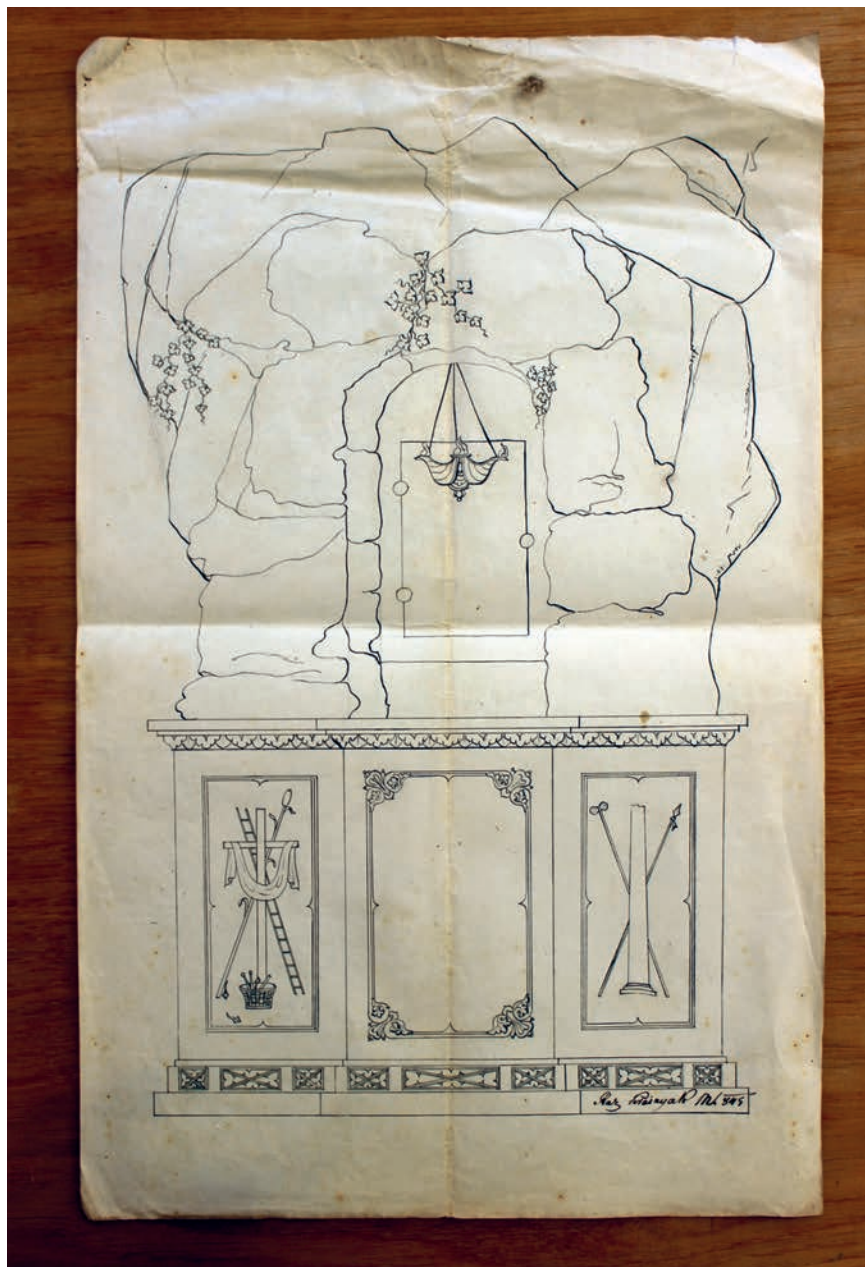
98 Kelt Bilkén, 1879. november 26-án. DAZO fond 151, opisz 16, no. 1513.

1. Krajinák Mihály: Az ungvári székesegyház szentsírterve, 1845. Papír, ceruza, tinta (DAZO fond 151, opisz 9, no. 1683, fol. 17.)

2. Krajnyák Mihály: Az ungvári székesegyház szentsírterve, 1845. Papír, ceruza, tinta (DAZO fond 151, opisz 9, no. 1683, fol. 16.)

3. Krajnyák Mihály: Az ungvári székesegyház szentsírterve, 1845. Papír, ceruza, tinta (DAZO fond 151, opisz 9, no. 1683, fol. 15.)

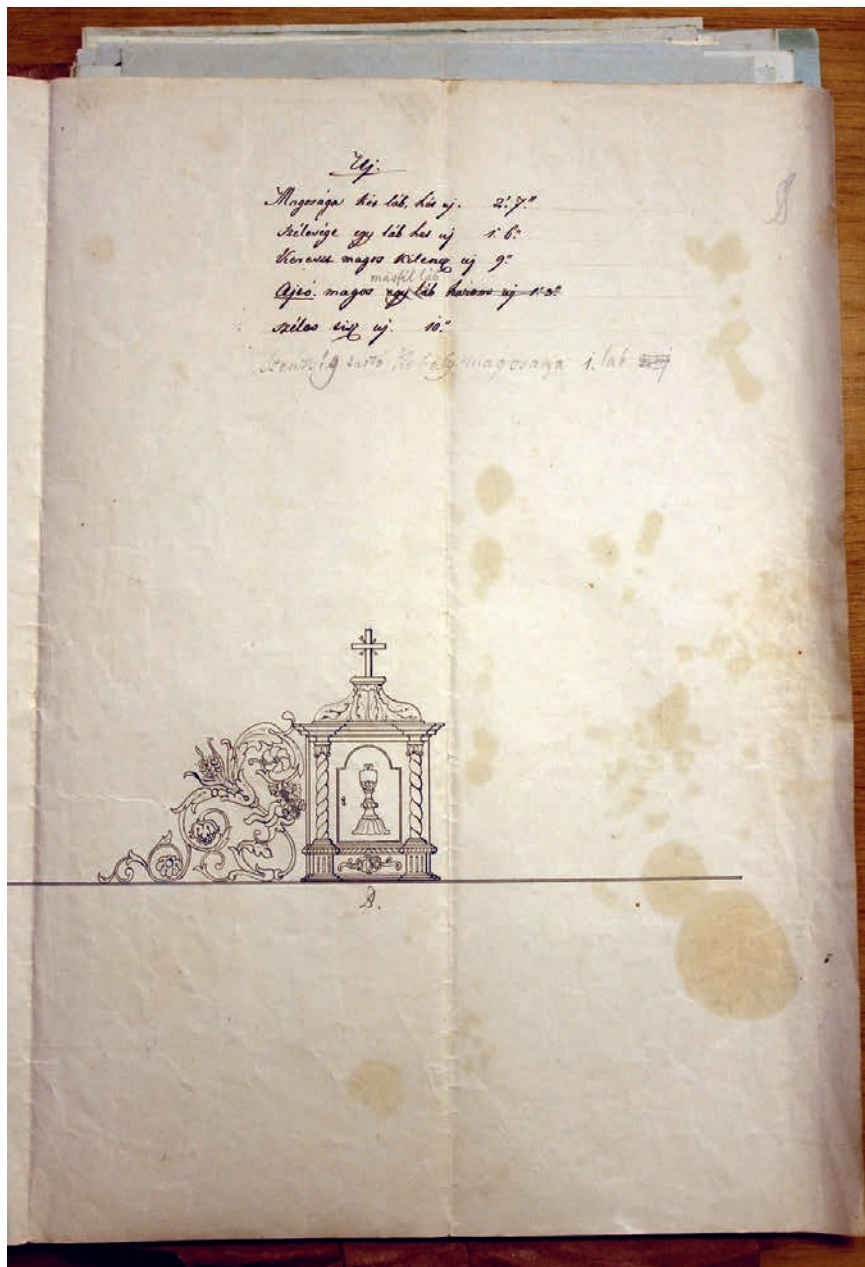
0.

Magasság	12 5/8"	
Szélesség	10"	
Kereszt magos	2 7/8"	
Alji magos	7 1/2"	9 1/2"
Széles	6"	

A.

4. Krajnyák Mihály: Az ungvári székesegyház szentségházának terve, A változat, 1847. Papír, ceruza, tinta (DAZO fond 151, opisz 9, no. 2391, fol. 57.)

5. Krajnyák Mihály: Az ungvári székesegyház szentségházának terve, B változat, 1847. Papír, ceruza, tinta (DAZO fond 151, opisz 9, no. 2391, fol. 57.)

6. Vezendy Simon (?): Szent Miklós püspök. Palota, görögkatolikus templom
(fotó: Makarij Medvigy, 2010)

7. Vezendy Simon (?): Jézus imája a Getszemáni kertben. Palota, görögkatolikus templom (fotó: Makarij Medvigy, 2010)

8. Révész György: Szűz Mária a Gyermekkel. Bodrogszerdahely, görögkatolikus templom ikonosztáz alapképe (fotó: Áment Gellért, 2017)

9. Révész György: Üdvözítő Jézus. Bodrogszerdahely, görögkatolikus templom ikonosztáz alapképe (fotó: Áment Gellért, 2017)

10. Révész György: Szent Mihály főangyal. Bodrogszerdahely, görögkatolikus templom ikonosztáz alapképe (fotó: Áment Gellért, 2017)

11. Révész György: Az utolsó vacsora. Bodrogszerdahely, görögkatolikus templom ikonosztáza (fotó: Áment Gellért, 2017)

12. Révész György: Jézus születése és Menekülés Egyiptomba. Bodrogszerdahely, görögkatolikus templom ikonosztáza (fotó: Áment Gellért, 2017)

13. Révész György: Jézus mennybemenetele. Bodrogszerdahely, görögkatolikus templom ikonosztáza (fotó: Áment Gellért, 2017)

Publi par Lanier et suuwegner, Paris

Die Himmelfahrt Jesu.

Verlag von

M. Gentsch in
Augsburg

und

F. Gypen in
München

34.

14. Jézus mennybemenetele, metszet, 19. század közepe. Pannonhalmi Főapátsági Múzeum, Solymos Szilveszter szentképgyűjteménye, 13.

15. Révész György: Feltámadás. Bodrogszerdahely, görögkatolikus templom ikonosztáza (fotó: Áment Gellért, 2017)

16. Révész György: Krisztus, a nagy főpap és a két főapostol. Bodrogszerdahely, görögkatolikus templom ikonosztáza (fotó: Áment Gellért, 2017)

17. Révész György: Szent János apostol. Bodrogszerdahely, görögkatolikus templom ikonosztáza (fotó: Áment Gellért, 2017)

18. Révész György: Szent Júdás apostol. Bodrogszerdahely, görögkatolikus templom ikonosztáza (fotó: Áment Gellért, 2017)

19. Révész György: Próféták. Bodrogszerdahely, görögkatolikus templom ikonosztáza
(fotó: Áment Gellért, 2017)

20. Révész György: Szent Márk evangélista. Bodrogszerdahely, görögkatolikus templom ikonostáza (fotó: Áment Gellért, 2017)

21. Révész György: Szent Lukács evangélista. Bodrogszerdahely, görögkatolikus templom ikonosztáza (fotó: Áment Gellért, 2017)

22. Révész György: Szentháromság Bodrogszerdahely, görögkatolikus templom egykori főoltárképe (fotó: Áment Gellért, 2017)

23. Révész György: Jézus mennybemenetele. Egykor az alsóhrabóci templom ikonosztázán, Zempléni Múzeum, Nagymihály

24. Révész György: Menekülés Egyiptomba. Egykor az alsóhrabóci templom ikonosztázán, Zempléni Múzeum, Nagymihály

25. Révész György: Szent Júdás apostol. Egykor az alsóhrabóci templom ikonosztázán, Zempléni Múzeum, Nagymihály

26. Révész György: Szent Máté evangélista. Egykor az alsóhrabóci templom ikonosztázán, Zempléni Múzeum, Nagymihály

27. Révész György: Szent Lukács evangélista. Egykor az alsóhrabóci templom ikonosztázán, Zempléni Múzeum, Nagymihály

28. A beregrákosi Szent Mihály, egykori görögkatolikus templom ikonosztáza (fotó: Makarij Medvigy, 2019)

29. Révész György (?): Apostolok és ünnepek a beregrákosi ikonosztázon
(fotó: Makarij Medvigy, 2019)

30. Révész György (?): A királyi ajtó festményei a beregrákosi ikonosztázon
(fotó: Makarij Medvigy, 2019)

31. Révész György (?): Szent Lukács evangélista a beregrákosi ikonosztázon
(fotó: Makarij Medvigy, 2019)

32. Révész György: Az utolsó vacsora, 1857. Hajdúdorog, első székesegyház
(fotó: Áment Gellért, 2020)

33. Bódis János, Révész György (?): Az aranyosapáti Szent Miklós-templom ikonosztáza
(fotó: Bakos Zoltán, 2011)

34. Révész György: Jézus Krisztus, a sátoraljaújhelyi templom oltárán
(fotó: Bakos Zoltán, 2011)

35. Révész György: Atyaisten, a sátoraljaújhelyi templom oltárán
(fotó: Bakos Zoltán, 2011)

36. Klimkovics Flóris, Révész György: A sátoraljaújhelyi Szent Miklós-templom oltára
(fotó: Bakos Zoltán, 2011)

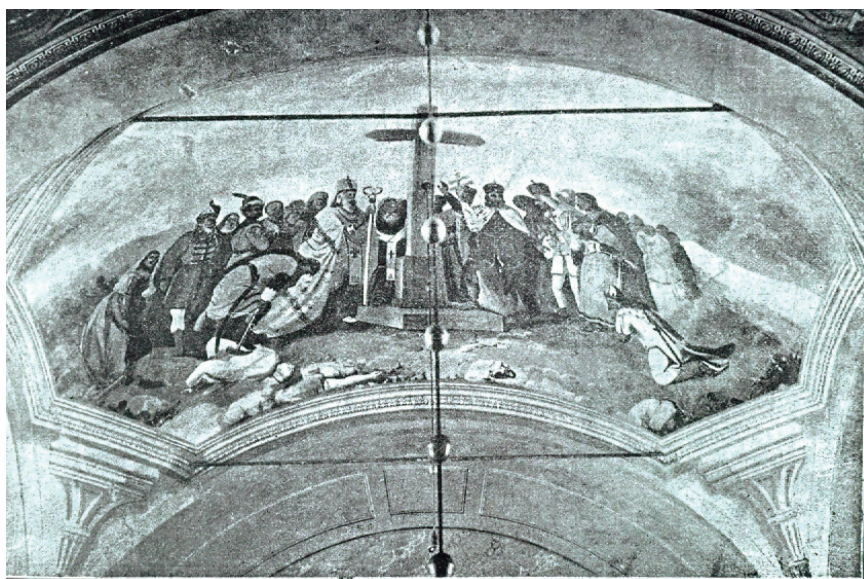
37. Révész György: Noé áldozata, a sátorlajújhelyi templom oltárán
(fotó: Bakos Zoltán, 2011)

38. Révész György: Szűz Mária mennybevétele, a sátoraljaújhelyi templom ikonosztázán (fotó: Bakos Zoltán, 2011)

39. Révész György: Szűz Mária mennybevételé-kép részlete (fotó: Bakos Zoltán, 2011)

40. Révész György: Szent István bevezeti a kereszténységet, 1868. A hajdúdorogi görögkatolikus templom egykori falképe

41. Klimkóczy Béla: Szent István bevezeti a kereszténységet, 1854. Az abaújszántói római katolikus templom mellékoltára

42. Vidra Ferdinánd: A buji ikonosztáz festményei, 1854. (fotó: Bakos Zoltán, 2011)

43. Vidra Ferdinánd: A buji királyi ajtó festményei (fotó: Bakos Zoltán, 2011)

44. Vidra Ferdinánd: A Szent Péter és Szent Pál-alapkép részlete (fotó: Bakos Zoltán, 2011)

45. Vidra Ferdinánd: Az ungvári székesegyház egykori mennyezeti festménye

46. Spalinszky Mihály – Vidra Ferdinánd: Az ungvári székesegyház ikonosztázanak Istenszülő alapképe (fotó: Mordovin Maxim, 2006)

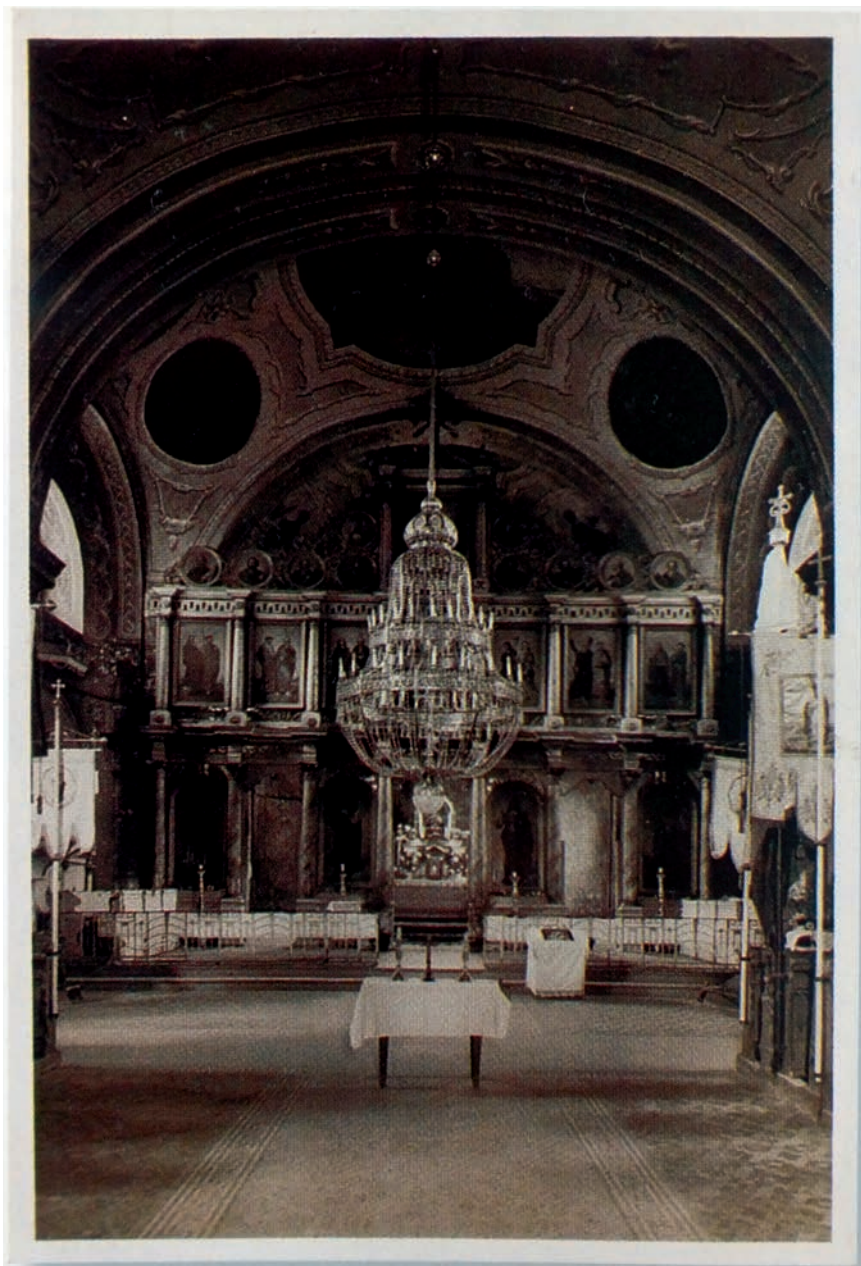
47. Spalinszky Mihály – Vidra Ferdinánd: Az ungvári székesegyház ikonosztázanak Tanító Krisztus alapképe (fotó: Mordovin Maxim, 2006)

48. Vidra Ferdinánd restaurálási emlékfelirata az ungvári székesegyház ikonosztáának hátoldalán (fotó: Mordovin Maxim, 2006)

49. Spalinszky Mihály – Vidra Ferdinánd: Szent Kereszt mellékoltár az ungvári székesszékesegyházban (fotó: Mordovin Maxim, 2006)

50. A munkácsi görögkatolikus templom egykori ikonosztáza 1939-ben
(Baranyi, 2006 nyomán)

51. Az eperjesi székesegyház ikonosztáza (fotó: Terdik Szilveszter, 2014)

52. A tiszaujvárosi görögkatolikus templom ikonosztáza (fotó: wikipédia, 2010)

53. Bódis János, Fenczik Péter: A kálnarosztokai görögkatolikus templom ikonosztáza
(fotó: Terdik Szilveszter, 2008)

54. Fenczik Péter: A kálnarosztokai görögkatolikus templom ikonosztázanak képei
(fotó: Térdik Szilveszter, 2008)

55. Mihályi Antal (?): Szent Miklós-alapkép az ublyai görögkatolikus templom egykori ikonosztázaról (fotó: Makarij Medvigy, 2010)

56. Mihályi Antal (?): Szent Mihály-alapkép az ublyai görögkatolikus templom egykori ikonosztázáról (fotó: Makarij Medvigy, 2010)

57. Vidra Ferdinánd: Az Istenszülő elhunyt. Falkép a bilkei görögkatolikus templomban (fotó: Terdik Szilveszter, 2003)

58. Vidra Ferdinánd: A makkosjányosi görögkatolikus templom ikonosztáza (fotó: Halavács Éva, 2005)

59. Vidra Ferdinánd: Az Istenszülő bevezetése a templomba és az Örömhírvétel a makkosjánosi ikonosztázon (fotó: Halavács Éva, 2005)

60. Vidra Ferdinánd: Az Utolsó ítélet kép részlete a művész szignójával. A makkosjányosi templom mennyezeti falképe (fotó: Halavács Éva, 2005)

61. Vidra Ferdinánd: Jézus feltámadása. A makkosjányosi templom mennyezeti falképe
(fotó: Halavács Éva, 2005)

62. Peregrin András, Vidra Ferdinánd: A garadnai Istenszülő oltalma görögkatolikus templom ikonosztáza (fotó: Bakos Zoltán, 2011)

63. Vidra Ferdinánd: Az Istenszülő-alapkép részlete (fotó: Terdik Szilveszter, 2009)

64. Vidra Ferdinánd: A Krisztus-alapkép részlete (fotó: Terdik Szilveszter, 2009)

65. Vidra Ferdinánd: Szent András és Péter apostol a garadnai ikonosztázon
(fotó: Terdik Szilveszter, 2009)

66. Vidra Ferdinánd: Szent Pál és János apostol a garadnai ikonosztázon
(fotó: Terdik Szilveszter, 2009)

67. Vidra Ferdinánd: Szent Dávid király a garadnai ikonosztázon
(fotó: Terdik Szilveszter, 2009)

68. Vidra Ferdinánd: Szent Áron főpap a garadnai ikonosztázon
(fotó: Terdik Szilveszter, 2009)

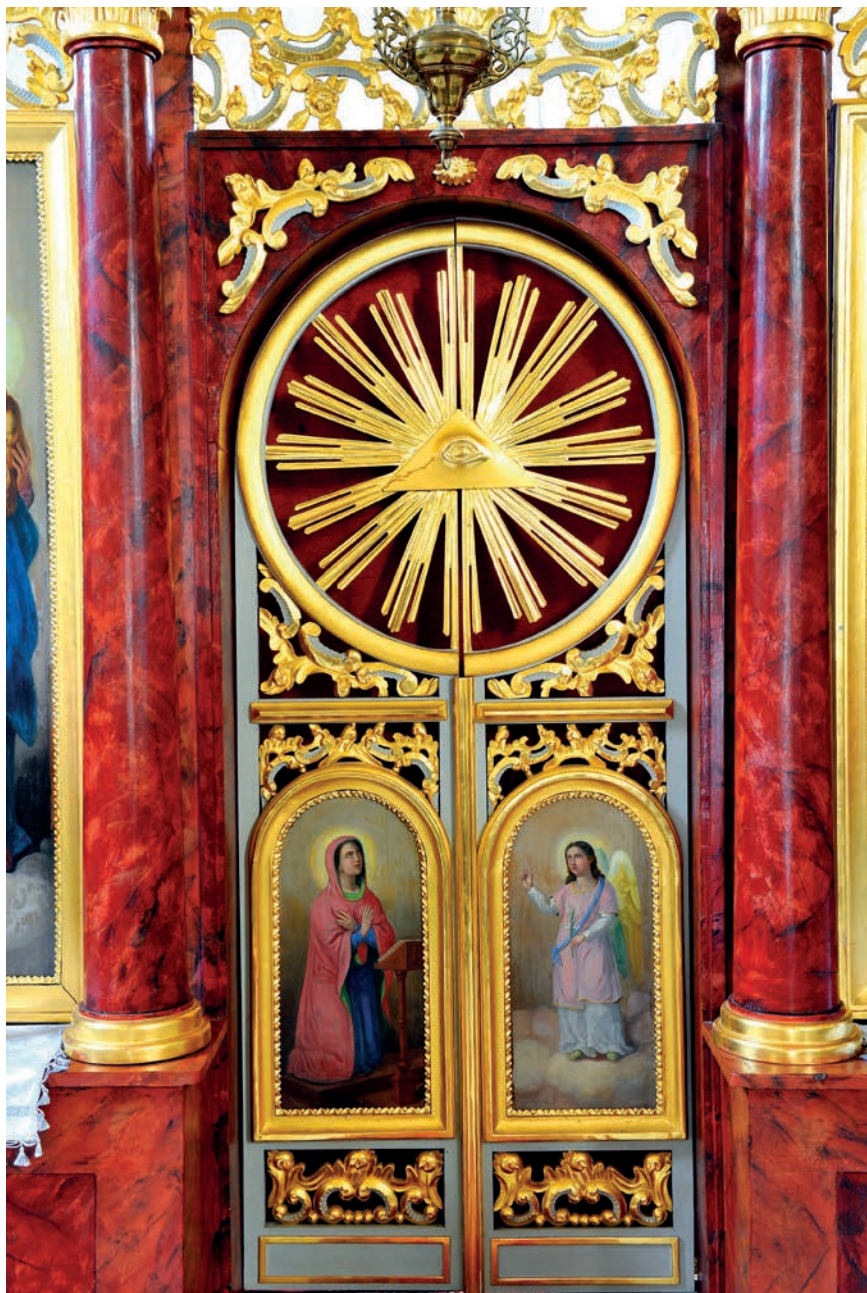
69. Vidra Ferdinánd: Keresztre feszítés a garadnai előkészítő oltáron
(fotó: Térdik Szilveszter, 2009)

70. Vidra Ferdinánd: Jézus a Getszemáni kertben a garadnai diakonikon asztalán
(fotó: Terdik Szilveszter, 2009)

71. Krajnyák Mihály, Weichrich János: A nyírkarászi görögkatolikus templom ikonosztáza (fotó: Bakos Zoltán, 2011)

72. A nyírkarászi ikonosztáz királyi ajtaja (fotó: Bakos Zoltán, 2011)

73. Krajnyák Mihály, Zahorai János: A viski Örömhírvétel, egykori görögkatolikus templom ikonosztáza (fotó: Makarij Medvigy, 2019)

ÖSSZEKÉZÉS

Áttekintésünk nem terjedt ki a teljes 19. századra. Az utolsó két évtized fejleményeire tudatosan nem tértünk ki, mivel ekkor olyan változások kezdődtek, amelyek egészen az első világháborúig, sőt azután még a két háború közötti időszakban is meghatározóak lesznek. Alapvetően azokra az évtizedekre koncentráltunk, amikor az 1813-ban megjelenő egyházmegyei festő cím még valóban egy gyakorlati feladatokkal is felruházott posztot, ugyanakkor megtisztelő kinevezést is jelentett, s nem csupán kiüresedett titulusnak számított. Jól érzékelhető, hogy Popovics Bazil püspök és Vidra Ferdinánd halála után az egyházmegyei festő szerepe már nem volt annyira meghatározó jelentőségű, mint korábban, bár természetesen még Pankovics István (1866–1874) és Kovách János (1874–1891) püspökök szolgálata alatt is létezett.

Vidra egyik utolsó, s minden bizonnyal legtehetségesebb tanítványa a papcsaládból származó, ifjabb Roskovics Ignác (1854–1915) volt, aki állítólag négy évig tanult és segédkezett az idősödő művész mellett (vö. Függelék IV.33.). Roskovics számára már nyilvánvalóan szűknek bizonyultak az egyházmegyei keretek. Festészeti tanulmányait Budapesten (1875–1880), majd három éven keresztül saját kora legfontosabb művészeti akadémiáján, Münchenben folytatta. Különböző állami és egyházi ösztöndíjakat, kitüntetések nyert, amelyeknek köszönhetően Rómában is eltöltött néhány évet, s hamarosan a korszak egyik kedvelt, oltár- és zsánerképeket egyaránt alkotó művésze lett.¹ Elsőként a hazai görögkatolikus művészek közül valóban országos ismertségre tett szert. Ami Révésznek egyik területen sem sikerült – hiszen nem nevezték ki egyházmegyei festőnek, de az országos hírnév is elmaradt –, addig Roskovicsnak már az utóbbi területen is termett babér, igaz, aztán az utókor őt is elfelejtette. Míg Vidra a Munkácsy Egyházmegye szolgálatában találta meg a számára legmegfelelőbb alkotói közeget (stílusa szinte nem is változott semmit az itt töltött több mint negyedszázad alatt), addig Roskovics már korának akadémiai tudásával felvértezve teremtette meg vallásos témájú festmé-

1 Gamassa-Szabó, 2009, 279–283. Terdik Szilveszter: Roskovics Ignác (1854–1915) festőművész emlékezete, *Görögkatolikus Szemlélet*, 4(2017), 4. szám, 46–47.

neyeinek világát. Az egyházmegye Vidra halála után még Roskovicst is hivatalos „megyei” festőnek tekintette, de nyilvánvalóvá vált, hogy nagy megrendeléseinek köszönhetően egyre kevesebbet tud foglalkozni az otthoni ügyekkel, bár időnként később is kikérték a véleményét.

Ezzel párhuzamosan, vagyis az akadémiai, képzett festők mellett a hazai görögkatolikus „piacon” a 19. század utolsó évtizedében egyre jelentősebb szerephez jutottak az olcsó és gyorsan elkészülő berendezési tárgyak, kegyeszerek előállítására szakosodott vállalkozások, az ún. műipari intézetek, amelyek egy része egészen az államosításig fennmaradt.² Az intézetek hangsúlyos szerepvállalásának köszönhetően az egyéni festői megbízások száma erősen lecsökkent. Ezek a vállalkozások rendszerint a faragott szerkezeteket készítették saját műhelyeikben, a festményeket, amelyek a nazarénus művészeti örökségnek a bizánci hagyományokból is merítő válfaját képviselték, ők is más, a Habsburg Monarchián belül vagy a szomszédos országokban működő gyárak kínálatából szerezték be.

A 19. század első évtizedeiben még továbbéltek a késő barokkban megszokott formai megoldások. Ezt a tendenciát az ungvári székesegyház ikonosztázának állandó referenciaponttá válása erősítette. Amint láttuk, még 1859-ben is ezt a képállványt tekintették etalonnak, és az ungvári együttes hatása eleinte még a festmények stílusán, kompozícióin is megfigyelhető. A 19. század közepére azonban a festők már inkább a saját korukban népszerűnek tartott, metszetekről ismert mintaképekkel dolgoztak, aminek fokozatosan az ikonográfiai hagyomány szinte teljes átalakulása lett a következménye. Ezáltal a bizánci motívumok, melyek persze ekkorra már leginkább csupán az alapképek beállításain, az arany háttér és a feliratok használatán voltak tetten érhetőek, szinte teljesen kiszorultak. Ez a tendencia már Mankovits Mihály művein is megfigyelhető, de igazi, számunkra is ismert konfliktust Révész munkájában eredményezett: rajta az arany háttér hiányát kérték számon, míg más mestereknél a szokatlan megoldásokat furcsállották. Gyakran szerepel a „botránkozató” jelző az elfogadhatatlannak ítélt művek jellemzésére, de hogy pontosan mit takart ez a jelző, ma már nehezen rekonstruálható. 1848 körül az előző évtizedekhez képest új szempontok is megfogalmazódnak a művészek részéről. A megrendelővel folytatott vitáikban a művészet szabadsága mellett érvelnek, ünneplik a céhes korlátok háttérbe szorulását, s kritikájukat már az egyházi hagyományőrzéssel szemben is megfogalmazzák

2 Tevékenységükről lásd: Terdik, 2008, 325–360.

akkor, amikor a festészet szabad művészetként való elismerését sürgetik. Minden bizonnyal egyik fél sem volt könnyű helyzetben. Eddig nem találtunk olyan szövegeket, amelyekben az egyházi megrendelők pontosan meghatározták volna, hogyan képzelik el a számukra is elfogadható műalkotásokat: noha a „bizánci” és „keleti” stílust emlegető, kósza hivatkozások már az 1840-es években megjelennek, nehéz megmondani, hogy vajon mit értettek alatta. A főpásztorok szinte biztosan a kor vallásos festészetét is követendőnek tekintették. Így történhetett meg, hogy a Sixtusi Madonna, amelyet ekkoriban a szent művészet felülmúlhatatlan remekének tartottak, a vallásos festészet ikonikus műveként valódi ikonszerepbe került úgy, hogy egyes másolatait az ikonosztázok alapképsorában helyezték el (pl. az eperjesi székesegyházban és a munkácsi parókiaiális templomban).

Úgy tűnik, hogy az ungvári ikonosztáz mintaadó szerepe is alapvetően már a szerkezet formai követésére szorítkozott, ami azt jelentette eszerint, hogy egy komplett ikonosztáznak négy-öt sorosnak kell lennie három ajtóval s körülbelül ötven képpel. Ekkora képmennyiség valójában nem csupán a megrendelő közösségeket, hanem a felkért mestereket és művészeket is nagy kihívás elé állította: előbbieik számára rendszerint az anyagi lehetőségek voltak szűkösek, utóbbiaknál pedig a művészi alkotóerőt tehetné próbára a monoton munka rémképe, aminek következtében az ihlet is csökkenhetett. Ez a formai elvárás tehát mind a két felet túlzott, néha már teljesíthetetlen célok felé hajszolta. Ritkán merték „a kevesebb néha több” szempontot érvényesíteni.

A korszakban az vált uralkodó felfogássá, hogy az ikonosztázok faragott szerkezete többre értékelendő a képeknél. A festők gyakran a faragott részek elkészülte után, évekkel később kaptak megbízást, ilyenkor ahhoz kellett alkalmazkodniuk, amit ott készen találtak. Az aranyozás, miután a képekről szinte teljesen eltűnt, a faragásokon vált meghatározóvá, ami szintén irreális költségeket jelentett a kisebb közösségek számára. Ennek nyomát vehetjük észre azokban a forrásokban, amelyekben az egyházmegyei festők a pót- és hamis anyagok használatától próbálják elrettenteni a kisebb mestereket. Az itt felvázolt folyamat eredményeként a képek „ikon” szerepe lassan elhomályosult, gyakran csupán díszítőelemeivé váltak egy amúgy is díszes építménynek. Ezzel magyarázható, hogy a hagyományos táblaképforma is fellazult, és a régi hagyományban szokatlan, ismeretlen képformák is elterjedtek (pl. ovális alapképek). A festményeket az 1870-es évektől kezdve új típusú, addig ritkának számító hordozókra

(fémlemez, vászon) kezdik festeni, praktikus megfontolásból, a tartósság érdekében. Az a szemlélet, amely a faragott szerkezetet előrébbvalónak tekinti az ikonoknál, máig érezhető. A megrendelők ma is is gyakran hamarabb találják meg a faragót, mint az ikonfestőt, utóbbit néha meg sem kérdezik arról, hogy milyen típusú állványzaton tudná elképzelni az ikonokat. A másodlagos elem (állványzat) így szorítja háttérbe az elsődleges alkotóelemeket, vagyis az ikonokat.

A 19. század első felében megbízásokat kapó mesterek nagyon különböző színvonalon dolgoztak. Műveik felett gyakran már a század végén ítéletet hozott az utókor, amikor újra szebbnek tartott műintézeti együttesekre cserélték azokat. Ez a folyamat ma is tart, különösen Kárpátalján és Romániában tapasztalható a megkopott együttesek rohamos pusztulása. Gyakran múzeumi elhelyezésükre sincs mód, néha a felekezeti villogások áldozataivá válnak. Munkámban egy számos aspektusból még kevésbé kutatott emlékcsoportot, időnként – mondjuk meg őszintén – mára méltán elfeledett mesterek műveit, munkásságát vizsgáltam. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy ezek a gyakran meglehetősen egyszerű és naiv alkotások mára szinte egyedüli, pótolhatatlan tanúivá váltak a korszak közösségeiben működő, számos nehézséget legyőző, teremtő erejű hitnek.

FÜGGELÉK I.

- I. OLSAVSZKY MÁNUEL MUNKÁCSI PÜSPÖK SZERZŐDÉSE
CSONGRÁDI PÉTER EGRI FESTŐVEL A MÁRIAPÓCSI KEGYTEMPLOM
IKONOSZTÁZÁNAK MEGFESTÉSÉRE, 1752. JANUÁR 20.

DAZO fond 151, opisz 1, no. 1351.

fol. 1r

Anno 1752. Die 20ma January conveni cum Domino Petro Csongrady, Artis Pictoriae Magistro, alias Incola Agriensi, intuitu depingendarum pro Iconostas, seu Frontispicio Thaumaturgae Magnae MATRIS Pócsensis, ad id accomodatarum Imaginum, in Fl Rhenens[ium] 500. et victu, ex toto Eid[em] Domino Pictori praestando. Ea sub Conditione, ut Hic D[omi]nus Pictor, talem Laborem poduceret, qui pretiosioribus Coloribus sine fissuris, sine celeriore mutatione, ac aliis id genus interioribus, et exterioribus defectibus constaret, sed pro Magnae Matris Thaumaturgae Pócsensis Ornamento, ac devotae Plebis in eandem Thaumaturgam incitamento serviret; Praeterea, si unius, duarumré, ab Eod[em] D[omi]no Pictore elaboratum Imaginum mihi non placeret Prototypon, ut absque remorsu, et apprehensione Idem Magister percepta pro labore istarum mercede, ab ulteriori opere cessaret. Signatum Maria-Pócs A[nn]o et Die ut supra.

Manuel Olsavszki

Ep[iscopu]s Munkacsensis Vicarius Ap[osto]l[ic]us mp (pecsét)

fol. 1v

A[nn]o: 1752 Die 20a maji ex Ecclesiae Cassa levavit semel 4tor Rhenens[ium] alia vice vero 6 Rhenens[ium] in simul facit fl Rh. 10:

Eodem Anno die 22. 7bris levavit ab Illmo Dno Eppo Rh. 50. ---

Item Anno 1753. die 8va Januarii accepit ab Illmo Dno

Eppo erga hanc conventionum Rh. centum quinque id est 150.

14. Augusti 1753. levavit pro currente labore Rh. 65. x 12.

In Martio 1754. levavit --- Rh. 33.

9. Augusti 1754. levavit --- Rh. 73. x ½

Anno 1755. Die 15. January hic contractus exolutus est ex toto I. 516. Rh. fl.

Coram me Joanikio Scripka

Hekumenus Pócsensi mp

későbbi jelzés:

20a Januar. 1752.

Contractus cum pictore Petro Csongrady pro depingendo Iconostas in M. Pócs.

2. A. MIJEROVSZKI JÓZSEF BÁRTFAI FESTŐ AJÁNLÓLEVET KÉR
BACSINSZKY ANDRÁS MUNKÁCSI PÜSPÖKTŐL, HOGY AZ
EGYHÁZMEGYE TERÜLETÉN FESTHESSEN

DAZO fond 151, opisz 5, no. 1316.

fol. 1r

Excellentissime, Illustrissime ac Reverendissime Domine Episcopo
Domine Gratosissime!

Dolorose coram Praetitulata Excellentia Vestra exponere necessitor, qualiter multor (...) ab hinc Annorum serie vigentes abusus in locis Ecclesiarum ad Dioecesim Praetitulatae Excellentiae Vestrae spectantium relate ad picturam et (...)tionem Sacrarum Imaginum ii observarentur, quod diversi prae(...)ti Pictores, qui in Arte pictorea minus habiles et approbati adeoque (...) scherii essent, partim ad Ecclesia pro pictura Imaginum Sacrarum (...)hiberentur, partim in Locis Indulgentiarum copiosiori numero ad (...) Imagines Naivis et Vitiis laborantes, non ad piam aedificationem, sed (pr...)tius pro Scandulo Publici vergentes, per sic dictos Fuscherios prom(...)cue venderentur, cum Elusione totius Populi, et Damno mei sat manifesto

Cum autem vigore gratiose emanatai Edicti Episcopalis, isthic in vidimatis paribus adnexi de dato 10ae Anni 1770. per ambas Praetitulatae Excellentiae Vestrae Dioeceseas Ecclesias, respectu mei velut approbati Pictoris stabilita Assumptio pro Labore in Ecclesiis Sacras Imagines pingendi adeoque et vendendi cum Exclusionem omnium Fuscheriorum praeciperetur, reliqui vero Pictores non approbati ad opus pictorem, tanto minus ad Distractionem Imaginum, ne per Dominos Parochos admittantur, inhiherentur.

Idcirco apud Praetitulatam Excellentiam Vestram deus se supplicarem, quatenus in Conformitate gratiosi Mandati Episcopalis penes cunctas Praetitulatae Excellentiae Vestrae Dioeceseas Ecclesias, quoad republicationem oportuna ordanerentur, et intuiti(...) mei ulterior praefentialis accomodatio penes Ecclesias, Sacras Imagines pingendi, et in Manastyr ac aliis Indulgentiarum Locis easdem prae reliquis Ventei exponendi, gratiosa Commendatio exclusive + stabiliretur. (lapszéli megjegyzés: + inter quos certus Iuvenes Vajnarovits Bartphensis notarius Fuscherius notari meretur.)

Pro qualismodi speciali Gratia homagiali cum Devotione emorior

Praetitulatae Excellentiae Vestrae

Bartphae 3ia Martii 1801.

Servus humillimus

Josephus Mejerovszky

Civis et Pictor Bartphensis

Extradatum per me Georgium Szabados I[n]clyti. Co[m]it[us] Ungh[ensis],
et Cathedr[alis]. Archi Diaconum P. Episcopalem Consistor. mp

Copiam hanc Originali suo in omnibus conformem esse, fide digne, non
solus ac conscientiose testor.

Nicolaus Jahovics Parochus Dubovensis mp

A szláv nyelvű levél fordítása:

Bradács János, Isten és az Apostoli Szentszék kegyelméből orosz püspök, Munkács, máramaros, Magyar-oroszország és annak határain belül apostoli vikáriusa

Mindenkinek, kiket illet jelen írásunk által tudtukra adjuk, hogy miután szükség igyekezetünkből adódóan tudomásunkra jutott, hogy sok festők tudatlanságukból adódóan a birodalmunk templomaiban a hozzájuk tartozó ikonokat nem a jámbor szemlélődésre, hanem csábításra festették, minden plébánosunknak rendeljük, hogy festői munkára templomától idegenséget semmiféle festőtől ne merészelje fogadni, amíg az előtte itt, a mi székünkön a festészetben való művészetét meg nem mutatja, és tőlünk a festéshez Igazolást és engedélyező levelet birtokolni nem fog. Mivel jámbor férfi Miriouszki József, zborói festő a festészetben való képességét megmutatta és abban jártásnak bizonyul lenni, ennekokán neki engedélyezzük minden nevezett templomunkban ikonokat festeni, és a plébánosok, amint plébániai emberek intézkedésünknek biztosan, minden vonakodás nélkül a templomaikban ikonokhoz szükséges festésekkel megbízhatják. A nagyobb bizonyosságért ezen püspöki írásunkat kezünk és közönséges pecsétünk által megerősítve adjuk neki a munkácsi püspöki székünkön, Február 1. napján, 1770

János püspök

3. A. SZÉCSÉNYI JÓZSEF LEVELE BACSINSZKY ANDRÁS PÜSPÖKNEK
A KISMAJTÉNYI TEMPLOMBAN VÉGZETT MUNKÁJÁVAL
KAPCSOLATBAN

DAZO fond 151, opisz 5, no. 230.

Fol. 21r

Nagy Méltóságú Püspök,

Kegyelmes Uram!

Tekéntetes N[em]es Szatmár vármegye tájékán képirásombéli munkám ösméretes lévén, az Excellentiád Dioecesisében lévő Kis-majthényi Graeci-Ritus Unitus Oláh Ecclesia az leg közelebb mult tavaszkor meg alkudot velem az belső Oltárnak, és az középső ajtónak ujanon való meg tsinálásra, melyet az önnön magok sub N° 1° ide accludált bizonyságok szerint becsületessen el is végeztem.

Ezen tisztességes munkától tehát ugyan ezen említett Kis Majthényi Ecclesia fel indéttatván, minthogy a többi képjei is oly szegények, hogy midőn Fő Tiszte[lendő] Ivátskó Canonok Úr visitálta volna az említett Ecclesianak

templomát; intette az Ecclesiát, hogy igyekezzen új kép-író munkát tétetni a templomba, minthogy az oltoska már némely botránkoztatás nélkül meg nem tartatnék, ezekre mondám fel indéttatván, alkura lépet velem az egész Ikonosztász újonnan való fel állítására, ezen sub No 20 ide accludált Obrisz szerént 480 Rftokba az templom fa bolthajtásának való ki fejtésével edjüt, úgy hogy ezen summaba foglaltassék az asztalos, képfaragó, és kép-író munka, mely leendő munkámra elő pénzt is vettem fel 40. Rftokat. Azonban ezen munkámtól mostanság a Szathmári Fő Tiszt[elendő] Vikárius Kozák Úr által el tiltatam mind addig, méglen Excellentiádat eránta nem fogja tudóssétani; mi okból nem tudom, minthogy a Tiszt. Vicarius Úr önnön maga is állította, hogy nem drága.

Nagy Méltóságú Kegyelmes Uram! A minémű munkát akarok én az fellyebb jelentett obrisz szerént ide tenni, lelkem ösmérete szerént vallom, hogy nem tsak nem drága, de még oltso is; nints is egyéb hasznom benne, tsak hogy pénzem a festékekben (fol. 21v) nem hever, és hogy fáradságomnak ezen szűk időkbén igen szokatlan tsekély bérét vézsem; s. nem is más okból vettem fel ezen munkát, hanem ez által Ex[cellen]tiád előtt meritálhassam magamat, a melyben is ugyan tsak az a tzélom, hogy a munka végével Ex[cellen]tiádat alázatosan instályam azon munkát Fő Tifstje által meg tekinteni, s aestimáltani, hogy tudni illik ennek utána is Ex[cellen]tiád Dioecésiszében bátran dolgozhassam, s ne akadályoztassam senki által.

Hogy pedig illyetén munkában ez nem leg első munkám, bizonyítják a sub No 3° et 4° accludált testimonialisok, bizonyítják több helyek is, de főképpen ugyan tsak Ex[cellen]tiád Dioecésiszében lévő Mező-Terem nevezetű helységnek temploma, a holiss az Ex[cellen]tiád Ungvari templomának formája szerént egész Ikonosztázt festettem, mellyet Istenben boldogult néhai Májer Püspök Eö-Excellentiája is helyesnek lenni talalt; jó lehet találkozni itt is némellyek, a kiknek ezen munka sem teczik, mivel azt állítják, hogy a Szentek sok sanyarúságban élvén; azok képjeinek fekete, sovány, és szomorkásnak kellek lenni, nem pedig vidám és világos ábrázatunak; az alsó nagy képeknek pedig székben ülni kellek, mint az Archijerei szokot festetni.

A mi közelebb jár tzéломhoz Rosenfeld Eö Ex[cellen]tiának ez előtt két esztendővel ösméretes tett kép-írásbeli munkám, s Ex[cellen]tiádnak is bátorkodtam volna munkám által udvarolni, ha hogy a Grófunk Károlyi József Eö N[agy] s[á]lga bizonyos parancsolt munkák által iránt időmet el nem fogta volna.

Arra való nézve minthogy ezen kérdésben Kis (fol. 22r) Majthényi Ecclesiát meg tsalni éppen nem igyekezem, s mentsen is meg tőlle az Isten, alázatosan esedezem Excellentiád előtt, méltóztassék Ex[cellen]tiád ezen sub No 2° ide accludált obriszból az egész leendő munkát meg tekinteni, s az Titt. Kozák Vicarius urhoz kegyes parantsolatját botsájtani, hogy ezen fel vállalt, s el kezdett munkának folytatását tovább is vihessem. A mely eránt midőn alázatosan esedezem, vagyok Excellentiádnak

N. Károlyban 16to 7^{bris} 790.
Alázatos Szegény szolgája
Szétsenyi Jóseff
NKárolyi Pictor

3. B. A KISMAJTÉNYI HÍVEK IGAZOLJÁK, HOGY SZÉCSÉNYI JÓZSEF FESTŐ
JÓL DOLGOZOTT NÁLUK

Uo. fol. 23r

Mi alább irt Kis majtényi Graeci Ritus Unita Ekklesianak Előljárói Praesentibus recognoscályuk és jó Lelki esmerettel attestálunk arról, hogy mi Tlft Károlyban lakó Pictor Szétsenyi Jóseff Urammal a mult tavaszon alkuván nemü-nemü Templomunk szükséges ekességére tartozó Munkákat, ugymint a Belső Oltár Cymboriának Asztalos és Képfaragó munkáját azt meg aranyozván és meg festvén a képet a közepiben; azin kívül egy kész ajtónak, melly középső ajtónak hívatik megfestését és megaranyozását, az ajtó felekkel edgyütt, mindezeket pedig in Summa 58. % ötvennyoltz Rhforintokban alkudtuk. Hogy ezen

Hogy ezen magára vállalt munkát praettitt Pictor Úr, a mennyiben mi ítéletet tehetünk rolla, illendően és minekünk tethetőképen véghez vitte légyen, azt ut supra jó lelki esmérettel attestályuk; és ezen az okon a fent specificált 58 Rftokat intacte meg is fizettük. Sig. in Possessione Kis Majtény Die 31^a Aug. 1790.

Kis majtényi Ekklesia curátorai Kis Lőrintz

Ifj Béres János

Szilágyi János

Bontya Gábor

Fő Bíró Marosán Mihály

NB. Ezen az okon bátorkodtunk praetittul. Pictor Urral uj alkura lépni, egyeb Templomunkhoz szükséges munkánk eránt is, ugyanis az Ekonostas eránt.

Ezen felyeb Írt munkát Igaznak iidem qui supra Recognoskálom. Isidorus Abraham Parochis Loci mp (felzetes pecsét)

3. c. A SALÁNKI PARÓKUS IGAZOLÁSA, HOGY SZÉCSÉNYI JÓZSEF A MUNKÁJÁT ELVÉGEZTE²

Uo. fol 24r

Чтѣшимъ сіе Писаніе, ѿ Господа Спасеніе!	A jelen levelet olvasóknak, az Úr segítse meg!
Показателя Гего писаніа Іѡанфа Гичи-	A jelen írást felmutató Szécsényi József
ніа Іконописца, свѣдомо творю,	Ikonfestőről tudtul adom,
который цѣлый Іконостазъ, или	hogy amely egész Ikonosztázt vagy
денеузъ оу Шаланкаузъ зо вѣмъ ро-	Deisziszt Salánkon mindentül
бназъ, которого бнше ѡписаннаго залѣ-	elkészített, a feljebb említettet ajánlom,
цаю Гдеколбекъ бедлѣ его хѣдо-	hogy akárhol művészete szerint
жества достойно воспріяти до-	méltóan fogadják
церковнаго оукрашеніа ѡбразовъ	a mi, keleti hitünk képeinek egyházi
нашего восточнаго набоженства	díszítéséhez
Где колбекъ П[реподобнымъ] ѡтцемѣ и Парохі-	akárho! a keleti hit tiszteletreméltó
аномъ восточнаго набоженства.	atyáinak és híveinek
С чѣмъ залѣцаю и рекомѣндѣю	Ezzel meghagyom és ajánlom
Григорій Сидоръ	Grigorij Szidor
Парохъ Шаланецкый	Salánki parókus
mpria	mpria

2 A sláv levelek átíratát és fordítását Mordovin Maxim készítette, amiért őszinte köszönetemet fejezem ki.

3. D. VÜSZANIK JÁNOS UGOCSAI ESPERES AJÁNLOLEVELE SZÉCSÉNYI
JÓZSEF FESTŐNEK

Uo. fol. 25r

Превелебнѣшый Пане Вѣкаръ
Иген tisztelendő Esperes Úr
Бдѣтне Мнѣ зѣло почтѣннѣшый!
Nekem egyedüli igen legtiszteltebb! [!]
Показатель Писанїа Бего Ывѣнѣз Бѣнчень Хѣдожествомъ
A jelen írást felmutató Szécsény József, művészetére
Маргар (!),³ который оу Главной Стголицѣ оуточаникоу
nézve festő, aki Ugocsa tekintetes vármegyének
беси шаланкахъ. Бвомъ маларекы (!)⁴ Хѣдожествомъ
Salánk falujában a festői művészetével
мимо шестяго рокъ оу краснѣ болшю части Ыконо-
az elmúlt hat évben kidíszítette a salánki
стага, церкве шаланецкой. По которомъ своего дѣла
templom Ikonosztázanak nagy részét. Amely
доконченїа хоцетъ и тамо до Главной Стголицѣ Сат-
elvégzése után a tekintetes Szatmár vármegyébe
менне
марской или и прочїа Предѣлы. Предѣлы вѣкарѣй-
egyéb parókiákba is. A Legtisztelendőbb
ства, Превелебнейшой Милости вашой Постоупиши
Kegyelmessége vikariátusába menve.
Бего ради Наколнко емъ достовѣрный оу предтѣлѣ-
Ennek érdekében amennyiben
лованной Превелебнейшой Милости вашой и нако-
a Legtiszteletreméltóbb Kegyelmességének és
лнко ѡписанаго малара из того единнаго Акту поз
amennyiben a megnevezett festőt, az abból az
тѣлѣ
навъ емъ натолнко держю его нигде Залити какоже-
megismerve, bátorodom őt ajánlani, amint
ли хоцетъ приложитица оу майстерствѣ маларском
festői művészetével hozzá szeretne járulni,

3 Valószínűleg helyesen: Маргар

4 Helyesen: маларским

доволный можетъ быти. Кроме того во нравахъ
 мѹжа благонабнаго презвеннаго и постоаннаго по-
 надъ те его быти до благодарствѣ П. Пана вѣкарїа
 залицю и тамѣ до оузнанной стародавней брато-
 любезной ласкы вѣручншеста. Оу оуднымъ желанымъ
 вѣдѣннѣ лица зостаю,
 Превелебнѣшой Милости Вашой,
 Вепокорный вашъ(?) братъ и по-
 слѣшникъ
 Іоанъ Вясзанникъ
 Про Архані Оугоцкнй
 Оу шаланка, дго Іоунина Аџонго
 Сїмзѣс:
 Превелебнейшомѹ Панѹ Але
 хїю Влагъ всечетныхъ соборовъ
 Батмарскихъ и Саболчанскихъ верховъ
 номѹ вѣкарѣю и Тнтѹлованомѹ
 каноникѹ. Одичнѹ мнѣ оѹсердно по
 чтеннѣйшомѹ
 Оѹ
 Надъ Кароли
 Күлзетѣн: No 4.

elégedett lehet. Azon túl természete szerint
 tisztességes, józan és állhatatos férfi. Ezen kívül
 a Tiszteletreméltó Vikárius Úr kegyelmében lenni
 ajánlom és magam is a megismert régi barátságá-
 ban
 és szeretetében megbizonyosodva, egyedül arcának
 látására vágyva, maradok
 A Legtisztelendőbb Kegyelemességének
 Engedelmes atyjafia és
 szolgálója
 Ioan Vjaszjanik
 ugocsai esperes
 Salánkon, 1778. június 4.

Legtisztelendőbb Oláh
 Alexijnek, az összes
 szatmári és szabolcsi gyülekezetek
 főesperesének és címzetes
 kanonokjának, egyben nekem szívem szerint
 legtiszteltebbnek
 Nagykárolyban

4. VÖRÖS ANTAL FESTŐ SZERZŐDÉSE AZ ALÓSZOPORI TEMPLOM KÉPEINEK MEGFESTÉSÉRE

DAZO, fond 151, opisz 6, no. 1335.

fol. 38r

Contractus

Melly egy részről tétetik Alsó Szopri Görög rituson lévő Nemes Ecclesia által, mas részről pedig Nemes Vörös Antal érdemes Psictor Úr által a kiis Templomunknek fel ékesítését belső képpen lévő szükséges munkát pingálást ilyen formán tartozik véghez vinni a Nemes Ecclesia is a meg ígért Summat ezer ... vonás forintokat tartozik az Contractusnak ereje mellett lefizetni, mind a két részről ez szerint tudni illik:

10 Tartozik Nemes Vörös Antal Pictor Úr 4 nagy képeket az az Üdvözített Boldolgságos Szűz Máriát Szent Mihály Archangyalt Szent Miklóst, ugy hogy azon képek lábokkal világosan láttzatassanak, ki pingálni.

20 Az Tizenkét praznikat Tizen két Apostolt a közepin Archierött egész fel és Tizen két Prófétákat annak utána mely elsőbb leszen Királyi ajtó fölött Krisztus Urunknak utolsó vatsoráját tartozik le rajzolni.

30 A közepin Királyi ajtót és két oldalon lévő ajtokat is, annak rendi szerint elkészíteni tartozik.

40 Kilentz gyertyatartókat és a Nagy Presztolra egy szép keresztet mellyet a Papp tsókolni szokta el készíteni tartozik.

50 Az Profeták fölött egy szépp feszületett kinek is egy felől leszen Boldogságos Szűz Mária más oldala felől pedig leszen Szent János Evangl.

60 A Snitzer tartozik a 3 ajtót keresztet emlétet 9 gyertyatartókat zsertvennikat egy szóval minden ötet illető munkát kiczirádálni, és betsületessen tetzésünkre el végezni, és ő kigelmét emlétet N. Vörös Antal Pictor Úr munkájáért tartozik ki elégíteni,

70 Az oltár leszen 4 oszlopon mint az Ungvári és czimborium egészlen ujj fölötte légyen Krisztus Urunk mezételen (fol. 38v) és tsak ugyan jobb oldalán ismét Krisztus képe más oldalán pedig Boldogságos Szűz Mária képe légyen, ezeket tartozik véghez vinni, ugy a Snitzer Munkákat is czirádákra való nézve elvégeztetni.

80 Az zsertvennikon légyen ismét czimborium, mely fölött légyen a kereszt fárul le vött Krisztus Urunk képe elnyujtóztatva, mellett Boldogságos Szűz Mária, Jóseff és Nicodémus.

90 Az külső Nagy Képek ala ismét 4 képeket ugy mint Üdvözítő képe alá Szamaritanét Boldogságos Szűz képe ala Egyiptomba való Szaladást a Szamáron, Mihály Archangyal alá Gédeont ló háton, Szent Miklós képe alá 3 Leányt. Egy szóval oly kötés alatt tétetik ezen Contractus, hogy mindenben hasonló légyen Munka az Unghvári Cathedralis Templomban lévő Munkához.

Utólyára tartozik Pictor Úr Nemes Vörös Antal Úr 6 hét mulva a Snitzerrel együtt által jönni, és addig is tulajdon maga költségén elegendő szároz szádok fát és fenyő Deszkákat meg szerezni, mellyeket az Nemes Ecclesia tartozik el hozatni.

10. A Király ajtó a mint a mint bejletve lészen aztán légyen egy felől légyen Sz. Basilius más felől Aranyszaju Sz. János. Sz. Miklós felől Sz. Gergely és Sz. János damascenus Sz. Mihály Archangyal felől Sz. Athanasius és Sz. Kirilus.

110 Ugy miis ugy mint NS Ecclesia tartozunk az kemény fából lévő és fel állítandó stellázsit az Pictor Urnak kivánsága szerint el készéteni, nem különben 15 napok alatt az fa metczianak meg vételére és a somma részére léendő anticipatiojára Száz v[oná]s 100 forintokat anticipato adni, és mind Pictor Urat, mint Snitzert el hozatni, és itten rendes és csendes quartélyt mind a kettőnek adni tartozunk.

(fol. 39r) 120 Ismét tartozunk, ha az arany feltéld meg fogyatkozik, a Pictor Urnak azoknak meg vételére alkalmatosságot jót adni, hogy vagy Debretzenben, vagy máshová mehessen.

Mely dolognak állandóbb vóltára való nézve adatik mind a két részről ezen Contractualis Levél tulajdon neveknek alá írásával megerősítve.

Sig. Alsó Szopor 1ae 8bris 1804.

Vörös Antal Pictor

mpra

Grigorius Boythor mp

Par. loci A[lsószporiensis]. V[ice]A[archi]DIaconus

Bik-allyensis (pecsét)

Peress Urszu feő Curator

Papp János 2ik Curator

Monár Tógyer detto

Zajka Diar (?) detto

Davis János detto

Peress Péter detto

Suis András detto

Mónár János feo bíró Szathmár párti

Zaher Miklós detto detto K[ülső] Szolnok detto

Szarka Péter

Argyellán Gábor

Szátyók János

Peres János és a többi (falu pecsétje)

Coram me

Ladislao Boreszky mpra

Ca[mer]ali Spano (pecsét)

(fól. 39v)

Hogy ezen Contractusra anticipaltam tiz németh forintokat praesentibus re-
cognoscalom die et anno ut supra

Id est Rf 10.

Vörös Antal Pictor

FÜGGELÉK II.

I. MANKOVITS MIHÁLY LEVELE PÓCSI ELEK PÜSPÖKHÖZ, 1825.

DAZO fond 151, opisz 8, no. 299.
fol. 45.

Illustrissime ac Reverendissime Domine
Praesul, Domine Patrone mihi Gratosissime!

Vacante existente Canthorali Stallo Viennae ad S. Barbaram recte tunc dum ego 2 Anni Phi[losophi]am Cassoviae terminassem ac veniendo pro concursu piaae memoriae Excellentissimus Praesul, antecessor Illu[st]ritatis Vestrae, non ad N[ume]rum Cleri, me suscepit, sed pro Canthore ad dictam Viennam, tali sub spedispositus: ut ego in Universitate Viennensi condiscendo fundamentaliter liberam artem picturae, aliquando utile Patriae, et Dioecesanos mentirum, cujus maximam egentiam experibatur; evadere possem; neque frustratus est spe sua Excellentissimus Praesul, nam ut primum me illocavi imediate circa cordiscendiam hanc artem omnem conatum adhibui, taliterque per decursum 80 annorum in discendo extracto studio vediri ante 12im Annos ad Gremium Dioeceseos, ubi, qualia nam opera hinc inde posuerim non ego, sed eadem manus facta mea testentur, et quia in his contentum suum se invenire testando venerandum publicum nostrum et superioritati, per publicationem mei in tota Dioecesi pro Pictore Dioecetano palam demonstravit; ego vero ut conceptae de me spei respondere valerem ad omnia / abstrusissima et aditu difficillima loca Marmatiae et Beregiae me resolvendo, Venerabilis superioritatis dispositioni satisfacere conatus sum. Nunc vero ubi terminatis in difficilioribus locis laboribus, in vicinia me quietiorem laborem prosperasse cogitavi. Domini nonnulli Parochi spretis Dioecetanis per speudo quemdam potare potius, qua marti suae gnarum Pictorem, et potius profanotorem SS. Iconum, E[ccle]sias suas absque indultu superiorum et censura pictoris cum maxima injuria mei pingere ad miserunt, primus ex arce his Dominus Parochus Arkensis, hunc modo recenter sequi intentionatur proxime Administrator Daroczensis. –

Quaeis ita dolente enarratis confugio ad praepotens Patrocinium Illu[st]ritatis Vestare, dignetur ea tenus gratiosos dimittere ordines ut Adminstrator Daróczensis ab hac sua intentione supersedeat; Volosinovszky vero si pingere Ecclesias vult hujus Dioecesis primo ab Illu[st]ritate vestra Praesulea aprobatu

indultum habeat. – Qui in reliquo Paterno Praesuleis commendatus Gratiis et Patrociniis cum profundissimo venerationis cultu ad cineres usque emorior:

Unghvarini Die 10. May 1825.

Illustritatis Vestrae

Clientum Intimus

Michael Mankovits mp.

Pictor

2. A. MANKOVITS LEVELE PÓCSI PÜSPÖKHÖZ A HARDICSAI FESTÉSSEL
KAPCSOLATBAN

DAZO fond 151, opisz 8, no. 385.

fol. 54.

Illustrissime, ac Reverendissime Domine Praesul,

Domine Patrone mihi Gratosissime!

Relatum mihi est fide digne, quod quidam Száloky, Ujhelyiensis incola, et professione Pictor, in partibus Újheliensibus passim assumat pingendas Ecclesias non modo exorbitante praetio exsugendo et oprimendo Communitates, verum ad hoc etiam laborem ponat adeo in famem, ut sacra loca omnino dedeceat. Signanter vero in Possessione Hardicsa non nullas in Iconostasi pinxit imagines in solo pinaceo ligno et rimis hiante, adeo turpiter, ut labor ejus prosus nullum praetium mereatur. Non secus in Possessione Samud appraeciavit pingendum Iconostasion in florenis 1600. et ubi Vicariales imagines absolvisset, Opus ineptum e monstrosum ipsa etiam Communitates rejecit, et condemnavit.

Quod dum Illustrissime Dominationis Vestrae Praesuleae mihi significatum fine inhibitionis ejus ab ulteriori labore et defaruditione populi humillime defferum, Paterne Praesuleis Gratiis demisse comendatus cum osculo S. Dextrae emorior Unghvarini 14ta 7bris 1826.

Illustrissimae, ac Reverendissimae Dominationis Vestrae Praesuleae

Clientum Infinus

Michael Mankovits mp

Pictor

Külzeten címzés:

Ad

Illustrissimum ac Reverendissimum Dominum

Alexium Pótsy

Dei et Apostolicae sedis Gratia

Epsicopum Munkatsiensium
nec non S.S. Petri et Pauli Apostolorum de Tapoltza
Abbatem perpetuum Dominum
et Patronum Gratosissimum.

2. B. A KERÜLETI ESPERES LEVELE A SÁMOGYI FESTÉSEL KAPCSOLATBAN
Uo. fol. 92.

Illustrissime ac ac Reverendissime Domine Praesul,
Domine et Praelate Gratosissime Colendissime!

Intuitu Iconostasio Ecclesiae Samogiensis, hanc meam humillimam
Relationam Illustritatis Vestrae praesto.

Parochus Samogiensis Dominus Michael Prescsak cum Curatoribus ejusdem
Ecclesiae pro depingendo tam Iconostasio, quam tria in sanctuario posita, imo
et sanctuarii forniture absque meo scitu conduxerunt Pictorem Ujheliensem de
cognomio Szaloky Rfl. 1800. Quod posteaquam mihi intuisset ego ad Samogque
excuri, et muvem (?) 4 vicariales Imagines jam depictas esse. Cumque tam
Parocho quam Curatoribus dixissem esse per Illustritatem Vestram Constitutum
Dioecesanum pictorem Michaellem Mankovics, tunc prouti Parochus ita
et Curatores reposuerunt mihi: Nos et Mankovicsianum et Szalokinianum
laborem espeximus sed labor Szalokianus, praesertum is quem posunt in Ecclesia
Istancensi multo praestantior et pulchrior est quam Mankovicsianus, quia jam
rumpitur: quo modo ego non potui stinigere Parochianos somo partes ut rejecto
pictore Szaloky ossumant Mankovicsium. Hoc tamen (fol. 92v) feci, quod ex
accordatis Rflnos 1800 de traxiim flnos 300 adeoque pro toto praeexposito
labore appromisi sunt eidem florenum 1500 quod laborem majori ex parte jam
perfecit perconsequens finum est: laborem illius per Communitatem rejectum
esse. Hinc Dominus Mankovics non causet nobis molestias: non miser ille est
Artifex qui pro labore non queritur, sed solus per vim se ad laborem intrudit,
praeterea non tantum ille sed alter etiam videre debet.

Ceterum dum haec Illustritati Vestrae genuine referem homagiali in cultu
perenno.

Illustritatis Vestrae obedientissimus filius
Demetrius Damianovics mp
ViceArchidiaconus Nagymihályiensis
Topolyan 2a 9bris 1826.

Püspöki válasz pizskozata rávezetve:
ps. 13a Decembris 1826. No 831.

Id ipsum referunt fedeles Hardicsenses, quorum scilicet labor et colores ejus durabilis non sint.

3. MANKOVITS MIHÁLY LEVELE POPOVICS BAZIL PÜSPÖKHÖZ,
VÉLEMÉNY NÉHÁNY FESTMÉNYRŐL

DAZO fond 151, opisz 8, no. 1742.
fol. 52.

Illustrissime Domine Praesul,
Domine mihi Gratosissime!

Dignabatur Illustritas Vestra quatuor frustra Imaginum, iis cum ordinibus mihi gratiose transponere, ut super iisdem opinionem meam deprodam.

Gratosi hujus mandati in obsequium, praemissa juxta leges artis revisione, Illustritati Vestrae humillime referre sustineo: durabilitatem earundem, cum color fundamentalis (Grundirung) nisi ante illinitionem videatur jam telae appositus, diiux dicori nequeat, determinari haud posse. Quantum vero externam formam, proportionem etc. attinet, in illis nulla subtilitas, sed nec quidem ars delineatoria, cum inter membra nulla plane proporti sit, detegi potest.

Quaeis humillime relatis, altis gratiis devotus profundissima cum veneratione perenno.

Unghvarini die 1a Julii 1838o.

Illustritatis Vestrae
humillimus et infimus servus Michael Mankovits mp
Pictor Dioeces.

Külzet:
(egyházmegyei iktatószám:) 1023. 838.
címzés:
Illustrissimo, Reverendissimo Domino
Basilio Popovics
Divina Providentia Episcopo Munkácsiensi,
SS. AA. Petri et Pauli de Tapoltza Abbati
/Tit/ Domino Gratosissimo
Unghvarini.

Más kéz:

Protohegumeno rescribendum: quod, cum ejus Religiosi humanas imagines proportionate pingere adhuc non sciant; vexillorum pictura iisdem interdicitur.

4. A. DUBRINICSI PARÓKUS JELENTÉSE A KISPÁSZTÉLYI TEMPLOM
ÉPÍTÉSÉRŐL, ANNAK KÖLTSÉGEIRŐL, S ENGEDÉLYT KÉR AZ ALAPKŐ
LETÉTELÉHEZ ÉS MEGÁLDÁSÁHOZ

DAZO fond 151, opisz 8, no. 2040.
fol. 31.

Illustrissime ac Reverendissime Domine Praesul
Domine ac Pater mihi Gratosissime!

In obsequium Gratosi Illustritatis Vestrae de dato 29ae Aprilis anno currente Numerum 717. emanati mandati planum Ecclesiae Kis-Pasztylensis isthic ./ exhibens humillime refero, quod objecti hujus sumptuum projectum: procuratis jam, ac prae manibus habitis omnibus pro Ecclesia tali necessariis materialibus, uti lapidibus, calce, tegulis, lignis, scandulis, omnibus item Ecclesiae internis apparamentis, imprimis Iconostasi nova 18250 per D. Michaelē Mankovits picta, minime inveterata, pro nunc in Ecclesia Dubritsensī recondita: parvo plus efficit, quam accordatum pro Muraris 30000, pro Architecto 180, seu in summa 480 Rfnorum W. pretium – ad quos sumptus in Cassa Ecclesiae et debitis activis reperiuntur 220 Rfni W. insuper exigua Communitas haec facta dispartione sumptuu, per 10 fl. w. a singula lectica, seu universim a 36 lecticis 360 Rfnos w. conferet, unde vires Cassae Ecclesiae, et vires exiguae Communitatis manifestae sunt in tantum, ut in casu non habitorum interiorum Ecclesiae Apparamentorum, juxta exhibitum planum Ecclesiam nec per decem annos consummare possent, duabus attamen orgiis priori longiorem neququam pro viribus suis, et moderna exigua impopulatione, ast reflexe ad posteritatem aedificare cupiunt, – quibus ex allatis miserae et exiguae hujus Communitatis circumstantiis Illustritatem Vestram pro eadem Communitate de genu supplex exorare, ex eo etiam haud parum ponderosos motivo: proximo, quod amoena et pretiosa prioris Ecclesiae Iconostasis ad Ecclesiam planos hoc ampliorem adhuc minus apicalibus evadet, quatenus ardenti desiderio hujus Communitatis deferri, praesens planum ratihabere aprobare, ponendique, et benedicendi lapidis fundamentalis Facultatem Gratosae ac Paternae tribuere haud dedignaretur.

Quam Gratiā Paternā, dum demississime iterum iterumque exorarem, Paternis Gratiis devotus cum osculo S. Dexterā emorior.

Dubrinits die 1a Maji 1839.

Illustritatis Vestrae Praesulae obientissimus filius

Josephus Szikora mp
Districtus NBereznensis
Notarius

fol. 32r. külzet:

címzés:

Nro 26 A. Notario Districtus NBereznensis

Illustrissimo ac Reverendissimo Domino

Basilio Popovics

Dioecesis Munkacsiensis miseratione Divina Episcopo Abbati S. S.
Apostolorum Petri et Pauli de Tapoltza, Domino ac Patri mihi Gratosissime.

E mellé írva szerepel a püspök válaszának piszkozata is:

745: 839.

ps. 2a May

Prostat ab aedificatione simpliciter abstinere, quam aliquid quid per quo aedificare, taliterque pretiosos sumptus maniter perfundare posteritate vero molestias causare. Hac itaque ab causa advoluta Planum, seu imperita manu appositum, ex toto rejici, referentique notario districtuali commenti:

1o Ut longitudo Ecclesiae, in comformitate emanatorum sub Nro 717. a. c. ordinum, ad minus 10 orgias, latitudo vero 4 orgias, et altitudo peroque 4 orgias efficiat.

2o Ut omnes fenestrae in Turri supra tectum Ecclesiae emineant, adeique nulla caeca fenestrae sive in turri, sive in Ecclesia struatur.

3o Signanter fenestrae Ecclesiae ad notabilem a terra altitudinem struantur, ut taliter Ecclesia contra nocturnos furum illapsus segura reddatur.

4o Totum corpus Ecclesiae et Turris cum bona qualitatis calce aedificetur, et muri, ubi opus foret, ferramentis bene firmentur.

5o Novum, illudque ad tegulas artis omnimode exactum Planum ita conficiatur, ut in eodem Ecclesiae longitudo, latitudo, et altitudo, prout et crassities murorum aumate cerni, ac dignosci possit. Cujusmodi Planum uti horsum exhibitum, et isthic ratihabutum fuerit, eotim aedificationi manus admoveri poterit, secus autem aedificationem inchoare vetitum esto.

4. B. – A KISPÁSZTÉLYI TEMPLOM TERVRAJZA: ALAPRAJZ ÉS DÉLI
HOMLOKZATI RAJZ, AMELYRE MAGYARUL ÍRTÁK RÁ A LEENDŐ
ÉPÜLET MÉRETEIT

Címe: Kis Pasztél Templomja

Uo. fol. 33r

fol. 33v – tintával:

Plan Kis Pasztelly

Ad 18num 745: 839.

Más kézzel, ceruzával:

Anno 1839 die 9a Aprilis convenimus pro aedificatione Ecclesiae Kis Berez.¹
ad formam plani praesentis erga sequentem conventionem utpote:

In parata ... fl. 300 walt. duo cub. siliginis, unus coretum casaei, a sig. colono
per 1 galinam, et pro singul. septimana media cremat:

Coram nobis:

N. Danilovits

V. A. Diac.

Josepho Szikora mp.

Parocho Dubrinitensis

Kotlár Simon X

Kömöves Pallér

Matzo György +

ifjabb Pallér

Szenko Petro + Legény

5. PÜSPÖKI LEVÉL PISZKOZATAI A VERBÁSZI TEMPLOM FESTÉSÉVEL
KAPCSOLATBAN

DAZO fond 151, opisz 8, no. 2344.

fol. 60.

4016. Dilecte fili. ARVADiacone!

Communitatis Verbljassiensis cum Sculptore Stephano Kovács, et Pictore
Josepho Dobrovolszky ratione sculpendae, et pingendae Arae ejatis Ecclesiae
initum et praesentibus ./.. remissum contractum hic et nunc quidem ratifico,
et in ejus sensu solvendo e Cassa Ecclesiae Verbljassiensis praefatos 80 flnos
conmovi assigno, – ceterim cum Pictor Dioecesanus, qui similes labores perficere

deberet, Michael quippe Mankovits actu sine labore haereat, Diligentiae Vestrae serie praesentium committo, ut Districtus sui curatas eo inviare satagu (?), quo hi ratione quarum vis in Ecclesiis instiruendarum picturarum, semper, et ante omnia semet apud praefatum Pictorem Dioecesanum insiment, et non nisi illum in casum si is talimodi laborem alicubi assumere nolle, vel non posset ad tractatum cum alio perito Pictore semet immittant, secus enim ineundi ipsorum contractus isthic rescinduntur.

Cet. 7ma Decembris 840.

Perezhensi VADiacono:

Seregelly Josepho

4016. Dilecti Filii, Adm. Rde VADiacone, et Rdi Paroche!

Observare isthic licuit, quod nonnullarum Ecclesiarum curari, evenibiles in Ecclesiis sinis sculpturae, et Picturae labores, quia praevis abhinc indultum expeterent, quibusvis abus artificinus deferre soleant; ex eo cum Dioecesis haec proprio Pictore Dioecetano, Michael quippe Mankovics, isthic ad Cathedram Episcopalem habitante gaudeat; Diligentiae Vestrae serie praesentium, (fol. 60v) eo inviandas habeo, ut ratione quamvis in Ecclesiis instituendarum Picturarum semper, et ante omnia semet apud praefatum Pictorem Dioecetanum insinuent, et non nisi illum in casum, si is talimodi laborem alieni assumere nolle, vel non posset, ad tractatum cum alio perito Pictore semet immittant; secus enim ineundi intuitu similium laborem contractus isthic rescinduntur.

Vetr. 7ma Decembris 840.

Circulares per universam Dioecesim, dempto Districtu Perezhensi.

Uo. fol. 61.

28a Novembris 840 – 3893.

Vereczkensi VADiacono

D. F. et RVAD!

Verbljassiensis Parochiae Administrationis erga recessionem isthic ./ advolutum Recorsum Diligentiae Vestrae cum eo hisce communionem si necessitas praesuscepiendarum illarum, quae in Recursu hoc memoraneor Ecclesiae Verbljassiensis reparationum reipsa subversatur, si item compararorum Lignarum pretium, spectatis ejaticum Partium adjunctis, exaggeratum haud esset; recurrentem Administratorem ad illud ipsum pretium e cassae praedictae Ecclesiae erogandum, nomine meo facultet, et eatenus subin hirsutum referat.

Ceter.

6. A. MANKOVITS LEVELE AZ ÖKÖRMEZŐIEK TARTOZÁSÁRÓL

DAZO fond 151, opisz 8, no. 2344.
fol. 62.

Illustrissime ac Reverendissime Domine Episcopo
Domine et Pater Gratosissime!

Anno ad huc 1823tio picturae Ecclesiae Ökörmezőensis inito prius in 1600tis
fnis w. cum ejusdem Ecclesiae Communitatis Primoribus pacto manus admovi,
qua feliciter terminata 1420 fnos percepi ab ejaibus Curatoribus Ecclesiae et
solum 180ta fnorum w. debitum illis depurandum meum constituti depurarunt,
ast residuum nonobstante illa liberalitate qua 200tos fnos iisdem condonavi et
erebris munciis, nullatenus ab illis percipere valeo: hinc Illustritatem Vestram
Praesuleam humillimus precibus exoro qua tenus id quo tandem aliquando pro
merita mercede potior, Gratosie efficere non dedignaretur.

Ceterum altis Gratiis Commendatus eum osculo Paternae Dextrae emorior.
Unghvarini die 25ta 10bris 1840mo

Illustritatis Vestrae
clientum infinus
Michael Mankovits mp
Pictor

Külzetén címzés:
Ad Illustrissimum ac Reverendissimum Dominum
Basilium Popovits.
Miseratione Divina Episcopum Munkatsiensem
Patrem ac Patronum Gratosissimum
humillimus recursus

Püspöki válasz pizskozata:

4199. 840.

Ps. 25a Decembris

Erga recursum hunc Communitatem Eökörmezoensem reflecti, ut
praetensus 180 fnos w. vel ex eo etiam aupes depurare festinet, quod secus tam
onore solvendi ab eadem summa fintemsurii gravanda, quam et in erigendum
contra se coram respective civili foro procesum notabiles sumptus impensura sit.

6. B. AZ ÖKÖRMEZŐI PARÓKUS LEVELE AZ ESPERESHEZ MANKOVITS
KÖVETELÉSÉRŐL

DAZO fond 151, opisz 9, no. 900.
fol. 18.

Admodum Reverende Domine VADiacone
Domine peculiaritate mihi Colendissime!

In sequelam officiosae Admodum Reverendae Dominationis Vestrae de dato 6ae Aprilis anno currente Nro 81. provocationis initum praetensionis per Dominum Michaelem Mankovics Dioecesanum Pictorem contra fideles Eökörmezőenses ad Sedem Dioecesanam promotae, praevenrataeque Dominationis Vestrae medio Gratosorum suae Illustritatis Praesuleae de dato 26ae Decembris anno posteriore Nro 4199. Ordinum executionis ergo comissae, humilime referendum habeo: quod fideles Eökörmezőenses omnino recognoscent sat quidem Praefato Domino Pictori e conventa 1600 flrum nr. sumpta 180 fl. adhuc debitos mansisse, verum tardius ex his iterum 110 fl. depurasse, per consequens secundum calculum nonnisi 70 fl. prestantes ita tamen esse, si idem Dominus Pictor in sensu originalis Contractus transpono ./..² prius syndonem Christi iisdem pinxerit, et Bemmatis partem posteriorem colore cobules incoloraverit: primum horum anno hoc ego per Eundem Pictorem curavi scilicet Плашаницам, pro qua iterum e restantia 70 flrum solvimus 50 flnos. manent itaque 20 fl. w. ad huc e convento pacto 1600 fl. praefato Domino Pictori solvendi, quos nihilominus tunc primo jus praetendendi habiturus, si secundum initum contractum Iconostasii partem interiorem quoque incoloraverit.

Quod dum pro congrua noticia ac directione hisce perscriberem sinceris Affectibus commendatus in peculiari cultu constanter persevero Eökörmezőini 12a Aprilis 1841.

Praeveneratae Dominationis Vestrae
humillimus servus
Joannes Hrabár mp
Parochus Eökörmezőensis

külzet:

Admodum Reverendo Domino Basilio Lyachovics Parocho Szinyeverensi et ViceArchiDiacono Maramarossiensi Incltyti Comitatus Maramaros Tab. Judex. et S. Sedis Consistorialis Munkats. Assessori t. t.

Domino peculiariter mihi Colendissimo.
Instrictae officis Szinyeverini

7. A. POPOVICS ANDRÁS TARACKÖZI ESPERES VÉLEMÉNYT KÉR EGY GALÍCIAI FESTŐ MUNKÁJÁRÓL. LEVELÉHEZ EGY SZENT MIHÁLYT ÁBRÁZOLÓ VÁZLATOT MELLÉKEL (UO. FOL. 20. EBBEN A KÖTETBEN IS KÖZÖLVE).

DAZO fond 151, opisz 9, no. 219.
fol. 21.

Illustrissime, ac Reverendissime Domine Episcopo,
Domine Praesul, ac Pater Benignissime!

Occasione praesuscepte nuper per me officiosae, in certo distincto negotio ad Teresel-Pataka excursionis ibi ex insperato reperiendo Gallicianum illum Juvenem cujus in mea ad Illustritatem Vestram sub Nro 129mo a. c. facta humillima memineram repraesentatione, illi pro eo ac mihi de dato 4tae m. p. Nro 2537 gratiose commisu exstiterat, cerussa saltem delineandam paradigmatis instar deservituram proposui iconem ibidem encoeniale; quam qualiter adumbraverit? ex isthic ./ accluso specimine metiri licet.

Meo quidem videre longe abest, ut ille vel nomen ad huc mereatur pictoris, ceterum homines miseri, velut indocta aesthetico gustu destituta plebecula, levitate pretii allecti vehementer ei adhaerent, qui praeter, et citra factam jam sibi prius eatenus declarationem curarunt per eum unam e regiis iconibus, Bematea nempe Mariae Virginis imaginem, ut moris est, ex integro una cum columnis, et ciradis ipsius pegmatis eam determinantibus pingi; sed et in hac per artem vel a limine salutantem deprehendentur manifesti delineationis errores, neque aliud plenarie jam pro ejus posse levigata ista icon critico ob oculos sistet spectatori praeter prodigalem prorsus inaurationis applicationem.

Ac proinde cum quaestionatus illitor magis quam pictor coram Dioecesano etiam Pictore probam vix sustenturus provideatur, optandum saltem foret (fol. 21v), ut in debitam considerationem sumpta miserae ejatis plebis summa egestare, de projectato tantum trecentorum mc. florenorum eminenti operis a se perficiendi pretio aliquantum remittat, ne abstecriti secus bona exumatur intentione fideles.

Penes cujuscendi demissam relationem ac opinionem meam Altis Praesuleis Gratiis jugiter devotus in osculo manuum sum. Kökényesini die 28a Septembris. 1841.

Illustritatis Vestrae Praesuleae

humillimus, obsequentissimus in Christo filius:

Andreas Popovics mp

VADiaconus Tarackköziensis

külzet: címzés Popovics Bazil püspöknek, és tartalmi összefoglaló:

Advolutum Delineationis Paradigma cum Pictore Dioecesano pro exponenda desuper, ac ex peritia ejus Auctoris Opinione communicari.

7. B. MANKOVITS MIHÁLY SZAKVÉLEMÉNYE EGY GALÍCIAI FESTŐ SZENT MIHÁLY KÉPÉRŐL, AKI A TERESÉLPATAKI TEMPLOMBAN SZERETNE DOLGOZNI. (A RAJZOT LÁSD EBBEN A KÖTETEBEN 145. O.)

DAZO fond 151, opisz 9, no. 228.
fol. 41.

Opinio ad Numerum 3368:841

Cum cuilibet vel tantiscum artis perito constet, quod effigies S. Michaelis Archangeli, per praetensum Pictorem delineata tantam artis ruditatem exhibeat, ut ipsi initiates pueri eam criticare valeant; et eo, ne decor Domus Dei virteseat, ego nullatenus opinari possum, ut eidem, – ut se dicit, – Pictori, etiamsi gratis laborem ponere vellet, pictura Ecclesiae Teresel-Patakiensis aut alterius cujuscumque demum deferatur; cum interim Ecclesia misera sit, ego fere nihil lucri praetendo, sed ipsa materialia mihi exsolvi desidero, quae 280 flnos conventionales constienta sunt, infra quam summam laborem hunc assumere nequeo, idque tantum ita, si mihi libera vectio, et revectio, vicenalit item per semper laboris praestita fuerint.

Signatum Unghvár die 21 Octobris 841.

Michael Mankovits mp

Pictor Dioecesanus

Külzetén püspöki reakció pizskozata:

3548. 841.

ps. 21a Octobr.

Judicio, et auctoritate ordinatus hujus plene probatam hanc Opinionem in Copia ViceArchiDiacono Tarackköziensi ea cum commissione transponi: ut picturam Iconostasis Ecclesiae Filialis Tereselpatakiensis per quaestionatum Galicianum Pictorem, aut rectius rudem coloratorem pingi scstrictissime inhibeat, ejatesque fideles aut ad utendum opera Pictoris Dioecesani, aut vero expectandum illud tempus, ubi pluribus pecuniis provisi fuerint, artisque suae peritum pictorem conducere potuerint, inviet.

nexus:

2503: 841

2535: 841

3368: 841

23/10

7. B. A KERÜLETI ESPERESNEK KÜLDÖTT PÜSPÖKI VÁLASZ PISZKOZATA

Uo. fol 42.

23a Octobris 841 – 3548.

Tarackköziens VAD.

DFARVAD!

Ad submissum horsum per Diligentiam Vestram sub numero 154. anno currente Delineationis Paradigma, praestitam per Pictorem Dioecesanum opinionem iudicio, et auctoritate quoque mea plene probatam, eidem Diligentiae Vestrae in isthic ./ advolta copia ea cum commissione hisce transpono: ut picturam Iconostasis Ecclesiae Filialis Tereselpatakiensis per quaestionatum Galicianum Pictorem aut rectius rudem coloratorem pingi serinissime inhibeat, ejaterque Fideles, aut ad utendum opera Pictoris Dioecesani, aut vero expectandum illud tempus, ubi pluribus pecuniis provisi fuerint, artisque suae peritum Pictorem conducere potuerint, inviex.

Ceter...

Expeditum

7. C. POPOVICS ANDRÁS TARACKÖZI ESPERES LEVELE A PÜSPÖKHÖZ

DAZO fond 151, opisz 9, no. 564.

fol. 53.

86.

Illustrissime, ac Reverendissime Domine Episcopo,

Domine Praesul, ac Pater in Christo Benignissime!

Rudi illo, et artis pictoriae prorsus ignaro coloratore cujus in humillima mea de dato 28ae Septembris anno posteriore et Nro 1540 Illustritati Vestrae substata memineram relatione, post dehorationem tunc ad huc a me ibidem praesente factam, e Teresel-Pataka ad Galliciam velut locum originis suae sponte abscedente; ego fidelem ejatem populum virtute gratiosorum Praesuleorum Ordinum non solum super indispensabili pingendae iconostaseos Ecclesiae suae obligatione penes circumscriptivam incumbentis haud metuendi oneris adumbrationem mox litteratoria cohortatus sum; sed prosuperpendio occasione praesusceptae ibidem visitae officiosae renitentes, et a praetio suscipiendi laboris per Dioecesanum Pictorem finaliter condescensive etiam remisso, ultro abboventes raliter energice exstimulare quidem omni virium contentione adinsus factam. Interim porro quoque onus importabile, quod ex advectione

intertentione, ex revectione ordinarii Dioecesanii tanto terrarum tractu dissiti Pictoris eos mansurum foret, aegreferentes, sese converterunt proprio motu ad Pictorem Szigethini degentem Philippum quippe Schaizner, qui ipsemet aetatis provecioris duos habendo filios eandem artem profitentes, medio unius filiorum laborem desiderantae picturae iconostasis Tereseliensis in facie loci inspici curans, attactum Communitatem affidato super eo: quod opus totum ducentis sexaginta, plebe sole 240 ultronee jam ei offerente, – florenis conventionalibus ad plenum ipsius etiam superioritatis contentum prefecturus sit; vecturam autem, et intertentionem nullam prorsus abeis praetendat, sed haec omnia nunc saltem memoratae pactationali summae commasata censeantur. Quod si ita est, omnino eordens affulget miserae communitati lucrum!

Siquidem autem apud me etiam praementionatus mihi alias etiam ab antiquo totus bonus abtata consequendi illius operis emet, ut e hicce /. advoluto³ genuino (fol. 63v) ipsius manuscripto observare dignabitur Illustritatis Vestra, insimet; liceat mihi etiam apud Illustritatem Vestram Praesuleam pro illo, tamquam in arte ut sculptoria, ac pictorea haud peregrino, qui cognitionem suae sphaerae hic in Marmatia non pauca jam posuit specimina, (ipse ego etiam ante septemium medio ejusdem curavit effigies Crucifixi territorialium crucem in lamina sat comptas, et recentissime sindonem Плашаница pulchram) cohaerenter desiderio fidelium Teresel Patakiensum, casum in illum, dum copialiter praeveneratis Praesuleis aetenu ordinibus adnexa, de dato 20ae 8bris a. p. deprompta Domini Michaelis Mánkovits declaratio obtutu profundorum per attactam plebaculam jam finalis, et inalterabiliter esset; memet demisse interponere.

Ceterum Paterno-Praesuleis Gratiis devotus, in osculo S. Dextrae emorior. Kőkényesini die 27a Aprilis, 1842.

Illustritatis Vestrae
obsequentissimus in Chritso filius:
Andreas Popovics mp
VADiaconis Tarackköziensis

külzet:
címzés:

86. A VADiacono Dsistrictus Tarackközensis Kőkényesino,
Illustrissimo, ac Reverendissimo Domino:
Basilio Popovics
Divina favente Clementia vastissimae Dioecesis Munkatsiensis Ordinario,
Abbati Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli de Tapolcza, Artium liberalium,
ac Philosophiae Doctori t.t.

3 Lásd: Függelék II.7.d.

t. Domino, Domino Antistiti, Praelatoque Benignissimo.
Instricte offosis Unghvarini

Püspöki válasz pizskozata:

1491. 842.

Ps. 8a may

Posteaquam ex hac Relatione imotesceret, Pictorem Szigethiensem Philippum Schaitzner artis suae satis peritum esse, de reliquo autem picturam Iconostasis Ecclesiae Tereselpatakiensis notabiliter leviori pretio, quam Pictor Dioecesanus, peragere velle; eapropter ut eidem labor ille sub peculiari referentis VSDni vigilantia concedi possit, hisce indulgeri.

7. D. SCHAITZNER FÜLÖP MÁRAMAROSSZIGETI FESTŐ LEVELE
A TARACKÖZI ESPERESHEZ

Uo. fol. 51.

Admodum reverende Domine Vice Archi Diacone ac Paroche!
Domine ac Patrone gratiosissime Colendissime!

Ultero quem quadriginta ac duobus abhinc annis elapsis commemorandum est transactum Tempus, e quo diversis Laboribus Sculptoriis Pictoriisque Templa Cultus Divini tam Graeci tum Latini Ritus multiforme exornata existunt hujus in memoriam Jood, Raho, Leordina, Nagy Bány, Tiszaújlak, Huszht (!) Szigeth et plura alia Divini Cultus Domicilia tam Graeci quam Latini Ritus etiam per Regio Camerales Sumptus Labore artis Scientiae meae multa noviter partim, partim renovata existentia totefatas aptitudinis artis remonstrerunt. Siquidem prouti hucdum, ita etiam deinceps sub Patrocino Superioritatis Gratosae etiam deinceps liceret inveteretis ac consuetis talibus etiam deinceps utendi benigno gratiose date foret; veteranis igitur ejusmodi formationibus, ubi si licidum foret, recommendaret se humillime hic his optatibus non solum promptitudine clara hucusque actorum; verum etiam niso ultro quoque per agenda deinceps me recommendandi gratiose patrocineri voluntatis gratiose stimulatio; ac mei subjecti excerpta monopolisatio in tanto campo non sufficiens exstentio – Quam obrem, uti fructusque sic denuo gratiose Protectionibus suffultum me hoc humillimo nisu me commendare meis laboribus probis plurimis hucusque exhibis in gratiose Ancila positum optarem perdemiste recommendatus fieri.

Admodum Reverendi Domini V. Archidiaconi ac Parochi!

humillimus Servus

Philippus Schaitzner mp

Szigethiensis Pictor ac Sculptor

Szigeth 15 Aprilis 842.

külzet:

püspöki ikatós számok: Nrum 86. Ad Nrum 1491 – 842.

címzés:

Ad Admodum Reverendum Dominum Dominum Andream Popovits
Districtus Ecclesiastici Taraczköziensis Vice Archidiaconum gratiosissimum,
meritissimum.

humillimum Promemoria

Respectu Iconostas Terepliensis Ecclesiolae introfertur Instantis veterani
Pictoris ac Sculptoris ad pingendam Eandem accersiti, per Communitatem
ejusdem loci, pro humillime Informatione apud condeuntem superioritatem.

7. E. AZ ESPERESNEK ÍRT PÜSPÖKI VÁLASZ PISZKOZATA

Uo. fol. 52.

Nro 1491. D. F. A. R. VADiacone et Assessor!

Posteaquam ex praestita isthuc per Diligentiam Vestram sub Nro 86. a.
c. Relatione innotesceret, Pictorem Szigethiensem Philippum Schaitzner
artis suae satis peritum esse, de reliquo autem picturam Iconostasis Ecclesiae
Tereseipatakiensis notabiliter laviori pretio, quam Pictor Dioecesanus, peragere
velle; eapropter Diligentiam Vestram, ad laborem hunc praenominato Pictori
penes peculiarem ex sua parte vigilantiam concredendum, hisce authoriso.
ceterum Unghvar 9a May 842.

Expeditum

Taraczköziensis Districtus VADno.

8. A. A DOLHAI ALESPERES LEVELE A KUSNICAI TEMPLOM
IKONOSZTÁZÁVAL KAPCSOLATBAN A HELYNÖKHÖZ

DAZO fond 151, opisz 9, no. 899.

fol. 7.

Reverendissime Domine Generalis Vicarie Episcopalis,
Domine Gratosissime, Colendissime!

Communitatis Kusniczensis, Ecclesiae suae novum Iconostasion pingi, et
exornari curare desiderando, provocavit me, ut de idoneo Pictore essem sollicitus:
id circo Mense Majo a. c. Unghvarini existens, Pictorem Dioecesanum, D.

Michäelem Mánkovics perquisivi, sed hic pro tunc in Berezna Ecclesiam pinxisse dicebatur, ideoque cum eodem eatemus nihil conferre potui; – interim certus Pictor, origine Gallicianus, nomine Cornelius Románószky, his diebus, quoad opus ishoc Ecclesiae insinuavit semet, apud praeattactam Communitatem Kusniczensem, et productis quibusdam bonis suis Attestatis, cum eadem etiam, quoad debite pingendam, et exornandam Ecclesiam, convenire coepit, ac tandem pro ratihabitone, et solennisatione Contractus ad me venit; verum stante statuto Dioecetano Anni 1840: Nro 4016: emanato, ego tractatui huic, sine praevio indultu, annum praebere non potui, esto Communitas urserit.

Quare, cum supranominatus Pictor Cornelius Románószky, mihi dedaraverit, quod professae pictoraceae Artis suae, intelligentiam, et perfectionem, productis non solum authenticis suis Attestatis, sed ex manibus suis picta certa Imagine, actu Unghvarini existente, Officio Dioecetano jam commenstraverit, – Reverendissimam Dominationem Vestram, humillime exorandam habeo; quatenus me certum reddere dignaretur: An opus exornandae Ecclesiae Kusniczensis, saepefato huic Cornelio Románószky Pictori tunc concredi possit.

Qui in reliquo Gratiis, et Favoribus commendatus, distinctos cum venerationis cultu maneo. Dolhae die 22da Augusti 1843.

Reverendissimae Dominationis Vestrae

Humillimus servus

Michäel Medveczky mp

Dolhensis VADiaconus

8. B. A PŰSPÖKI VÁLASZ PISZKOZATA

Uo. fol. 8.

2906. ARDVADiacono, et Assessor!

Erga exhibriata horsum sub Nro 107. a. c. Relationem R. D. Vestrae praesentibus refebiritor:

illi petito, ut neglecto Pictore Dioecetano, Pictura Iconostasis Ecclesiae Kusniczensis Cornelio Románovszky coneredatur, in obsequum statuti Dioecetani sub Nro 4016:840 emanati, non aliud deferri posse, quam si Pictor Dioecetanus eatenus consenserit.

Ceteru Unghvar 30a Augusti 843.

Dolhensi ViceArchiDiacono

9. A. A NAGYBEREZNAI PARÓKUS LEVELE AZ IKONOSZTÁZION
FESTÉSÉVEL KAPCSOLATBAN

DAZO fond 151, opisz 9, no. 901.
fol. 9.

Illustrissime ac Reverendissime Domine Praesul,
Pater Gratosissime!

In Ecclesia Nagy Bereznensi elegantis sculpturae Iconostazion jam ab 80 annis absque pictura stat. Dominus Michael Mankovits laborem suum ad 1000 flos Conventionales absque deputatu aestimavit, quam summam pauperes hujates parochiani in defectu omnis fundi depurare nunquam possent.

Sed respective cum praesentium Latore Joanne Mihályi a pictoria arte nullum laudato, longe in minori summa, et discretissimo deputato convenerunt.

Humillime itaque nomine fidelium meorum exoro Illustritatem Vestram: quatenus hocce conamen eorundem Gratiouse ratihabere dignaretur, quia cum Dioecesano Pictore absolute non convenient, sculptura vero a tot annis in Ecclesia stans carie et putredine consumitur.

In reliquo Paterno Praesuleis demisse (fol. 9v) commendatus Gratiis, in osculo Sacrae Dexteratae maneo Nagy Bereznae die 2a Aprilis 1843.

Illustritatis Vestrae
devotissimus filius
Antonius Labancz mp
Parochus et VADiac. NBerezne.

Uo. fol. 10. külzet, címzés:
41. A. VA Diacono Nagy Bereznensi
Illustrissimo, ac Reverendissimo Domino:
Basilio Popovits.

Divina providentia Episcopo Munkatsiensi SS. AA. Petri et Pauli de Tapoltza Abbati Praesuli Gratosissimo.

Ex Offo Unghvarini

Mellette a püspöki válasz pizkozata:

1433. 843.
Ps. 40 Aprilis

In quantum isthic personaliter existens introfertus Pictor semet ad laborem suum in Iconostasi Ecclesiae Felső-Némethiensis, item in Capella penes Parochialem hujatem Ecclesiam positum provocat: in tantum hujatem Parochum, et ViceArchiDiaconum, ad praestandam de qualitate positi per eundem Pictorem laboris informationem provocari. 4a Apr.

9. B. PÜSPÖKI LEVÉL LUCSKAY MIHÁLYHOZ, AMELYBEN VÉLEMÉNYT
KÉRNEK MIHÁLYI JÁNOS FESTŐ MUNKÁSSÁGÁRÓL

Uo. fol. 8.

Nro 1433.

Reverendissime t.t.

Nagy Bereznensi VicaArchiDiacono A. R. Antonio Labancz, Joannem Mihályi professione Pictorem, personaliter horsum comparentem, ad pingendam Ecclesiae N. Bereznensis Iconostasim, ex eo, quod laborem illum multo leviori, quam Dioecesanus Pictor pretio an se assumere paratus sit, abhuic facultari supplicante, praefato vero Pictore, semet ad laborem suum tam in Iconostasi Ecclesiae Felső-Némethiensis, quam et in Capella penes Parochialem Reverendissimae D.Vestrea Ecclesiam sita positum provocante, Eundem Reverendissimam D. Vestram, ad max praestandam horsum de qualitate positi per quaestionatum Pictorem laboris informationem hisce provoco.

Qui ceterum Unghvar 4. Aprilis 843.

Unghvariensi VADno Michaeli Lucskay

9. C. PÜSPÖKI LEVÉL PISZKOZATA SZOCSKA MIHÁLY PRÉPOSTHOZ
ÉS LABANCZ ANTAL NAGYBEREZNAI PARÓKUSHOZ, AMELYBEN
MIHÁLYIT ELTILTJA A NAGYBEREZNAI IKONOSZTÁZ FESTÉSÉTŐL,
S A MUNKÁT MANKOVITSRA BÍZZA

Uo. fol. II.

1457.

Reverendissime ViceArchiDiacone et Praepositus

Quandoquidem picturam ita Magnae, ac ita eleganter sculptae Iconostasis, uti est Nagy Bereznensis Ecclesiae, atque int am publico loco, uti est Oppidum Nagy Berezna, Pictori Joanni Mihályi, qui nec Attestatum frequentatae aliquando Scholae pictoriae, neque speciale aliquod artis suae Paradigma producere potest, concredere haud facet consultum, eapropter eodem ad consummandam Ecclesiae Felső-Némethiensis Iconostasim in viato, ad pingendam penes ineundam moderatam accordam Ecclesiae Nagy Bereznensis Iconostasim Michaeli Mankovics in viavi. Quod ipsum Reverendissimae D. Vestrea scopo edocendi eatenum quaestionati Pictoris Joannis Mihályi hisce perscribo.

Unghvarinensis ViceArchiDiacono

Szocska Michl. Qui cet. 5ta Aprilis 843.

1457 Dilfili A. R. VADiacone!

Quandoquidem---

Pictorem Dioecesanum (fol. 11v) Michaelem Mankovics praesentibus invio; Diligentiae Vestrae concredendo, in idipsum Communitati suae Parochianae declaret, eandumque ad faciendum cum attracto Pictore Dioecesano contractum disponat.

Cet. 5ta Aprilis 843.

NBereznensi VADnus

Labancz Antonio

9. D. LUCSKAY MIHÁLY VÉLEMÉNYE MIHÁLYI MUNKÁIRÓL

Uo. fol. 12.

Illustrissime, ac Reverendissime Domine Praesul,
mihi gratiosissime!

Relate ad Pictorem Joannem Mihályi in obsequim ordinum sub 4. Aprilis a. c. No: 1433 emanatori demisse refero: Pinxit in Capella mea Iconem Покрови – bene, – item Cathedram in Ecclesia, nulla arte fuit opus, privatim pro me Crucifixus copiavit. Transit. – De Nemethiensi pictura nullum possum ferre iudicium, quia a 6 annis laborem non finivit, consumat primo Neemethiensem, et tunc suspiciat alios labores. Domini Mankovits Declarationem hisce accludo, et gratiis devotus venerabundus menaeo. Unghvar 5a Apr. 1843.

Illustritatis Vestrae
humillimus servus
Michael Luts kay mp

külzet:

címzés: 74. A praepos. Luc. Unghvar

Illustrissimo Domino: Basilio Popovits Divina providentia Episcopo
Munkat. Domino gratiosissimo. Unghvár⁴

4 Mellette a püspöki válasz pizkozata, ugyanaz, mint az előző levélen.

9. E. MANKOVITS LEVELE MIHÁLYIRÓL, AMELYBEN KÉRI, HOGY
MIHÁLYIT TILTSÁK EL A NAGYBEREZNAI MUNKÁTÓL, S ADJÁK
NEKI, MIVEL KÉT ÉVE MUNKA NÉLKÜL VAN

Uo. fol. 14.

Illustrissime, ac Reverendissime Domine
Domine Patrone mihi Gratosissime

Pictor Joannes Mihályi, qui semper semet intrudit ad labores, in quibus laboribus: idem praementionatus Pictor etiam per duos tres annos exheret, quia penes alias minutias laborat: ideo etiam Populo ad neanseam (?) est, audivi etiam in Felső Németi nec dum finivit Praznik^s Icones, et jam alium laborem querit.

Laborem autem N. Bereznensem quam ille conducere vult solus naravit Arculario Kassay; quod forte mille florenos aurum constabit, ego peti mille conventionales, quia revera est magnum Iconstasion, ideo etiam multum deauro exigit, ego 1800 fl. valutalibus perficere volo, et deputatum.

Ideo Illustritatem Vestram de genu suplico quatenus dignaretur praementionatum Pictorem a labore isto inhibere, et mihi gratiose conferre dignaretur, qui utique jam a duobus annis labore destitutus hereo, ubi tamen capax sum athae laborandi.

Ceterum post quam me gratiis et favoribus Illustritati Vestrae comendarem, atque benignam et gratiosam resolutionem humillime expectarem, penes osculum sacrae desteriae in perenni venerationis cultu emorior, Ungvarini die 5ta Apr. 843.

Illustritati Vestrae
Clientum infinus
Michael mankovits mp
Pictor

külzeten címzés:

Ad Illustrissimum ac Reverendissimum Dominum Dominum
Basilium Popovits.
Divina providentia Episcopum Munkatsiensum SS. AA. Petri et Pauli de
Tapoltza Abbatem titl. titl.
Dominum mihi Gratosissimum Colendissimum
humillima petitio

10. AZ OROSZMOKRAI PARÓKUS LEVELE AZ ALESPERESNEK A HELYI
IKONOSZTÁZ ÜGYÉRŐL

DAZO fond 151, opisz 9, no. 564.

fol. 55.

(püspöki levéltáros feljegyzése:) Ad Nrum 87um

Admodum Reverende Domine ViceArchiDiacone,
Domine in Christo Frater Singulariter Colendissime!

Ad exaratas ad me Litteras A.) Domino Admodum Reverendo ViceArchi Diacono intuitu OroszMokrensis Ecclesiae Iconostasio, quis, et quando pinxit sequentibus respondeo:

Ante meam ad OroszMokrensem Parochiam translocationem Ecclesiae OroszMokrensis sculptum Anno 1824 Iconostasion per quemdam ex Alsó Neresznitza minus granum sculptorem nomine Tomásko, sat crude exstiterat, quod Iconostasion per decursum 13. Annorum ex sicutum cum ex humidis, ac mollibus materialibus fabricatum fuerat, ruinosum, ac fixsum unicuique ac praesertim Regiopolensibus eo tempore Dominus contemplantibus visum se praebuerat.

Prout OroszMokrensis Possessionis Primores mihi, et suo tempore Admodum Reverendum ViceArchiDiacono dicturi sunt, quorum quidam Pictor sponte ex auditis isthorum ad Possessionem OroszMokram comparuerat, pro pingendo Iconostasio, et asporo hujus Ecclesiae sculpto Iconostasio, hoc respondit, in haec vestra Ecclesia exiguus labor est pinxissem 300. flnis W. sed quia pessime exsculptum est ergo, nec sexcentis florenis W pingam hoc dicto abivir sibi in nomine Domini. –

Recorsus alter aliquis pictor referente se Unghvarino ad OroszMokram etiam pingendi Iconostasi causa hujatis Ecclesiae advenit, et contemplante sculptorio opere abseme Domino Parocho Tivodár (fol. 52v) hoc preposuit Vestrae Ecclesiae Iconostasion grobjano modo sculptum est, magnae, ac profundae figurae multum de auro, et argento consumerem, pingerem sexcentis florenis W: non praesumo pingere nec 800 florenis W, etiam cum hoc dicto discessit, ergo nullus pictorum ad pingendum specificatae Ecclesiae Iconostasion resolvere se volebat.

Cassa OroszMokrensis Ecclesiae stabilis nulla datur, nec summa aliqua pecuniae inparato exstiterat, posterea ego pictorem Dioecesanum scripotenus vocare haud preasumsi ergo defurus aeris Dioecesanum pictorem contemsi, ipsemet publice in Ecclesia ex ambone intuitu Iconostasio pingendi pro Dioecetano pictore dixi, veliut prius conflare pecuniam et ego sua via ad ViceArchiDiaconale Officium scripturus sum, sed incassum – Cum ergo supramemoratum Iconostasion a tanto tempore OroszMokrensibus Fidelibus, ipsimet referentibus tardium praebuisset, soli Fideles, inscio me, inter se

secundum suas possibles vires consultare ceperunt, qui eorum Ecclesiae Iconostasion obturet colore de aliquo pictore, sic inaudivorum Csomályfalvae existentem pictorem huic per homines oretenus novitiae debere, qui personaliter ad OroszMokram compariut, laborem ospexit, hoc modo Communitas in figura Regiopolensis Officii praeseme Domino Contrageme Vizaver cum pictore Contractum ligare, eotum OroszMokrensi Communitati D. Vizaver aperte et stricte exposuit curastis vobis pictorem vocari, pro pingendo opere in Vestra Ecclesia, ubi habetis pecuniam, de praesenti vacua vestra cassa, quomodo cogitatis excontentare pictorem.

(fol. 53r) Ad hoc reposuere hominis OroszMokrenses, et Primores Possessionis nos in status non sumus Dioecesanum carum Pictorem solvere, nec habemus paratam pecuniam, quia miserime subsistimus hic, nulla frumenti pro creatio datur apud nos, sed de praesenti viso hic misero pictore per panes obligamur nos conferre aliquam summam pecuniae, ut autem pro aliquo poterite additione pictore ad prius conferendum aes nullus nobis disponere poterit, tanto magis nos pro aliquo scientifico pictore serio stringere;

Ergo sola OroszMokrensis Communitas praesumpsit sibi Pictorem vocare, cum eo contractum in facie Officii ligare, per partes eum solvere pro peracto labore se communitas obligavit exolvere invito me, ac non consentiuerunt me huic responso meo cirato si opus fieri OroszMokrensis Communitas testimoniales Litteras ex se datura, et sigillo Possessionis, ac cruce signates adroborateas mihi autempratur. Annis 1833. 1834. 1835. 1836. factam et actu hui existo idem fuit, sive picta, sive hucdum inpicta fuisset, sufficientes ab inchoato pictorio labore habui molestias existente opere multas miseras, prout in consumato responsiones Causatas.

Cum ergo supranominatus pictor simul sculptor sit, qui circiter Anno 1820 et per prius Gányae Domboviae Ecclesiarum Iconostasion sculpserat, recte ejusmodi OroszMokrensis Ecclesiae pictor Iconostasio pingendi resquirebatur nec suavis, ut destructa emendasset, et certa ante inchoatum pictorium opus tabulas pro Iconibus Regiis factas sed jam fissas melius conglutinavit, (fol. 53v) quaedam tabulas mal factas de novo pro imaginibus fabricavit, quaedam, prout Tabernaculum cum ciradis de novo exsculpsit, quorum nullatenus pingere valiut, quae omnia et plura alter pictor propter sculpsum malum opus pingere haud praesumpsisset et colora ac auro solum obducere.

Quorum praeallatarum pictorem concernit, nomen ejus Basilius Pályükovics Csomályfalvensis incepuit OroszMokrensis Ecclesiae Iconostasion consentiente sola sibi communitate pingere anno 1837. mense Majo, et post quinque menses ob defectum pecuniae opus interrompere cum fine Augusti debuerat, rursum eodem anno mense Decembri comparuit, coper decursum hyemis, et veris, ac aestatis Anni 1838 mense Septembri feliciter pictorum opus terminavit, pinxi autem 200 floreni W. quorum nullus pictorum assumere voluerat, sin corefator

quorum in suo pictorio labore miserrime substitit, quin in suo proprio victu fuit, ab initio communitas 20 florenos eidem pro auro et argento, ac reliquis necessariis coloribus contulerat, reliquam summam pecuniae ubi per 3 fl. et per 2 fl. con. offerebat – pro his autem frumentum sibi comparavit, et reliqua elemosina, ex his igitur pistio, ac legitimis causis adtentis dignabitur me excusarum habere.

Ceterum inter sinceros affectus reclusus maneo. Orosz Mokrae Die 11a Decembris 1841.

Admodum Reverendum Domino ViceArchiDiacono
Sincerus in Christo Frater
Stephanus Andruckovits mp
Orosz Mokrensis GCath.
Parochus

Püspöki válasz:

Praementionatus pictor nihil sibi ab Orosz Mokrensi Communitate promerui, quod hic aquesivit hoc cum labore consumsit, ...tum nihil riscessit tantum quorum vicarius sistemasit labore.

12. POPOVICS BAZIL PÜSPÖK ENGEDÉLYEZI AZ ELKÉSZÜLT
KISPÁSZTÉLYI TEMPLOM FELSZENTELÉSÉT. A 3. OLDALÁN AZ
ESPERES BESZÁMOLÓJA AZ ESEMÉNYRŐL.

DAZO fond 151, opisz 9, no. 565.
fol. 32r

(nyomtatva:) Nro. 1909.

Basilus Popovics,
Providentia Divina Episcopus Munkacsiensis, Abbas Sanctorum
Apostolorum Petri, et Pauli de Tapolcza

(kézzel:) Dilecto Nobis in Christo Filio, Admodum Reverendo Antonio Labancz Parocho, et ViceArchiDiacono Bereznensi, una Districtus sui Scholarum Nationalium Inspectori, salutem in Domino, et Episcopalem Benedictionem.

Siquidem Graeco-Catholici Incolae Possessionis Kis-Pásztély, Dioecesi Nostrae Munkacsiensi, et Incltyi Comitatus Unghvariensi ingremiatae, atque ad Ecclesiam Matrem Kosztyova-Pásztély filialiter spectantis, pio zelo, et laudabili studio ducti, in locum antiquae suae Ecclesiae novam e solidis materialibus erigentes, hanc ad eum statum jam perduxerint, ut cuncta Divina Officia in eadem commode, et decenter peragi possint; eapropter Diligentiae Vestrae facultatem hisce delegamus, ut dictam Ecclesiam secundum praescriptum S.

Matris Ecclesiae Orientalis, tempore cum respectivis Fidelibus cointelligenter per se praestituendo benedicere possit; super serie peractae Benedictionis Relationem in hac ipsa charta horsum in specie remittenda, Nobis praestitura. Datum in Residentia Nostra Episcopali Unghvarini die decima octava Junii, Anno Domini, Millesimo, Octingentesi, Quadragesimo primo.

Basilius Eppus mp

Ad Gratiosum Illustrissimi D. Praesulis
mandatum Basilii Hadzsega mp
Offici Dioecesanii Protocollista

Uo. fol. 32v
24/1842.

Anno Millesimo octingentesimo quadragesimo primo die Sexta Julii Benedictio Ecclesiae murata Kis-Pásztelyiensis Patrocinia S. Joannis Baptistae dicatae e Gratiosa Suae Illustritatis Episcopalis Facultate sequenti ordine peracta est:

ViceArchiDiaconus sumpto ornatu sacro cum aliis adsistentibus Presbyteris, parcho utpote Dubrincensi, Rosztoka-Pásztelyiensi, Uj-Kemenczeni, et Locali Administratore suo loco posuit Tabernaculum, Antimension, et ad quatuor angulos Altaris, quatuor schedulas Evangelistarum nomina praeseferentes adglutinavit, et sigilavit, ac spoliatum Altare antiquo decori restituit. – Post haec S. Benedictio juxta praescriptum Euchologii peracta est, ex mox solennem S. Lyturgiam decantavit localis D. Adminsitrator, qua terminata, ViceArchiDiaconus aedificantem Sermonem habuit ad variae conditionis populum e pluribus possessionibus congregatum de Dedicatione Sacrarum Aedilium, qua finita piis suspiriis Applico Regi, Illustrissimo Dioecetano, et Fundatoribus Ecclesiae hujus adpreceta longava vita, et felicitas, – subin cum Processione circa Ecclesiam omnis devotio terminata est. – Haec ita acta, et executi fuisse hisce fidedigna testor N. Bereznae

18a Martii 1842.

Antonius Labancz mp
Par. et ViceArchiDiac. N.Bereznensis,
qua ad hunc Actum Gratiosae delegatus.

13. AZ IMSÁDI IKONOSZTÁZION ÁLLÍTÁSÁVAL KAPCSOLATOS IRATOKBÓL

13. A. HADZSEGA BAZIL PÜSPÖKI TITKÁR ÖSSZEFOGLALJA MANKOVICS
VÉLEMÉNYÉT, AMELYET A GALÍCIAI FESTŐK RAJZAIRÓL ADOTT

DAZO fond 151, opisz 9, no 1670.

fol. 8.

Alázatos Jelentés 845ik évi 390ik számra

A megyei képfestő Mankovics Mihály úr, azon Rajzokat, mellyek szerint az Imsádi Templom belsejében kivántató képfaragó és képfestő munkát bizonyos Galicziai művészek magokra vállalták, az e tárgyhoz tartozó Irományokkal együtt öszvesen hat darabban, abbeli sajnos nyilatkozattal adta kezemhez, 's én Méltóságodnak az ./ alatt eredetiben mellékelve ezennel alázatosan előmutatom, hogy midőn más jövevény művészek e megyében, mellynek rendszerinti Képfestője egyedül ő, a falusi népet reászedve, 's a jövendővel nem gondolván előre minden jót igérve, kezei elől a munkát, mellynek most is hijjával van tolakodólag elvállaják, és az illető Lelkész Urak efelől csak akkor, midőn az ollyatán jövevényekkel a nép már alkura lépet, 's a Szerződési Levelet is megkötötte a Megyei Kormányának Jelentést tesznek, nyilván kimutatják azt; hogy ők a Megyei Rendeletet, melly szerint az illy munkáról először a Megyei Képfestővel kellene értekezni, az ő világos rövidségével és kárával csak felületesen tartják meg. Mennyire legyenek pedig a kérdéses Galicziai művészek szakjukban jártasok az az ide terjesztett rajzolataik elegendően tanusítják, mellyek közül azonban inkább azt, melly czeruzával vagyon rajzolva elfogadhatóbbnak, de a Szentségtartó felet a hármaskoronát, mint oda semmi ürügy alatt nem tartozót 's egészen szokás ellenest egyáltalában kihagyandónak vélvén, eleve sejditi, hogy azon művészek a szerződésben kitett árért, arany helyet érczet melly hamar megfeketedik használni fognak, 's így a szegény nép nem sokára de már későn veendi észre azt, miszerint jobb let volna a Megyei Képfestővel, ki jövendőre is becsületét megőrizni kötelességének tartja valamivel drágábban dolgoztatni, és nem tapasztalni azon közmondás valóságát, hogy olcsó húsnak hig a leve.

Unghváron Aprilis 7én 845.

Hadszega Bazil mp

Püspöki Titoknok.

13. B. A PÜSPÖKI HATÁROZAT ÖSSZEFOGLALÁSA

Uo. fol. 9.

1045. 845.

bmt 10ik Apr.

Ezen jelentés következtében a' 390:845 szám alatt bemutatott Rajzok közül az, melly A. és B. betűkkel jegyezve van, nem annyira helybehagyatik, mint inkább megengedtetik, hogy más jobb Rajz és ügyesebb Képmetsző hiányában, az Imsádi Egyház Iconosztáza a' szerint metszettekké, azon észrevételekkel azonban, hogy a' hármaskorónának a' Tabernaculum felet semmi helye nintsen. A' mi pedig ugyan azon Iconosztáz festését illeti; attól a' jövevény bár miféle Képfestők egyáltalában eltiltatnak, hanem az illető Hívek az eránt a' Megyei Képfestőhöz utasíttatnak.

10ik Apr.

13. C. PÜSPÖKI VÁLASZ PISZKOZATA, RAJTA: ELKÜLDETETT

Uo. fol. 10.

1405. Kedves Fiam, N. T. Alesperes, és Sz. Széki Ülnök

Azon szerződést és Rajzokat, mellyeket Kedvességed folyó évi 16ik szám alatti jelentése mellett ide terjesztett, az ./. alatt eredetiben mellékelve Kedvességének olly nyilatkozattal ezennel visszaküldöm, hogy az Imsádi Egyház Iconosztáza, az A. és B. betűkkel jegyzett Rajzok szerint, nem azért ugyan mintha az érintett Rajzokat, mellyek elég ügyetlen kézre mutatnak helybehagynám, hanem inkább más Jobb Rajz, és ügyesebb képmetsző hiánya miatt, azon észrevétellel azonban, hogy a' hármaskorónának a' Tabernaculum felet semmi helye nincsen, metszettekké; a' mi pedig ugyan azon Iconosztáz festését illeti, attól a' jövevény bármiféle Képfestőket, a' megyei Rendelet értelmében egyáltalában eltiltom, Kedvességednek meghagyván, miszerint az illető Imsádi Híveket azeránt a' Megyei Képfestőhöz Mánkovits Mihályhoz annál inkább utasítsa, mennél több példa volt már arra, hogy az illetén jövevény Képfestők, mint különben is a' jövendővel semmit se gondolók, a' munkát olcsón felvállaván és annakutána az aranyozásnál érczet melly hamar feketedik használván, a' szegény népet gyalázatosan rászédni szokták.

Egyéberánt Püspöki áldás adása mellett maradok. Unghvár Aprilis 10én 845.

Kgnek Krtban legszivesebb Attya

Alsó-Verchovinai Alesperesnek

Lyáchovics Bazilnak

14. A NAGYRUSZKAI SZÓSZÉKKEL ÉS ELŐKÉSZÍTŐ OLTÁRRAL
KAPCSOLATOS IRATOK

14. A. MANKOVITS MIHÁLY LEVELE POPOVICS BAZIL PÜSPÖKHÖZ,
AMELYBEN A NAGYRUSZKAI HÍVEK TARTOZÁSÁT EMLÍTI

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2668.
fol. 35r

Méltóságos, és Főtisztelendő megyés Püspök Úr,
Legkegyesebb Uram!

Még 1832ik évben állot volna tisztében a Nagy-Ruszkai Egyháznak engem
./. alatt eredetiben tisztelettel mellékelt Kötelezvény erejénél fogva, a részére
festett és megaranyozott szószékért 35. vforintokban kielégíteni, melly összeget
miután mindeddig többrendbeli felszólítások után se tudtam az érintett Egyház
gondnokaitól megkapni, 's jelenleg mint elgyengült dolgozni úgy mint valaha,
nem képes, sőt egy időre vömhez utazni szándékozó, arra valóban reá szorultam,
annálfogva Méltóságod előtt ezennel azeránt alázasosan essedezni bátorkodom,
miszerint a kérdéses Nagy-Ruszkai Egyház gondnokait mielőbbi kielégíttetésem
eránt felszólítatni kegyesen megrendelni méltóztatnék.

Egyéberánt Méltóságod kegyeibe alázasosan ajánlott, Sz. Jobbját csókolva
mély tisztelettel maradok. Unghvárt Május 12én 1848.

Méltóságodnak legalázatosabb szolgája:
Mankovits Mihály
Megyei Képíró

14. B. A NAGYRUSZKAI KÖTELEZVÉNYE TARTOZÁSUKRÓL

Uo. fol. 33r

Mi alább írtak Nagy Ruszkai Ecclesianak Curatorai tudtara adjuk
Mindeneknek az kiknek illik is kivantatik ezen Contractualis levelónket
rendiben, hogy mink Mankovics Mihály Urnak az katedra festéséért még
adósok maradtunk harmincz öt az az 35 Rfor., melly summa pénzt kötelezünk
magunkat e folyó esztendő Szent Mihály napik betsületessen is minden czivódás
nélkül lefizetni. Költ Nagy Ruszka Aprilis 13 napj. 1832 Eszt.

Előtem
Damionovics József mp
Nagy Ruszkai Parochus (pecsét)
Polalyak Mihaly X Fő Curator
Mihanyin Janos X curator

Ragein Janos X Főbíró
Ragein György X Hites

14. C. AZ ÜGGYEL KAPCSOLATOS PÜSPÖKI RENDELKEZÉS PISZKOZATA

Uo. fol. 34r

1453.

K. T. N. T. Másod Alesperes!

Mankovits Mihály megyei Képiró eredeti kötelezvény előmutatásával bebizonyítván azt, hogy a Nagy-Ruszkai Egyház szószékének festéséért, az illető Gondnokok által 1832ik év óta 35. vforintokban kielégítve nincs, Kedveltségednek ezennel meghagyom, miszerint az érintett Nagy-Ruszkai Egyház Gondnokait komolyan oda utasítsa, hogy a folyamodó Képirónak olly régi 's kötelezvénnel biztosított adósságát rögtön fizessék meg és ide hozzák fel.

Egyébiránt Püspöki áldás adása mellett maradok Unghvár Május 15ik napján 1848.

Kedveltségednek Krisztusban legszívesebb Atyja
Gálszécsi Másod Alesperesnek
Gulovits Györgynek
Elküldetett

14. D. A NAGYRUSZKAI PARÓKUS VÁLASZA

Uo. fol. 41r

Méltóságos 's Főtisztelendő Megyés Püspök Úr!

Mankovics Mihály Megyei Képiró Úr, Méltóságod előtt bémutatta eredeti kötelezvényit 35 wfrul szóllótt, mellyet az Nagy-Ruszkai egyház Gondnokai adtak magoktül az szószék festésire. Mankovits Mihály képiró Úr épen ugy tett, mind az edszeri siró gyermek, aki ugyan szüleinek bé vallotta hogy meg veretett, hanem azt eltagatta hogy miért? tudja bizonyosan képiró Úr, hogy Ő nem csak szószéket festett Nagy Ruszkai Egyházban, hanem azon kivól egy képet is az жертвеникен, mellyet olyy roszul festett meg, hogy azért még tsak ki nem javitjá egy grajczart sem érdemel, miért is én ött edszer föl is szolítottam hogy jönné vagy edszer Ruszkára, és a képet igazítsa meg, mire Képiró Úr meg égerközött hogy adandó alkalommal elfog jönni Ruszkára, és a hibát helyre alitandja – és ime most nem hogy eljött volna, hanem még Méltóságod előtt panaszképén lépet föl. Nála ugyan meg van az eredeti kötelezvény, de nálunk az eltorzitott kép. Kérem tehát eszerint eszerint Méltóságodatt Méltóztasson a

dolgot a Képiróval ugy elintéztetni, hogy minél előbb jöjjen el Ruszkára, és a kérdéses hibát javítsa meg, mert maskép a 35 vftnak birtokába nem jöhet.

Aki is egyébiránt fiui tiszteletnek atyai kegyességiben ajánlott maradtam Nagy Ruszkán Julius ho 12dik napján 1848ik.

Méltóságodnak engedelmes fia

Damianovics Josef mp

Nagy Ruszkai Lelkész

másik kéz: lemásolandó

14. E. ÚJABB PÜSPÖKI LEVÉL AZ ÜGYBEN

Uo. fol. 43r

2482

Főtisztelendő Kanonok, és Főesperes Úr,

Krisztusban tisztelt rokonom!

Minthogy Mankovits Mihály ezen megye képirója, ki a Nagy Ruszkóczi egyházon 33 v ftig követelést támasztott, az illető lelkésznek, t. Dámjánovics Josefnek másolatban ide ./ rekesztett nyilatkozata szerint érintett összeget ez ideig tsak emiért ki nem kaphatta, mert a' Zsertovnikra festett képnek kiigazítása váratik még tőle; azért, miután a követelő képiró jelenleg Szlovinkán Tisztelendő Uraságod főesperességébe lakozik, F.Tiszt. Uraságotat teljes bizodalomal felkérem, hogy ezen szives feljebb érintett nyilatkozatot vele közölni, és egyszersmind ötet értesíteni, hogy ha annak tartalma ellen semmi kifogása nincs, a zsertovnikra festett képet kiigazítván, a követelt 33 vft megkaphassa.

Többiben kedves rokoni indulataiba ajánlott meg külön birtatott tisztelettel maradok. Ungváron Augustus 26n 848.

Alázatos szolgája és Krisztusban rokona

Tiszt. Duchnovics Sándor Urnak Eperjessi Székesegyház kanokjának

FÜGGELÉK III.

I. A. A KRÁSKEREBRÉNYI IKONOSZTÁZION FESTÉSÉNEK ÜGYE,
A PARÓKUS LEVELE A PÜSPÖKHÖZ

DAZO fond 151, opisz 6, no. 2692.
fol. 17r

Illustrissime, ac Reverendissime Domine Episcopo,
Domine, atque mihi Gratosissime, Colendissime!

Bene, ac Sapineter Statutis Dioecesis dispositum est: ne Magistri Pictores, aut Sculptores citra Gratosum Praesuleum scitum, et annutum pro Ecclesiarum Laboribus assumantur: in cujusmodi Statutorum Dioecesanorum obsequium hisce sub ./ demississime advolvo Contractum cum Magistro Pictore Samuele Müller itireum, humillime expetens Praesuleam Illustrissimae Dominationis Vestrae super eo censuram, et Gratosam Ratihabitionem.

Spectabilis Domina Theresia Michaele Szirmaiana Vidua, Ecclesiae, et Parochiae meae patrona commendavit hunc Pictorem mihi hactenus ignotum: quaere evigilavi ego in eo; ut Praetitulata Domina Patrona circa laborem omnem in se assumpserit evictionem, uti Eiusdem propria remonstrat subscriptio.

Quae cuncta dum Praesuleo illustrissimae Dominationis Vestrae substerno humillime obtenui, supplico una enixissime Illustrissime Dominationis Vestrae; quatenus Zelum Patronae meae collaudare dignaretur: plurimum unamque Praesulae Illustrissimae Dominationis Vestrae collaudatis, et ulterioris zeli commendatio, pro futuro etiam certo profutura est.

qui in reliquo Paternae-Praesuleis Illustrissimae Dominationis Vestrae gratis sacrificatus, inter ferventissimae Sacrarum Manuum oscula emori contendam

Eiusdem Illustrissimae, ac Reverendissimae Dominationis Vestrae
humillimus, obsaquetissimus filius

Joannes Tabakovits mp

Par. Kraskensis

Kraskae 28a Maji 1820.

I. B. A PARÓKUS ÚJABB LEVELE A FŐPÁSZTORHOZ

Uo. fol. 28r

Illustrissime, ac Reverendissime Domine Episcopo,
Domine, atque Pater mihi Gratosissime, Colendissime!

Erga filialem meam, ac una demisiisimam initi cum Pictore Contractus pro Praesuleae Illustrissimae Dominationis Vestrae ratificatione, exhibitionem sub 28a elapsi mensis Maji factam: vice exoptatae gratiosissimae ratificationis, tristissimam Illustrissimae Dominationis Vestrae sub hesterno, ejusdem Contractus filiali cum devotione de dato 6ae Junii et numero 314 emanatam percepi Reprobationem sequentibus de causis; quippe:

1o Quod de Sententia etiam V. Consistorii plus justo in pretio conventum existeret. Tum

2o Quod conventionatus Pictor hactenus nullum Artis suae in Ecclesiis nostris Documentum ediderit. Denique, ut praecipuo

3o Quod Dioecesanus praexistat Pictor, Michael utpote Mankovics, a pluribus peractis Laboribus jam notus.

Paterne, uti firmiter spero, indulgere dignabitur Illustrissima Dominatio Vestra; apparentes uti solvam difficultates, ratihibitionemque initi contractus, novis, iisque humillimis exorem precibus. Enim vero:

Relate ad primam difficultatem humillime reponendum habeo, non multum; ast spectato multo, et crasso sculptorio Labore inauruando, plane parum Pictori resolutum esse. Certe facile persuende mihi maximam differentiam esse inter Pictorem Laborem in Ecclesia Eörmezőensi aequae nunc per Pictorem Dioecesanum susceptum, et Kraskensi: stipulari tamen pretii, referente Domino Vice Archidiacono meo, differentia non adeo magna est.

Alteram quod attinet difficultatem: verum est, nullum in Ecclesiis nostris conductum Pictorem Artis suae edidisse specimen: cum tamen ad normam vicine Ecclesiae Nagymihaliensis perficiendum habent Laborem: exercitatus in Arte Sua Samuel Müller, nullo negotio imitari poterit Picturam Nagymihaliensis Ecclesiae. Accedit:

(fol. 28v) Quod superius pectionem hujus Laboris Spectabilis Domina Patrona Theresia Vidua Szirmay, in arte Pictorea expertissima: Quae nempe Ipsamet non eleganter solum, verum juxta omnes Artis Pictoreae Regulas ex acrisime Portree, et S. Icones ad admirationem pinxit; in que Ecclesia hac, si asseres ex Bemmate decipi quirent, memoriam sui relicturam spondit, in semet gratiose assummat, et assumpserit. Si itaque praeter pecuniarum succursum, Inspectione, et Directione defuncti Petri Szirmay Soceri Patronae meae, Ecclesia Kraskae exsurrexit in forma, et durabilitate, quales paucissimas numerare licet in Dioecesi: spes eadem affulget etiam quoad Picturam, cum

intelligens, ac in Sacris Rebus meritum, et Gloriam quaerens superinspectrix sit moderna Domina Patrona, uti in Architectonicis erat Socer ejus.

Quantum vero tertium, et ultimam difficultatem respectaret, humillime detegendum habeo Illustrissimae Dominationis Vestrae: Curatores Ecclesiae meae melitem (?) suam aperuissa prius Domino concernenti ViceArchidiacono: a quo cum rescississent Dioecesanum Pictorem in Labore constitutum esse in Eörmező; Laborem suae Ecclesiae ultra differre timerent, titulata Domina patrona hunc curatoribus obtulit Pictorem; quem sub cautione in Contractu expressa, collatis cum Domino ViceArchidiacono consiliis, assummi posse omnibus persvasum fuit ita quidem: ut nullum de Gratiiosa Illustrissimae Dominationis Vestrae Ratificatione dubium oborsum fuerit; quaere ob absentire Illuſtrissimae Dominationis Vestrae a Sua Residentia, non obtenta statim ad– aut Reprobatione, Die 5a c. m. Labor acceptus est. Postremo:

In Gratosam Illustrissimae Dominationis Vestrae notitiam perferendum esse duxi et istud: quod ante initum Contractum Curatores Ecclesiae meae cum Domina Patrona, et Pictore in Ecclesia Nagymihaliensi Picturam reviderint, et accuratius inspexerint; hicque Pictor Laborem assumpserit. Quod vero Dominus Vice Archidiaconus in Contractu non compareat; Ejusdem in filiali spiritualis occupatio in causa est, requisitus autem pro hoc actu erat.

Ex praemissis itaque rationibus pro Ratificatione Contractus iterum dimississime supplicando, Paterno-Praesuleis Illustrissimae Dominationis Vestrae Gratiis sacrificatus, penes humillimum S. Dextrae osculum emorior

Illustrissimae, ac Reverendissimae Dominationis Vestrae
humillimus, obsequentissimus filius

Joannes Tabakovits mp
Par. Kraskensis
Kraskae 9a Junii 1820.

2. BACSINSZKY MIKLÓS ESPERES JELENTÉSE TERNAVSZKY ANDRÁS
SZOBRÁSZ RUSZKÓCI MUNKÁJÁRÓL ÉS A KISDOBRAIKKAL
KIALAKULT VITÁJÁRÓL

DAZO fond 151, opisz 8, no. 1750.
fol. 79r

Illustrissime, ac Reverendissime Domine Praesul,
Domine Patrone, ac Pater mihi Gratosissime!

Tenore Gratosi de dato 15a aug. a. c. Nro 12370 ab Illuſtritate Vestra Praesulea emanati mandati auctoritatus pro sequestrandis pro parte ecclesiae Dobrensis ex

accordata sculptoris Andreae Ternószky cum fidelibus Ruszkóczensibus summa 67 flnus valutis D. Parochum loci, et Curatores Ecclesiae eatenus provocati, qui sequentes suas demissas petitorias reflexiones Illustritati Vestrae Praesuleae substernere prosument, et quidem:

io Commendatione A. R. Patris Proto-Hegumeni sculptor per fideles Ruszkóczenses conductus de assumpto labore Ecclesiae Dobrensis prorsus tacuit, tardius provocatus ad inchoandum laborem in Ruszkócz, Dobram profectus est, nullaque materialis parata inibi repetiendo. Ruszkóczyensi labori semet accinxit, caepto hocce labore cum autumno, mox Dobrenses fideles de hyeme comparent, et vi commissionis a Judlium adlatae sculptorem lignatum secum auferre mituntur, fideles Ruszkóczenses per Judlium haud exauditi Magistrum e Loco parochiali non extradant, atque Dobrenses ad Forum Vicariale relegant; verum hi ultro quoque Judlium molasti finalem terminum competitionis magistri pro labore 19am Novem. a.c. concludunt, pro quo termino sculptor semet compatiturum omnio promittit; Cum tamen

2o hac coalitione non obstante fideles Dobrenses pro suis fatigiis in magistro innocente 26 fl. w. praetendant, et anti ujatos 50. flor. sibi restituendos velint, sculptor gratiose Illustritatis Vestrae mandato haud contractus praeattactam summam resolvit, verum ipso facto a labore Ecclesiae Dobrensis semet liberum declarat, submittendamque per me Officioso Diocesano summam non prius Dobrensis extradandam, quam contractum suum Officioso resignaverint, supplex exorat.

Quam humillimam sculptoris, et fidelium Ruszkóczensium declarationem officiose referendo poratus dum et quando desideratam, ac sequestratam summam transponendi gratiis, ac favoribus paternis enixe commendatus cum intimus sacratae dextrae osculo maneo. Rákosini 10a Septem. 1838.

Illustritatis Vestrae Praesuleae obsequentissimus filius

Nicolaus Bacsinszky mp

3. A. A KISDOBRAIAK PANASZA TERNAVSZKY ANDRÁSRA, HOGY A FELVÁLLALT IKONOSZTÁZT MÉG NEM KEZDTE EL

DAZO fond 151, opisz 8, no. 2042.

fol. 4r

Méltóságos, és Nagyságos Püspök úr!

nékünk Kegyes Atyánk!

Ezen ide zárt contractusból nyilvánosan ki tettik, hogy Tarnószky András Kép Metző Mester Ember, aki most is Ruszkóczon dolgozik, de már régen elkezdett munkáját rövid időre végben hajtani igyekezik, azon munka

elvégeztivel Dobrára által jönni tartozik, de köteleztetik is, még is mind azonáltal aztat izente de nyilvánosá minékünk közönségésé tette, hogy ő Dobrára nem jön, mi tehát alábbírtak Szent Kezei csokolása mellett Méltóságod előtt fiui tisztelettel esedezünk hogy ebben az egyházi tárgyban valamint Attyai pártfogását meg tenni is a Bubuliskai Al Esperes Urnak, ki ebben mostan főbb lévén, mentül elébb írni ha méltóztatna, hogy ezen Rezbár Mester embert – munkája elvégezetével nem tsak Dobrára utasítani, hanem meg értisére azon Mester embernek adni ha méltóztatna, hogy ha Dobrára a felvállalt munkát nem akarna eljönni végbe vinni, akkor akár minő Törvény Széken megnyéretendő, és ne talántán erőszakosan is Dobrára vitetendő az elvégzendő munkára léssen. Annál is inkább hogy már két esztendeje hogy utána várapozunk, és eddig hitegetésben általa tartatunk.

Melly aláztaos esedezésünket, amidőn Szent Kezei csokolása mellett alásan ismételnénk, kegyeskedésébe, és attyai szivességébe mély tisztelettel ajánlottak vagyunk és maradunk.

A Méltóságos Püspök Urnak alázatos tisztelő fiai, és szolgálói
Dobrán 20a Mai 1839 Dobrai Templom Elöl Járói Közönségessen

3. B. TARNOVSZKY ANDRÁS KÖTELEZVÉNYE, HOGY HAMAROSAN DOBRÁRA MEGY

Uo. fol. 1r

Alább irt ezen le-kötelező levél soraimmal bizonyítom és Dobrai Egyház Elöljáróinak, és Kuratoroknak tudtara adom, hogy el végezvén Ruszkóczi Egyház munkáját a melly is tovább tavaszi időtől, és Husvétől nem tarthat, azonnal Dobrára a régen fel vállalt munkára által megyek más helyüt nem is szabad lévén más munkát fel vállalni a melly esetre magamat új büntetésre méltónak okoztatnám. Melly bizonyító levelem saját kezem írásommal erősítem. Rákoson 22a Oct. 838.

Tarnószky Andras X
Rezbár Meister
Én előttem
Bacsinszky Miklós mp
Bubuliskai kerületi Alesperes (pecsét)

3. C. A PÜSPÖK LATIN VÁLASZÁNAK PISZKOZATA, ÍR A BUBULISKAI ESPERESNEK, S KÉRI, HOGY MENJEN A MESTER

Uo. fol. 5r

4. A. A DOBRAIAK SÜRGETIK A HELYNÖKÖT, HOGY ELŐZŐ LEVELÜKRE
VÁLASZT KAPJANAK

DAZO fond 151, opisz 8, no. 2040.
fol. 46.

Fő Tisztelendő Püspök Vicarius Úr, nekünk Kegyes Partfogónk!

A múlt Május holnapnak 20 napján történt a midőn a Méltóságos Püspök Úrhoz mind Kegyes Atyánkhoz egy alázatos, de nyilvános előterjesztést, melyet Fő Tisztelendő Vicarius Úr Kezéhez venni méltóztatott, küldöttünk; mind azonáltal addig semmi kegyes, és kedvező választyát a Fő Tisztelendő Vicarius urnak nem kaptunk, mellyre nézve alázatosan esedezünk kezei tsokolása mellett, mind hogy már a fánk az egész Ikonoztáznak két esztendeje, hogy készen van, ha ezen Ternavszky András Rezbárt ha erősebb moddal is, mind hogy már a munkáját is elvegezte légyen, Ruszkotzról Dobrára a maga uttyán rendeltetni, ha méltóztatna.

Melly kegyes és fenséges Rendelését a Fő Tisztelendő Vicarius Urnak, a midőn mély tisztelettel mentül elébb el váránák – (mind hogy a jó hoszszú napok, és üdök majd elmulnak) Kegyeskedésébe zártok vagyunk és maradunk.

A Fő Tisztelendő Vicarius Urnak
Dobrán 27a Junii 1839

Alázatos tisztelő szolgálai
Dobrai Templom
Elől Járói Közönségessen.

4. B. A HELYNÖK KÉT LATIN NYELVŰ LEVELÉNEK PISZKOZATA, EGYIK A
BUBULISKAI, MÁSIK A BODROGKÖZI ESPERESHEZ

Uo. fol. 47r

5. BACSINSZKY MIKLÓS JELENTI A HELYNÖKNEK, HOGY TERNAVSZKY
MÉGSEM VÁLLALJA EL A DOBRAI MUNKÁT

DAZO fond 151, opisz 8, no. 2038.
fol. 5r

Reverendissime Domine Generalis Vicarie
Domine, ac Patrone mihi Colendissime!

Sculptoris Andreae Tarnószky super sui ab inito cum fidelibus Dobrensibus pro pingenda Iconostasi contractu resulti scriptam, ac con scientiosam declarationem isthic acclusam ./ ad exigentiam gratiose sub Nro 11300 a. c. emanato dispositionis Reverendissimo gratiis et favoribus commendatus debito cum Venerationis cultu persevero. Rákosini 14a Julii 1839.

Reverendissimi Domini Vicarii
Humillimus servus, ac cultor
Nicolaus Bacsinszky
VADiaconus Bubuliskensis

5. B. TARNOVSZKY INDOKLÁSA, HOGY MIÉRT NEM MEGY DOBRÁRA

Uo. fol. 4r

Alább írt Dobra Helység, és Egyház Elöljáróinak, és kurátorainak azon szóbeli jelentést tettem, hogy az általam felváltott Egyházok Munkájára, az az képek faragására a múlt év 22ik October napján tett kötelezvényem szerint semmiképpen Dobrára nem mehetek e következő okoknál fogva.

1ör mert a Dobrai Helység Előjárói a Contractusba majd 100 fital kevesebb summát tettek be, mint sem volt köztünk az alkú, és egyezés.

2or mert nem lévén náluk készen munkára szárász deszka, Ruszkóczon vettem fel munkát, melly tettemért engem a Vármegyére fel-attak, Szolga-Bíró parancsa mellett kötözve vinni akartak, melly illetlenség mellett meg-kapván tőlem Méltóságos Püspöki rendelésse utján az előpénzt, végtére engem ártatlant 26 fital meg-büntettek; ennél fogva a Méltóságos Püspöki Helytartóság által ezen Dobrai Egyház munkától magamat fel-oldattani mély alázatossággal esedezem, mert az illy nyughatatlan magyar emberektől nékem félnem kell, ne talántán közéjek az említett munkára menvén több illetlenséget szenvedjek, és ők rajtam boszszút állyanak.

Melly lelki-isméretes vallomás tétemet ezen bizonyosság levéllel, és magam alá-írással erősítem. Ruszkóczon Julius 14án 1839.

Én előttem
Bacsinszky Miklós
Bubuliskai Alesperest előtt.
Lukatsinya János X keze vonása
Ruszkóczy Egyház Fő-Kurátora előtt.
Tarnószky András X keze vonása
Kép-faragó mester

5. C. A HELYŰK LATIN LEVELÉNEK PISZKOZATA A BODROGKÖZI
ESPERESHEZ

Uo. fol. 6.

5. D. PÁSZTOR ISTVÁN, DOBRAI PARÓKUS LEVELE CSURGOVICS
JÁNOS HELYŰKHÖZ, AMELYBEN KÉRI, HOGY SÜRGESSE MEG
TERNAVSZKYT

Uo. fo. 13.

Reverendissime Domine Canonice Generalis Vicarie,
Episcopalis, Domine mihi, ac Patrone Gratosissime!

Siquidem Andreas Tarnószky sculptor laborem suum in Ruszkótz novum usque annum terminaturus sit, intuitu hujus sculptoris toties, quoties eu ut humillimam meam repraesentationem fuerim, et contractum de se datum, actu in Officio Dieacesano exhaerentem 20a adhuc Mai a.c. trasmiserim, juxta cujus contractus vires et subscriptiones et sui, et V. A. Diaconi Bubuliskensis ibidem adceptas temeum ad Dobram pro labore sculptoris venire; tamen adusque multum effectum subsequi experior in sequelam igitur novum humillime instandam esse duxi Reverendissimam D. Vestram quatenus contractu hoc in officio exquisito ubi palam fit eundem sculptorem ad me venire debere eundem sculptorem ad id esse stringendum, ut labore in Ruskocz terminato a me sine cunctatione veniat neque aliorum ire praesumat, ejatum etiam V. A. Dominum Bubuliskensem eo esse inviandum, ut eundem sculptorem, et persuadet, ac imo energice stringat, ut juxta tenorum contractus de se ipso dati neutiquam alibi potest laborem assumere, donec in Dobra laborem perse assumptum terminaverit, cujus patissionis meae humillimae gratiosum effectum eo citius, et efficacius expetendum haberem quo ocyus idem sculptor aliorum ex Ruskocz transire intenderet. Qui in reliquo, dum veneratis affectibus me humillime commendarem immutabiliter persevero.

Reverendissimi Domini Gen. Vic. Episcopalis

Dobrae 7a decembris 1839.

Humillimus servus

Stephanus Pásztor mp

Parochus Dobrensis

A külzeten a címzés mellett Csurgovics válaszánek piszkozata:

Posteaquam erga recursum Parochianorum Dobrensiū, et erga editos abhinc sub No. 1237. a. c. Ordines, Sculptor Andreas Ternavszky tam anticipato perceptos e Summa contractuali 51 flnos W. restituere debuit, quam et insuper, titulo compensandorum, per eosdem Parochianos positorum fatigiorum, dum videlicet fine compellendi ad inchoandum laborem praefati Sculptoris, Ablegatos suos binis vicibus Bereghszaszinum ad Judicem Nobilium incassum expeditissent, 26 flnos W. solvit, talique modalitate jam ipsi Parochiani Dobrenses initum praevie inter se, et quaestionatum Sculptorem Contractum, ratihabitione ordinatus ceteroquin destitutum, resciderunt; eosdem ad sollicitandum de alio Sculptore inviari, et hoc ipsum tam illis, quam et toties fato Sculptori pro sui directione significandum ordinari.

6. MOLNÁR DEMETER SZOBRÁSZ LEVELE CSURGOVICS HELYNÖKHÖZ,
AMELYBEN A KOMORÓCI IKONOSZTÁZ FARAGÁSÁRA KÉR ENGEDÉLYT

DAZO fond 151, opisz 8, no. 1578.
fol. 24r

Fő Tisztelendő Püspöki Helytartó Úr,
Kegyes jó akaró Uram!

Ez előtt mintegy 3. esztendővel, minekutánna Képfaragói Tudományomat, és ügyességemet több helyeken kitüntetem volna, a' Fő Tisztelendő Helytartó Urnál esedeztem, méltóztatna engemet Munkátsi Megyében mint képfaragót publicáltatni azon egy és leg főbb okból, hogy én mások felett a' Munkátsi Megyébe kép faragói munkát, a' hol az előfordúl, tehessek ezen kérésemhez képpest méltóztatott a' Fő Tisztelendő Püspöki Helytartó Úr futó Levelekkel publicáltatásomat elhatározni – a' miért is a' Fő Tisztelendő Püspöki Helytartó Úrnak holtomig vagyok lekötelezve – most azonban volt publicáltatásom majd egészen feledékenységbe menvén, mind a' mellett is, hogy csak én currentáltattam, vagy is publicáltattam, mások, a' kik képfaragóságba nem is járatosak, illetén képfaragói munkára felfogadodnak – nevezetesen valami Tótin nevezetű a' ki nem is képfaragó, de Asztalos, és asztalos is csak ilyen amolyan, Komoróczyi Ekklesiába felállítandó Iconostásra bevődött én nékem nem kevés kárommal és rövidséggel, mivel én Homonnai ezen Környéken volt leghíresebb Tapolyi nevezetűnél kitanúltam a képfaragóságot, és általa is azon munkára alkalmasnak találtattam – de meg is vagyok (fol. 24v) a' felől győződve, hogy mivel már több helyen a' vállalt képfaragói munkát, a' mint azt több rendbéli levelekkel bébizonyíthatom, jól, és szerencsésen bevégeztem, azt azontúl is úgy, sőt még jobban képes lézsek bevégezni – esedezván az előterjesztettek következtében a' Fő Tisztelendő Püspöki Helytartó Urnál,

méltóztasson a' már nevezett Komoróczy Iconostásnak felállítását reám bízni – arra is reá állok minden képességgel, hogy engemet Tótinnal próbára tegyenek, és csak a' ki állott próba után a' munkát az arra alkalmasnak adják – Kérvén egyszersmind a' Fő Tisztelendő Püspöki Helytartó Urat ha lett publicálttatásomról méltóztatna nékem egy bizonyító levelet kiadattatni, ez nem csak nékem, hanem az egész Megyének hasznára leend, mert így a' képfaragói munkát mindenütt tükéletes lészen, és nem megrontva, elhibázva, mint az előbb helyeken történt, a' hol holmi jött ment embereket, a' kik a' képfaragóságba korant sem járatossak, befogadtak.

Én a Komoróczy Iconostás felállítására nézve a' helybeli Tisztelendő Ruttkay Jánossal már ez előtt jóvval, mostanság is értekezvén, a' ki engemet, úgy a' falú is a' legszívesebben kíván befogadni, csak arra nézve a' Tisztelendő Püspöki Helytartó urnak megegyezése, vagy is helyben hagyása járuljon. A' miért is esdeklek azon fő Tisztelendő Püspöki Helytartó Úrnál.

Legmélyebb tisztelettel maradván, Unghvár die 10a Februarii 837.

Fő tisztelendő Püspöki Helytartó Úrnak

Legalázatosabb szolgálja

Molnár Demeter kép faragó

Külzeten címzés Csurgovics János helynökhöz.

7. A BODROGSZERDAHELYI PARÓKUS PANASZA MOLNÁR DEMETER FARAGÓRA

DAZO fond 151, opisz 8, no. 2042.

fol. 2r

Illustrissime Domine Episcopo,

Domine ac Pater mihi Gratosissime!

In conformitate Gratosae Illustritatis Vestrae Praesulae ratihibitionis Ecclesiae meae B. Szerdahelyiensis internum apparatus totum die 16a Junii a. f. per Sculptorem Diaecsanum Demetrium Molnár occepi construi, qui posteaquam quinque septimanis opus hoc continuasset, 26a Juli pro altari erigendo Magno-Karolinum se dimitti rogaverat, quia interim ego per Fideles meos huc eundem Unghvarino transponi curaveram, unaque tam pro eius intertentione, quam etiam tota accomodatione omnia tam disposueram, annuere petito eius illuc ad usque recusavi, donec hic acceptum laborem consummaverit; ast post eaquam per expressum missam M. Karolino epistolam mihi exhibuisset, in qua, nisi contractuali obligationi quo celerius satisfacerit, litis continuatio expressa fuerat, ipseque enixius me rogare non cessasset, ut solum pro trium

hebdomadarum termino eundem dimitterem, ne litis expensas ei causare videat, precibus eius annui, utque a labore Ecclesiae meae M. Karolinum pro tribus septimanis ire permisi; – interim, esto plurimas suas res tam domesticas, quam ex artificii hic omiferit, neque comparet, neque ab eo tempore de redita scribit, qui sino, posteaquam per eos notum hominem in Bács-Aranyos – ut fideli rumore ibi eum morari intellexeram, – incassum quasi curassem, M. Karolinum postaliter expedita epistola ad ociis redendum mense Novembri, caeterum nec respondet, neque comparet.

Propero proin Illustritati Vestrae Filiali cum demissione supplicare, dignetur fine mentionati Sculptoris Dioecesanii tam gratiosos, ac efficaces dimittere ordines, vigore quod idem Sculptor oceptum Ecclesia meae laborem continuare ac confirmare saragat, una quia Diaecesanus Magister verbis ex contractuali transactione correspondere, eludere, ac defraudare praesumat; nam si pro longiori tempore, ac ad annos Ecclesiae meae labor adhaeserit, non vane praemeruo, ut cum cassae ecclesiae detrimento mora longior contiugat, posteaquam tam in 500 florinorum val. summa contractuali hucdum 342 florenos extorserit, neque adusque ad medietatem laboris progressus fuerit, si me qua eaterquin valexudinarium brevi mori contigerit, computas cum eadem institu etabus intrieccior fiet, quam ut conscientiose quis eum peragat.

Qui etiam penes has meas filiales preces Patrocinantibus Illustritatis Vestrae Praesuleae gratiis filiali cum devotione dicatus, in osculo S. Dexterarum emarior. Bodrogh Szerdahelyini die 4ta Martii, 1839.

Illustritatis Vestrae Praesulae Filiorum devotissimus:

Antonius Dudinszky

Parochus B. Szerdahelyiensis

Püspöki válaszok pizskozatai, egy a szatmári esperesnek, egy a szerdahelyi parókusnak. A szatmári esperesen keresztül utasítja Molnárt, hogy térjen vissza folytatni a munkáját.

Uo. fol. 3r

8. A BUJIAK SZERZŐDÉSE MOLNÁR DEMETERREL A TEMPLOM BERENDEZÉSÉNEK ELKÉSZÍTÉSÉRE¹

NYEL II–3–a. (1. doboz)

Optinállis Contraktus,

1 Majchricsné Ujteleki Zsuzsa átirata, amit ezúton is hálásan köszönök.

Mi lentebb irtak a Búlyi Görög Katholika Ecléziának Elöljárói és hozzá tartozandó felek az felálítandó ikonoztazion felöl melyet Nemzetes Molnár Demeter fel állítandó ílly egységre léptünk.

A 1^{sor} Ami illeti az ikonoztazion fa matériállét azt a mű részünk tartozik adni.

2^{sor} Nékünk választás és tettzésünk szerént diszes metztés munkájával az egész belső Oltárunkat Rúha tartoval Zsertovnikkal 12 Gyertya Tartókkal Tabernákulummal az egész Oltárunkat minden hozzá Tartozandokkal fel ékesíteni.

3. A Prédikálló Széket is fel ékesíteni rendes Metzéssel a felsőrészt

B. Másodsor a fenteb ki jelelt munkáért tartozó részünk fizetni 850 Rfm az Nyoltzszáz ötven váltó forintokat 6. Köből Gabonát 2 Köből Búzá 25 font söt 50 font Szallonnát 2 Öl Fát minden féle főzelékbül egy vékát öszvesen egy Köblöt oly móddal pedig Kötelesek lészünk fizetni hogyha a mi ki

lelelt múnkánkat Minden Szentek napjára nem elkészíti (Vinhulum 250. fv) minden hiba nélkül mely Kötelező Levelünket mind két részrül Nevünk alairásával es kezünk kereszt vonására meg erősítve ki adtuk Kolt Búlyon 22. Ápril 840.

Én előttem:

Lámfalussy János

Bulyi Parochus előtt.

Hogy fel vettem az felyebb említett summa béremből száz

az az 100 váltó forintokat ugy mint béremből. Sig Buly 22 Aprilis

Nemes Molnár Demeter

Munkácti Püspöký megyeben

rendes Képp faragó

1840

Ns: Molnár Demeter

Képp farago

Kerülő István és + Illés János

Kuratorok +

Miskotzi Mihály keze + vonása

Oláh Mihály keze + vonása

Nemes Kováts György keze + vonása

Medve Istvan keze + vonása

Illés Mihály keze + vonása

Molnár János keze + vonása

Medve Mihály Ifiu + vonása

Román János keze + vonása

Öreg Medve Janos keze + vonása

Nagy Mihály keze + vonása

Szopkó Mihály keze + vonása

Ifú Nagy István keze + vonása

Sinka István keze + vonása

Molnár Ferentz Mihály + vonása

Öregebb Medve Mihály keze + vonása

Sig. Buly 6^a Octob 842.

Ezen Contractusunk érteleme szerint egykor máskor hogy mit fizettünk, ki teszük máshol is, a Protocollumainkból de a mint eddig felszámítottam a kész pénzt adassunk vagy is fizessünk eddig térszen 836 vf 38 x. – még adósok vagyunk 13 vf 22 x. de mind munkánkat el hatta s töllünk meg szőköt, még ezeket a 13 vf 22 x. v. ki nem adtuk, s még fizetendő akkor ha munkáját itt be végzi. Költ mint fent.

Lámfalussy János
Parochus

NB: Az új Kliroszokra vagy is a Karokra az alku más, nem a 850 vf. tartozott meg tenni, erre alkut tettünk mi fent 65 vf, es mellette ígéretet tettünk hogy ha munkánkat helyesen bé végzi, Javitásul adjunk még 25 vf de mivel bé nem végezte, se a ki tűzött 25 vf. se a 65 vf a Karokra se a 13 vf 22 alku szerént az Iconostázionért ki nem kapta, se a kurátor által sem fizetett ki. Mit ezennel világosan tá(...)

Buly may 6. 842.

Lámfalusy János
Parochus

Meg Jegyzés

1842^{ik} Évben lásd a Protocullomokat aprilis 27^{én} a fentebb ki jelelt 13 vf és 22 x. hogy meg jött a mult tavaszal is E. hogy munkánk bé végzéséhez hozza fogot és a Királyi ajtokat is el készítette a 13 vf 22 x Kerülő István kurátor nékie ki fizette, és így a Kontractus v(agy) is a Kötelezvény szerint Kerülő István Kurátorságában Molnár Demeter Képfarago a 850 vf ki kapta – B ° a Javito pénzből is az a 25 vfból Kerülő István Kurátoroskodásában 21 vf 42 x. ki fizetett. ez eránt lásd a Protocollumot September 24^{ét} 1842.^{ban} ott fel találod Ígéretünk szerint még tartozmány a 25 vfban fizetni 3 fv. 18 x. de ha munkánkat bé végzi

Notandum: a Karokért is Molnár Demeter az 65 vf Kerülő István Kurátortól ki kapta – lásd ez erant majus 5^{ét} 1842^{ik} Evben is fel találom igazoknak lenni. Mind ezeket később időkre föl világosodásul irom ide.

Költ X^{ben} 19^{én} 1842.

Lámfalussy János
Parochus.

9. RÉSZLETEK A BÁCSARANYOSI (ARANYOSAPÁTI) PARÓKIA BEVÉTELI ÉS KIADÁSI NAPLÓJÁBÓL (1826–1853). EREDETIJE A PARÓKIA IRATTÁRÁBAN.

Bevételek 1838/39-ik évre

Május 22 (után)

Molnár Demeter a házárendát 1838/38ik évre megadta – 13 fl 20 xr (...)

Jún. 24 (után)

„Ajánlások képekre Kadilákré – 5 fl

--- Pappi hívek – 3 fl 30 xr

--- Kásré – 10 fl

--- Nt. Dömötör László – 12 fl 30 xr (...)

Aranyosi ház árendából Molnár Demetertől 1840ik évre kaptunk – 12 fl 30 xr”

Kiadások 1838/39-ik évre

(febr. 23.) „Képfaragónak az oltár tsinálásér felpénz – 50 fl” (...)

„Képfaragónak Máj. 7 ik – 100 fl” (...)

„Máj. 27-ik Képfaragónak – 50 fl

2a Juny (...)

Képfaragónak – 16 fl 15 xr (...)

Képfaragó – 5 fl 45 xr

Képfaragó – 37 fl 30 xr (...)

Képfaragó – 17 fl 30 xr (...)

Júl. 21kén Képfaragónak – 12 fl 30 xr (...)

Aug. 4-kén Képfaragónak – 30 fl

Aug. 5kén Képfaragónak – 10 fl 30 xr (...)

Aug. 18. (...)

Képfaragónak – 46 fl 40 xr

Képfaragónak – 6 fl 40 xr

Képfaragónak Szánkár – 2 fl

Sept. 13. --- 1 fl

Sept. 14. --- 2 fl 30 xr

Sept. 16. --- 1 fl

--- --- 50 xr

Szánkár adós – 15 fl (...)

Képfaragónak – 50 xr (...)

Képfaragónak – 50 xr

Képfaragónak – 50 xr

Sullernek Ikonostasionért – 5 fl

--- ---- 2 fl 30 xr

Molnár Képfaragónak holmiba – 5 fl 40 xr
Szathmár & Várdába Conto – 1 Nov.
Sullernek – 5 fl
deto – 12 fl 30 xr (...)
Sullernek – 13 fl (...)
Az Ikonostasion reparalása mellyet húsér – 2 fl 21 xr”

1841/42ik kiadás (...)
„Febr. 13-án Szathmári Kereskedőnek régi adósság az oltár aranyér – 120 fl”

1847ki kiadás
„A zsertovnikra való képért – 12 fl 30 xr”

1852/53 kiadás (...)
Júl. Ujhelyben jártak, hogy a templom padozatjára való követ nézzenek
Aug. faragatják a követ Ujhelyben, a kikövezés 670 fl-ba és 41 xr-ba került

10. MOLNÁR DEMETER LEVELE POPOVICS PÜSPÖKNEK
A DOBRAIAKKAL VALÓ KONFLIKTUSÁRÓL

DAZO fond 151, opisz 8, no. 2043.
fol. 50r

Méltóságos, és Fő Tisztelendő Megyés Püspök Úr,
Kegyelmes Uram!

Alább irt sérelmes panaszomat kéntelenítettem Méltóságod kegyes szine eleibe a leg mélyebb alázatossággal előterjeszteni az eránt, miképpen t. i. én, mint különben az kép faragásnak tökéletesen ki tanúlt mestere az leg-közelébb múlt Húsvét táján ugyan tsak Méltóságod Lelki Fő Pásztori Kormányzó Kegyes attyai szárnyai alatt lévő T. Ns Zemplén Vármegyei Dobra helységbeli hívekkel ugyan tsak az helybéli Nagyon Tdó Parochus Urok jelenléttében az közöttünk kötött – sött az kerületbeli Nagyon Tdó AllEsperest Úr jóváhagyása által is meg erősített szerződésünk mellett azon egyességre léptem, hogy t. i. én az isztáncsi Templomban lévő Ikonosztászbéli Képekhez hasonló képeket szintén az ő Templomjokban is el készítendő lések; a minthogy ugyan ezen munkához hozzá is fogván, a’ mennyiben azomban az érintett isztáncsi Templom nagyobb – emé híveké pedig jóvalis kisebb lenne, minden józan elme megfontolhatja, hogy a’ képeket amazok nagyságához képpest mérsékelnem tellyes lehetetlenség vala, a’ honnét is azokat az Ikonosztász – nagyságához rendesen arányoztam; az Dobrai hívek azonban ezt valamelly ahoz értő emberekkel meg nézették, ’s

meg betsültették volna, de tsuppán tsak ön ízlésekről vezéreltetve, egyedül az isztáncsi magokhoz hasonló tanulatlan néppel ezt meg vizgáltatván, nem tsak hogy valami részletes – de átallyában az egész addig tett munkámat rossznak állítván, ugyan annak további folytatásában, 's tökéletes bé végzésében engemet általjánosan fogva annyira meg gátoltak, hogy még tsak a Templomotis előttem végkép elzárák; 's minthogy azonban én ugyan ezen munka fejébe 150 vftokat már fel vettem, e végből az Nagyon Tdő Parochus Úrok, nem tudom, hogy külömben is minő oknál fogva engemet külömbféle betstelenítő szavakkal legelőbbis illetvén, az mesterségemhez meg kívántató mindennemű szerszámomat ön maga hatalmával erőszakosan le tartóztatta, sőt még nem tsak ezeket, de más idegeny Templombéli el készült munkáimat is, így nevezetesen Pupka Helmech helységében T. Kende Uraság által fel állított Templomba már általam el készített ugyan – de még nállam Dobrán lévő egy Tabernakulomotis el foglalt, nem külömben az Mányóczi Templomba egy kis oltárt készítvén, 's már a' Curator ez után szekérral is el jöven, ugyan ezen Tdő Parochus Úr ezt is a szekérről a leg nagyobb gyalázatommal le tétette; – mind ezek pedig ekként törtévnén (fol. 5v), már ez 5dik hete múla, hogy én, mint az mesterségemhez meg kívántató mindennemű szerszámaitól mag fosztott, az munkámat nem folytathatván, az Dobrai Nagyon Tdő Parochus Úr emez méltatlanul rajtam véghez vitt erőszakoskodása miatt a' leg nagyobb hátramaradást szenvedni kénteleníttem, mert ugyanis tsak Tettes Kende Urasággal kötött contractusom szerént is 25. pengő ft vinculumom miatt el vesztettem, a mit az kezemnél lévő contractusommal is bé bizonyíthatok, Mányóczon szintén a munkát a terminusra fel nem állíthattam, mert a mint fellyebbis emlitém, a Curator szekeréről Dobrán le ragadtatott; – Buly helységébe azonképpen Méltóságod kegyes engedménnyel mellett a Templomi Munkát fel vállalván, ugyan ennek ezen jelenlegi Sz. Mihály napján készen kellett volna lenni, de azonban az műszereim letartóztatása miatt, ugyan ezt sem végezhetvén bé, 100 pengő ft vinculum veszteség fenyeget Nagyon Tdő Pásztor István Dobrai Parochus Úr erőszak tétele miatt. –

Mellyre való nézve, minthogy ugyan ezen Dobrai hívekkel egy más bizonyos Kép faragónak is 3. álló esztendőig folyt egy pere, én ugyan ezt magamtól távoztatni ohajtólag, az tollük munka fejébe fel vett 150 vftokat, – nem külömben az munkára fordított fátis a maga természetében nékiek vissza téríteni kívánván, Méltóságod atyai kegyes színe előtt le borulván, a leg mélyebb alázatossággal könyörögni bátorkodom, hogy ugyan ezen általam fel vett 150 vftokat, és az fa visszatérítésére nékem egy bizonyos határ időt el határozván, az alattis nem tsak hogy az Dobrai Templom számára készített ezen munkámat onnét minden akadály nélkül szabadon el vihessen, engemet arra meg hatalmazni, de ellenben az el foglalt szerszámaim, és már el készült más idegeny Templombéli munkáim azonnali kiadására a Dobrai híveket, – legkivált pedig Nagyon Fdő Parochus

Urokat hathatósan reászorítani, és ez által emgemet az mindennapi élelmem keresésében elő segíteni kegyesen méltóztasson.

Egyébbberánt Méltóságos, és Kegyelmes Uram! Szintén ez iodik esztendeje, hogy én eme Méltóságod Kies Megyéjében több rendbéli Munkákat tévén mindenütt a hol tsak meg fordulni szerentsém vala, nem hogy gyalázatot, sőt inkább ditséretet érdemlettem, 's ugyan azt még eddig ön becsületem fen tartása mellett megis nyerne, azomban szintén Megyebéli Parochus szüléktől származván – de az Udvari, és Drágamérfalvi Fdő Parochus Urak Testvéreim lévén, nem vagyok én semminémű ollyatán világ bitángja, mint a mitsodának engemet az Nagyon Fdő Dobrai Parochus Úr gyalázatosan becsületem vesztésévével nevezni merészlett, légyen ugyan azon Nagyon Fdő parochus Úr a hiveivel együtt abban tökéletesen meggyőződve, hogy én mint érdemes szülőkötől származott, 's mesterségem után naponként betsületesen élőködő, az Dobraiktól fel vett 150. ft yokkal semerre el nem távozandok, sőt azt az határ napra okvetlenül visza fizteni ohajtom, – azonban tellyes hatalmokban vagyon mindenkoron az Fő Tisztelendő Papi statusnak ugyan ezen summát (fol. 51r) akár melly helyen, a hol tsak t. i. munkát válalandok, le tartóztatanni, és e szerént amazokat tökéletesen ki elégiteni.

Mind ezek után azomban, a midőn ebbéli alázatos esedezésem sikeresítése eránt Méltóságodnak kegyes resolútióját a leg mélyebb alázatossággal kikérném, Szent Kezei tsókolása mellett mélységes tisztelettel öröklök

Méltóságodnak

Unghvár September 26án 1840.

leg alázatosabb szegény szolgálja,

Mólnár Demeter

megyebéli képfaragó

II. POPOVICS PÜSPÖK LEVELÉNEK PISZKOZATA A BODROGKÖZI ESPERESHEZ A DOBRAIAK ÁLTAL VISSZATARTOTT TABERNÁKULUMRÓL

DAZO fond 151, opisz 9, no. 220.
fol. 15.

270 May 841 – 1559

Bodrogköziensi VAD D. F. ARDVADiacone!

Erga eam Sp. Dni Stephani Kende I. Cottus Unghvariensis Tab. Judicae Assessoris querelam, quod parochus, et Curatores Ecclesiae Dobrensis, Tabernaculum per eundem pro Capella in Possessione Helmeicz sumptibus ejusdem recta, opere Demetrii Molnár sculptoris factum, ex obtatae

praetensionem adversus dictum sculptorem per eos formatarum derineavit; DVrae hisce concredo, ut cum rem alienam propter praetensiones tertium ferientes dericere non liceat, dictum tabernaculum praememorato Domino instantanet, ne forne idem secus Processum viloentialem adversus eos suscitet, eo addito disponere velit, ut si Ecclesia Dobrensis per attackum Sculptorem injuriata est, Parochus et Curatores ejus, injuriae, aut damni sui refusionem in dicto sculptore via juris quarant.

Uo. fol. 16r (Két oszlopban:)

Spectabilis D. Stephanum Kende personaliter isthic constituens exposuit, quod ad erectam per se in loco habitationis suae possessione Helmezc Ecclesiolam, medio Sculptoris Demetrii Molnár Tabernaculum fieri curaverit, et etiam eundem Sculptorem exsalverit, illud tamen jam paratum, Ecclesiae Dobrensis parochus, et Curatores ideo sequestro affecerint, quod dictum Sculptorem ad ejatem Ecclesiam ponendo adhuc labore restet; petit proindem Dominum, attackum tabernaculum sibi extradari, ut hoc parato, Ecclesiolam suam benedici faciat.

In nexu hujus expositionis Parochum, et Populum Dobrensem, ad quaestionatm tabernaculum indilate extradandum, suam vero adversus praefatum sculptorem praetensionem legali via quaerendam eo addito inviari, quod secus per Praetitulatum D. Exponentem violentiali procesu conveniendi sint.

12. A SZATMÁRI ESPERES LEVELE A PÜSPÖKHÖZ, AMELYBEN JELENTI, HOGY MOLNÁR DEMETER ÁPRILIS VÉGÉRE BE FOGJA FEJEZNI AZ UDVARI IKONOSZTÁZT, UTÁNA TUD FOGLALKOZNI A DOBRAIAK KÉRÉSÉVEL

DAZO fond 151, opisz 9, no. 565.
fol. 35.

Illustrissime Domine Praesul,
Domine, et Pater Gratosissime, Colendissime!

In Obsequim Gratiouse Illustritatis Vestrae sub dato adhuc 24ta Januarii a. c. Nro 176. per me vero nonnisi 17ma Martii a. c. perceptae, – emanatae Commissionis, humillime referendum habeo, Demetrium Molnár, sculptorem, actu circa Iconostasim Ecclesiae Udvariensis operantem, mox ut hic opus suum consummarerit, quod circa finem affuturi Mensis Aprilis sine dubio eveniret, ad excontandendos expostulantes fideles Dobrenses, illio semet transiturum appromissione; quo humillime relato gratiis humillime commendans penes

osculum S. Dexteræ perseveranter emorior. Szatmár-Némethini die 21ma Martii 1842.

Illustritatis Vestrae obsequentissimus filius
Basilius Walkovszky
VADiaconus Szatmár

**Püspöki válaszlevél piskozata, amely a bodroghközi esperesnek szól,
kelt 1842. márc. 28-án.**

Uo. fol. 36.

13. A BODROGSZERDAHELYI PARÓKUS, DUDINSZKY ANDRÁS LEVELE
POPOVICS BAZIL PÜSPÖKHÖZ, AMELYBEN ARRA PANASZKODIK,
HOGY MOLNÁR DEMETER NEM FEJEZTE BE TELJESEN AZ ITTENI
MUNKÁJÁT

DAZO fond 151, opisz 9, no. 563.
fol. 81.

Illustrissime Domine Episcopo,
Domine, ac Pater Gratosissime!

ut ut jam ante biennium Demetrius Molnár Dioecesanus sculptor Ecclesiae hujatis Bodrogh Szerdahelyiensis internum apparatus majori in parte consummaverit, neque tamen plenarie, ac in vigore contractus initi; quia interim jam hic e 500 fnis valutalibus, ac valde honestato deputato se evivere haud posse affererat, quin passivis se debiticis multum inticaverat, ad vicinum Parochiam Dobrensem semet laboratum dispensari rogaverat, promittando, inde se brevi transiturum huc, ac quae ocdhuc desiderantur, punctualiter effectuturum. – Licet quidem jam tempus hic instituti laboris meis exploraverim, quia interea sperare mihi licuerat verba promissa eum impleturum vel exeo, quod ultra extradatam totalem contractualem solutionem, posteaquam precibus ac pollititationibus nos fatigare non ecssasset, pasivorum eius debitorem exolutionem in 60 f.nis val. cum assenso fidelium adpranniserim, proutio eam easdem 60 fnos brevi post Judaeis in vicem eius dependeramus – interim Sculptor hic et Dobra abscessit, neque hucdum se hic monstravit, labor attamen eius imperfectus actu manet, quia etiam in pluribus partibus etiam vitiatus est, atque ita inusuabilis evasit.

Confugio propin cum Syndicibus meis ad Illustritatem Vestram Praesuleam, quatenus sapienter discussa hac causa Ecclesiae meae, quod nimirum pro toto apparatu interno ad vires ad contractus cum sculptore fato initi, in omnibus eundem excontentaverimus, imo ad lamenta et preces in 60 fnis bonificationem praestiterimus, an juste laborem hunc perfecte ab eo consummari praetendamus.

Ubicationem eius actu scire neque, sed etiamsi ea mihi nimo fuerit, praevideo me ineassum officii commonfacere; supplex itaque sum Illustritati Vestrae Preasuleae, dignetur toties insimatum Demetrium Molnár via ordinaria adstringere ad huc veniendum, et laborem suum perfecte treminandum.

Qui etiam altis Illustritatis Vestrae Preasulae Gratiis quam humillime commendatus, cum osculo S. Dextrae emanior. B. Szerdahelyini die 30a Novembris 1842.

Illustritatis Vestrae episcopalis filiorum devotissimus
Antonius Dudinszky
Parochus B. Szerdahelyiensis

A levél külzetén, a válasz piszkozata:

Uo. fol. 81v

4044: 842.

P. 16a Decembris

Intrisertum Sculptorem via fratris sui, Parochi quippe Udvariensis serio admonendum disponi: ut imprefectos Szerdahelyiensis, et Dámóczensis Ecclesiarum labores sine procrastinatione consummare meminerit; secus enim non solum ad indemnisandas easdem Ecclesias via Juris stringetur, sed etiam Clero per totam Diaecesim injungetur, ut eidem sculptori vel minimum in Ecclesiis suis laborem concredere audeat.

A püspöki levelek piszkozata: először a szatmári esperesnek, elküldve dec. 17-én, amelyben kéri, hogy értesítse az udvari parókust erről, utána a bodroghözi esperest tájékoztatja.

Uo. fol. 82.

14. A DOBRAIAK ÚJABB PANASZA MOLNÁR DEMETERREL SZEMBEN,
CSURGOVICS JÁNOS HELYNÖKHÖZ

DAZO fond 151, opisz 9, no. 898.

fol. 42.

Fő Tisztelendő Püspök Helytartó és Vikarius Úr
nekünk kegyes Atyánk, és Pártfogónk!

Melly sürrő könyvekkel és szívbéli nehézséggel nékünk naponkint azon Ikonosztázi munkát melyet Molnár Demeter mind Megyei roszt lelki ésméretü Rezbár tenni, és okozni kívánt nékünk, kik utolsó fillérünket és deputatumokat néki ajánlani készek voltunk, tsak hogy templomunk egyszer valahára kedvünk

szerint a' mennyire annyira lenne, az isteni tiszteletre nézve, és Istenhez való esedezésekre tekintve; ezen munkát ezen rossz ember el nem végezhette, mivel látván, hogy nem a contractus szerint dolgozván, és a pénzt, de a Deputatumot is ki szedvén, és eltékozolván, a munkát abba hagyta, elszökött, elment, és lelki esmérletlenségnek ezt tartván bennünket földig rontani nem kételkedett, melly dolgot, hogy bővebben a Törvényes Felségünk előtt is ki nyilvánosithassunk, és szembe tűnőnek tehesünk, most 2 esztendeje tesz a midőn a Méltóságos Püspök Úr, Perbenyikbe lévén, kit a mi Tisztelendő Urunk nagy tisztességnek okáért Dobrára mind a tiszteletre nézve, mind pedig hogy ezen rossz, gálát, otsmány, és tsak tüzre való munkát meg láthassa, és bennünket e felül sorsunkra nézve nyugodalmaztassa, ugy is történt: hogy miután ezt Eö-Nagysága látván további folyamodásunkra ezen munka felül azt méltóztatott Eo nagysága írni, és az Esperesi Hivatal által tudositani, hogy, ha ezen tudositása után Eö Nagyságának, ami a Megyei Protocollumból nyilván látható, fél esztendő alatt Molnár Demeter ezen kárt ki nem élégíti, tehát akkor Eö Nagysága ezen Molnár Demetert a Megyéből kizárattya, már más fél esztendeje elmúlt ezen terminusnak hogy hírében sem nevében Molnár Demetert mint rozsléköny, és tsaló embert nem hallyuk, sem eddig az ideig a szent széktül semmi izenetet nem vettünk, mi már mostan más Rezbárt, akire mindég hajlandóságunk volt, (fol. 45v) fogattunk, és már három hete, hogy nekünk dolgozik már most ezen munkával, amellyik tsak Templomunkban a helyet foglallya, mi tévök legyünk, vagy lehetünk? nem tudjuk azért Fö Tisztelendő Urhoz mind Püspöki személy Viselőhöz mind kegyes Atyánkhoz folyamodunk de mély tisztelettel is esedezünk ha bennünket illy meg károsittakat, kik így vagyunk kitsintül fogva nagyik meg szomorítva, eligazítani, és ezen kárt kipótoltatni, és vissza térítetni méltóztatna.

A kit is azonnal való kegyes választyát, bölts ezen tárgyban való utasítását a midőn mely tisztelettel elvárnánk, atyai kegyeskedésébe magunkat alatta valói hivséggel, ajánljuk és vagyunk.

A Főtisztelendő Urnak és Püspöki Helytartónak.

Dobrán 2a Septembr. 1843

Mély tiszteletü alatta valói

Dobrai templom közönsége

Prodán Péter polyáni parókus, bodrogekői esperes latin nyelvű kisérő levele, amelyben csak összefoglalja az előbbit, kelt 1843. szept. 10.

Uo. fol. 43r

A püspöki levél piszkozta, a szatmári espereshez.

Uo. fol. 45r

3090. ARDVADiacone!

Dobrensibus Fidelibus adversus Demetrium Molnár sculptorem iterato querulantibus, eundemque – posteaquam opus Ecclesiae suae jam alteri sculptori commisissent – ad refusionem causati ipsis in 312 flnis w. damni adstruigi ferentibus; Praetitulatae D. Vestrae committitur: ut inculpam Demetrium Molnár num adhuc semaet, idque postremo coaddito ad excontinuos praememoratos fideles fesrio (?) admoneat, quod secus contra eum autoritas civilis implorari debet.

Ungvár 14. szept. 843.

15. MOLNÁR DEMETER LEVELE A HELYNÖKHÖZ AZ ŐT ÉRT VÁDAKRÓL

DAZO fond 151, opisz 9, no. 904.

fol. 54r

Nagy Fő Tisztelendő Vikárius Úr!

Minthogy Bodrok Szerdahelyjen a' Templomi képfaragói ékességeket, mellyeket Kötelezvényi tartalmaim bizonyítnak, azokat tisztában a meg elégedés szerént elvégeztem, mellynél többekre magamat nem is köteleztem; mert nem követtkezés, hogy az egész Ikonosztászt, vagy pedig minden hézakokat bépadolyjak meczésekkal, mert nékem a Nagyon Tisztelendő Parochus Úrral nem volt Kötelezett, s ki világosított Plánomom, hogy munkálataimat mi módon végezzem, hanem a' Tisztelendő Parochus Úr mindennapi látásai után tartoztam dolgozni; Ellemben mutassa meg a Plánumból, hogy hól vagynak azon 10 darabb Czirádáknak helyjei, hová ezek feltevés végett éppen szükségtelenek; Ellenben azon 10 darabb Czirádák helyjébe, melyek szükségtelenek lévén, 11 darabb gyertyatartókat készítettem, mellyek ha akkoron használhatatlanok voltak, miért egygyezett meg benne az Anya Szentegyház tagjai, miután több helyeken készült munkálataim után Érdemeket nyertem; Melly említett 10 darabb Czirádáknak egy egy darabbja alig négy czolnyiak quadrádban, mellyeket kár is volt említésben hozni; hogy pedig még a Gyertyatartók, mellyek még mint Képfaragó munkából mozgásban vannak, azokból addig semmi alapítás nem leszen, s nem is lehet, míg tiszta Aranyozás alá nem jön, mivel minden daraboknak az Aranyozatkor széjjel szedőknek (fol. 54v) kellett lennie, valamint az egész Templom munkáinak is, mivel minden Templomi készület mind széjjel szedő: – De mind a' mellett, ha a' Tisztelt Ekklesiának szándéka volna kép írónak is által adni, akkoron Kötelezem magamat, hogy számos évek telte alatt ha hibázni találának, ujjólag öszve állítani magam költségén magamat szorosán kötelezem. Ellenben azon huzamos vádot, mellyekkel Dudinszki Antal Tisztelendő Úr által vádoltatom, a magam dolga több időkig

vala marasztásában, az nem csak olly munka, mint a penna nyomozásnak egyszeriben meg száradás, mert minden művész maga Tudományának miben létét érezi és tudja; de egyéb aránt: ha én summa pénzeket munkálataim után el nem hozhatok, s több leginyeimmel dolgozok, abban az esetben engem korlátozni, mint ahoz értőt nem lehet, hogy mit, és mennyit költök? Mivel ezek csak egyedül engem, s nem másokat érdekelnek, s jogok fölöle gondolkozni sincsen, ha keresetemet bárhová teyem is. Ellemben pedig ha a Tisztelt Parochus olly bölcs Lelkü, s Keresztény hitü, hogy rajtam segítet, akkoron nem kellett volna nékem egész fizetésemet ki adni munkálataim elvégzése nélkül, de mivel tisztában elvégeztem, 's még javításul 60 Váltó forintokat munkálataim meg érdemlett bérében adott az bizonyos, de érdem nélkül ki lehetne olly jo Lelki esmértü, hogy Isten nevében 60 Váto forintokat adjék, s még is most vissza fizetést nem tudom mi okoknál fogva kívánhat. Melly követelés Törvénytelen, s annak Tisztában ellene mondok. Mert egy illy Bölcs, s Nagy Érzésü Lelkész, ki magát e folyó (fol. 55r) Év Május 23án a Keresztényi hitben, leg Bölcsbbnek és jártasnak teszi, nem az illy Vádok és Törvénytelen keresetek járulnak ahoz.

Ellemben az illy Vádok ki nyilatkozatására és sértődési elő adására Dudinszky Antal Tisztelendő Úrnak, kár még az ártatlan pennát is megsérteni, mivel ha munkámat meg akarják becsülni, én abban az esetben mint hazafi helyt állok, akár melly képfaragonak, kik a közzel lévő Megyében telepedésben vagynak, s ha leg kisebb hiba találkozik benne meg fizetem, s ha pedig a munka helyben hagyatik, okozott költségeimet, s fáratságaimat a Tisztelt Ekklésiával vissza fizettetni Törvényesen kívánom, mivel Bodrok Szerdahely nem első probatételemre szolgált a Templomi Ékek készítéseire.

Melly alázatos esedezése, a Feleletem melett míglen vigasztalást ohajtva várnék vagyok Nagy Bányán October 6án 1843ba.

Nagy Fő Tisztelendő Vikárius Úrnak

Alázatos szolgája

Molnár Demeter

Kép farago.

Valkovszky szatmári esperes kísérlőlevele, kelt: 1843. okt. 11.

Uo. fol. 57.

16. A DOBRAI HÍVEK PANASZA A PÜSPÖKHÖZ MOLNÁR DEMETER ÉS A KERÜLETI ESPERES, PRODÁN PÉTER ELLEN

DAZO fond 151, opisz 9, no. 1352.

fol. 1r

Nagy Méltóságú Püspökur, nekünk kegyes Atyánk!

Azon Ikonosztászi munkánk mellett Mságod látni meltoztatott mostis tsak azon ocsmány helyheztetésben vagyon melyben Molnár Demeter itten hagyta, elég sűrő könyhulajtásokkal nézük mi ezen munkát melyre 312 v forintokat költötünk mind kesz pénzben fára deszkára és minden féle Deputatumokra melyeket a szegény emberektől utolso krajczárjaikat is el vettük tsak hogy a' mester embert ki elégítsük: ámbár ugyan ezen munka, az minden a helybeli Tesztelendő urunk velük égyütt által látta, hogy nem Contemtus szerint dolgozik azon mester ember bé zárta előtte a Templomot hogy tovább a munkáját ne folytassa, többé 10 v forintnál nem került volna amit fel sem vettünk, de azon mester ember elmenvén a Polyányi Esperes Urhoz panaszra aki őtet fel szabadította azonal a munkáját hogy továbbis folytassa amint ezen Levelből lehet látni ilyen ros z lelkieméretű templomokat csalo és csabito embert nemis keresük, mert ilyen sohonai embert ki tudna keresni – Deminhogy nékünk a mester emberünk már fel esztendeje hogy helybe vagyon, azon munkát melyet mostan csináltatunk nem tudjuk hova tenni, se a magunkéval megfézni azért ezen Molnár Demeter munkájával mi tévők legyünk bölcs ítéletét alason ki kérjük – minthogy pediglen ezen munkát meg engedve Molnár Demeternek a Polyányi Esperes Úr tovabá folytattni a munkát; egyedul a Polyanyi Esperes Úr okozta ezen Kárt, mely fel megyen 312 v. b. béli forintokra ahoz képest mi a mester embert nem keressük, de egyedul kárunkat a' Polyányi Esperes Uron követjük, de ha szűség lész törvényesen is keresni fogjuk: – melyhez képest mely alazatosságal Sz. kezei csokolása mellett esedezünk Méltóságod ellött ha ezen dolgokban fel vilagositast utasítást és kárunknak kipotolását kegyesen ki jelenteni (fol. iv) méltozattna, külömben a kárt okozott ugy mind az Polyányi Esperes Urat, aki valóságosan a kart templomunknak okozta törvényesen kentelenek vagyunk keresni. –

Egyébbiránt szent kezei tsokolása mellett mind örökön hodolo fiai élni és halni kívánván vagyunk örökös tisztelőji és alatt valo fiai Méltóságodnak Dobrai templom közönsége

1ső feb. 1844.

A püspöki válasz piszkozata:

Uo. fol. 2r

429: 844

Ps. 1a Febr.

Posteaquam introserta communitas Dobrensis, sculptorem Demetrium Molnár, pro sculpenda Ecclesiae suae Iconostasi, sine omni influxu, aut ratihabitione Regiminis Diaecesani, malo prorsus, ut eventus docuit, omne conduxit; resorcitionem causati taliter Cassae Ecclesiae suae damni a nemine alio praetendere potest, sed illud damnum sibi soli duntaxat imputare debet.

1a febr.

17. AZ EGYHÁZMEGYEI KORMÁNYZAT NEM AD HELYT A
BODROGSZERDAHELYI PARÓKUS KÖVETELÉSÉNEK MOLNÁR
DEMETERREL SZEMBEN

17. A. HOLOZSNYAI ANDRÁS ZEMPLÉNI ESPERES VÉLEMÉNYE AZ ÜGYRŐL

DAZO fond 151, opisz 9, no. 1353.
fol. 8r

Illustrissime ac Reverendissime Domine Praesul,
Pater ac Patronus Gratosissime!

Ad Nrum Protocolli Diaecesani 4253. anni proxime praeterlapsi humillima opinio infrascripti:

Posteaquam Parochus Bodrogszerdahelyiensis A. R. D. Antonius Dudinszky in sua ad declarationem sculptoris Diaecesanis D. Demetrii Molnár data replica ultro contestetur, querulato cum consummatione laboris praeter pactatam mercedem in super titulo donatii 60 flnis valutales datos fuisse ex huic logica sana inferne licet: Eotum, dum quaerulato sulptori praeter pactatam mercedem in super dati sunt flni 60 vs. tam Parochus, quam et Curatores Ecclesiae B. Szerdahelyiensi summe contentos fuisse labore sculptoris opusque pro consummato censuisse; si etenim .. tali non iudicessent tantum abest ut illi 60 flnos donassent, quia potius per assecuratione sui, et pactata summa quidpiam reservassent usque consummationem praetensivi laboris. – Iam autem regula Juris est: Quod semel placet amplius displicere nequit. – Mea igitur humillima opinione sculptorem ab omni ulteriori impetitione absolvendum venire.

Qui in reliquo reaccludendo ./i. frustra tria et aeterno Praesuleis gratis commendatus cum osculo S. Dexteræ persevero.

Illustritati Vestrae Preasulae obedientissimus filius:

Andreas Holozsnyai mp

A. Diaconus Zempleniensis

S. A. Ujhelyini die 5ta Martii 844

17. B. AZ EGYHÁZMEGYE HATÁROZATA, KIKÜLDVE A SZERDAHELYI
PARÓKUSNAK ÉS BODROGKÖZI ALESPERESNEK, DUDINSZKY
ANTALNAK

Uo. fol. 9r

1082. D. F. A. R. surrogata VADiacone!

Cum D. Vestra in substrata horsum sub Nro 44: 843 ad Declarationem sculptoris Diaecesani Demetrii Molnár replica sua ultero recognoscat,

quorum querulato sculptori praeter pactatam pro sculptorio labore Iconostasis BodrogSzerdahelyiensis mercedem ad huc 60. flni W. dono dati sint, liberale vero isthoc factum manifesto argumento foret, tam eandem D. Vram, quam et curatores Ecclesiae B. Szerdahelyiensis labore querulati sculptoris omnino contentos fuisse tunc, dum eundem praespecificato proemio dignum iudicaverunt; eapropter D. Vrae hisce rescribo, quaestionatum inculpatum sculptorem ab omni ulteriore subversante in merito impetitione esthic tanto magis absolutum esse, quod secundum regulam Juris quorum semel placuit; amplius displicere nequeat.

Ungvár 9a may 844.

Bodrogköziensi surrog. VADno Antonio Dudinszky

18. A. PRODÁN PÉTER BODROGKÖZI ESPERES JELENTÉSE A DOBRAIAKKAL
KIALAKULT KONFLIKTUSÁRÓL

DAZO fond 151, opisz 9, no. 1353.

fol. 57r

Illustrissime, ac Reverendissime Domine Praesul

Domine Pater ..etissime Patrone gratiosissime ac colendissime!

Gratiosissimas Perillustritatis Vestrae sub Numero 3398 Litteras, et in iis acclusum Dobrensis Comunitatis cominativum Recursum in quo ejatis Ecclesiae damnificatae per Sculptorem Demetrium Molnár factae causam in me conjicit, verum non probat, lecto affixus percepi, quae calumnia mihi dolorem aggravavit, in obsequium generosi mandati imponentis ut me purgem ab hac calumnia, cum humilitate faciam. – Antequam directe respondeam non nulla claritatis causa praemittere debeo, ut tanto facilius Perillustritas Vestra de toto negotio generosum Iudicium ferre posset; ab initio itaque ordiat speciem facti, quae est sequens: -

Ante annos circiter 7 Dobrenses aliqui videntes laborem Sculptoris Demetrii Molnár in Ecclesia mea, illis summopere complacuit, et, cum et illi in Ecclesia sua Иконостась erigere vellent cum Eodem Sculptore tractare inceperunt, ac tandem cum Eodem converunt, ut ad formam Ecclesiae Isztantsiensis Иконостась illis faciat, contractum, conficiunt, quem ego authenticavi, mox iverunt aspectum ad Isztants 5 numero ex comunitate sapientissimi, et Sculptor cum illis, ibique duo obris fecerunt unum sculptor pro se et unum a parte curarunt hi 5 ablegati pro comunitate, hae duae delineationes in escurialibus conviniebunt, sed in accidentalibus modicum discrepabant, ratio ipsa fecit, Ecclesia Isztantsiensis longa est major quam Dobrensis, consequenter nec Icones nec Ciradae tam magnae et apparantes esse poterant in Ecclesia Dobrensi, quod tamen principali

comunitatis praetendebant. Sculptor autem illis remonstravit id non posse fieri; inde statim ut primum laborare incepit labor ejus illis displacere caepit, varias adprobationes fecerunt Candelabra jam confecta me praesente dicebant se facturos talia, et totum quantum illius laborem criticabant, dixi illis si non placet vobis labor ejus ne damnum Ecclesiae causet vocetis artis hujus peritum magistrum, et ille aestimet laborem; ita et Parocho scripsi ut attendat, . . ., comisi illius prudentiae, ast illi nement vocarunt sed soli aestimabant, ac tandem ad tollisionem cum sculptore devenerunt a labore eundem prohibuerunt res ejus sequestrarunt illum ad huc ligatae voluerunt, sed per Ord. Judlium sunt prohibiti - quid post modum egerunt ignoro, nam ego in magnam infirmitatem incedi neque me misent; - et haec omnia hic evenisse conscientiose refors, et fateor -

Ex praemissis jam clare elucet quod illi soli non sculptore causa erant damni illati - et nunc me causant minor sane, si erant convicti de me aut me qua causantem illico non competebant non arguebant, non conquesti contra me adminus ante triennium si alias non compunt optimam habentes dum Illustritas Vestra redux Perbenyico vistare illorum Ecclesiam dignabatur potui petit remonstrando damnum me acussasse ast ad praesens tempus nullibi locorum contra me conquerebantur (fol. 57v) et aut Demetrium Molnar sculptorem qua damnificantem ad refusionem contraneo persequebantur primo sequestrando non solum res illius proprias, sed et uxoris ejus vestes quas tamen ad mandatum Gratosissimi Domini Canonici, et pro tunc Vicarii Interimalis Theodori Csopey extradare debuit; - pari ratione Tabernaculum Spectabilis Domini Kende pro Capella sua sumptibus propriis erectum sequestrarunt quod ad mandatum Perillustritatis Vestrae sub numero 1559 Anni 1841. 27ae Maj. extradare debuit Comunitas. - Cur si in me conjiciunt causam illati damni Sculptorem Molnár .. post in B. Aranyos, et Szinyer-Várallya laborantem exquisiverunt, et etiam via ordinaliali stringebat ad solvendum? Remonstret comunitas quomodo illati per sculptorem damni ego sim causa, an cum illo sculpebam, an estignabam ad dandam sculptori pecuniam, an cum eodem colludabam, an illum subornabam ut damnum male laborando riferat Ecclesiae? dicat comunitas (Hic ego hujus calumniae totam Comunitatem mihi illatae non arguo, sed solum aut 5e Invidua, hi sunt, qui se pro sapientissimis servant et sunt maximi Machiavelli; quibus sculptor remonstrasset quod illi sint causa illati damni, jam ab eo illum non impetunt sed se sicut serpentes in omnem partem se girant hi malevoli homines et quaerunt rimam quo onus refusionis deponere ex colo suo possent, nunc jam incidit illis si possent et quidem ex vinditae studio hanc calumniam appingere mihi, de qua antea nec somniabant, dico vinditae studio nam hi 5 malitiosi homines alioquin potentissimi in nexu cognationis existentes furiunt quid novi aliis hoc anno apud Spectabilem Ord. Judlium curavi 25 ictus infligi, idque ideo: Anno 1842 in festo Protectionis B. Mariae Virginis ad Possessionem

Dámotz tempore Eneaenimarum ego cum Sacra, et Agardiensis parochus cum concione invitati fuimus; ego suo tempore cantatum sacrum inchoavi, et usque Evangelium perveni eo tunc cessante concionator incaepit concionari, ast dum incepisset concionam illico, unus Dobrensis ex illis 5 principalis alta voce in Ecclesia exclamat /Baszszam teremtette gyertek ne halgassátok azta papot/ et sic murmurando blasphemando ex Ecclesia exivit, eo audito qui prope ei adstabant adsteniti scandalisati que sunt; post sacrum tam localis Administrator, quam et Concionator qui vel maxime est illis blasphemis verbis est constitutus, sed et ego sum summopere offensus quod sub sacro meo illud scandalum acciderit, transpire hunc actum criminalem non potui, ut impunitus maneat detuli Spectabili Ord. Judlium, qui illico hunc scandalosum hominem Ujhelyinum ad publicos carceres ubi adminus duobus annis inclusus fuisset, et aut 60 virgas accepisset, melle voluit, exorebam tamen ut domi, et initiavit paena prectatur, annuens ac peto meo deferens domi infligendo 25 baculos eidem; Parochus quidem Dobrensis huic sui charissimi parochiani (fol. 58r) paenam ex toto annihilare voluit, et me mendacii coram Ord. Judlium arguebat, dicendo non fuisse verum solum ego excogitavi; verum Judlium inquisitionem peragit, et 9 penes corporale juramentum fesse se audivisse blasphama verba per hominum Dobrensem prolata, ac proinde mentitus non sum – Haec est causa delationis meae per hos malevolos factae; hic se vindicare volunt, ast tutus inconscientia, spero in dio in pudore manebunt –

Illustritas Vestra sapientissimo suo iudicio dimetiri dignetur horum hominum magnum fastum velux eo etiam, quod in suo Recursu illi Illustritatem Vestram per supremo Iudice in rebus Ecclesiasticis nolunt agnoscere, dum praesumunt provocare quod si in calumnioso illorum postulato deferre non dignabitur ad aliud Tribunal vel viae recurrere, nisi Metropolitanum, vel Primatiale, aliud a foro Illustritas non datur. – ego quidem si me sentirem re cum alium Iudicem praeter Illustritatem Vestram non agnosco.

Exoro itaque Illustritatem Vestram praeter praemissas rationes in remonstracionem innocentiae meae Deum testem invoco quod nullatenus influam in damnum illatum Ecclesiae Dobrensis, soli sed causa prouti remonstravi; dignabitur me ab impetitione, et (...)niis nefariorum hominum immunem reddere, ac ora illorum (...)dere – Ceterum penes hanc meam humillimum expos(...) rationum, ac supplicationem Patrociniantibus Praesuleis (...) tiis cum osculo ss. manuum, ac profundissimo venerationis cultus jugiter commandatus persevero.

Perillustritatis Vestrae Presulae
signatum Lelesz Polyán die 22a 8bris 1844.
obsequentissimus filius Petrus Prodan mp
GC. Parochus L. Polyanensis
Ord. VADiaconus Bodrogköziensis

A püspöki válasz piszkozata:

Uo. fol. 59r

3883. Dil. fili, Adm Rde Ord. VADiacone!

Erga praestitam horsum per Dil. Vestram sub Nro 45. a. c. declarationem, eidem hisce committe, ut Parochianos Dobrenses, si iidem semet per Sculptorem Demetrium, circa sculpturam Iconostasis damnificator esse sentiunt, et hoc ipsum etiam remonstrare norunt, eo inviet, ut iidem adversus praefatum sculptorem coram competente Civili Iudice ad refusionem causati damni procedant. Ceterum vero cum Dil. Vestra mediante provocata Declaratione sua, appictam sibi illam calumniam, quasi videlicet praetactae damnificationis causa sola Dil. Vestra fuisset, suffucienter enervaverit, ac annihilaverit; eandem idcirco ab omni eatenus ream hisce absolvo, simulque eo, ut illis, qui Dil. Vestrae calumniam illam appingere studuerunt, temerarium isthoc factum nomine meo graviter improbet.

ceter. 29 octobr. 844

Bodrogekői Ord. VADiacono Petro Prodán

18. B. A DOBRAIAK ORSZÁGOS GYŰJTÉST SZERETNÉNEK AZ IKONOSZTÁZ KÖLTSÉGEINEK FEDEZÉSÉRE

DAZO fond 151, opisz 9, no. 1668.

fol. 43.

Méltóságos Püspök Úr!
nékünk Kegyes és Kegyelmes Atyánk!

Szegénységel Templomunk, mellynek semmi fundusa, honnan valami úton megát segítené, nyomattatik, és szinte ezen sörű könyhulátásokra méltó szegénysége, mely ön kebelünkbe, vagy is inkább szívünkbe elzárva lévén, nagy fogyatkozásait, ha tsak más nem potollya, és könyörületességgel amenyire, annyira helyzet nem hozza, semmi előmenetelt ne tehet, se semmi segítséget magának nem nyerhet, mely keserves és sűrű könyhulátásokra méltó állapottyát, amidőn meg tekinteni, és szivére is méltó képen venni, nem látya ezen Templom üdvességesebbnek, mind azt: hogy a Méltóságos Püspök Urhoz mély alázatossággal szent kezei, és lábai tsokolása mellett folyamodják, hogy Kegyes Atyai Szivére venni szegény mostani állapotunkat méltóztatna, hogy minek utanna Templomainkban való Ikonosztászt tsináltatni hozzá fogtunk és Húsvétre elis végeztessük, valamint az a Rezbári, ugy a további Piktori munkát máskép ki nem tudjuk fizetni, se semmi modon elégíteni, ha tsak Méltóságod erántunk, de leg inkább Templomunk eránt nem fog kegyeskedni, és a Felséges

Királyi Helytartó Tanátshoz kegyesen írni, hogy azon Felséges Királyi Helytartó Tanács kegyelmeskedne abbá, hogy országszerte egy járható, vagy kéregető Levellel bennünket ellátni méltóztatna; ugy, hogy 4. Emberünk ilyen, és efféle Levéllel járhatna, és járna kéregetni, melly bagy Méltóságodnak Atyáskodásáért, és a Felséges Helytartó (fol. 33v) Tanátsnak vég nélkül való Kegyeleskedéseért nem tudván másal meg hálálni, tsak mind Jó Tevőkért mindennapi méltatlan könyörgésünkkel hoszas éltéért, állandó egéségeért, és boldog Kormányzásáért a Felséges Istent imádni meg nem szününk.

Azonban, amidőn ilyen mély alázatos esedezésünknek fagonattyát, vagy is inkább a Felséges Királyi Helytartó Tanátsnál hathatós előmozdítás, amidőn sikeresen, de szivesen is éjjel, és nappal ohajtva elvárnánk, nagy Atyai Malaszttyiba Szent Kezei csókolása mellett leg mélyebb fiui tisztelettel vagyunk, és maradunk.

A Méltóságos Püspök Urnak, mind kegyes Atyánknak. Dobrán 15 Januarius 1845.

Mély tiszteletü, és hódoló fiai
Dobrai Templom Elöl Járói
és ezekhez való Halgatói.

A ki küldendők és az roszág szerte való levéllel kéregetők ezek ugymind:
10 Csonka István GCatholicus Dobrai lakos 50 éves, magas, barna, hosszas képü, barna szemü, ritka hajú, beszél magyarul és totúl.

20 Makkai János Dobrai lakos RCatholicus 40 esztendő, alaton termetü, szeplős és ragyás ábrázatú, nyírott hajú, kék szemü, beszél magyarul és totúl.

30 Radvánszky János GCatholicus Dobrai Lakos megos termetü hosszas képü, szökébb hajú, mind egy 30 esztendő inkább fekete szemü, beszél magyarul, és totúl.

4 Kulits János GCatholicus alaton termetü szöke és szeplős ábrázatú, sudár testü, kék szemü, beszél magyarul, és keveset totúl, mind egy 30 esztendő.

külzet: címzés Popovics püspöknek, és püspöki válasz regesztája.

A püspök válaszát az alesperessel közli, ennek piszkozata:

Uo. fol. 45r

903. Kedves fiam, N. T. Másod Alesperes!

A Dobrai Hivek aziránt ide terjesztet folyamodványára, hogy a Nagyméltoságu Királyi Helytrató Tanáctól részökre innét olly engedelem eszközöltessen ki, melly mellet ők a Templomjokba felállítani szándéklot Iconosztászra országszerte alamizsnát szedethessenek, ezennel azt válaszolom: hogy miután az Iconosztász felállítása az elkerülhetlen, és nélkülözhetlen Templomi szükségekhez nem tartozik; annálfogva én e tárgyat országszertei alamizsna szedhetés véget, a

Nagyméltoságu Királyi Helytartó Tanácsnak fel nem terjeszthetem ugyan, az illető Dobrai Lelkészt T. Pásztor Istvánt azonban oda utasítom, hogy erre megkívántató engedelmet, egy néhány szomszéd Vármegyékre nézve az illető Alispánytól kérjen; miről is Kedveltségedet a végből tudósítom, hogy eziránt az említett Dobrai Hiveket és Lelkészt, kellő alkalmazás véget értesítse.

Egyébiránt Püspöki áldás adása mellet maradok. Ungv. Martius i1én 845.

Kgnek Krban legszivesebb Attya

Bodrogrközi Másod Alesperesnek Dudinszky Antalnak.

19. A BODROGSZERDAHELYI PARÓKIA SZÁMADÁSKÖNYVÉBŐL AZ IKONOSZTÁZ ÁLLÍTÁSÁRA VONATKOZÓ TÉTELEK

Számadáskönyv I. Bevétel – kiadás 1810–1859, a parókia irattárában

Bevételek

1838/1839.

„8. Pro iconostasio, actu sub labore exstructa, per I. Dnatum Terrestralem ac Fideles oblate – 31 fl 58 xr”

1841.

„Nov. 8. Pro interno Ecclae apparatu, seu Altaris & Iconostasio affectata pictura oblata 13 fl 20 xr”

1844.

Az év végi összesítés szerint 1844-ben:

„Pro iconostasii pictura 97 fl és 57 xr”

1848.

„jan. 30án

T. Csernely Károly K. Kövesdi birtokos iconostásra kölcsön adott 250 rffkat – 250 fl

ismét NT. Prodán Péter L. Polyáni Lelkész 200 – 200 fl

juny. 18án Pável István iconostásra – 40 fl”

1849.

„márc. 4. Pável István iconostásra – 40 fl

már. 9én ugyanő adott még 10 fl-t ikonosztászra”

Kiadások

1836.

„Márc. 14. Templomban Prédikálószték csinálásáért 2. Kőműveseknek – 9 rff”

Az év végén latinul összesítve a fontosabb tételek:

„Pro erectione Cathedrae in Ecclae e solidis materialibus – 17 rff 47 xr

Pro Fissuris in Ecclesiae Fabrica tempore terrae motus ante biennium emanatis, abstractis una totius Ecclesiae inalbatione expensi – 32 rff 21 xr”

1837.

„Juny 18án Négy oltárra való gyertyatartókra ide való asztalosnak 18 frt négyet, előre – 8 rfl”

(...)

„Pro quatuor candelabris ante quatuor principales imagines ponendis hujati arculario – 18 rfl”

1838.

„máj. 26án Kép Faragónak deszkára – 85 rfl

Junii 3án Unghvárra Képfaragóért menő 3. szekérnek révre – 1 rfl

Januarii 290 Farsangban Unghvári Képfaragónak Templom belső készületjéért előre adattak – 50 rfl (...)

Junii 24én Iconostaszhoz való 200 lécz szögért 3 pár such vas srófokkal és 13 font vas vevésekor – 5 rfl 30 xr

July 1én Kép Faragónak apródonként szerszámra, csirkékre, 's legényekre adattak – 72 rfl 30 xr

Julius 13án Iconosztászhoz egy rud 18 ½ font vasért – 3 rfl 42 xr

500 lécz szögért ezen szükségre – 2 rfl 30 xr

Julius 10a 100 lécz szögért – 30 xr

Jul. 2a Julis 2től egész October 26ig részenként Kép-faragó 's felesége kiszedett – 'a mint a Contractussa mutatja 126 fto't 's 40 xrt – 126 rfl 40 xr

Julii 15a Helybéli molnárnak iconostaszhoz kereszt fák – falba való faragásáért – 30 xr

Xber 17én D. Zurkónak, Aranyosra Rezbár felkeresése végett való 4. fáradozásért – 3 rfl

July 10én Gulyás Gyurinak Képfaragó helyet, midőn Németibe hordta – 4 rfl 10 xr (...)

Gilás Ferinek 5 f. Kép Faragó Pictorat Németibe való vitelért – 5 rfl”

Évvégi latin összesítésben:

„4 . Sculptori Dioecetano Demetrio Molnár, interum Ecclesiae apparatus, actu adhuc sub labore locatum, in summa 500 Florinorum valutalium conficiente – 342 rfl 42 xr

5 . Pro Ferramentis, clavis, ac cascibus eidem interno apparatusi necessariis applicitis – 13 rfl 27 xr”

1839.

„Martii 8a Kép faragónak Károlyból küldött levél kiváltásért 8 xr peng – 20 xr

Nov. 4én Rezbár borának való hordóért – 1 rfl

jan. 16án Rezbárnak vagy Képfaragónak 21ik Novembertől Januarius 16ik öszvesen fizetődött – 80 rfl 17 xr”

Évvégi összesítésben:

„3. Sculptori Diaecetano actu Ecclesiae interum apparatusi efficienti – 80 rfl 37 xr”

1840.

„Maji 26án Templom 13 gyertya tartóira való bádogért szögekkel – 1 rfl 9 xr
oltári 3 ajtóra való rigliért 's bé záró réz gombokért – 1 rfl 39 xr

Junii 2án Képfaragónak apródonként az 500 fr. summában végképen
kifizetődött 77 f. 3 xr – 77 rfl 3 xr

Sept. 23án Két hordó mészért Templom belső fejrítésére – 2 rfl 24 xr

oct. 5-10. Templom belső vakolásért 's fejrítésért – 3 rfl 36 xr
meszelőért – 50 xr

xber 11a kétszáz lécz szögért iconostáshoz 's oltárhoz – 1 rfl”

Évvégi összesítésben:

„7. ... sculptori ... – 89 rfl 53 xr”

1844.

„Sept. 1a Ternavszky Andrásnak Dobrai Rezbárnak 8 kép czirádák készítésére
2. f 3 0 xr – előpénzt – 25 xr (...)

xber 6án Dobrai képfaragónak czirádáért – 2 rfl 5 xr”

Évvégi összesítésben:

„19. Sculptori Dobrensi – 2 rfl 30 xr”

1846.

„aug. 20án Révész György Unghvári képírónak Iconostás festéséért előlegesen
– 125 rfl

sept. 9én Unghvárra képíróhoz képekkel menesztett harangozó részére úti
költség – 30 xr

oct. 9én Iconosztáztól képek leszedésekor asztalosnak, 's három segítő
kovácsnak áldomásért – 28 xr”

1847.

„dec. 13án Pictornak 250 frkat – 250 rfl

dec. 2án Pictor eljövetelekor, képek elhozatalával 2 icze bor 40 xr egy meszely
pályinka 18 xr – 58 xr”

Évvégi összesítésben:

„Pictornak képek festéséért adatott – 250

ismét nekié – 29 rfl

ugyan nekié – 150 rfl”

1849.

„julius 15én 849 T. Vezendy Simon megérkezvén szekeresének fizettett 20 vft
(...)

A képfestő fuvarozásáért Unghvárra – 2 rfl 50 xr”

20. POPOVICS PÜSPÖK AZ UNGVÁRI SZÉKESEGYHÁZBA KÉSZÍTENDŐ SZENTSÍRHOZ FARAGÓKAT KERESETT. VÁLOGATÁS AZ ESPERESEK VÉLEMÉNYEIBŐL, AMELYEKET A MANKOVITS ÁLTAL AJÁNLOTT FARAGÓKRÓL KÜLDTEK BE.

20. A. MIHÁLYI JÁNOS SZENTSZÉKI JEGYZŐ JELENTI, HOGY MANKOVITS MIHÁLY MELY FARAGÓKAT ISMERI ÉS AJÁNLIJA AZ EGYHÁZMEGYÉBEN

DAZO fond 151, opisz 9, no 1353.
fol. 22.

Humillima Relatio
Ad Nrum 1410: 844.

Pictor Dioecesanus D. Michael Mankovics de quopiam in Dioecesi hac nefors commorante perito sculptore, cui opus exstruendi in Ecclesia Cathedrali novi S. Salvatoris sepulchri secure concredi possit, interrogatus reposuit in Dioecesi hac commorari quatuor sculptores Philippum quippe Schaiczner Szigethini, Ternauszky in Comitatu Bereghiensi, Krajnyák in filiali possessione Rákó, ad matrem Paszika spectante, commorantes, denique Demetrium Molnár, cujus tamen actualis habitationis locum ignorat. Priusquam tamen alicui ex his sculptoribus praeattactum opus perficiendum concredatur, humillime proponit praevis respectivos VADiaconos in quorum nempe Districtibus iidem labores quospiam perfecerunt, super peritia eorundem audiendas esse.

Signatum Unghvarini die 29o Martii 1844.

Joannes Mihály mp

Notarius consist.

20. B. TERNAVSZKY SZOBRÁSZT JELLEMZI BACSINSZKY MIKLÓS
BEREGRÁKOSI PARÓKUS

Uo. fol. 27.

Illustrissime Domine Praesul,
Domine, ac Pater ac mihi Gratosissime!

Gratiosa Illustritatis Vestrae Presulae sub Nro 14640 a. c. ad me emanatae provocationi, postandi de peritia artis sculptoriae Magistri Andrea Tarnavszky informationem, omni cum promptitudine obsecuturus, sequentia humillime refero:
io Declaratione viventis olim Munkatsini egregii pictoris Prigely sculptor Andreas Tarnavszky unicus ex omnibus notis hujus Dioeceseos sculptoribus

laudabatur, atque spectatis subtilissimus artis ejus rasutis, ac sussutis quodvis ejus opus coram peritissimo etiam sculptore probam sustentare posse asserebatur; quari etiam Iconostasion Ecclesiarum Monasterii Munkatsiensis, Ruszkóczensis, et Dragabarsensis per eundem Magistrum sculptum, lubens pictor Prigely pingendam assumpsit.

20 Praefatus sculptor parente hujus artis petitissim natus, a tenellis in arte hac domus, non multas fine perficiendo artis sua experientas facit, et iam etiam aetate adultus dandi ali cujus Plani incapax quidem est, sed ex apposito sibi plano quodvis opus etiam subtilissem perficiendi sufficiens est; cum vero pro sepulchri Xti Salvatoris ad Ecclesiam Cathedralem planum paratum sit, illud eidem sculpendum concredi posse, firmiter, ac si.. assero –

30 Verum quidem est, quorum praeallatus sculptor in labore suo perficiendo tardus sit ob aetatem iam gravem, et vitam solitariam, ac uxorem debilitantibus obnosiam, sed penes debitam inspectione, ac adjutorium unius sodalis, aut etiam duorum sibi assignatorum qualunque opus debite, exacte perfecturus est – Huc accedit

40 quorum toties fatus Magister timoratae christiana constientiae sit, qui non alicujus exagerati lueti aut mercedis amplioris consequendo gratia, sed fine ducendae quotidianae vitae quemvi laborem Ecclesiarum perficere soleat – Ut tamen

50 Illustritatis Vestrae Praesuleae de petita hujus Magistri amplius, et uberius convinci dignaretur Eundem Unghvarinum ex Parochia Dobrensi, ubi Iconostasion per Sculptorem Molnár destructum reparat, ac emendat, aveandum, ac per eundem probam instutuendam humillim apinaret. –

Penes quam humillimam meam relationem altis patronis gratiis devotus cum infino S. Dexteræ osculo persevero – Rakosini 8a May 1844.

Illustritatis Vestrae Praesuleae obsequentissimus in Xto filius

Nicolaus Bacszinsky mp

VADiaconus Bubuliskensis

20. C. PÁSZTELYI ANDRÁS KRAJNAI ESPERES JELLEMZI TERNAVSZKY MUNKÁIT

Uo. fol. 29r

Illustrissime Domine Praesul,
Domine, et Praelate Gratosissime!

In obsequium Gr. Ordinum de dato 30ae Martii a. c. numero 1464. quibus provoco, ad faciendam de Andrea Ternavszki sculptore Relationem, humillime repono:

Quaestionatus sculptor adhuc mense Julio anni 1843 Drágabártfalva discessit ad Parochialem Ecclesiam Dobraensem sculpendam in Districtum Bodroghköziensem; ejus laborem quorum adtinet, ille juxta factum faciet quidcunque, et inter sculptores recentiori tempore in Ecclesiis Comitatus Bereghiensis laborantes, ille est optimus; ea tamen in ejus labore subtilitas, quae in Ecclesia Cathedrali, ad ejusmodi insigne videtur desideravi. Ceterum ejus sculptura in V. Monasterio Munkátsiensi, in Ecclesia Ruszkóczensi, et Drágabártfalvensi optimum praestabit illius peritiae testimonium.

In reliquo Paterna-Praesuleis Gratiis commendatus, cum osculo S. Dexteræ, profundissimoque cultu, ac veneratione persevero. Drágabártfalvae die 11a maji. 1844.

Praevenerate Illustritatis Vestrae Praesuleae infimus cliens
Andreas Pásztelyi mp
VADiaconus Krajnensis

20. D. SCHAITZNER FÜLÖPÖT JELLEMZI ANDERKÓ PÉTER MÁRAMAROSI
HELYNÖK

DAZO fond 151, opisz 9, no. 1354.
fol. 52.

167.
Illustrissime Domine Praesul,
Domine mihi Gratosissime!

Erga gratiosos Illustritatis Vestrae Praesuleae de dato 30ae Martii a. c. Nro 1464. in eo emanatos ordines, ut super peritia Philippi Scheizner hujatis sculptoris, et in quantum is jam senio confectus esse, ejus filii Josephi, informativam relationem, anve sculptura sepulchris S. salvatoris juxta appositum planum eidem tuto concredi possit, opinionem meam depromam, humillime rescribendum habeo: quod Philippum Scheizner sculpturae peritus reipsa jam senio fractus sit, insuper pedem ita fregit, ut sine adminiculo caulipedibus insistere nequeat, est tamen vegetus senex, et quidquid sedendo laborare potest, laborat, infelix in eo quoque, quod filii, qui sub manudictione ejus sculpturam, et picturam perceperunt, inobsequentes ei sint, junior jam ab eo recessit, senior autem Josephus, peritior sculpturae, penes Patrem adhuc manet, sed in continua cum Patre discordia vivit, senex quidem Philippus Scheizner, omni ope destitutus, appromittit, quod cum filio Josepho, cui nihilominus velut principali sculptura committi nequit, accurare juxta Planum sibi exhibendum qualemcumque Sculpturam apposite ad Planum perfecturus sit, ego tamen quia discordia res perimit, Illustritatem Vestram Praesuleam affidere non praesumo.

Ceterum paterno Praesuleis gratiis commendatus cum osculo S. Dexteræ maneo. Szigethini die 13a Maji 1844.

Illustritatis Vestrae Praesulae humillimus Cliens:

Petrus Anderko

Vicarius for. Maramaros

21. AZ OROSKOMORÓCI IKONOSZTÁZZAL KAPCSOLATOS IRATOK

21. A. KROESZNER KÁROLY ENGEDÉLYT KÉR A FESTÉSRE

DAZO fond 151, opisz 9, no. 1668.

fol. 18r

Illustrissime, ac Reverendissime Domine Praesul,

Domine Patrone mihi Gratosissime!

Siquidem a pluribus jam ab hinc annis penes pie denatum condam Joannem Prieghl famosam pictorem, qua adjunctus, in hujus almae Dioecesis Munkacsienſis compluribus picturandis Ecclesiis ei praeſtando adjutricem operam, ad contentum omnium ibique laboraverim, in specie: Drága-Bártflavensem in Districtu Krajnyensi, Ruskóczensem, Bubuliskensi, sitas Ecclesia, post mortem praefati pictoris, ut ex hic sub ./ adnexis Attestatis meis patet, cum laude, ac applausu consummaverim, – novissime demum, Iconem Sancti Episcopi Myrenſis, in Ecclesia Orosz-Komaróczensi ad respectivi Domini Parochi beneplacitum ac plenum contentum elaboraverim; – his proin ex praeadductis motivis, ad Paterno-Gratosum Praesuleae Illustritatis Vestrae sinum humillime supplicans recurro, quatenus pro praecepti jam operis dictae Ecclesiae Orosz-Kamoróczensis ultronea quoque continuatione Gratosissime me dispensare non dedignaretur. Ceterum patrocinantibus Gratiis, ac favoribus commendatus, penes osculum Sacrae Dexteræ emerior Antalócz die 11a Januarii 1845.

Ejusdem Praesuleae Illustritatis Vestrae

Clientum infimus

Carolus Kroeszner

Pictor

külzet: 215 számhoz 845

Ad Illustrissimum, ac Reverendissimum Dominum Dominum Basilium Popovics Episcopum Munkatsiensem Abbatem SS. Apostolorum Petri, et Pauli de Tapolcza Dominum, Patrem, et Patronum mihi Gratosissimum, Colendissimum

introverti

supplicantis

21. B. A PARÓKUS LEVELE AZ IKONOSZTÁZRÓL

Uo. fol. 20r

Illustrissime, ac Reverendissime Domine Praesul,
Domine, et Pater in Christo mihi Gratosissime!

Licet pro pingenda Iconostasi Ecclesiae Orosz-Kamoróczensis quemdam Pictorem nomine Carolum Kroesner Gratiouse facultari humillime exoraverim ab Illustritate Vestra, ast de dato 6ae Martii a. p. Nro 1006. eo inviatus exstiti, ut prius cum Michaelae Mankovics Pictore Dioecesano Accordam inire tentem; – antequam intuitu alterius Pictoris recurrissem, jam praevie cum Dioecesano negotium tractavi, ast nullatenus convenire potuimus, igitur cum nec priori, nec cum consistorialiter Gratiouse resoluta nomine Révész Pictore accordam ullatenus inire poterim, nescior Illustritati Vestrae humillime supplicare esse novitus, quatenus praefatum Pictorem Carolum Kroesner pro pingenda Iconostasi Ecclesiae Orosz-Komaróczensis Gratiouse facultare, ac quasi jam in octepto labore confirmare dignaretur, et sequentibus motivis:

10 Quod laborem Pictoris Dioecesani in pluribus locis conspexerim, speciatim vero in Szerednye, ac Köblér in Congregatione Districtuali collecti Parochi totius Districtus picturam ejus in crism assumissimus, communive judicio deprehendimus aliquas imagines plane scandalose pictas esse, qua re et Dioecesani, et recurrentis Pictoris laborem conferendo, longe nobilior est hujus, quam illius, et non solum mihi, sed et aliis doctis viris praeplacet; nam

20 Post mortem celebris Pictoris Prieghl sicut in Ecclesiis: Ruszkóczensi, et Drágabertfalvensi laborem ad contentum omnium, qui tantum viderent has Iconostases, laudabiliter consummavit; ita etiam alibi, in specie Rmo D. Csurgovich imaginem ad placitum depinxit, taliterque jam in pluribus locis nobilia specimina suae Artis palam demonstravi. Sed

30 Ipsa experientia optimus Judex, praefatus Pictor Carolus Kroesner instar probae Imaginem S. Nicolai utpote Patroni Ecclesiae Orosz-Komaroczensis depinxit, quae iudicio tam Ecclesiasticorum, (fol. 20v) quam et secularium doctorum virorum approbatur, mihi que placet, imo si opus erit, etiam Illustritatis Vestrae crisi illam libenter subjiciam. Tandem

40 Fideles mei cum praeattacto Pictore coram me Contractum iniverunt, in quo expositae Conditiones et pro me, et pro Fidelibus longe leviores sunt, quam illae a Dioecesano, aut Révész, Pictoribus propositae; nam Pictor Dioecesanus exaggerativo pretio intra unam aestatem laborem totius Iconostasis absolvere vult; Révész autem anticipative 300 flnos conv. mon. praetendebat, et pariter intra dictum tempus laborem consummare anhelavit, declari que se, donec laborem occipiat, Romam peregrinationem suscipere velle, quod pro fidelibus meis, sed praesertim pro me, – qui in desolato status Ecclesiam reperi, in ejusque

reparationem, – esto continuis infirmitatibus expositus fuerim, – propria industria intra triennium comparatos ultre 1000 flnos w. expendi, ac ad statum perfectum deduxi, consequenter et pro pictura comparandum aes non alium, solummodo me sollicitudino tenabit, – durissimum foret, si intra unam aestatem 2000 flnos w. alterutri horum Pictorum contra impossibilitatem compararem deberem; e contra vero quaestionatus Pictor Carolus Kroesner contractualiter promittit ita: quod per triennium laboraturus sit, et intra istud tempus dum et quando juxta possibilitatem 1800 flm w. illi solvantur.

De cetero negare non possum, quod inter meos Fideles multos ad frugem reductos habeam, sed etiam aliqui seditiosi dantur, qui suae placita sequi, neminique obtemperare, praeprimis Artem picturae, absolute nihil ad hanc intelligentes, criticare vellent, nec dignitati Illustritatis Vestrae, tanto minus meo honori parcent, mihi que tot quot molestias causant, quare Illustritatem Vestram humillime exorare sustineo: quemcunque peritum Pictorem pro pingenda Iconostasi Ecclesiae Oros-Komaróczensis dignetur Gratiouse resolvere, mihi idem erit, tantummodo quo perfectius, et non ultra vires opus esset, amarem, totiesque memoratum Pictorem jam in ocepto opere ex adductis rationibus Gratiouse confirmare, demisse exorarem, Altis Gratiis commendatus cum osculo S. Dexteræ venerabundus emorior. Orosz-Komarócz die 15a Januarii 1845.

Illustritatis Vestrae obedientissimus in Xto Filius:

Michael Simsa mp

Parochus Orosz-Kamoróczensis

22. A. SCHULLER KÁROLYVAL KÖTÖTT SZERZŐDÉS A HORLYÓI IKONOSZTÁZRA, 1846.

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2113.
fol. 7r

4208: Másolatja

Kötelezvény. Melly szerint alább irttak Horlyoi Egyháznak kifestése eránt következő szerződésre léptünk:

1ör Azon Iconosztaszionnak kifestésére, és aranyosztatására a czimzet képezs úr köteles lészen legfinomabb festéket, és aranyat adni, és azon módon kifesteni valamint Ruszkóczi Egyházba el vagon készítve.

2or Zsertónikon helyezett képet, és Oltár kerületit megkívánandó modorral kifesteni, és aranyozni.

3or Szónoki széket koronájával együt kifesteni és aranyozni.

4 . Iconosztaszion előtt álló 4 gyertyatartókat márvány színre kifesteni, és megaranyozni.

5or Két kis keresztet, egyiket Oltáron allót, másikat hallandókhöz viendőt megújítani és szükséges részeit megaranyozni.

6or Kórusokon helyezett ujszékeket könyvtartókkal együt zöld színre kifesteni.

7or Bothajtást Iconosztázon felül négy such szélességre népnek kivanandó tetszésére kifesteni.

8or Ha azon elkeszítendő Iconosztaszion, ha kifestés, és aranyozás részéről valami romlást szenvednék (12) tizenkét évekig felelet terhet vállalja.

Mipedig egész község nevében czimzet festész Urnak e következőket fizetni kötelezünk magunkat:

1or Kész penzbe hatszáz negyven az az 640. Rfl. pengők felválatot, és elkészítendő munkáért két évek lefolyta alat kifizetni.

2or Az kitett Summa pénzen felül kötelezünk magunkat két köből gabonát ugy, hogy e folyó éven egyet és jövőn a masikat. – Ehhez 50 tyukat kétszáz tojást (fol. 7v) tizenkét ittze pálinkát, szabad lakhelyt, és megkívánandó szükségre elegendő fát.

Mind azon kötelező czikeket, mellyeket elfogadjuk és azok tartalmát, pontosan tellyesíteni mind a két részről magunkra vállaljuk. Költ Horlyón Szent Jakab hava 11én 846ik évben

Schlyakta Péter X Biró
Kasula Jakabb X Kurátor
Sztrecso Leczo X
Lohni janos X
Marko Elek X
Ivantso Janos X
Málinits Mitzo X
Mudry Stephán X
Vonkulinecz And. X
Szintsetse Mihály X
Kurárnik Fedor X
Zubb Ihnát X
Petrolits Fedor X
Jeles Janos X
Romanko Elek X
Czibulyas Mihály X
és az egész község nevében

Schuller Károly m p
Rendes festész

Ha az kitett czikkeket nem tellyesiteném, vagy munkámban hijány történne vinculum kötelezem magamat. Schuller Károly

Előttünk

Kecskoszy Mihály mp szerednyei Alesperes
Sztropszky Mihály köbléri lelkész
Brella András mp. hekybéli lelkész
Előpénzül felvettem 45. fl. pp. forintokat elismerem
1 köből gabonát felvettem
(L. S.)

22. B. A PÜSPÖK ENGEDÉLYEZI A FENNTEBBI MUNKÁT

Uo. fol. 9r

4028.

Kedvelt Fiam, N. T. Alesperes, és Szentszéki Ülnök!

Miután Kedveltséged által 101:846 szám alatt ide felterjesztett jelentés szerint Schuller Károly képfestő szakjában elegendő jártassággal bír, 's eddig tett munkája többek által helyben hagyatott, 's meg ditsértetett; annál fogva azon tekintetből is, hogy a Megyei rendes Képfestő Mankovics Mihály beteges, a kérdéses Schuller Károly a Horlyoi Templom képállványának kifestésére ezennel felhatalmaztatik; Kedveltségednek meghagyatik, hogy az érdeklött Képfestőt, és a Horlyai Híveket kiknek egyszersmind ./. alatt eredetiben visszacsatolt kötelezvény és kézbesítendő lesz, ez iránt tudósítsa.

Egyeránt Püspöki áldás adása mellet maradok Unghváron 22ik Decemberben 1846.

Kedveltségednek Krisztusban legszívesebb Attya

Szerednyei Alesperesnek Kecskovszky Mihálynak.

NB: A Kötelezvényt a Levéltár számára le kell másolni.

23. A. SULLER KÁROLY MEGYEI FESTŐ SZERETNE LENNI

DAZO 151, opisz 10, no. 109.

fol. 25r

Méltóságos, és Főtisztelendő Püspök Úr,
legkegyesebb Pártfogó Uram!

Méltóságodnak számtalanszor erántam tanusított pártfogó nagy kegyessége bátorít mostan ezen legmélyebb alázattali esedezésem benyújtására; ugyan is már hat évek lefolyta alatt egyedül Méltóságának Megyében az épült Imaházak díszítésére, 's kifestésére töllem kitelhető legnagyobb szorgalmat, és igyekezet tanusítottam, és már több ugymint Udvariba, Misztotfaluba, Fernezelyen, Csarnatõn, és Horlyon, az imaházak kifestését, és díszítését

Isten után mindenkinek megelégedésére kiéksíttettem, és jelenleg is Gernyésen az Imaház festésével foglalkozom, bátor vagyok Méltósága kegyes pártfogó színe eleibe járulni, 's kegyes határozatáért legmélyebb alázattal könyörögni, miszerint engemet, mint Megyéje valóságos festészét kegyesen kinevezni méltóztatna, hogy így Méltóságától világ előtt ösmeretes rendel, és pontossággal kormányoztatott Megyéjében lenne egy valóságos, és mindenkor helyben levő festész, hogy így a' lelkészek is ne kénytelenítsenek a' szép művet éppen nem eléggé értő, 's tapasztalatlán művészre bízni.

Egyébiránt kérésemet ujdón megújítva, 's magomat Pártfogó kegyeibe ajánva maradok Unghvár Martius 7én 1849.

Méltóságának legengedelmesebb hodolója
Suller Károly Festész

23. B. A PÜSPÖKI HATÁROZAT PISZKOZATA, AMELYBEN ELRENDELI, HOGY A LEVÉLBEN EMLÍTETT FALVAK ESPERESEITŐL AZ OTTANI SULLER-KÉPEKRŐL VÉLEMÉNYT KÉRJENEK

Udvariról a szatmári alesperestől (Valkovszky Bazil), a misztótfalui és fernezelyi munkákról a nagybányai másodalesperestől (Bilcz István), a csarnatőiről a turci alesperestől (Molnár György), a horlyóiról a szerednyei lelkésztől (Beniczky Gergely), a gernyesről pedig a huszti másod alesperestől (Zombory György) kérnek véleményt.

Uo. fol. 26r

23. C. AZ ESPERESEKNEK SZÓLÓ PÜSPÖKI LEVELEK PISZKOZATAI. 1849, MÁRC. 9.

Uo. fol. 23–24.

23. D. AZ ALSÓFERNEZELYI KÉPEKRŐL SZÓLÓ VÉLEMÉNY

Uo. fol. 33r

Tisztelendő Alesperes Úr!

Folyó év Marczius 19éről hozzám intézett becses iratára van szerencsém válaszolni, hogy az alsó-fernezelyi görög kath. templom képálmányán található képeket csakugyan Suller Károly készítette; mennyiért azonban, nem tudom; minthogy az egész állvány kiállítását Molnár szobrász alku szerént vállalta volt magára. –

Mi Suller Károly ezen dolgozatait, vagy is az említett képállvány festményeit mineműségileg illeti, kétség kívüli, hogy azok a középszerűsége alól állanak és legfeljebb falusi, semmi esetre pedig városi templomokba valók.

Fernezely 849ki Marczius 22én

Ulli János mp

Kincs. igazgató

Külzet:

Címzés Bilcz Istvánnak Nagybányára.

23. E. VÉLEMÉNY A MISZTÓTFALUI IKONOSZTÁZRÓL

Uo. fol. 36r

Tisztelt másod Alesperes Úr!

A misztótfalusi templomnak Schuller Károly által festett képállványa festési minősége a szakértők által is majd csak nem minden bírálatán felülinek lenni állítatott; oly észrevétellel: hogy az alsó-fernezelyi templom kép állványának festési minősége (bár ez is Schuller Károly által festetett) a misztótfalusiével a versenyt ki nem állhatja; oly annyira is: hogy a misztótfalusi akár mely városban is közmegelegedéssel állhatna meg, mit a fernezelyiről nem lehet állítani; bár is ezt is Schuller festette legyen. – A honnan azon észrevétel merül föl: hogy Schuller Károlynak – csak akarjon – képessége van közmegelegedésre festeni. – Miről is nyilatkozatomat. M. alesperes Urnak f. é. 49ik sz. alatti felszólítása folytán ezennel tisztelettel megküldöm. –

Egyéberánt illő tisztelettel maradok Misztótfaluban Martius hó 25én 1849.

Tisztelt m. Alesperes Urnak

az Urban tisztelő rokona

Maniupap György mp

Misztótfalusi helyettes lelkész

külzetén: címzés Bilcz Istvánnak

23. F. BILCZ ISTVÁN KÍSÉRŐLEVELE, AMELYBEN AZ ELŐZŐ KÉT LEVÉL TARTALMÁT FOGLALJA ÖSSZE. KELT HIDEKGÚTON, 849. ÁPRILIS 13-ÁN

Uo. fol. 39.

23. G. VALKOVSZKY ESPERES LEVELE: SULLER TUD FESTENI, DE CSAK
HA AKAR, EZÉRT FELÜGYELET MELLETT ALKALMAZHATÓ. KELT
SZATMÁRNÉMETIBEN 1849. MÁRCIUS 29-ÉN

Uo. fol. 41.

23. H. A SZEREDENYEI PARÓKUS LEVELE A HORLYÓI IKONOSZTÁZRÓL

Uo. fol. 47r

Méltóságos, és fő tisztelendő Püspök Úr,
Legkegyesebb Uram, 's Atyám!

Schuler Károly képfestő, Megyei festésznek kineveztetni esedezvén, Méltóságod 930:849. szám alatt kelt kegyes rendelete folytán, nekem meghagyni méltóztatott, miszerint az általa festett Horlyói Templom képálmányát megtekintvén, a Megyei Kormányának kimerítő véleményes jelentésemet a végezt adjam be, hogy tudni lehessen, valjon a folyamodó festészi járatoságra illyféle munkát másutt is a megyében bízni tanácsos volna e.

Olly tárgyban hol egy becsületes tanult egyennek sorsáról, de egyszersmint Templomaink diszéről van szó, véleményt adni philanthropicus embernek igen nehéz dolog, ha a kérdésben forgó egyén kívánságát egészen nem elégítheti; mindazon által Méltóságod kegyes parancsát tellyesíteni óhajtván, a Horlyói Képálmány iránt, megkivántt véleményemet ezekbe foglalom:

Tegnap a Horlyói Temploma bemennvén, az ajtónál a kérdéses képálmány jó benyomást tett rám, melly a képálmányhoz közelétemel mindég csekélyebb lön; – először is a négy főképet egész figyelemmel késértem, az Üdvezétónk, 's Boldogságos Szűz élet nagyságú képét, igen közepszerű festészetten kívül, physiognomiai, és anatómiai szabályokkal igen ellenkezőnek találtam, az arcz, az egész test állásához képest igen kicsiny, szerfelett fiatal, 's azon méltóságnak melly Üdvezétónk 's Boldogságos Szűz arczát illetné semmi kifejezése nincsen; – Sz. Miklós képe, szintén olly improportionatus kicsiny, fiatal arczú, ho fehér, ősz szakállal. – A negyedik Üdvezítónk Mennybemenetelét ábrázoló képen több személyek meglehetősen proportionatusok, csak egy angyal szerfelett divatos fodrászatja, és egy lábának igen magosan hagyott mesztelensége szembetünő. – Ezen négy képen felől van 8. körülbelül másfél lábnyi magoságú kép (Práznikok) ezek közepében áll Úr vacsorája nagyobb képben, ezeken jobb festészetet találtam, és physiognomiai tekintetben is meglehetősök, valamint ezeken felül 8. Apostol két lábnyi magoságu, és a negyedik sorban 6 Próféták képei, csak ezeknek Ruházatjok archaeologia ellenes, 's igen kirivó, valamint fodrászatjok is. – Az Apostolok 's Próféták közepében lévő, Úr színévaltoztatását

ábrázoló nagy képet, a legjobbnak találtam. – Az egész képárvány 30. képből, egy legmagasabban álló feszületből, 's a „Cárskie Dverin” két képecskéből áll, és kivéve a négy fő képet, amelyeken, a felyebb mondottak miatt, a Szem nagyon megütközik, meglehetősen veszi ki magát, a nép meg van elégedve. Az egészre (fol. 47v) nézve, ezek az alázatos észrevételeim: Méltóság (gravitas, et dignitas) az arcokban, 's öltözetekben, – egyformaság a festészteben (tractus pictoreus) nagyon hiányzanak; – Archaeológiában nagy járatlanság; – Stylus Byzantinusról ugy látszik a festő mit sem tud, aki igen fejér, fiatal improportionatus arcokat, színpadi fodrászattal fejeket, tarka barka ruházatokat festé, – Ha figyelembe vétetik, hogy 32 kép festéséért, és kész Rámák aranyoztatásáért 1600 vftokat, és Deputatumot melyet 150 vfní számolhatni, kapott a festő, A képfaragó pedig többet 800 vfnál, egy képnek festészteje, a rámájával 75 vfbá esik, tetemes öszveg a többi képfaragói munkáért ezenfelül maradván, ami illy tökéletlen munkájért igen soknak látszik, miután ez előtt két évvel, Pesten a németszínház épületében, Caffin eladó képek raktárában, tökéletes festészetű, gyönyörű aranyozott rámás képek ólcsóbbak voltak, például a boldogúlt József Nádor, 's Gróf Nádasdy mostani Kalocsai Érsek a legjobban talált arcsképeire jól emlékszem, 's rámástól együtt 25 pgő forint kéretett egyért egyért; – a Szentek képei olly nagyságuk a minők a kérdéses képárványon az Apostolok 's Próféták képei, Ráma nélkül 8 pengőivel, hozzájuk való pedig a legremekebb aranyozott Rámák pedig 4–6 pengővel keltek; – miután a mint a kereskedő mondotta, a Szentek képeinek keletyök nem lévén, azok sokkal ólcsóbbak, mint más tárgyat ábrázolók. – Alázatos véleményem tehát: Ha Schuler Károly a feljebb mondottak szerint irányozná munkáját, megadathatik neki engedelem addig is a megyében festeni, még a Megyei festészeti állomásra, a Csöd Hírlapok utján kihirdetni, 's megtartatni fog, mert a legczélszerűbbnek gondolván, miként a hazai körülmények megengedik, hírlapom utján kihirdetni, hogy a Megyében egy jó Festőnek, képfaragó, 's aranyozónak, aki a megkívánt tulajdonokkal bír, 's ezeket a kor kívánatához képest tovább is tökéletesíteni, 's alkalmazni képes leend, holtanapjáig becsületes keresetje vagyon, 's reménylem annyi Concurus fogja jelenteni magát, hogy válogatni lehet lesz, ez által pedig menyit nyerend e Megye diszében, kiki tudhatja, mert hogy egy tökéletlen kéz vagy 30 esztendeig a sok templomokat, drága pénzért öszve vissza mázoljon, és pedig a Megyei kormány Privilegiumával, nem szeretné senki, kinek Templomaink disze szivén fekszik; Templomainkban a képárványok fő ékeségek, 's olly tárgy, melly az Isteni dicsőségen kívül, magasztos szertartásunk méltóságát emeli, Megyei Kormányunk, Papságunk, 's Népünk aestheticai izlését, nem csak a jelen, de utókornak is, kívált más szertartásuk 's felekezetűek Criticájának kiteszi, honnan szellemi kiképzésünk, miveltségünk, aestheticai izlésünk, az utókor által is, következtetés vonatik, 's ez akkor is vagy méltatik, vagy rosztatik, vagy gúnyosan kinevetetik, midőn poraink csendes álmukban már régen nyugszanak.

– Ha valakinek kizáró Privilegiuma egyszer kiadatott, hogy e Megyében (fol. 48r) szabadon festhetni, és minedn kormányi megbírálás nélkül, bár milly munkájáért, mellyet szegény népünk megbírálni nem képes, a nagy fizetést felseperheti: ugy annak holta napjáig az aemulatio megszűnvn, a tökélesedés nem csak elé nem mozdíttatij, de nagyban gátoltatik. – Pirul a Pap, midőn valami idegen által Temploma, amellyben ujdonan feltett Képálvány találtatik, megmutatására felszólítatik. – Jó fizetésért jó munkás is akad, csak ismeretlen egyén, Megyei Kormány engedelve nélkül, a templomi munka felvátástól, az illetők feleőség terhe alatt, szigoruan tiltassék el, de bár milly egyén is csak akkor fizetessék ki egészen, a midőn a Megyei Kormány megbizotja által, munkája megbíráltatni 's jóváhagyatni fog. – Bátor vagyok ezen alázatos észrevételemet a Paplakokra is kiterjeszteni, mert ezek noha a megyeileg jóváhagyott terv szerint épülniök kellene, mindazonáltal igen czélszerűtlenül kivált a felosztandók felosztásában épülnek, ne kárhoztassék még a 300 mulva élendő Pap a rossz lakásra, az építő értelmetlensége, vagy hanyagsága miatt.

Egyébbiránt magas Atyai kegyeibe ajánlott, Szent Jobbja csókolása mellett, legmélyebb fiui hódolattal, 's tisztelettel maradtam.

Szerednyén Martius 26án 1849.

Méltóságodnak Krisztusban legengedelmesebb fia:

Beniczky Gergely sk

Szerednyei Lelkész

U. i. Ezen Levelemet még Mártius hólnapban, Gondnokommal elküldtem vólt Unghvárra, aki ma azt visszahozta, hogy találta elfelejtett légyen azt ládájában; alázatosan engedelmet kérek tehát hogy annyira elkésett, máskor jobb Postást használandó. Május 22-én 849.

Külzetén:

1745. 849.

Midőn más illyféle jelentések mind itt lesznek, akkor velek együt ezen jelentés is a Szentszéken felolvastatni, és tárgyalás alá terjesztetni fog. 28ik May

24. MIHÁLYI JÁNOS FESTŐ FOLYAMODVÁNYA, HOGY AZ EGYHÁZMEGYÉBEN MUNKÁT KAPHASSON

DAZO fond 151, opisz 9, no. 1668.

fol. 79r

Méltóságos megyés Püspök Úr,
Kegyelmes Uram!

Alább írt, mint egyébiránt Tek. Zemplén Vármegyébe lakozott Görög-Catholicus szülőktől származott, a' Képiró Mesterséget számosabb évekkkel ez előtt ki tanulván, 's ugyantsak azt annakutánna több ahoz tökéletesen értő Mestereknél gyakorolván is, ez már 14ik esztendőre fordult, hogy ugyan itten állandóul meg telepedvén, ezen Mesterségem után ház népemmel együtt élösködöm: – a' melly ezen munkálatom közbenis valamint több Főbb rangú Uraságoknál, úgy az Eperjesi Megyebéli Templomokban, de 1833dikban Méltóságod Megyéjebeli Perecsin helysége Templomában, 1843ikban Felső Némethiben, – 1835dikben pedig az itteni Római Catholica Templomban is dolgozván, hogy mindenütt milly meg elégedést nyertem, azt a' kezeimnél lévő, 's általam elő mutatható hiteles irománnyaimmal ki bizonyíthatom, de a' Felső Némethi Templomban fenn álló Iconostasion, és az itteni R. Cath. Templom részére a' leg közelébb múlt December havában általam készített Krisztus Urunk Születési Képe is (a' melly, ugy szintén az említett Iconostasion is bár akár mikor megzemlélhető) az mesterségemben való jártasságomat elegendő képpen nyilváníttyák.

Ugyan ezen tudományomban való bizodalomból is tehát ezen Méltóságod nagy kiterjedésű Megyéjének is az mestreségem által szolgálatomat tenni, 's az által élelmemet fentartani ohajtván, szintén most 2. esztendeje az Nagy Bereznai templom Iconosztászsza, Óltár, és annak menyezete ki festését, és mindenképpen ki ékesítését magamra vállalván, a' midőn annak ára iránt a' Curátorokkal már meg is egyeztem, Méltóságod ezen templomi munka végbe vitelétül engemet az az iránt ált küldött kegyes rendelete szerént el tiltani, 's az Mánkovits Úrnak ált adni méltóztatott.

A' melly ezen környülményekben is, minthogy e' szerént azon mesterségem (fol. 79v) gyakorlata után is, a' melly miatt, bizonyos vagyok, hogy arczám senki előtt még mind ekkórig nem pirúlt, sem Isten segedelme után pirúlni nem fog.

Méltóságod Fő Pásztori Kormányá alatt lévő megyéjében kenyeremet még nem kereshetem, Méltóságod lábai előtt le borulva, 's atyai erántam viseltető kegyelmességét ki kérve, kegyes színe előtt a' leg-mélyebb alázatossággal könyörögni bátorkodom, hogy ámbár ugyan Mánkovits Úr légyen Dioecsanus Pictornak meg rendelve (a' melly rendeletnek az ez előtt el szaporodott sok gyülevész, és tudatlan, sött botránkozttató munkákat is tévő egy némelly Pictorok szolgáltattak alkalmat, és nevezetesen pedig Néhai Mlgos Pócsy Elek idejében Volosinószky Pictor több templomi munkákat botránkozasképpen el piszkolván, ennek az egész megyében adandó munka el tiltása iránt a' kör levél 1825dik esztben a' Megyére ki ment) hogy nékem is, mint szintén Görög-Catholicusnak a' nélkül, hogy Mankovits Úrnak, mint ezen megyében már érdemtellyes férifjúnak, az mesterségem gyakorlata által tsak leg kisebb részben is kárára lenni szándékoznék, méltóztatna Méltóságod kegyelmesen meg engedni azt, hogy ha olykoriban valami templomi munkám akad, és az iránt a'

néppel meg egyezhetek, Méltóságod különös tudta és engedménye mellett azt fel vállalhatnám, és bé végezhetvén, én is Méltóságod kegyes óltalmú szárnyai alatt hitvesem, és 3 nevetlen apró gyermekeimmal együtt az mesterségem után élelmemet fen tarthatnám.

A' kiis a' midőn a Méltóságodnak ezen atyáskodó kegyelmességét meg nyerendeném, vigasztaló kegyes resolútióját egész alázatossággal ki kérve, szentelt kezei tsókolása mellett a' leg mélyebb tisztelettel öröklők

Méltóságodnak, 's kegyelmes Uramnak

Unghvár Martius 8dikán 1845.

legalázatosabb szegény szolgája:

Mihályi János

Radvánczi lakos, 's egyszersmint Kéíró Mester.

külzet: címzés Popovits Bazilnak

megjegyzés uo.: „Ezen folyamodvány, tárgyalás véget a' Consistoriumnak bemutatni fog. 12ik Mart.”

25. A. A DOBRAIAK MIHÁLYI JÁNOSSEL AKARJÁK FESTETNI AZ IKONOSZTÁZUKAT

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2611.

fol. 98r

Méltóságos, főtisztelendő Püspökur!

Kegyes Atyánk 's Pártfogónk!

Dobrai templomunkat újonnan festetni Mihályi János festész által akarván, abeli kötelezvényünket mely az alesperesi hivatal által is jóváhagyatott Méltóságos atyánk eleibe a végett előterjeszteni siettünk: miszerint az ugyanazon ide ./.. alát mellékelt kötelezvényünket megerősíteni kegyelmesen méltóztatnék.

Ki is míg kegyes rendelkezésü parancsait alázatal elvárnánk Sz. Jobja csókolása miatt maradunk Ungvárt September 23án 848.

Méltóságod alázatos hívei 's fiai:

X Kertész Mihály

Viscsák András

25. B. A PÜSPÖKI VÁLASZ PISZKOZATA

Uo. fol. 99r

2771. 848.

beér. 25ik Sept.

Mihályi Jánosnak, Szentszéki határozat szerint, e megyében a' képeket tsak aranyozni, nem pedig egyszersmind festeni is szabad lévén; ezen folyamodványhoz tsatolt szerződés megyekormányilag meg nem erősíttethetik, hanem a' Dobrai templom képalványának aranyoztatása, különösen kötendő szerződés mellet neki meg engedtetvén; ugyan azon képalvány kifestésére Schuller nevezetü képviső felszólíttatni, és Dobrára utasíttatni fog.

25ik Sept.

3055:848.

25. C. MIHÁLYI JÁNOS KÉRELME

Uo. fol. 87r

Méltóságos Püspök,

Nagy lelkü Fő Pásztorom!

Tizenhat évek folytában pictori és aranyozási munkálatimat folytonosan művelek, és edigig ellenem semmi vád nem tétetett, ki tűnik az, az itten mellékelt lelkész Urak bizonyítványaimból, tündökölnék diszes festéseim és aranyozásim mi, és Romai Templomokba, és a' hivek nyugottan képzelik Szentek arczeit, ugy vagyon – nem de Molnár Demeter által megcsalatott mi hitünk Templomaiban, én helyre hoztam álnoksággal csalatott népet, ki midőn legnagyobb szorgalommal igyekeztvén, ellenségeimtől vádoltatva, majd elevenen sírba temetettem, de az Isten irgalma fejem felett lebegett, és az ellenségeim meg győzetettek – mostanában midőn Méltóságod ország gyűlésén lenni méltóztatott, Dobra helységbeni Templom Kuratorai kik szorgalmassan általam bévégzett Templomokat szorossan megvizsgálván hozzám jöttek, és senkit mást, egyedül engem a' Templombéli festésre aranyozásra választottak, és a' legszorosabb, legpontosabb képek ki festésére aranyozásásra le köteleztek, ugy, hogy ha a' felváltat képeket tellyes kívánások szerint nem tenném, vasra verendének. – Ó Isten! légy segdelmemre, és Szent malasztoddal segíts meg a' diszes munkát elkészéteni, – Méltóságod előtt alázatos jelentésemet tészek, méltóztasson irgalmassan reám tekinteni, és e munkálatbéli kötést tellyes hatalmával meg erősíteni, és engem nagy lelkü kegyébe, pártfogásásba holtomig bé iktatni – ki hálaadatos léendni óhajtom, pártfogásáért Istenemet imádni, számos évi fris

egészségéirt uralkodásáért el nem mulatom, örök tisztelettel ajánlva, elhalok.
Unghváron October 16án 1848.

Méltóságos Püspök Eö nagyságának:

leg alázatossabb szegény szolgálója:

Mihályi János kép író

Külzet: a kérelmező címzése Popovics Bazil püspöknek, felette a püspöki
válasz pizkozata:

2980 848.

Mínthogy a' folyamodó tsak az aranyozásban, nem pedig a' képfestészetben
is járatos; annálfogva neki tsak aranyoztatsára, nem pedig festése is a' Dobrai
Templom képálványának, 2771:848 számú rendelet értelmében engedtetik meg.

20ik Oct.

Kiadatott

3055/848.

25. D. MIHÁLYI FELLEBBEZÉSE AZ EGYHÁZMEGYEI SZENTSZÉKHEZ A DOBRAI FESTÉS ÜGYÉBEN

Uo. fol. 88r

Főtiszteletű Szent Széki Tanács! ...

Történt, hogy e napokban a Dobrai egyház festéséhez, a közöttünk eleve tett
szerződés nyomán, már hozzá fogni akartam, midőn a dobrai egyház gondnokai
előttem kijelenték, miképpen felsőbb helybenhagyást érintett szerződés nem
nyervén, ők valami más képirót kaptanak legyen, kit ők elfogadni ugyan nem
akarnak, de kénytelenek, úgymond, mert megerősítve szerződésük nincsen...
Egyébbé kijelentve lőn felsőbb helyen az is, miként azon egyházi munkánál az
aranyozás engemet illetend, a többi pedig másra fog bízani. Mire nézve egész
tisztelettel meg jegyzem:

1ször Miként püspök ő nagyságánál képirataim le vannak téve, mellyeket
méltóztassanak megtekinteni; s ha azokban semmi botrány nem rejlik, akkor,
csekély szerintem, a hivek imaházába munkáim bizvást be mehetnek;

2szor az mondatik, hogy munkám földje (Grund) nem állandó, le-pereg,
le-potyog. Ez nem áll. Mert Felső-Németiben ebbéli szilárdsága munkámnak
maiglan is látható ... Egyébbé, ez legkisebb. Ez nem is mesterség. Tessék elhinni,
hogy ennél könnyebb megoldatú feladat sincs! ...

3szor mután a czéhek is ingadozni kezdenek, annál inkább a szabad művészet
(ars liberales) nem tűrheti az egyleti egyedáruskodásokat! ... Miért legyenek hát
én, mintegy czehen kívül? czéhen, melly nem létezik! ...

4szer a fedhetetlen szorgalom illy gátak által a polgári társaságban el nem fojtathatik; (fol. 88v) mert a társas viszony mindjárt felbomlik is, mihelyt annak alapszabálya, az élhetés, figyelmen kívül tétetik! ...

5szor de milly zavarokba kell nekem sülyednem, ha e munka tőlem el vitáztatik, képzelní sem lehet! ... nekem már, tél küszöbén, szállásom is fel mondvá! ... s más nem fogadvá! ... Bizalmam is egészen Dobrára fordítvá, hol élelmi kellékeim is kiszegődvék, mellyekből családostól eltenghetnék! ...

6szor az aranyozás drága munka levén, ebből hasznom alig, rövidségem pedig bizonyosan lehet ... ami hasznom volna, az lenne maga a festés! ...

7szer tökéletesedésre vajjon hogyan nyittatik út nekem? Ha így esem-el a jelentékenyebb munkáktól! ...

Kérem a főtiszteletű tanácsot, méltóztassanak a szabad művészetet szabadnak hagyni ... s az érintett egyházi munkák iránti szerződésemet kiadatni, azon hát-irattal ellátva, mikint a közöttünk végbe ment szerződés meg hagyatik, eredeti épségében és erejében... Hiszen a nép egyenesen engemet választá, velem szabadon szerződött. És az egyházat, úgy kívánja festetni, amint ő szereti ... s én tudom. Méltóztassanak egyébiránt is el hinni, mikint itt az appellesi, rafaeli, correggioi, rubensi s más efféle tényezők s művészek (fol. 89r) sem nem léteznek sem meg nem fiztetnek! ... Elég, ha botrányos nincs a műben. Ettől pedig, köztudomásilag, csekély dolgozataim, távol esnek...

Ungváron 848 évi octob. 28.

Mihályi János

képiro és aranyozó

külzete: címzés a megyei szentszék tanácsához

25. E. MOLNÁR GYÖRGY TURCI ESPERES JELENTI, HOGY SCHULLER
KÁROLY BEFEJEZTE A CSARNATŐI IKONOSZTÁZ FESTÉSÉT,
AMELLEL MINDENKI ELÉGEDETT

Uo. fol. 94r

Méltóságos, és Főtisztelendő Püspök Úr,
legkegyesebb Atyám!

Méltóságodnak f. é. November hó 6án 3137dik Szám alatt kelt kegyes meghagyása folytán, a' legmélyebb fiui tisztelettel jelentem: miszerint a' csarnatői Templomban már régen kimettzet, e folyó évben pedig Schuller Károly Képiro által kifestett Képálványt személyesen megtekintvén, a' munkával mind az ahoz értők, mind pedég az illető hivek tökéletesen megelégedve vannak. Egyebberánt atyai kedvezésibe zárt szentelt jobbja tsókja mellett a' leg mélyebb hódolattal maradok. Turczon November hó 25én 1848.

Méltóságodnak legenedelmesebb fia:
Molnár György mp
Turczi lelkész hely. Alesperes

A püspöki válasz piszkozata:

Uo. fol. 95r

3407.

K. F. Nt. helyettes Alesperes!

Miután Schuller Károly a Dobrai Templom Képállványát megtekinteni egész eddig elhalasztotta, annak kifestése az illető hivek ismételt folyamodványai következtében, egy más Képfestőre bízott, következőleg ő azon munka felvállalhatásától végképen elesett, mifelől is az érdeklött Képfestőt kívánt tudomás, és alkalmazás véget Kedveltséged értesíteni fogja.

Egyébiránt püspöki áldás adása mellett maradok. Unghvár November 29ik napján 1848.

Kedveltségednek

Turczi helyettes Alesperesnek Molnár Györgynek

Krsban legszíveseb Atyja

26. A BODROGKÖZI PAPOK VÉLEMÉNYE MIHÁLYI JÁNOS DOBRAI
FESTMÉNYEIRŐL

a. DAZO fond 151, opisz 10, no. 477.
fol. 15v

28/

Méltóságos megyés Püpsök Úr

Leg kegyesebb Atyánk, 's Pártfogónk!

Ez év 1423 számú egyes rendeletének következtében, mi szerint a Dobrai Templom kép állványain Mihályi János festész által tett munkát meg vizsgálni köteleztettünk, Ápr. 26n a helybeli Lelkész Úr jelenlétébe ('s nagy örömünkre, a nyugdíjas Esperest, 's Lelesz Polyányi Lelkész Úr is meg jelent) a festészi munkát így találtuk, hogy a kép állványtól kezdve, befelé az óltárba, a fali munkával együtt, mellyen a nevezett művész dólgozott, – szellemi izlésű, hanem állandóságáról ítélni biztosan nem lehet, mivel a Templom belső levegője rekedt, 's a nedvesség a föld színén már jelenleg is észrevehető. – Mi pedig a Templom belsejének nagy részén a fali munkán látható, – itten több hibás rajzolatok, 's festések is láthatók, melyek ugyan nem a nevezett Mihályi János művei, hanem valami Krickbau Károly ujhelyi festészé, mely egészen el van rekesztve, 's választva a

Mihályi János munkájától. Ezen tapasztalásunk következtében bátrak vagyunk Méltóságának Atyai pártfogásába Mihályi Jánost, úgy ajánlani, mi szerént ő képes lehet, bárhol is ily templomi munkát a nép nagyobb buzgóságának felébresztésére fel vállalni. Mely alázatos nyilatkozatunk után magunkat Atyai áldásába ajánlva, szent kezeit csókolván maradunk Dobrán Ápr. 26. 1851.

A Méltóságos Megyés Püspök Urnak, s kegyes Atyánknak legengedelmesebb fiai

Antalóczy András mp
Lelesz-Polyányi Gk. Lelkész

Kajbás Péter mp
Dámóczi Lelkész és Kerületi Esp.

Mitrovics Endre mp
Agárdi Lelkész

b. Uo. fol. 21r

24./
Méltóságos megyés Püspök Úr
Leg kegyesebb Atyánk, 's Pártfogónk!

Folyó év Ápr. 4ről 1423 számú rendeletét vévén az iránt, hogy valyon Mihályi János kép író, 's festész kezébe, 's munkálatja akár az Agárdi Képálványok fel ékesítése biztható, vagy sem, ugyan az említett festész által leg közelébb Dobrán be végzett munkálatját a helybeli lelkész Urnak jelenlétébe vizsgálnánk meg, 's a felőli véleményünket terjesztenénk fel. Ezen rendeletnek hív tellyesítői Ápr. 26n a Dobrai Templom belső fel ékesítését meg vizsgálván, úgy találtuk, hogy

10r A kép álványt egészen, 's az Oltárnak belső részét fali rajzolatokkal, 's munkával együtt véve, a nevezett Mihályi János kép író művész tökéletesen végezte, hol az aranyozások, 's képek munkálatja a mostani szellemű izlések szerint léteznek, 's tiszták, hól semmi oly vonás mely a népben vallásos botrányt gerjeszthetne, – nem taláható, szóval, – tökéletes csinos izlésű munkát találtunk, azon alázatos észrevételünket hozzá adván, hogy álandóságáról biztosítás egészen, de az is csak az alsóbb részeken, a földhöz közelébb, nem egészen reményhető, mivel a Templom regett, 's nedves, ezen művészi munka pedig meg kívánnya a tiszta száraz levegőt.

20r A Templomnak egyéb többi része, u. m. hol az ájtatos nép öszve olvad, – az egész Templom belsején, a fali munka, a Földtől kezdve, egész bóltozattal együtt, szinte ki vagyon festve, de ez, a képálványtól kezdve, nem a Mihályi János munkája, erre különösen a nép meg fogadta valami Krickbau nevezetű

ujhelyi festézt, ki művét nem értvén oly rajzokat, 's festéseket rakott a (fol. 21v) falakra, melyek azon szent helyen a vallásos, 's buzgó nép előtt botrányt is gerjeszhetnek, 's helyt éppen a falon nem foglalhatnak, de ezen munkálatba Mihályi János festész semmi befolyással nintsen, 's őtett, mint művét tökéletesen értő Egyént a Méltóságos Püspök Úrnak Pártfogásába ajánlani bátorkodunk. Mely tapasztalásunk alázatos fel jelentése után magunkat Atyai Áldásába ajánlva szent keze csokolása mellett maradunk. Dobrán Ápr 26n 1851.

A Méltóságos Püspök Úrnak
engedelmes fiai
Kajbás Péter mp. Dámóczi
Lelkész, 's kerületi Jegyző

c. Uo. fol. 22v

Nagyon tisztelt Anatlóczy András Lelesz Polyáni Lelkész Úrnak
//.

Nagyon Tisztelendő Lelkész Úr,
Kedves Uram Bátyám!

A Dobrai Templomban Mihályi János festész által tett, 's általunk felsőbb rendeletkövetkezéiben megnézett munkának bírálását, 's arratett észrevételeinket, a N. Tdő Kerületi Jegyző Úr, egy álatala szerkesztett feliratban velünk aláírás végett közli. – Miután azomban az említett szerkezetben határozattak el, 's mellyek egyéni meggyőződéssemel meg nem egyeznek, ugyan azért én a szerkezetet alá nem írtam. – hanem részemről ezen észrevételeket teszem.

iször az iső pont végén ezen kitétel: „azon alázatos észrevételünket hozzá adván hogy álandóságáról, sat. végig” általunk nem így volt meghatározva, – hanem egyszerűen csak úgy, hogy annak álandóságáról mi ítéletet nem hozhatunk, nem tudván azt jelenleg megítélni, meddig fog ezen munka sértetlenül állani. –

2or Az észrevételi jelentésbe behozott 2dik pontnak (mely mint nem a Mihályi munkája a jelentésből egyszerűen ki is maradhatna) ezen kitétele: „Ki művét nem értvén olly rajzokat, 's festéseket rakott a' falakra, melly azon szent helyen a vallásos buzgó nép előtt botrányt is gerjeszhetnek 's helyt éppen a falon nem foghatnak,” – mint általunk meg nem határozott, 's tulságos kifejezések, részemről így igazítatni véleményeztetnek: „Ki művét nem értvén olly festéseket tett a' falakra, mellyekben a' rajzolati hibákat, ki csak egy kevésé ért is ezen műhöz, észre veheti” – mert azon kitétel, hogy azokba a vallásos 's buzgó nép megbotráncoznék, annál kevésbé álhat, minthogy a (fol. 22r) köznép melly a rajzolathoz mit sem ért, a Dobrai Templom fali festésén nem hogy megbotráncozna, sőt inkább csudálkozással, 's álmétkodással nézi, 's a Bodrogközön közönségesen a' legszebb Templomnak tartja. Minékünk pedig kik a' munkát megnéztük, 's ahhoz egykissé többet értünk elég legyen a' jelentésben csak egyszerűen kitenni, hogy abba hibás rajzolatok vannak.

Ily észrevételem 's meggyőződéselem lévén a Dobrai munkáról, én a jelentést aláírásom nélkül utasítom NTDő Uram Bátyámhoz, azon kijelentéssel, hogy ha a szerkezet, N. Tdő Uram Bátyám véleményével megegyezik, különösen pedig az általam említett kitételek, akkor tessék aláírni, és én a két véleménynek hódolni tartozván hasonlóképen aláírom.

De ha ez ellen NTDő Uram Bátyámnak is észrevételei volnának, azokat a N. Tisztelt jegyző Urral közölve, ezen én észrevételeimet is hozzá csatolva, kiigazítás végett, vissza utasítsa.

Ki egyébíránt tisztelve az Öregfőurat, 's kedves házi családját, vagyunk Agárdon Május hó 9. 851.

NTiszt Uram Bátyámnak.

Szíves Ötse

Mitrovics Endre mp

akárdi lelkész

Ezen Agárdi N. T. Lelkész Úr észrevételei általam helyeseknek találtván azon oknál fogva: hogy mind csak Mihályi János munkáját megvizsgálni, és bírálni voltunk kiküldve, és egyedül a festést, a tartóság nem lévén a Méltóságos Püspök Úr által érintve, tehát a bizonyítványba sem kellett azt betenni. Azért a N T. Jegyző Úr fogalmazzon új bizonyítványt, a melybe egyedül csak az érintett Festésznek munkája előhozva légyen. –

Mi is ezennel őszintén nyilatkozva tisztelettel maradok

Lelesz Polyánba Május 13án 851

Antalóczy András mp

Lelesz Polyáni lelkész

d. Uo. fol. 24r

25./

Méltóságos Megyés Püspök Úr

kegyes Atyám, 's Pártfogóm!

Ez évnek Apr. 4n, 1423 szám alatt azon rendeletet hozzánk utasítani méltóztatott, hogy az Agárdi Lelkész urnak azon feljelentése következtében, mi szerint az Agárdi Templom festését a Mihályi János festézi működésére bízni lehetséges-é, vagy sem, mink az Agárdi, 's Lelesz Polyáni Lelkész Urakkal a Dobrainak jelenlétébe, ugyan csak a Dobrai Templom festését átallyánosan meg vizsgálnánk, 's azon tapasztalt észrevételeinket nevünk alá írásával erősítve Méltóságának jelentsük fel. Mink ezen rendeletet Apr. 26n Dobrán, a helyszínén végre hajtván, a tapasztalási észrevételeinket ottan eggyesítve öszve olvasztván ezen ./ alatt ide csatolt fel jelnetési ívet, lakomnál ugyan, alá írás véget körre, az

illető helyekre utasítottam, kik is az ide csatolt ./l. véleményeiket adván, bátor vagyok ön részemről észrevételeimet fel késérni: u. m.

1. Az Agárdi Lelkész urnak az ./l. jegy alatt ezen észrevételeit olvasom, – mink az álandóságról ítéletet nem hozhatunk: „ez magában is érthető, hogy hol regett a lég, ott minden anyag penészt, ’s romlottságot várhat, ’s így a munkálat is, ha ne talántán később meg bomlana, nem a mostani művész, hanem a Templom rekettsége okozhatna vést.
2. Hogy csupán csak a Mihályi János által tett munkát hoznánk tárgyalás alá, és nem a többit, mi a Templomba vagyon, – ezt el nem hagyhatom. – A Méltóságos Püspök Úr előtt (véleményem szerint) nem volt tudva, hogy a Dobrai Templom belsejét két festész ékesítete, tehát szükségeltetik mind kettőnek művét fel jelenteni, mivel Méltósága a Dobrai Templom festése felől (átallyánosan) fel világosíttatni kíván, Hogy lehetne tehát a Mihályi János (fol. 23.v) csinos izlésű festézi munkája által egy hibás más munkát fedezni, vagy pedig fel fedezetlenül el halgatni, – hogy pedig, – mint az Agárdi Lelkész úr akarta a Krickbau munkáját érintetlenül hagyva, egyedül a’ Mihályi János munkáját derittsem fényre, – bele nem egyezek, a szomszéd Lelkész Uraknak pedig egyedüli akarattjok, hogy a Krickbau munkáját ki hagyván csak a jó fedeztessék fel, melyben Méltóságát ki kijattzani lattzatnak, ugyan ezért is a véleményezés alá írásokban meg nem egyezvén eredetiben vegyok Méltóságának mindezeket tárgyalás, ’s meg ítéles véget aláztatosan fel terjeszteni.

Mely alázatos jelentésem után fel kent kezeit csókolván magamat Atyai áldásába ajánlva maradok Dámóczon Május 15n 1851.

A Méltóságos Megyés Püspök Urnak
legengedelmesebb fia
Kajbás Péter sk
Dámóczi Lelkész, ’s kerületi jegyző

27. A. SAITZNER IMRE LEVELE A MEGYÉSPÜSPÖKHÖZ, AMELYBEN ENGEDÉLYT KÉR, HOGY A TEMPLOMOKBAN DOLGOZHASSON

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2668.
fol. 23r

Nagy Méltóságú Püspök Úr Ó Nagysága!
Kegyes Pártfogó Uram és Atyám!

Most legközelebbről, vala szerencsém meg tudni azt, hogy a nagy Méltóságú Püspök Úr Ó nagysága kegyes Atyáskodó engedelemadássánál fogva lenne szabad, ezen Tekintetes Nemes Máramaros Vármegyében, sótt az egész Kerületben a Művészeknek s Festőknek, dolgozni.

Jelentem mély alázatossággal Méltóságod kegyes Atyai színe s tekintete előtt, hogy az én Néhai édes Atyám Sajtzner Fülep, ezen Tekintetes Nemes Máramoros Vármegyében halálozott is meg mint meg Művész, Festő, s Képfaragó, s az egész, Megyében, s Szomszéd megyékben is Ő munkálkodott, tellyes meg elégedéssel – Éngemet tehát, mint természetes, és Törvényes gyermekét ugyan ezen Művészetre, Festésre, s Képek faragásaikra tanított, s tanítatott valamint, néhai édes Atyám, hogy azokat mind a templomokban, mind az Ekklesiák részéről mind a Királyi (fol. 23v) Kamara részéről, elegett tévén, munkálatai eránt semmi nemű panasz elő nem terjesztetett, valamint szintén édes Atyám, én is ezen munkálatoknak s Művészeteknek czélszerűen kívánok meg felelni – mint hogy ez lévén egyedülli mesterségem ebből kellett okvetlenül élnem – más mesterséget nem tanulván – egyébb eránt, Nemes és szép mesterség tsak egyik a másikat óltsárolja – s minden ebbéli tudománya mellett is – a Szegény Ekklesiákat, csalják, mint ehez nem értő szegény embereket – valamint szintén egy Ungi nevű Festő, a’ ki mostanában ideig, s’ oraig itten tartozkodik Máramoros megyében, ennek ebbéli tudománya vagyon – de csalni szeret, a’ honnan Disznópataki Templomban, a’ 4 Principalis Képeket, olyan aranyfüsttel aranyozá meg, mint a’ Parasztok szokták, a’ lakadalmok alkalmával a puszpángot aranyfüstözni – mely alig másfél esztendeig le fejlik, és semmi erő, minő nagy csalás, és huzás, már ez a’ szegény embereken – még ezek mellett, az vallásos Szent Hellyekkel, valamint a’ Szent Keresztre azt merészeli írni, hogy minden munkának az ára, 100 Rforintokban (fol. 24r) ki vagyon fizetve, és ezek mellett, a’ Koszt ára, éltel és italok arok csufságra jár – mert miért írja a Szent Keresztre azt, hogy a’ Koszt ára is ki van fizetve. Ezen Szent hely, mint a’ Szent kereszt, az egész Kereszténységért vagyon fel emelve, nem pedig azért, hogy azokat kitsufoljuk – minden esetre való nézve ezen Ungi nevezetű Festő, mind ezen vétkes tettei mellett is – mint hogy ötet Nagyságod nem ösmervén, nékie kegyes engedelmet méltóztatott az itten meg tejendő munkára adni – hogy pedig ő mint Nőtlen semmi időhöz, helyhez nem lévén kötve – sőt ha hibázna is, a’ felvállalt munkáira – mehet arra, a’ merre akar, mert sem Feleség, sem családi köre meg nem köti – hogy pedig az én állításom annál is inkább hitelt érdemellyen, méltóztatson Nagyságod a’ helybéli Fő Tisztelendő Fő Vicarius Urnak hivatalosan meg hagyni, hogy a’ Disznópataki 4i Principális Képek vizsgáltsanak meg, hogy arany füstel vagynak meg aranyozva, vagy a’ puszpángon aranyfüstözik. Egyébb iránt méltóztatassék Nagyságod éngemet meg vizgaltatni e’ Tudományra nézve Fő Tisztelendő Vicarius Úr által.

Le borulok annak okáért én, mint hazafi ki Feleséges, házas lévén, a’ Köz Társaság terheitt, adott, s’ más egyébb terheket viselvén szokott kegyes Atyáskodásánál fogva tellyes engedelmet adni mint Festő, s’ Képfaragó művésznek a’ Szabad munkálatokra.

Egyébb eránt vagyok örökös tisztelettel és udvarlással Szigethen Márc. hó 20dikán 1848.

Méltóságodnak alázatos szegény alázatos szolgálja
Szigethi lakos
Sajtzner Imre

külzet: címzés Popovics Bazil püspöknek a levélírótól Ungvárra
Fölötte a püspöki válasz összefoglalalása.

A püspöki levél piszkozata: Anderkó Péter máramarosi helynököt arra kéri, hogy a disznópataki négy alapképről adjon véleményt. 1848. április 10.

Uo. fol. 25r

27. B. ANDERKÓ PÉTER HELYNÖK VÁLASZA, AMELYHEZ MELLÉKELI UNGHY KÁROLY LEVELÉT IS

Uo. fol. 69r

190.

Méltóságos Megyés Püspök Úr,
leg kegyesebb Uram!

Méltóztatott Méltóságod Seutzner Imre Szigethi lakos folyamodványát, mellyel a Megyei Templomokban képállványokat szabadon faraghatni, valamint szükséges képeket is festetni magát felhatalmazni kéri folyó évi 1101k szám alatt azzal velem kegyesen közleni, hogy egyszersmind a Disznópataki Templom képállványának nagy főképei eránt is véleményt terjesszek, mellyeknek következtében a folyamodvány vissza rekesztése melett ² alázatosan jelenteni: hogy a folyamodó menyiben jártas a képfaragásban nem tudom, valamint azt se tudom, nem is halottam, hogy valahol e megyében magában képállványt faragott volna, mert hogy felserdült, Atya eránt engedetlen lévén, az Atyával, ki ámbár csak magától tanult képfaragó, és képfestő volt, még is több gyakorlások után nevezetes művészekkel vetélkedett, dolgozni nem akart, hanem valami tisztátalan erköltsű személyhez adván magát, azzal mind addig koválygott, miglen utobb tiltott utakon házaságilag vele öszvekel, de hogy a képfestéshez anyira nem ért, hogy a Templomokban festhessen, nem tsak az én, hanem egész Máramarosi papság véleménye, miért is a Templomokban festésre felhatalmazni nem lehet. Ellenben Unghi Károly képfestő rendesen dolgozik, 's itten

2. Ő küldte vissza az előző dokumentumot.

minyjóknak bizalmát meg nyerte, fen is tarthatva magát becsületesen, mert télben itten Szigethen arczképeket igen szerencsés etsettel fest, nyárban pedig a Templomokban aprobebb munkákat véghez visszén, hanem igen bőven költeni szokott, és némellykor le is issza magát.

Ami pedig a Disznópataki Templom négy főképeit illeti (fol. 69v), a dolog eredete ez. Ennekelötte három évekkel a Disznópataki hivekkel a lelkiekben én láttam el, mivel az együgyű Egyházfi viaszgyertyát égve szokott volt a képekhez ragasztani, több helyet kiégtek, meg hagytam tehát, hogy újonnan festessenek meg, különben a Templomban meg nem szenvedem, mit azután Unghi képfestő rendessen, és pedig csak 8 ezüst forintokért tellyesített, e felet az illető lelkész befolyásánál fogva meg is aranyozta arany füsttel ugyan, de azért jó grundiselés mellett harmincz éveket is látattanak, azonban a vádló Seitzner Imre halván, hogy Unghi nagyon otson fest, 's hogy ő elmellőztetni fog, Julius hóban mult Esztendeje Disznópatakra ment, és az Egyházfi nejét, férje hon nem létében, reá bizván, hogy a Templomot nyissa meg, azon szín alatt, hogy a Vicarius rendeléséből a képeket meg nézi, bement a Templomban, 's valamit kihúzáván a zsebéből, az egyik kép aranyozását dörgölni kezdete, haza jövén az Egyházfi, és neje lebeszélvén nekie a történeteket, meg ijesztette, hogy baja fog lenni, mire a nő sríva hozzám jött, 's elő adván a dolgot azt jelentete, hogy azon Urat, kinek meg nyitotta a Templomot, nem esméri, ennélfogva kimentem a hely színére, de igen tsekély vakarást, 's alig észrevehető az egyik képalján találtam, azonban az illető lelkész beszédben ereszkedvén a vádlóval, önként meg vallota, hogy ő volt Disznópatakon a képeket meg nézni, de a képekhez nem nyúlt, mindazonáltal én magamhoz hívatván, meg dorgáltam, hogy hogy mert már másod ízben nevem alatt tsalárkodni, holot már ezért börtönözve is volt.

Továbbá: nem valósul az is, hogy a szurdoki mezei kereszt hátulyán valami írva légyen.

(fol. 70r) Végre: a vádlott Unghi képfestőt is ki halgattam, ki az itten mellékelt ./l. feleletében a vádló intselkedéseit bőven megfejtí. Püspök atyai kegyeiben ajánlott szentséges jobja csokja mellett vagyok Szigethen Augustus hó 19k napján 1848ik évben.

Méltóságodnak legalázatosabb kegyencze

Anderko Péter

Máramarosi Vicarius

27. C. UNGHI KÁROLY VÁLASZA A VÁDAKRA

Uo. fol. 67r

Fő Tisztelendő Vicarius Úr!

Saitzner Imre által, Püspök ő Méltóságához elenem nyujtot vádra, ezennel sietek felelni

Iször is hozám említésbe Diszno Pataki 4 Principális Képet valamint a helység előljárói, ugy helybéli lelkész nagyon Tisztelendő Hajduczásny úr, alkunkon jelen voltak, mint hogy szegények az emberek, pénzt nem fizethettek, télnek idején történt, tehát kevés tüzi fát fogadtam el, mi mint őszve is 18 váltó forintoknál többet nem ért bizonyítom Hajduczásny Tisztelendő ural, és magokal az emberekkel mert ők is elesmerték – továbbá mint hogy régi olcska képek voltak mi nem érdemelte az aranyozást tehát alkunkba csak az volt, hogy czirádája is csak festve legyen, Hajduczásny tisztelendő úr hozám jöven azt monda, hogy ha nem is jo aranyal, bár ha olcsob szerűvel is, csak hogy szegény népnek még is jobban fog teczeni, még kevés pótlást is igére első évbe hogy Mármarosba jövék nem anyira pénzért mint ősmeretség okáért igyekeztem jutalmasabban dolgozni első évbe, – azal vádol Művész Collegám hogy másfél évig se tart az aranyozás már ide s tova 3 is elmult és még 10ig is jot alok hogy eltart, mert nem ugy van az elkészítve mint Collegam aranyozta Alsó Apsán, hát még a festés, hogy botrány mázolásait nézni, szentelés alkalmával lefújhatta az ember az aranyat, nem volt szükség dörsölni Terpetinnel mint Művész Collegam Diszno patakán és még hogy? Fő Tisztelendő Vicarius úr nevébe ment, és az oda valo ember alítása szerint kis üvegetskéből gyapottal csepektetett a képre és még akkor se ment le az aranyozás, más neve alat cselekedni illet mit Művészhez illő tett.

(fol. 67v) 2szor valami föl írást Szurdoky kereszten említ, a miről én addig semmit se tudtam, lehet, hogy Művész Collegáim impostorkodtak, mert töben is vannak, hogy legyen mivel engem jobban vádolni, a mi nem is lehetetlenség, mert ki ara vetemedik hogy hamis írást hamis petsétett mert utánozni és becsületesebb embert is bajba hozza könnyen kitelhetik hogy titkon ez is az ő műve.

3szor Azt mongya Collegam hogy ideig oráig tartózkodok a megyében e szerint Művész Colléga barátomat tökéletesen meghazutolom Isten kegyelméből 3 éve elmúlt hogy becsületesen működök, mint Világi, mint pedig nagyon Tisztelendő lelkész uraknak megelégedésökre – továbbá említi azt is hogy engem nem köt ide semmi hogy nem vagyok nő, épen az az ő masodig szerencsétlensége is, mert még nőtlen volt, ostoba mázolásaival csak megélt valahogy a helyet hogy házasodot, inkább ment volna el egy Művészhez alázatóság al égérte volna ingyen szolgálattytát, és művészi tudománvból, a miből örökre ki zárta a természet, leg alább kevés ragadot volna rá és most nem kénne egy feszületet is mással csináltatni mert maga nem képes, úgy van az a ki (ex omnibus aliquid ex toto nihil.)

Atyára hivatkozik az ha nem is volt tökéletes a maga műveibe mert mint naturalista nem is lehetet, meg nyerte az emberek bizodalmát mert becsületes ember volt – de nem fia, fel pénzeket több helyekről fel venni és sehová se menni dolgozni, mint jelenleg Közép Apsán, nekem keletet bevégezni bizonyítom Na. Tisztelendő Lázás Sándor ural és egész helységeé. Nem fogom Fő Tisztelendő urat tovább fárasztani ugy hiszem jobban méltóztatik ösmerni még mint én.

Mely alázatos felelettem mellett mély tisztelettel maradok

Szlatinán Augus. ho 18an 848.

Fő Tisztelendő Vicarius urnak alázatos szolgája

Unghy Károly mp

Képiró

28. BESZÁMOLÓ A FELSŐSZELISTYEI FATEMPLOMOK KIFESTÉSÉRŐL

28. A. ANDERKÓ PÉTER HELYNÖK JELENTÉSE

DAZO fond 151, opisz 9. no. 2392.

fol. 33.

109.

Méltóságos Megyés Püspök Úr,
legkegyesb Uram!

Multt évi 4336k szám alatt kelt azon kegyes rendelményénél fogva, hogy Méltóságod Unghy Károlyt képfestőt a' Felső Szelistyei két templom kifestésére felhatalmazván, az iránt mint a' képfestőt, mint pedig a' Felső Szelistyei híveket értesítem, egyszersmind ha a' munka elkészül jelentést tegyek, és a' munka árát is írjam meg, a' mikoron azután az is, valjona Megye lelkészei átaljában felhatalmaztathatnak é, az érintett Unghy Károly képfestő munkájával adandó alkalommal élhetni, elhatározatni fog; alázatosan jelentem: hogy a kerületi alesperes ide ./.. mellékelt értesítvénye szerint, Méltóságod kegyes engedményét a' Felső Szelistyei hívek megelőzván, a' kérdéses egyházakban a' képeken kívül, a falak is vászonnal bevonattak, 's csinosan kifestették, és pedig a Felső 500. az Alsó 200. váltó forintért, melly költséges munka a' fa Templomokban ugyan feleslegesnek látszatik, de minekutánna a Templomok még használhatók, azonban a Templom pénztára minden terheltetése nélkül, egyedül a' buzgó nép költségén történt legyen, a' felett a' vászonra tett festés a' fából rakott falaknak egy részről dísz, és világosságot költsönöz, más részről az azok közötti hézagokat kiegyenlítván, a' hangterjedés idejét, (fol. 33v.) és így az éneklést elősegíti; a' falakon tett festést az idevaló Szentszék is elnézi. Püspökatyai kegyeibe ajánlott, Szent Jobja csókja mellett maradok. Szigethen Február 26ikán 1847.

Méltóságodnak legalázatosabb kegyencze:
Anderkó Péter
Máramarosi Vicarius

28. B. ROSKA GERGELY ALESPERES LEVELE A HELYNÖKNEK

Uo. fol. 30.

12.
Fő Tisztelendő Vicarius Úr,
leg kegyesebb Uram!

Folyó év Januarius 25én 36dik szám alatt kelt Fő Tisztelendőséged kegyes meghagyása következtében, mi szerént a' Felső Szelistyei, két templomok Unghi Károly Képfestő által tett megfestések eránt pontos tudósítást adjak, ekövetkezendőképpen válaszolok:

Felső Szelistyére menvén, 's mind a két Templom festését meg néztem:

A Felső Parochialis Templom egészen ki van festve iször az oltár falain Kain és Ábel áldozatya, Feszület, Mojses csipkebokra, Utolsó vacsora, lejobb a' falok spalérozva zöldes szín festékkal, az oltár középajtója aranyozva és festve hat kis képecskékkel, a' két szélső ajtókon egyikén Sz. Péter, másikán Sz. Pál Apostolok.

2or A Férfiak Templomában a' Frontispiciumon, Krisztusnak a' Kereszt fáról való levétele körüs körül szép architecturával, ahol négy nagy képek Sz. Miklós Püspök mint Templom Patronusa, Szűz Mária, Üdvezítő Urunk és Michael Arkangyal képei szépen aranyozva.

3or Felől a' bóthajtáson Krisztus 12 éves korába Jerusalemi Templomba az irástudók között léte kifestve, a' jobb oldalán a Templomnak két Evangelista, és Krisztus Keresztelése, bal oldalán ismét két Evangelista, és Krisztus feltámadása, hátulsó falon Krisztusnak Getzemánai kertben léte szép oszlopokkal, azokon alól mindenűt czirádák spalérozva legalsobb része márványozott hamuszín.

4er Az Aszonyok Templomába felől firhang forma festés, léjobb kotzkás spalérozás, legalsobb része márvány hamuszín, ezek mind szép és tsinos munkák.

Az Alsó templomba tsak az oltár falai meg vannak festve, feső részében Abráhám áldozatya, a' jo Pásztor, 12 Apostolok szép oszlopokkal és czirádákkal el különözve, alsobb részén, utolsó vacsora, Feszület, Sz. Miklós Püspök, Josef álma, koporsoba való tétel, leg alól a' fal spalérozva, oszlopokkal szépen ékesítve, az oltár közép ajtója újra ki van festve, a' szélső ajtókra firhangforma szép festés.

5ör A Felső Templom ki festéséért fizettek a' hívek 500 váltó forintokat készpénzben, az alsó Temploméért pedig 200 forint valutába kész pénzbe; ezekről midőn pontos jelentést tennék, és Unghi Károly Képfestőt, Fő Tisztelendőségedhez utasítottam volna, magamat Kegyesébe alázasosan ajánlván megkülönböztetett tisztelettel maradok Rozályán 12dik Februariusba 1847.

Fő Tisztelendő Vicarius Urnak leghívebb tisztelője
Roska Gergely
Izai ALEsperes
Külzet: címzés Anderkó Péter helynöknek Máramaroszigetre.

A püspöki válasz pizkozata:

Uo. fol. 57r

1500.

Főtisztelendő Vidéki Helyetnök,
Krban legkedveltebb Fiam!

Főtisztelendőség által folyó évi 109 szám alatt Ungi Károly képfestőnek a' Felső-Szelistyei Templomokban tett festészeti munka tárgyában ide felterjesztett jelentés tudomásul vétetvén; hogy azon még el nem döntött kérdésre, vajjon e' Megye Lelkészei általjában felhatalmaztathatnak-e, az érintett Ungi Károly képfestőnek munkájával adandó alkalommal élni? valamit határozni lehessen; Főtisztelendőségnek ezennel meghagyatik, hogy a' kérdéses Ungi Károly képfestőt oda utasítsa, miszerint ő valamely Templomban egész képálmányt fesse ki, és aranyozza meg, és azután ha a' munkát elvégzi, Főtisztelendőségnek annak sikeréről ide jelentést tegyen.

Egyébiránt Püspöki áldásadása mellett szíves hajlandósággal maradok Unghváron 20ik April. 1847.

Főtisztelendőségnek Krstban legszivesebb Attya

Főtiszt. Máramarosi vidéki Hekyetnöknek, Aderko Péternek

29. A TERESLIPATAKI IKONOSZTÁZ FESTÉSÉVEL KAPCSOLATOS IRATOK

29. A. A TERESLIPATAKI PARÓKUS KÉRELME A PÜSPÖKHÖZ

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2668.

fol. 21.

33.)

Méltóságos, és Főtisztelendő Püspök,
legkegyesebb Uram!

Ezen Taraczközi Kerületben fekvő tereselypataki fiokegyházban, már mint egy 15. évek előtt kifaragott Képállomány festetlen létezik, a' mellynek megfestése Megyeilegis még Főtisztelendő Csurgovits János Generális Vicarius által sürgetetett, de siker nélkül, részént a' helybeliek gondatlansága, részént

tehetetlenségök miatt; jelenleg egy Bédi³ lakos nemes Tivadár János azt tulajdon költségével kifestetni szándékozván, az eránt Szigethi Képfestő Schajtzner Imrével 300. vftba megegyezvén, és a' szükségelt anyagok megszerzésére megkiváratott 40 pengő forintokat felpénzül neki adván, f. e. Februárius hó 20ikán előttem megjelentek, a' kiknek is miután megmagyaráztom volna a' Megyei Kormányának több rendbeli tilalmát, melly szerént csak a' Megyei Kormány engedelmé mellett lehetséges a' Templomban festés, az illető festőnek meghagyám: hogy az eddigi általa tett Templombani festésekről nékem bizonyítványokat küldené meg, a' mit megis tett Hosszúmezőről négy Principalis általa megfestett képekről a' helybeli jelenlegi lelkésztől és Alsó Apsai Templombani legközelebbi őszkor tisztés festéséről a' Járási Szolga Bíró Urtól, bizonyítványt hozzám küldvén; – (fol. 21r) Annálfogva mintegy kéntelenítették Méltóságodtól részére engedelmet esedezni részént mivel már felpénzt is kapott a' Benefactortól hogy ez el ne kedvetlenedjen, részént mivel más képfestő azon az áron soha sem festendi meg, annál is inkább, mivel még 1842ik évben 1491. szám alatt még az apjának Schajtzner Filépnek, a' kinél ez értelmesebb, már ilyen engedelem kiadatott, csak így lévén reménység, hogy még is valahára megfestődjön az annyiszor említett Iconostas, hozzá járul hogy Tereselypatak olly szugolyba fekszik, a' hová igen ritkán idegen de csak paraszt vetődik ember.

Melly kérésem sikerítését alázatosan esdekelvén, magas kegyeibe ajánlott, mély tisztelettel Jobját csókolván maradtam Gányán Április 4ikén 848.

Méltóságos Urnak
engedelmes fia és kegyencze
Glágola Lukás mp
Taraczközi Alesperes

29. B. PÜSPÖKI VÁLASZ PISZKOZATA

Uo. fol. 22r

1169. K. F. N. T. Alesperes!

Hogy a Tereselpataki Templom Képványát Saitzner Imre Szigethi Képfestő a megalkudott áron festhesse, arra neki, innen jövődre huzandó minden következesek nélkül Kedveltséged f. é. 33ik szám alatti Jelentése következtében olly feltétel alát ezennel engedelmet adok, miszerint azt nem csak illedelmesen és ízletesen festve, hanem a hol szükséges lesz valódi arannyal ékesítse ki, mert különben másutt ily munkát kapni nem fog; mivelől is őt eleve értesíteni, 's a munka bevégeztével ide kimerítő jelentést tenni Kedveltséged tisztében álland.

3 Bedó (Bedőháza)

Egyéberánt Püspöki áldás adása mellett maradok. Unghvár April 14ik napján
1848

Kedveltségednek Krisztusban legtisztesebb Atyja
Taraczközi Alesperesnek Glágola Lukácsnak
Leiratott

30. A MÁRAMAROSSZIGETI TEMPLOM IKONOSZTÁZÁNAK FESTÉSI ÜGYE

30. A. ANDERKÓ PÉTER LEVELE A PÜSPÖKHÖZ

DAZO fond 151, opisz 10, no. 477.
fol. 3r

114.
Méltóságos Megyés Püspök Úr,
Leg Kegyesebb Uram!

A' Szigethi község régtől olta kifaragott Szigethi Templomi képálványt, ámbár annyi készpénze mostan nintsen, hanem az ajánlatokból tellyesültét bizton reményli, kifestetni kívánván, Reszegy Mihály aranyászt, és Ungi Károly képfestőt magam elibe rendeltem, hogy a' költség kivetést, és a' képálványi rajzat nekem mutassák be, mi meg tötévnén ide *///.* alatt alázatosan rekesztem. – A' mi az aranyászt illeti kécségem nintsen, hogy mesterségét vóltaképen érti, mivel több helyüt tettleg a' meg elégedésig munkálkodott, de a' képfestő Ungi Károlyt is a' Képfestésre elégségesnek vélem, és ő is igéri, hogy remek művet készíteni fog annál is inkább, miszerint jövendöre is alkalmazást nyerjen. – Ő ugyan nem Diplomáticus, de én ily Diplomára semmit se adok, hanem értelmes alkalmazása mi nélkül a' Diploma semmi; – ugyan azon véleményben van az ide való M. Szentszék is, mint az ide *///.* csatolt iraványból meg tetzik, azonban az említett képfestő Ungi Károly mostan Munkácson van, a' Szigethi Templom képálvány alanti 3 képét festi, és e' napokban Méltóságodnak jóváhagyás véget be fogja mutatni, – arra való nézve alázatosan kérem Méltóságodat, méltóztassék bölts itélete szerint rendelkezni, kezdheteké az Iconostas festésének, vagy sem, mert én az érintett egyenekkel semmi alkut nem tettem.

Egyébbiránt Püspöki Atyai Kegyeibe ajánlott Szent Jobja csókja melett maradok Szigethen Májuks 11én 1851.

Méltóságos Megyés Püpsök Urnak
leg alázatosabb kegyencze:
Anderko Péter
Máramarosi Vicarius

külzetén püspöki válasz pizkozata:

1911. 851.

A' Szigethi Templom képálványának Unghy Károly által leendő kifestése, és Reszeghy Mihály által eszközöndő megaranyoztatása, és pedig az elsőnek 970 Váltó forintnyi, a' másíknak pedig 1679 váltó forintnyi, vagy is öszvesen 2649 váltó forintnyi költségkivetési fizetés mellett ezennel úgy engedtetik meg, hogy a' négy főkép inkább a' szokásban lévő egyházi, mint sem a' Munkács-Klastromi minta szerint, melly valami kitűnő szépséggel magát éppen nem ajánlja, festessék. Egyéberánt azon ájtatos ajánlatokhoz, mellyekből a' kérdéses képálvány kifestése és megaranyozása kikerülni fog, a' megyés Püspök 100 váltó forintokkal, mellyek éppen most itt létrező Unghy Károly képírónak azonnal átaladatni fognak, szívesen hozzá járul.

26dik May

30. B. UNGHI KÁROLY LEVELE A MÁRAMAROSI SZENTSZÉKHEZ

Uo. fol. 11

Főtisztelendő Szent Szék, mélyen tisztelt Uraim!

Éltem pályául a festési művészetet választottam, melyben oktatást e honnak legjelesebb férfaitól, különösen Buda-Pestiektől vévén, azt oly tőkélyre vihetem, különösen Egyházi, arcz, fresco, és minden diszítményi festésekben, mely szerint jelesebb tehetségűekkel is pályázni képesnek érezvén magamat, ha pártfogó kezek által gyámolítatnék, – azért miután álando lakhelyül Szigeth városát választottam, és Máramarosban ugy mint Szathmárban egyházi festéseim és minden műveimre szerényen hivatkozni bátorokodhatom, mi szerint azok az illető Egyházi férfiak és Szakértők, megalégedésöket kivívták. Művészi palyamat keztem Mankovits urnal 4 évik, azután működtem mind segéd első Conditiom Munkátsi Klastromba Priglinél és ugy mentem Pestre – s tovább –

A Főtisztelendő Szent Szék pártfogó kegyében, azon alázatos kéréssel ajánlani van szerencsém magamat, hogy Mármarosban az Egyházi festészetet, ha csak bár azon a szempontból is, ne hogy az kontárkodok által elferdítessék, rám bízni kegyessen méltóztassék, én műveim által a nyerendő partfogást mindenkor megérdemelni és halalni igyekezni fogok.

Mély tiszteletem melet maradok Szigethen Mártius ho 3án 851.

A Főtisztelendő Szent Széknek

Alázatos szolgája

Ungi Karol mp

festész

30. C. A MÁRAMAROSI SZENTSZÉK TÁMOGATÓ VÁLASZA

Uo. fol. 2r

Főtisztelendő Anderko Péter urhoz Máramarosi Püspöki helyettes és Sz. Széki Elnökhez és Máramaros Sz. Székéhez alázatos esedezése.

///.

(fol. 2v)

1851ik év Martius hó 4ik napján Sigeth Koronai Városban Fő Tisztelendő Anderko Péter Püspöki Helyetnök Elnöklete alatt, N.N. T-T. Mihályi János, Seregely Sándor, Bud János, Missinszky Bazil, Opris Fülep, Baksay Antal, Lázár Sándor, Jámbor Antal, Glágola Lukács, Roska Gergely Szentszéki Ülnökök jelenlétekben tartatott Ülés mellyben:

20. Ungi Károly Képfestő folyamodványilag előterjesztvén, hogy Ő festészeti művészetben e hónnak leg jelesebb férfaitól, különösen Buda-Pestiektől oktatást vévén, olly tökélyre vitte, miszerint a' leg jobb Képfestőkkel pályázhat, a' mit Máramaros, és Szathmár Vármegyék több templomaikba tett munkai tanusithatnak, mint hogy pedig mostan Sigeth városát állandó lakásul választotta, kéri a' Szentszék pártfogását, és netalán a' Máramarosi Templomokban akadható munkákra ajánlását, és alkalmazását.

Határoztatott:

E Szentszéken jelenlévő Ülnökök munkáját látván mint hogy meg elégedésüket jelentették, ajánltatni rendeltetett.

Szigethen Május 11én 1851.

kiadta Musztyánovics János mp

Al Szentszéki jegyző

31. A RUDABÁNYÁCSKAI IKONOSZTÁZRÓL

31. A. AZ ESPERES LEVELE A PÜSPÖKHÖZ

DAZO fond 151, opisz 10, no. 1882.

fol. 20r

Méltóságos Püspök

Nagykegyű Uram, és Atyám!

422:855 Kegyes Rendelethez:

Ruda-Bányácskai hívek szándékát az Iconostas festésében hogy a' lelkész Úr nem pártolta, oka vala, mivel ő nem bízott a' Krikbaum pictor művében, de minekutánna ez, ha munkája nem lenne kielégítő, lekötözte minden birtokát, és a' hívek is egyedül ő mellette erősen maradván, azon esetben, ha a' pictoron

nem volna mit megvenni, lekötözték magukat minden okozandó kárnak kipótolására. – sőt a' pictor újonnan reá állott, hogy ha az első képe, melyet mintául egészben elfog készíteni, nem lenne tettségükre, úgy kész lészen a' munkától azonnal el állani, és az addig okozott kárt megtéríteni – így a' lelkész Úr is, az itten /. felterjesztett nyilatkozatában hajlandó Krikbaum pictornak a' munkát által adni, annál inkább pedig, hogy a Bányácskai Templom nedves, és féltő, hogy akár minü remek munka is benne nem lészen tartós. – és így mint a hívek, úgy a' lelkész Úr is esedeznek alázattal, méltóztatnék Méltóságod feltett szándékukat mi hamarább kegyesen megerősíteni, hogy a' pictor azonnal munkájához fogjon, és azt még e nyáron tökéletesen véghez vigye, vagy ha az első mintája félrevetnék, úgy más pictor fogadására elég idejük legyen.

Atyai Kegeibe ajánlott, mély tisztelettel és kézcokolással maradok Bodzás-Ujlakon April 26án 855.

Méltóságodnak engedelmes fia
Alexovics Mihály
ujhelyi alesperes

A püspöki válasz ruszin regesztája.
Uo. fol. 21r

31. B. A RUDABÁNYÁCSKAI HÍVEK LEVELE POPOVICS PÜSPÖKHÖZ,
AMELYBEN KÉRIK, ENGEDÉLYEZZE, HOGY A TEMPLOMUKAT
KRIKBAUM ÚJHELYI FESTŐ FESTESSE

DAZO fond 151, opisz 10, no. 1313.
fol. 3r

Méltóságos és fő Tisztelendő Püspök
legkegyesebb Urunk 's Atyánk!

Amennyire az ide /. // csatolt kötvényből látható mi Egyházunkat ki akarjuk festetni, de lelkész Urunk nem akar bele egyezni két okból:

1or Hogy Krikbám József még ez ideig sehol Templomot nem festett, 's így kételkedik benne valyon fog é tudni e festésnek megfelelni.

2or Mert Vidra Ferdinánd Lekárd templomában tett festése nekie nagyon meg tetszett, 's így ez által szeretné templomunkat festetni. –

Kérünk tehát Méltóságodat alázatosan, legyen kegyes ezen Pictort kivel már kötésünk vagyon részünkre meg rendelni, következő okokból:

1or Azért mert szomszédunk és vagyon benne succurításunk arra az esetre ha munkája nem volna olly tökéletes mint az Isztáncsi Templomba.

2or Mert ő az egész Templomot 500 pforintokért ki pingála holott Vidra Ferdinánd Úr csak Iconostást, Óltárt, és zsertónikot 720 pforintokért meg alkudta.

3or Mi attól is félünk egy ösmeretlennel pingáltatni, nehogy úgy járnánk meg mint Szerdahellyiek és Tokajiak kik ösmeretlen pictorokkal elkezdték Templomukat pingálni, 's így sok pénzt a pingálásra el költöttek és a pingálás nintsen elvégezve, mert a pictorok a festést el hagyták, és most nem tudják hol keresni. –

(fol. 3v) Ezen okokból ismét alázatosan kérünk Méltóságodat mint leg jobb Atyánkat legyen kegyes kérelmünkre hajlani és fent érintett festészt templomunk festésére megrendelni. –

Melly atyai gondoskodásáért Méltóságodnak holtunk napjáig háladatossággal fogunk tartozni. – most pedig Szent Jobbját csókolva maradunk R. Bányátskán január 16án 855.

Méltóságos Püspök Urnak leg engedelmesebb fiai

Hrinko Mihály k x vonasa
Kozma Pál k x vonasa
Maszkály Mihály k x vonasa
Holavi György k x vonasa
Thoma György k x vonasa
Matyi György k x vonasa
Dudás Mihály k x vonasa
Bili Pál k x vonasa
Tipai János k x vonasa
Kortsák György k x vonasa
Klitus János k x vonasa
Ihnát Mihály k x vonasa
Bárány János k x vonasa
Ihnát György k x vonasa
's a többi Ruda-Bányátskai lakosok

külzet: címzés Popovics püspöknek.

31. C. A RUDABÁNYÁCSKAI HÍVEK SZERZŐDÉSE KRICHBAUM ÚJHELYI FESTŐVEL

Uo. fol. 1r

Kötvény

Mi alól írtak mai napon egymás között következő egyeségre léptünk u. m. iször Én Krikbaum Jozsef magamra válaltam Ruda Bányácskai GC. Egyháznak festését olly világos kikötéssel a) Az ugy nevezett Iconostáson lévő képeket, a legfinomabb rajsztt, festést, a' rámákon pedig, és czirádákon a'

legjobb aranyozást, megtenni kötelezem magamat. b) az oltáron lévő képet, tabernaculumot, és felette lévő baldachinimot, szintén a' legjobb rajzal, festéssel, és aranyozással ellátni tartozom. c) az oltárban lévő ugy nevezett Zsertovnyikon való képet, és alatta lévő tabernaculumot jó rajzal festéssel, és aranyozással ellátom. d) Az Oltárban lévő falak boltozatján négy Evengelistát, és baldachinum felett a Sz. Háromságot lerajzolom a' falakat pedig egészen földszíniig kifestem megrendelt és parancsolt figurákal. c) A templom boltozatján két ciráda körül szintén négy képet, a' minők meglesznek rendelve kifestem. A többit egész föld színig a' minő színre és minő virágokkal lesz meghagyva kifestem. f) a Kliroszok felett szintén egy képet a' Koruson pedig három képet, az oltár alyának bal oldalon a Kaint midőn Ábel Öcsét gyilkolta, jobb oldalon Ábrahámot midőn Izsák fiát áldozatra levágni akarta lefesteni. h) Pap laknak két első szobáját is kifesteni kötelezem magamat szoval az egész templom festését, és aranyozását isztáncsi templom mintájára elékészíteni fogom, – mintha nem tehetnék vagy tenni nem tudnék vagy nem akarnék bitosítékul lekötöm Ujhely Városában lévő házamat belső külső illetőségekkel, és Ujhelyi határban lévő egy szőlőmet, és telyes hatalmat adok az illetők Egyház Gondnokainak magoknak és az Egyháznak bár melly Biróság által legrövidebb per utján elégtételt szolgáltatni.

Kelt S. A. Ujh. Janu 15én 1855ik eszt.

Krikbaum József

Ujhelyi Festész

31. D. A HÍVEK KÖTELEZVÉNYE

Uo. fol. 2r

Kötvény

Mi Ruda Bányácskai GCath. Egyháznak Gondnokai s hites tagjai megesmerjük, hogy mi Krikbaum Jozsef Fetész Urnak templomunk festéséért nálunk lévő Kötvény értelme szerint Ötszáz az az 500 pengő forintokat tartozunk fizetni következő módon: a) Szász pengő forintokat munka kezdete előtt b.) Szász pengő forintokat midőn egy negyedrészt a' fent nevezett munkának elkészül. c.) Szász pengőt a' midőn a' fele meglesz. d.) Szász pengőt midőn három rész meglesz. e.) Ötödik szászat, a' midőn az egész munka elvégződik, és belesz bizonyítva az ahoz szak értő emberek által hogy a' munka jó s álandó.

Kelt S. A. Ujh. Janu 15kén 1855ik eszt.

Hrinko Mihály k.v. X

Kozma Pál k. v. X

Maszkaly Mihály k. v. X

Bili Pál k. v. X

Dudás Pál k. v. X

Toma György k. v. X

FÜGGELÉK IV.

I. A. RÉVÉSZ GYÖRGYÖT SZERETNÉK MEGBÍZNI A RÁKÓI IKONOSZTÁZ FESTÉSÉVEL

DAZO fond 151, opisz 9, no. 1352.
fol. 63r

Illustrissime ac Reverendissime Domine Episcopo,
Domine ac Pater mihi semper Gratosissime!

Iconostasion Ecclesiae meae Filialis Rákóensis recenter in sculptura proximius terminandum dum pictori alieno, qui artem suam bene nosset, pro pictura credendam cogitarem, fortunatum me censeo incidisse in Georgium Révész sub tutela Illustritatis Vestrae Viennae Artis Pictoriae laudabili, ut audeo, conatu et effectu studia terminantem, et nunc in aula Illustritatis Vestrae, ut specimen scientiae suae aderet, versantem; cum hoc ego, postquam a Reverendissimo Domino Praeposito, et Vicario intellexissem eundem ad Rákó directum, adeoque ut accordet picturam Ikonostasii facultatem, et auctoritatem esse. Tanto lecbentius per fideles meas contractum isthic % praesentatum iniri feci, quanto secutior sum eundem, si imperitus aut malae fidei esset, ne ad unum quidem opus ponendum in Diaecesi facultati potuisse, sed et, quod intelligam, opus per illum in Diaecesi nostro premio ponendum censurae Illustritatis Vestrae, Venerabilis Consistorii exponendum venire; nullus ergo dubito de possibili praestantia operis, cuius avidus sum, sed nec dubitavi Pictori huic occasione initi contractus statim 100 valut. Flnos anticipatim dans, et alias 200 fl. effluxu trium septimanatum administrandos promittere, – qui tamen Illustritatis Vestrae specialem indultum tam pro inito contractu, quam pro factura anticipanda solutione expetam, fieri per me non potiuit, ut vita enim humana nil intentatum et ausum experimur etiam tunc, dum sub patrocinio et tutela alterius gloria queritur. Et ideo Illustritatem Vestram P. Praesuleam demisse oro, dignetur 10 contractum fidelium meorum cum fato Pictore inutum ratihabendo eosdem de opere perficiens se entos reddere. 2o Ad sumptus illos, quantum Cassa Ecclesiae ejusdem farendus facultatem gratiose elargiri. 3o An anticipitas solutiones Pictori illi fieri possint, pariter gratiose noleis adaperire.

In reliquo Gratiis P. Praesuleis mia in veneratione, et obedientia commendatus, cum osculo S. Dexterarum emorior T. Pászika 13a Sept. 1844.

Illustritatis Vestrae Episcopalis
Obedientissimis filiorum:

Georg Homicskó manu propria
Paroch.TPászikensis VADic. Turjensis

I. B. A PÜSPÖKI VÁLASZ PISZKOZATA

Uo. fol. 62r

3378: D. F. A. R. VADiacone!

Transpositum horsum per DVram sub nro 151. a. c. contractum, cum Georgio Révész Pictore, ratione pingendae et inaurandae Iconostasis, aliarum item ad interiorem Rákóensis instructionem spectantium, atque in deutrali contractu uberius specificatarum rerum in 1800is flnis W. initum, hisce ratihabeo, et vigore ejus stipulatorum sumptuum e dictae Ecclesiae Rákóensis cassa erogationem indulgeo, una vero Eandem DVestram, ad moderatam eorundem sumptuum quaestionato Pictori anticipationem faculto, et authoriso.

(Ungvár 1844. szept. 24.)

2. HOMICSKÓ GYÖRGY TURJAVÁGÁSI (TURJAPÁSZIKA) LELKÉSZ
JELENTI, HOGY A RÁKÓI IKONOSZTÁZ FESTÉSE A VÉGÉHEZ KÖZELEG

DAZO fond 151, opisz 9, no. 1670.

fol. 32r

140.

Méltóságos Püspök Úr,
Legkegyelmesebb Atyám!

Rákói Fiók Egyházam Ikonostasionja Révész György Festési Művész által vég készülöben lévén, alázatossan folyamodni bátor vagyok Méltóságodhoz, hogy ezen munka megtekintése, és illetőleg megbírálása véget a' hozott Megyei Kegyes határozat értelmében némely, a' Festészeti Művészetet értő Egyéneket Rákóra kiküldeni méltóztatna mindazért, hogy az érintet Művész tudományáról, úgy azért is, hogy – minekutánna Rákói Híveim Templomjuk kifestéséért csak azért kötöttek le 1800. vftot vagyis majd kettős díjt az említet Művésznek, mert remek munkát vártak tőlle, és erre csak ugyan le is kötötte magát – kötelezvényök miképpeni tellyesítéséről ítéletet hozzanak. – Továbbá: mint hogy Rákói Híveim minden tehetségök megfeszítése mellett is a' le kötött 1800 vftnyi öszveget most kielégíteni tehetetlenek templomi pénztáruk

csekélysege, erejük gyengesége miatt annál kevésbé, mert gondolák, hogy tett kötelezésük szerint a' munka két évekig készülend, és így a' díj is két évek lefolyása alatt fizetendő lesz, most pedig a' munka bévégeztetett: Rákói Híveim nevében alázatossan esedezem Méltóságodnak, méltóztassék ugyan azon Rákói Híveim részére valamely megyei alapítványból, vagy alapítványi pénztárból 200. pengő forintokat kölcsön adatni törvényes kamatra olly engedményezéssel, hogy a' kölcsön adandó összeget három évek lefolyása alatt apródonként is, p. o. 50 pengő forintjával kielégíthessék; – vagy: miután Révész György Művészünk a' megyei pénztárba 400. v. forintokkal magát adósnak vallja, ugyan azon adósságát Rákói Híveimre, és illetőleg Rákói Fiók Egyházamra által iratni méltóztassék.

Egyébránt Püspöki Atyai kegyeibe ajánlott Sz. Jobját csókolván maradok T. Pászikán 11ik October 1845.

Méltóságodnak szófogadó fia:

Homicskó György

TPászikai Lelkész

Külzetén: címzés Popovics Bazil püspöknek

3. POPOVICS BAZIL PÜSPÖK MEGBÍZZA VEZENDY SIMON BAZILITA SZERZETEST, HOGY VIZSGÁLJA MEG RÉVÉSZ RÁKÓI MUNKÁJÁT

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2113.
fol. 9.

4208. Kedvelt Fiam, N. T. Protó-Hegumen!

Hogy a Turjai Kerületben helyezett Rákói fiók Templomban Révész György képfestő által kifestett képállvány egyszer már megszemléltessék, s illetőleg megbíráltassék (fol. 9v) Kedveltségednek, ez iránt keletkezett több rendbéli felszólítások nyomán, ezennel újra meghagyatik, hogy Tiszt. Vezendy Simon szerzetest, és képfestőt Szent Pál napi vásárra, vagy is jövő 1847ik és Január 25ik napjára az ujnaptár szerint, ide Unghvárra mulhatatlanul küldje fel a honnan azután a Turjai Alesperes által Rákóra felvitetni fog.

Egyébiránt Püspöki áldás adása mellett maradok Unghváron 22ik Decemberben 1846.

Kedveltségednek Krisztusban legszívesebb Attya.

Baziliták Proto Hegumenjének Halecskovics Eleknek

(4208. Ugyanez a levél még egyszer Homicskó György esperesnek, hogy az adott napon majd vigye fel Vezendy Simont a bírálatra.)

4. RÉVÉSZ GYÖRGY LEVELE, AMELYBEN NEHEZMÉNYEZI A RÁKÓI
MŰVÉT ÉRT BÍRÁLATOT

DAZO fond 151 opisz 9. no 239I.
fol. 35r

Méltóságos és Főtisztelendő Püspök Úr. Leg kegyesebb Pártfogóm!

Szívfájdalommal értettem a Főtisztelendő Káptalan erántami határozatán, úgy annyira hogy mivel különben sem vagyok gyakorlatt a' folyamodási iratokba képesebb volnék ecsetemmel lerajzolni helyzetetésem szomorító állapotait mintsem írásba foglalni. Minden szorgalmatosságomat, és tudományomat oda feszítettem hogy a' Rákói Szent Egyházi munkám olyan diszes legyen, – mint a czél szentsége, és az előre haladott parancsol, nem vagyok annyira elbizakodott miként azt hinném, hogy műveimben hibák nem lehetnek, hiszen én csak kezdő vagyok a' művészet csarnokába, de ösmérem igen sok szentegyházi díszményeket e Püspöki Megyében, biztosan vártam azon előismerését, hogy a' Rákói, a' létezők között művészileg kitűnik, mind e mellett sem ütközöm meg azon megrovásomon, hogy azon munkámban hibák találatnak, mert hiszen az Apeles művei sem voltak kiváltságosak a! köz bírálkodás alól, hanem a' fáj ugyan tsak, hogy ezen sok fáradsággal, és szorgalmommal kiérdemlett, a' szükséges anyagokhoz tett költségeimmel eszközölt, és szerződésileg kikötött jutalmamról megfosztassam. Méltóságos Püspök Úr, Főtisztelendő Káptalan! ha már az álhat is hogy az én művetem nem tsak Méltóságodnak és Főtisztelendő káptalannak, hanem még legutolsó avatatlannak is szabad bírálgatni, de hogy a' Rákói Egyház az én jutalmamat ne tartozzon meg fizetni, ezt még is úgy gondolom hogy jogosan tsak a' polgári bíróság ítélhetne, [ezért] alázatossan esedezem leg mellyebb tisztelettel méltóztassanak úgy intézendő, hogy a' fizetetlen jutalmamat megkaphassam, elég fájdalmas azt nékem nélkülözni ezen drágaság szakába, holott tsak ecset műveim azok, mikből mind szálásomat mind élelmemet, s' ruházatomat, szóval minden (fol. 35v) megkivántató anyagokat szerezni kellek. Nem is váalom azt egyatalján fogva, hogy azon már uj szerződés nélkül valamelly művészi változtatást tegyek, festettem azt akkor lelkeim ösméretére esküszöm olly pontosan mint akkor képes voltam. – Lehető, hogy most miután Méltóságos Megyés Püspök Eő Nagyságának Ima Termébe is művészetem gyakorlatára szép alkalommal kegyeskedett megbízni, talán tökéletesebb művet volnék képes elő állítani, de ezért úgy hiszem hogy nem következtető hogy előbbi műveimet, növekedendő képzettségemhez képest évenként ingyen igazgassam, mert én hiszem hogy évről évre mindég magasabb tökélyre vihetem művészetemet, 's így a Rákói Szent Egyház Oltárának grádjitsán éhen kellene meghalnom! Ugyan azon határozot művész korokat is idézem lelkeembe elő hogy ezelőtt már kegyessen oda valék utasítva, hogy ezen

modón miszerint az abrázatok aranyozott mezőbe tétettek a' leélt századokba, a kor izletéhez képest kellett változtatni, mert ismét parancsoltatik, hogy azon modon kövessem. Megkel engedni a művész szívének, aki tellyes életébe szépet, és helyest tanult festeni, és kényszerítetik hibáson és dísztelen művek utánzására. – Mint mindenekbe ugy bizonyára a' művészetben es minden századnak meg vannak a' maga sajátosságai mik ha az egyikből a' másikba által kényszerítettnek, noha nékem fájdalmas is olly műveket készíteni miről meg vagyok győződve, hogy izléstelen, mind a' mellett kiadott parancs szerint se tudok festeni, elvesztik minden betsüket, és ezzel együt természetesen lerontva lesz a cél is, és így ihletés helyett undor, ájtatosság helyett guny mosolygás fogja érni eszközül. – A' régi görög művészet ecsetei ember fejű lovat, 's halfarku vízi tündért istenítenek; de már Horatius idejébe lejárt azon modor mint ezen verséből kitűnik:

Humano capiti cervicem pictor equinam iungere se volet –

Et varias inducere pennas ut utrum in apium desinat mulier

Formosa superne etc. etc. – spectatum admissi risum tenenatis amici...¹

A' művészet nevébe tehát a leg nagyobb 's legmélyebb tisztelettel esedezem a' fő tisztelendő káptalan előtt méltóztasson nékem megengedni, hogy a' jelen század művészei ugy működhessünk, hogy működésünkben kitessek, hogy századunk szellemét tanultuk, és nem voltunk csupán megvetést érdemlő majmolói a' hajdani fejletlen modornak!

(fol. 36r) Végezetre annyi lelki kinyaim hogy még az csordultig töltődött miszerint az én balsorsom nem eléglem meg azon hogy nem lehettem szerencsés Megyei képírónak kineveztetni, de még azon felül azon fenyték is járul, miszerint e Megyében működésemtől el fogok utasíttatni, természeti hajlamom kívül e pályára azon világ ezerte kitüntetett és ösztönzött, hogy a' festészet Artes Liberales lajstromába soroztatott. Ha az a szerencsétlenség rajtam

1 Quintus Horatius Flaccus, *Ars poetica* 1 kezdő sorai, szabad idézetben. Az eredeti költemény:

Humano capiti cervicem pictor equinam
iungere si velit et varias inducere plumas
undique collatis membris, ut turpiter atrum
desinat in piscem mulier formosa superne,
spectatum admissi, risum teneatis, amici?

Hogyha egy asszonyi főt lónyakra helyezze a piktör
és ríktó színű tollakkal díszítené az
összedobált testrészeket, úgy hogy a főt takaros nő
halfarkat kapjon, csúfat, feketét, legalulra;
látva barátaim ezt, tudnátok-e nem kinevetni?

(Bede Anna fordítása, Horatius összes művei, Budapest 1989)

valósulna, mi borzatsztó lenne kiábrándulásom. Mind ezen kétkedések annyira keserűbb kinokat idéznek lelkembe, mint hogy ezek azon áldott jó tévő kezeztől szándokoltatnak, mellyek az én ifuságom éveibe engem felkarolva pártolni kegyesek voltak, 's mellyek iránt keblemben a' hálás tisztelet, a' sors bármi csapása alatt is kifogyhatatlan marad.

Ki is a midőn ezen leg alázatosabb előterjesztésemet ösmételve megújítanám Méltóságod szent kezei csókolássa mellett maradok Unghváron Április 21ik napján 1847.

Méltóságodnak legalázatosabb fia
Révész György mp
Academiai képviselő

5. A BODROGSZERDAHELYI PARÓKUS SZERETNÉ TEMPLOMA
BERENDEZÉSÉT KIFESTETNI

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2111.
fol. 29.

Méltóságos Megyés Püspök Úr,
legkegyesebb Uram 's Atyám!

Figyelemben tartván azt, hogy e' Bodrogh-Szerdahelyi Egyház belső készüléte már öt évek előtt öt száz Frtkon elkészítetett, 's ha ennek festését boldogabb időkre várom, talán már ezt nem nyerendem, miután e' vidéket nem csak az isszanyu víz áradások ostromolyák, hanem az szokatlan száraz esztendőök is felette szegényítik, hogy mindazonáltal azon szoros hivatalomnak, mellyel az életben Istennek, híveimnek, és magamnak a' lehetőség határáig tartozok, meg felellyek, 's ekép életben, úgy szinte azon híveimnek életben kikkel ezen Egyház belső készülését kép faragással Isten kezdeni segített, el is végezhessem, mult húsvéti ünnepekben szószékből tett egyházi beszédem végén, röviden híveimnek előadtam, mivel leginkább Istenek, 's ön lelkeknek vannak lekötve; és, Örök hála a' nagy Istennek! annyira foganasult szándékom, hogy híveim közzül négyen, mindenek végzése után Parochiámban, saját szíves ajánlásokból 135 vfkat festendő Iconostás kezdetére adakoztak.

Igaz ezen özvegy csak csekély része az egész festésnek, de a' mennyiben erősen ígérhetem magamnak, ha Isten életnek még kedvezni fog, hogy miután híveim szemekkel látni fogják a' munkát már folyamatban létezni, a' tehetősebbek inkább fognak az önkényes ajánlásra buzdíttatni; annál fogva fiui alázattal Méltóságodnak könyörögni bátorkodok, méltóztasson akár Mankovits Mihály urat, akár pedig azon fiatal pictort, kit Méltóságod atyai kölcségével jól kitaníttatva lenni hallom, ide kegyesen utaztatni, hogy ezen csekély ajánlás

kezdésével ha nem is az egész belső készülék festése, leg alább valamely része eránt egyezkedhessek.

A' ki atyai kegyeibe Méltóságodnak legalázatosabban ajánlott, szent kezei csókolása mellett öröklök. Bodrogh Szerdahelyen Junius 17én 846.

Méltóságos Megyés Püspök Urnak legbuzgóbb fia:
Dudinszky Antal msk.
BSzerdahelyi lelkész

6. KRAJNYÁK MIHÁLY FARAGÓ JELENTI, HOGY A PÜSPÖKI KÁPOLNA
OLTÁRÁT BEFEJEZTE, ANNAK KIFIZETÉSÉT KÉRI

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2112.
fol. 18r

Méltóságos Püspös² Úr
Kegyes Pártfogóm!

Miszerint azon Méltóságod Kápolnájába való Oltár elkészítettett mely kegyesen elis fogadtatott; azonban méltóztatott átlátni Méltóságod is azon emléter Oltár készítése csekély alkumat, mellyre alázatoson kérvén Méltóságodat méltóztasson kegyes ígérete után azon emléter alkumat meg jutalmazni; melly legalázatosabb folyamodásom utan esdekelve Sz. Jobja Csókolása mellet maradok.

Unghvar Decem. 15. 846.
Méltóságodnak legalázatosabb szolgája
Kráinyak Mihály
képmetsző

A püspöki válasz piszkozata:
Uo. fol. 19r

4146. 846.

Még be nem végezte egészen a' folyamodó a' Püspöki Kápolnabeli Munkáját, mert a' Zsertovnikra, és Diakonikonra állítandó képek rámaít be nem mutatta még. Ha tehát azokat is elkészíti, és az illető árjegyzékkel együt bemutatja, akkor ideje, és helye leszen ezen folyamodványát érdemlegesen tárgyalni.

16ik Dec.
kiadatott

2 Ez így szerepel az eredeti levélben.

7. KRAJNYÁK ÚJABB LEVELE, AMELYBEN TUDATJA, HOGY AZ
ELŐKÉSZÍTŐ OLTÁRT IS BEFEJEZTE

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2443.
fol. 3.

Méltóságos Püspök Úr.
Kegyes Pártfogó Uram!

Miután elvégezvén az Kápolnába való kis Zsertónikat mellyeket méltóságod kegyesen átt is vett – ezek utána alázatos kérések lévén Méltóságod előtt az fentebb említett Zsertónikok árjegyzék meg érdelemek feltett summájából ne méltóztatna lehuzni, mivel az oltár készítésért való fizetésem csekély volt, amellet még az hat holnapi kosztólásomat is kise fizetném; – kiis egyébberant Méltóságod kegyességébbe ohajtva Szent jobja csókolása mellet maradok. Ungh-Várt Jan. 3a 847.

Méltóságodnak legalázatosabb esdeklője
Krainyak Mihály mp
Képmetző.

8. A. KRAJNYÁK MIHÁLY FARAGÓ JELENTI, HOGY A PÜSPÖKI KÁPOLNA
BERENDEZÉSÉT ÉS A SZENTSÍRT BEFEJEZTE, MUNKÁI UTÁN
AJÁNLÓLEVELET KÉR

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2391.
fol. 4r

Méltóságos Püspök Úr
kegyes Pártfogóm!

Miután mint a Templomi Krisztus Koporsóját ugy egyszersmind az Kápolnába való Oltart is Zsertónikokat el végezvén, mellyek elis fogadtattak, ezek okáért kérvén alázatosan Méltóságodat ha terhelhetésére nem leend, fentebb írt munkákról 's itten való viselésemről, továbbra való élesemre használható bémutató Levelet Méltóztatna ki adni;

Ki is egyebaránt Kegyeségébbe ajánlva szent jobja Csókolása mellet maradok. Unghvart Jan. 11en 847.

Méltóságodnak legalázatosabb esedező Szolgája
Krainyak Mihály mp
képmetző

külzet:

105. 847.

Hogy a' folyamodónak, az ő itten tett munkája minőségéről szóló bizonyítványt, a' Titoknok tulajdon aláírása alatt kiadhassa, ezennel megengedtetik.

12ik Jan.

8. B. HADZSEGA BAZIL PÜSPÖKI TITKÁR ELISMERŐ SORAI KRAJNYÁK MUNKÁIRÓL

Uo. fol. 6r

105.

Alulírtt ezennel tudtára adom mindeneknek a kiknek illik, hogy jelen soraim mutatója Krajnyák Mihály Képmetsző mester, az itteni Székes Egyházban a Krisztus Urunk Koporsóját, a Püspöki Kápolnában pedig az oltárt és baldachinumot, saját készítményű tervrajzai után 1846ik év folyamában izletesen, és az illetők tellyes megelégedésére metszette ki, nem különben Unghvárt mulatása ideje alatt valamint szorgalmatossága, úgy szintén erényes magaviselete által is magát kitüntette; mifelül is neki Méltóságos Popovics Bazil Munkácsi Püspök Urnak f. é. 105ik szám alatt kelt kegyes rendelete következtében ezen Bizonyítvány, és illetőleg ajánló levelet kiadtam Unghvár. január 12ik napján 1847.

Hadzsega Bazil Püspöki Titoknok sk.

Elküldetett.

9. A. HADZSEGA BAZIL TITKÁR JELENTÉSE A PÜSPÖKI KÁPOLNA FESTÉSÉNEK HELYZETÉRŐL

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2443.

fol. 8.

Alázatos jelentés.

Az itteni Székes Egyházzal kapcsolatban lévő Püspöki Kápolnában, Méltóságod által az /l. alatt tisztelettel mellékelt Jegyzékbe kijelölt az érintett Kápolnába létező Zsertovnik és Diakonikoni asztalkáknak befestése, 's az azok felet található fa díszítmények, meg két képrámák megaranyozása, Révész György Képfestővel előlegesen tett alku szerint öszvesen 230. váltó forintnyi díjban megállapítva lévén; a vállalkozó művész, mennyiben az érdekelt munkának nagyobb részét már bevégezte, általam, a kialakított pénzösszevэг kifizettetéséért, Méltóságos előtt alázatosan esedezik. Unghvár Február 19ik napján 1847.

Hadzsega Bazil mp

Püspöki Titoknok

9. B. A PÜSPÖKI KÁPOLNÁBA FESTETT KÉPEK JEGYZÉKE

Uo. fol. 7r

Az Unghvári Püspöki Kápolnában festendő képek Jegyzéke:

1or Zsertóvníkon felül Feszület.

2or Zsertóvník alatti baloldali ajtócskán Sz. Thekla első vértanu az asszonyok közt.

3or Zsertóvník alatti jobb oldali ajtócskán Sz. István első vértanu a férfiak közt.

4er Diakonikoni asztalon felül Krisztus Urunk feltámadása.

5or Diakonikon alatti bal ajtócskán Sz. Miklós, mint Archijerei.

6or Diakonikon alatti jobb ajtócskán Kereszt. Szt. János.

7er A nagy ajtó felső részén Blahoviscsenie, és pedig úgy, hogy a' Boldogságos Szüz Mária képe légyen az ajtó bal szárnyán.

8or Gábriel Archangyal pedig a' jobb szárnyán.

9er Ugyan azon nagy ajtó allyának bal szárnyán Moyzes, midőn a Csipkebokrot égni, de el nem égni látta.

10er Ugyan azon nagy ajtó allyának jobb szárnyán Dániel Próféta setét veremben az oroslányok közt, és a' hegyről leszakadozó kőszikla.

11er Egy a' többtől külön álló kép, mely Krisztus Urunkat ábrázolja.

9. C. RÉVÉSZ GYÖRGYNEK IS KIFIZETIK A PÜSPÖKI KÁPOLNÁBAN ELVÉGZETT MUNKÁIT

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2392.

fol. 32.

Munkácsi Püspöki Megye Hivatal 1847. évi jegyzőkönyvének kivonatja.

750. Püspöki Titoknok nagyontisztelendő Hadzsega Bazil, az itteni Székes Egyházzal kapcsolatban lévő Püspöki Kápolnában, nevezetesen: Zsertóvník, és Diakonikoni asztalkák felet, és az ajtócskákon valamint, a' nagy ajtón festendő képek, és fa dísztermények, úgy egyszersmind Kápolnába való két kép rámak megaranyozása felől készített jegyzéket bemutatván, jelenti: hogy azok tökéletes elkészítése eránt Révész György képfestővel 230. vforintokban megalkudott légyen, a' mennyiben pedig, az említett vállalkozó művész, a' kérdéses képfestői munkának nagyobb részét már elvégezte, annyiban általa a' kialkudott pénz összeg kiadatásáért esedezik. –

Mint hogy az említett jegyzékbe foglalt képek közzül az 10 4ik és 11ik szám alatti elfogadva, a' többi képeknek pedig egészen új festése megrendelve van, az pedig még el nem készült; annál fogva a' megalkudott 230. váltó forintból,

most csak 100. váltó forintnak kifizetése a' (fol. 32v) Székes Egyház Pénztárából engedtetik meg, a' többi akkor kifizetendő, ha majd az egész munka készen leend.

Kelt Ungváron 20ik Febr. 1847.

Hadzsega Bazil

Püspöki Titoknok

IO. A. KRAJNYÁK MIHÁLY A SZÉKESEGYHÁZ SZÁMÁRA KÉSZÍTETT
TABERNÁKULUM TERVEIT BETERJESZTI

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2391.

fol. 59.

Krajnyák Mihály Képmetsző, a' Székesegyház nagy Oltárára megkívántató új Tabernaculum rajzát előmutatja.

Ezen rajz, megbírálás végett a' Szentszékkal közlendő lesz. Egyébiránt pedig a' Szentszéki jegyzőnek meghagyatik, hogy a' Szentségtartó kehely magasságát addig is megmérvén, midőn ezen rajz tárgyalás alá vetetni fog, akkor a' Szentségtartó kehely magasságának mennyiségét is szóval adja elő.

4ik Junii.

A szentségtartónak magassága egy láb.

Mihályi

IO. B. VÉLEMÉNY KRAJNYÁK SZENTSÉGHÁZTERVEIRŐL, KIVONAT
A SZENTSZÉKI ÜLÉS JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2392.

fol. 45r

847-ik év Junius hó 22-én tartatott Szent Széki Ülés Jegyzőkönyvének kivonata:

2156. Krajnyák Mihály képmetsző által készített a Székes Egyház nagyoltárára megkívántató új Tabernaculum rajza megbírálás véget elővétellett.

A B. alatti rajz oly módosítások és észre vételek mellett elfogadtatik, hogy az A. alatti rajzon lévő oszlopok fejezeteikkel együt, a B alatti rajzba tévődjenek által, továbbá a Tabernaculum két oldalán, mellyekre cherubimok festetni fognak, erre elegendő hely hagyassék, az ajtó magassága, hogy az egy lábnyi kelyhet a Tabernaculumban biztosan betehetni lehessen másfél lábnyi legyen, végre a tabernaculumnak hátulsó része is, hová az ajtónak irányában egy kevésbé kiálló felület metszendő lesz, úgy dolgoztassék ki hogy csinos legyen, mielőtt azonban a munka elkezdődne, az érintett Krajnyák Mihály képmetsző (fol.

45v) felszólíthatni fog, hogy a szükséges költség kivetést tegye fel, 's nyilatkozzék, hogy ezen képmetezői munkának elkészítését, menyiért vállalja magára?

Kelt Ungvártt November 23-án 847.

Kiadta Mihályi János mp
szentszéki jegyző

fol. 46r

1847ik év Junius 29én Unghváron tartatott Szentszéki Ülés Jegyzőkönyvének kivonata:

2314. Krajnyák Mihály Képfaragó a Székesegyházban felállítandó új Tabernaculumért, és pedig a munkáért 70 – Deszka s egyéb anyagokért 10 – végre egy holnapi kosztra 20. – öszvesen 100 rftot magának adatni kér.

Ezen folyamodványra Főtiszt Popovics János Őr Kanonoknak meghagyatik, hogy az érintett képmetzővel a tabernaculum elkészítéséért járuló fizetés eránt alkudozzan, és véle eziránt egységre lépjen, melly alkuból azonban a koszt ára mindenesetre maradjon ki.

Kelt a szentszéki ülésből mint feljebb

Kiadta Mihályi János sk
Szentszéki Jegyző

IO. C. KRAJNYÁK MIHÁLY ÁRAJÁNLATA A SZÉKESEGYHÁZ TABERNÁKULUMÁRA

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2443.
fol. 26.

Ár Jegyzék.

Székes Szentegyházba való Szentsek tartó választott raizolad utan munkáer – 70 fl. w.

Deszka és egyéb materiale – 10. fl. w

Egy Holnapi Koztra – 20 fl. w.

Kelt Unghvart Jun. 28. 1867.

Krainyák Mihály mp
Képmettző

II. A. A TOKAJI PARÓKUS KÉRI A PÜSPÖKÖT, HOGY AZ EGYHÁZMEGYEI FESTŐ ÉS FARAGÓ A TOKAJI TEMPLOM BERENDEZÉSÉHEZ TERVEKET KÉSZÍTSENEK

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2391.
fol. 84r

100.

Méltóságos, 's Főtisztelendő Püspök Úr,
Legkegyesebb Uram, és Atyám!

Az /-ik mellékelt Másolatból kegyesen átlátni méltóztatik: hogy a' főméltóságú Magyar Kir. Kincstár Tanácsa mielőtt a Tokaji templom belső felszerelése, vagy is inkább kiékísítése tárgyában eldöntő határozatot hozna, a' többi közt azt is kívánja: hogy a' Költségkivetés csak a' legszükségesebekre szoríttatván, és ahoz értő Mesterekkel hiteles formában elkészítettvén ugyanazon főméltóságú Kir. Kincstárnak terjesztessék fel; – melly Kir. Kincstári követelés folytán Méltóságodat ezennel egész fiui bizodalommal meg kérni bátor vagyok; ha a' követelt költség kivetést a' Megyei Festő, és – ha Ungvárt találtatnék – Képmetsző által elkészíttetni, és nekem további használás véget átküldeni, egyszersmind az illető művészeket oda utasítani, hogy: – miután a' Diósgyőri Kir. Kincstári Uradalom Igazgatói hivatala még f. e. Julius hó 2ik napján a' Főméltóságú Magyar Kir. Kincstárnak e tárgyban adott kedvező jelentésében s' Tokaji Templom belső kiékísítésére 4228 forintnyi pengőpénzbeni összeget már véleményezett – adandó költség kivetésők a ... feltüntetett 4228 pfnsnyi összeget ha felül nem is haladja, de legalább megüsse, kegyesen méltóztatna.

(fol. 83v) A költség kivetésben legyen érintve a nagy Óltár, a kis oltár, vagyis a' жертвенникъ, a' képfal vagy is az Iconostasis és a' Krisztus koporsója, minden ahoz tartozandó eszközökkel; szóval az egész költség kivetés ne falusi, de városi templomra, – mellynek gazdag kegyura van – irányozva, és minél magosabbra felugrattva légyen; a' képek becset pontosan meghatározni ugy sem lehetvén.

Melly alázatos esedezésem mellett Sz. Jobbját csókolva fiui legmélyebb tisztelettel öröklök.

Tokajban October ho 15ő napján, 1847 évben.

Méltóságodnak legengedelmesebb fia:

Hrabár István mp

hegyaljai alesperes

külzet: címzés Popovics Bazil püspöknek

II. B. A TOKAJI PARÓKUS JELENTI, HOGY KRAJNYÁK MIHÁLY JÁRT TOKAJBAN, ÉS KÉT KÜLÖNBÖZŐ ÁRFEKVÉSŰ TERVET KÉSZÍTETT

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2392.

fol. 118.

Nagyontisztelendő Jegyző Úr,
Szeretve tisztelt Barátom Uram!

A' hozzám küldött Krajnyak Mihály urnak tervrajzaiból kettőt kiválasztván, és vele a' költségi kivetést – az egyik szerint 4490; a másik szerint pedig 6590 pforintokban megtévén, azokat azonnal az igazgatói hivatal utján a NMéltóságú magyar Kir. Kincstárnak felküldöm, a' megyei hivatal utját – mint az azért, mivel a' tervek megváltoztatását, vagy pedig módosítását a' Resolutio után is meg lehet tenni, mint pedig azért, mivel ezen mostani mellőzés által legalább is két hónapi időt nyerünk, – mostanában egészen mellőzvéen.

Mi Tokajban jól mulatnánk, magunkat, ha pénzünk lenne, és a' pezsgőt is meginnánk, ha volna miért venni, mert az ideji tokaji bor nagyon savanyu, és rabokat vallattatni való. Írja meg nékem, mikor rendszeresítik már a tokaji parochiat?!!

Ezzel tapasztalt legbecesebb baráti indulatiba zárt Medveczky, a Bacsinszky urakat köszöntve 's csókolva állandóul maradok. Tokajban November 19e 847.

tisztelő barátja

Hrabár mp

Írja meg azt is mikor kapunk már éneklészt? – Lengyel tudja mit ér

külzet: címzés Mihályi Jánosnak Ungvárra

II. C. ELUTASÍJTJÁK A TOKAJI TEMPLOM BELSŐ DÍSZÍTÉSÉRE VONATKOZÓ KÉRÉST

DAZO fond 151, opisz 9, no. 2611.
fol. 91.

4097/881. c.

Munkácsi Görög Egyesült Püspöknek

Egyház megyéjéhez tartozó Tokai templom feldíszítésére szükséges költségek fedezése iránt, a kincstárhoz tett felterjesztése folytán, Méltóságodat ezennel értesítem, hogy a mostani körülmények közt szépítési költségeket sem az álladalmi kincstár sem a kezelésem alatti alapít. pénztár nem viselhet.

Budapest Augustus 31. 848.

Vallás s Közoktatási Minister

B Eötvös József

külzet: címzés a püspöknek.

Püspöki döntés pizkozata uo.

2770. 848.

be. 5ik Sept.

Ezen ministeri leirat tartalmáról a' Tokai Lelkész, és Alesperes tudósíttatni, 's egyszersmind felszólíttatni fog, hogy Egyháza Gondnokaival véleményyt adjon, miképen lehetne ugyan azon egyházat beldiszítvényére nézve olly karba helyezettetni, melly az Isteni tisztelet, és ottani nyilvánosság igényeinek megfelelőjen.

25ik Sept.

12. A LAKÁRDI HÍVEK KÉRIK, HOGY KRAJNYÁK MIHÁLY FEJEZZE BE
AZ IKONOSZTÁZUKAT

DAZO fond 151. opisz 10. no 916.
fol. 8or

Méltóságos Püspök Úr!
Kegyes Atyánk!

Az ide% alatt csatolt kötelezvényből világosan kitűnik, hogy Templomunkban készítenő iconostas elkészítésére Krajnyák Mihály megyei képmetszőt felfogadtuk, kit egészen kiis fizetvén, ő pedig felvett munkáját mindeddig be nem végezvén, itt minden rend nélkül hagyta templomunkat, jelenleg Szolyván dolgozik; ennek okáért kérjük Méltóságodat méltóztassék az illető alesperes utján néki meghagyni, hogy visszatérvén templomunkban a hátramaradt faragásokat fejezze be, mert különben a felfogadott festő sem dolgozhat.

Egyébiránt atyai kegyeibe ajánlottak Sz. Jobja csokolása mellett maradunk Lakárton 14ik Apr. 1853.

Méltóságodnak legalázatosabb hívei:

Hibrik János főgondnok

Kohut János algondnok és Lakárt helység lakosai

13. KRAJNYÁK MIHÁLY KÉRI POPOVIC S PÜSPÖKÖT, HOGY AJÁNlja ŐT
A HAJDÚBÖSZÖRMÉNYI IKONOSZTÁZ FARAGÁSÁRA

DAZO fond 151. opisz 10. no 1881.
fol. 88r

Méltóságos Püspök Úr!
nekem kegyes pártfogó Uram!

Büszürményi Alesperes irt volt Ő Méltóságához képfaragó véget Iconostaszt sinálására, tehát én Méltóságos Urat kérnék kegyeskedne engemet oda ajánlani én kepes leszek kialítani tetzések szerint.

Egyibbarant kiz csokolással maradtam.
Kelt Unghvárt aprilis 9én 858.
leg alázatosáb Szolgaja
Krainyák Mihály mp
Képmetző

Uo. fol. 90r
Püspöki válasz pizkozata, Vályi János böszörményi parókusnak.

14. A RÁKÓIK KÉRIK, HOGY RÉVÉSZ GYÖRGY IRÁNTI TARTOZÁSUKAT
MÁR NE HÁBORGASSÁK

DAZO fond 151. opisz 12. no 794.
fol. 117r

Szentszéki jegyzőkönyvi kivonat
1857. évi Márt. 28án Ungváron tartott Sz. széki ülésből.

963. Felolvasatott a Rákói közönség abbéli folyamodványa, melyben esedezik az iránt, hogy ama 400. vforintnyi adóság kifizetése eránt, melyet Révész György festésznek még mostaniglan be nem végzett munkája díjából magánál letartóztatott, 's melly öszveg a most nevezett festész az e megyei alapítványából kölcsön vett adóságnak letisztázására fentartani 1671: 847 megrendeltetett; ezentúl ne háborgatassék.

Ezen folyamodvány következtében a pénzkezelői hivatal oda utasíttatik, hogy az említett 400 v. forintnyi adóságot a nevezett szám értelmében magán Révész György festészen mint tulajdonképeni adóson, mielőbb megvenni és illetőleg megvétetni iparkodjék, következőleg azt a nevezett közönségtől többé ne követelje, – a miért is a rákói közönség ama ki nem egészített 's hiányosnak elismert munka befejezését Révész festészben keresheti, e festész pedig ama munkának kijavítása 's teljes befejezése után 400 vforint munkadíj hátralékát az annyszor említett Rákói Közönségtől követelheti. Kelt mint fenebb. Kiadta: Markos Mihály Munkács m. szentszéki hites jegyző. –

Popovics Bazil korábbi levele, amelyben a rákói munka és Révész kapcsolatáról nyilatkozik:

Uo. fol. 118r

Kedvelt fiam, Nagyon tisztelendő Alesperes, és szentszéki ülnök!

Mínthogy Révész György képfestő a Megyei Kormány várakozásának nem felelt meg akkor, midőn a Rákói Egyház képálványának kifestésében, némelly

egy darabot jól, és szorgalmasan kidolgozván, szakjában meglehetősen jártasságát kimutatta, más darabokat hanyagul elhanyagolva, 's rosszul dolgozott ki; annál fogva az egyes darabok festésében és aranyozásában tanúsított hanyagsága az említett képfestőnek annál inkább hibául tulajdoníttatik, mivel ezen képálmánynak kifestése próbamunka volt, melly csupán az ő szakjábani jártasságának, ügyességének, és szorgalmának példája; 's mint egy remeke lett volna. Ugyanazért tehát az érintett Képmesternek kötelességül tétetett, hogy minden hiányokat mellyek a Rákói képálmánynak festészeti, 's aranyozási munkában láthatók, és mellyeket kedveltséged néki a helyszínen megmutatni fogja igazítsa ki, mert külömben sem a hátralévő 400 vftot nem kapja meg, sem pedig a megyében másut festetni engedelmet nyerni nem fog, sőt a megyei Pénztárból kamat nélkül neki költsön adott 400 vftot is folyó évi 15ö Augustustól kamatot fizetni fog. Miről is kedveltséged tudomás végett azon meghagyással ezennel értesíttetik, hogy az érintett képfestőnek, midőn magát eziránt Kedveltségednél jelenteni fogja a Rákói képálmánynak festészeti, 's aranyozási munkában látható hiányokat mutassa meg, és eziránt ide annak idejében jelentést tegyen. – Egyébiránt Püspöki áldása mellett maradok Ungváron 4ik Májusban 1847. Kedveltségednek Krisztusban legszívesebb Artya Bazil Püspök. –

A káptalan határozata Révész adósságáról, halála után:

DAZO fond 151, opisz 10, no. 1532.

fol. 49r

Az 1875. évi november hó 6án Ungvárt tartott sz. széki ülés jegyzőkönyvének kivonata.

2720. A sz. széki ügyvéd előadja jelentését néhai Révész György az egyházmegyei alapítványoknál lévő adósságát illetőleg.

Határozottatott miszerint a nevezett adósnak örökösei illetőleg fivére szinte Révész fizesse ki a 168 frtnyi tőketartozást, a helybeli papnőveldei épületben letéteményezett két képe pedig, mellyek közül az egyik az Üdvözítőnek a keresztről levételét, a másik pedig a boldogságos Szűzet ábrázolja a tőke után felgyült kamatok elengedésébe tudatik be. – Különb a kamatok többi bevétele iránt föntartatik a jog ha netán tán a rákói templomi képek festéséért valami összeg eszközölhető lenne.

Kiadta:

Gebé Viktor szentszéki jegyző

15. A BÁCSARANYOSI IKONOSZTÁZ ELKÉSZÜLT, RÉVÉSZ GYÖRGGYEL
SZERETNÉK FESTETNI

DAZO fond 151, opisz 10, no. 2096.
fol. 57–58.

Méltóságos és Fő Tisztelendő Püspök Úr,
leg kegyesebb Uram, és Atyám!

Méltóságodnak mult 1858ik évi Marczius 23rol 1009ik szám alatt kelt, és kegyesen kiadott jóváhagyó rendelete nyomán, Boldiss János képfaragó művész Bács-Aranyosi Szent Egyházamban a felvált Iconostasion munkalatát bevégezván, azt elegendő tetszésre föl is állította; – ki aranyoztatása és kifestése iránt Méltóságodnak kegyes engedményéért esdek, – és miután e költséges munkalatra kész pénzbeli özveg hiányzik, kegyeskedjék Méltóságod e szent célra, a hivek között kamaton kihelyezett Tőke özvegek felhasználását meg engedni, annál is inkább: miután hiveimnek özvevsége a föl állított uj Iconostasion mi előbbi tőkélletes kiegészítését óhajtya, – az Egyháznak pediglen az általam meg szaporított tőkéken kívül vagynak évenként sokkal jövedelmezőbb és nagyobb részt ugyancsak már általam meg örökített egyéb ingatlan forrásai is.

Az Iconostasion ki festésére Méltóságod előtt ösmeretes Révész György festő ajánlkozik, ki egyedül Méltóságodnak kegyes meghatalmazása mellett lehetvén meg fogadnom; – mivelget is ez ügybeni Méltóságodnak leg kegyesebb rendelkezése és intézkedéséért esdek.

Fiui bizalommal atyai áldás adását nagy alázattal kérve, és Szent jóbját csókolva, leg mélyebb tisztelettel öröklök Bács-Aranyoson

September 27d 859.

Méltóságodnak hódoló fia:

Tivadar András mp.

B. Aranyosi Gkath. helyett. lelkész

külezet: címzés Popovics Bazilnak, ruszin nyelvű regesztával.

16. VIDRA KÉRI, HOGY NEVEZZÉK KI EGYHÁZMEGYEI FESTŐVÉ

DAZO fond 151, opisz 10, no 1532.
fol. 54r

Méltóságos és Főtisztelendő Püspök Úr;
Mélyen tisztelt Pártfogóm!

Alább írt, hogy e' diszes Megyének csekély erőm szerént szolgálatomat tehessem, oda hagyva szülte földemet és rokonaimat ide jöttem hathatos pártfogó szárnyai alá, – több izben nem érdemlet kiemeltetésemet kegyes pártfogása által éreztem, nem a kereset vágy, vagy hír nevem örökítése, de Méltóságod tiszta erántom Atyai érzése, és nem érdemelt kegyessége szintén ritka jó érzéssel és tisztelettel csatolt le e díszes Megyéhez és ritka jó kegyességü Egyház személyeihez és ha a szerentse mosolyogva nézne irányomba az itteni további maradhatásomat be édesdeden kívánnám itten letenni földi maradványaimat – Azért ha valami érdemesnek találtatna bennem, hogy Megyei festésznek ki neveztetnék, amelybe nem bizva, tsak Méltóságod különös jó atyai pártfogásában, alázatos tiszteletü hódolat mellet esedezek, méltóztassék engemet Megyei festésznek ki neveztetni, hogy tudva lévén az én működésem köre több válalotokat és szíves szolgálatokat tehessek, Méltóságodért pedig munkám körül szent érzettel telve Mindenhatómnál esedezhessek.

Mély alázatosságú esedezésem mellett magas kegyeibe ajánlot Szt. Jobba csókja mellet vagyok N. Csongova Augustus 17. 1856.

mélyen tisztelő hódolója

Vidra Ferdinánd mp festész

külzet: címzés Popovics püspöknek

Arra hogy a' folyamodó Megyei Képírónak kineveztessek szükséges: miszerint azon Lelkészek Bizonyítványait, kiknek Templomait festette, ide mutassa elő.
3ik Sept.

17. VIDRA IKONOGRÁFIAI PROGRAMJA A SZEMINÁRIUMI KÁPOLNA KIFESTÉSÉHEZ

DAZO fond 151. opisz 10. no 1532.
fol. 69r

Alázatos jelentés

Az annyira szükségessé vált Seminariumi Kapolna felszerelésére nézve, Vidra Ferdinánd Képíró minő javaslatot dolgozott ki, az ide / (3db) tisztelettel fektetett mellékletekből ki fog tűnni, a' mellyeket Méltóságodnak ezen alázatos jelentéssel mutatom be, miszerint a' nevezett Képíró akarja most egész bizonyossággal tudni, számíthat é ezen munkára vagy sem? mert különben szándékozik egy olyan munkát másut vállalni, mellynél folyamatosan egy és fél évig lészen lefoglalva.

Keltt Unghvárott Sept. 26ik 856.

Medveczky Bazil

Unghvári papnevelde igazgatója

Vidra vázлата a szemináriumi kápolna festéséhez:

Uo. fol. 73.

(A teknőboltozat rajza, az egyes mezőkbe a témák címe beírva.

Az oltár feletti)

Hátfalón:

Kr. az Olajfák hegyén – 3 püspök – Keresztről való levétel

Az oltárasztal oldalain:

Melkizedek – Noe áldozatja – Ábrahám áld. Izsákot

Urvacsora

Keresztelő János tanít a Pusztában – Krisztus keresztelese a Jordánban –
Krisztus 5000 embert megvendégel 2 hallal és 2 kenyérrrel

(középső sáv:)

Ádám és Éva a tiltott gyümölcs – Atya Isten – Mózes a X parancsolatot
hirdeti vagy a B. Sz. Szeplőtelen fogantatása

(szélső sáv:)

Metód és Cirill Keresztény hit terjesztés – Pál megtérése – Keresztényi
üldözés Nero alatt

Nicei zsinat

Az oltár és az előkészítő asztal ceruzarajza:

Uo. fol. 74.

Árajánlat a szemináriumi kápolna munkáihoz.

Uo. fol. 75.

Felvétel az Ungvári G. K. Szeminárium Kápolnájába fel állítandó Oltár
Dsرتونik (sic!) Diakon, és fel festése al frescó

1ször Az Oltár és a Dsرتونik asztalosi és szobrász munkai – 90 fl oe³

2or Ezeken hat képe festése és aranyozása – 280 fl oe

–150

3or A Boltozaton 11 üregben historiai festések al frescó, az oldalai .. pedig
arichtektura és czirátával díszítve – 600 fl oe

Summa 970 fl oe

3 osztatlan értékű

570 fl oe a munka alatt a szükséghez képest fizetendő
400 fl oe pedig 2 vagy 3 éve alatt 6 százalékkal fizetendő
hozzá egy évi szabad quartély fütéssel
Vidra Ferdinánd mp festész
Ungvár Sept. 26án 1856

18. VIDRA LEVELEI, RÉSZLEGES KÖLTSÉGVETÉSEI A SZÉKESEGYHÁZ
FELÚJÍTÁSÁVAL KAPCSOLATBAN

DAZO fond 151. opisz 10. no 1882.
fol. 77r

Tekéntes Nemes és Főtisztelendő Káptalan

A Székes Egyházi folyamandba lévő festési és aranyozási munka körülmények következtében elkésvén, mely szerént nagyobb erőt kíván hogy az a maga idején elkészülhessen, más részről arany, e szerént aranyozó is (kik szokot díjukat tetemessen felemelték) több rendes kiadásokat igényel; Kérem a Főtisztelendő Káptalant a szerződésileg kitett ráttákat tekintetbe nem venni, és az ide csatolt jegyzék szerént a költség fedezést kiadatni rendelni méltóztatna.

Kérésemet megújítva maradván
Tekéntetes Nemes Káptalannak
legalázatosabb szolgálja
Vidra Ferdinánd sk
festész
Unghvár Julius 10én 1858

Vidra levele Popovics püspöknek a székesegyház felújításával kapcsolatban:

Uo. fol. 88r

Méltóságos Püspök
nékem hathatós pártfogó Uram.

Ez év elején a Ts. és Főtisztelendő Káptalantul meg voltam bízva az itteni Kathedrális – Egyház kifestése iránt, melyet Isten segítségével bevégeztünk. Ugy szinte felvoltam szólítva és megbízva a már meglévő Iconosztászt a hozzá tartozó részletekkel, mellyek meglehetősen rossz állapotba voltak – kitisztítani és rendbe hozni, – de ezen álvány 80 év óta sokat szenvedet s első tekintetre figyelembe se lehetet elége venni, – a mint kézbe vettük darabonként átlátuk hogy ha rendbe akarjuk hozni – mely Méltóságod és a Ts. Káptalan szándéka volt, – az egyszerű tisztítás nem lesz elégséges; ide oda törtem eszemet, végre is

szükségesnek láttam az alsó részeit, mely legtöbbet szenvedet újra aranyoztatni: én azt nem nyereszkedési vágybul tettem sőt elhatároztam magamban hogy ha Méltóságod és a Ts. Káptalan ezen tettemet rosszallaná (noha félig tönkre jutnék) a magaméból fedezendem – csak hogy kötelességemnek melyet magamra vállaltam eleget tegyek.

Én szégyenlem magamat hogy enyire tévedtem a munka felvételénél de már benne vagyok, s írt csak Méltóságod Ts. Káptalan nagyleküségéből, azt is csak kérelem utján, várhatok, – minél fogva esedezem Méltóságod rendkívüli kegyelméhez méltóztatna ügyemet pártfogásában venni és mennyire lehet aggodalmamat enyhíteni.

Mennyire rugtak a kiadások ide mellékelem a maga egyszerűségében mellyel mély tisztelettel pártfogásáért esdekelve maradok

Méltóságodnak
legalázatosabb védencze
Vidra Ferdinánd festész
Unghvár Nov. 25én 1858

Uo. fol. 100r

Hozzá csatolás a külön nemű kiadásokra

1ször Az asztalos a kiigazítási le és felrakási dija – 35 fl

2or 1 ½ mázsa kréta – 14 fl

3or 8o tt (font?) Bleiweis – 25 fl

4- 30 ttl. különféle enyv – 25 fl

5- A Lack – 15 fl

6- Kenyér a tisztításra és pálinka – 16

7- Aprólékos mint stróf, szeg, drot ... - 10 fl

8- Volocsák segitet 2 hónapig – 20 fl

9 Ktoma (?) kis fiura valo ruhácska – 15 fl

Summa : 175 fl

A székesegyház faberendezésének helyreállítási költségei:

Uo. fol. 101r

Az Unghvári G. K. Székes- Egyházban lévő Iconosztász, Fő-oltár, Zsertonik és Diacon, ugy szintén a Püpsöki szék és szószék bele nem számítva a 4 Kis-Oltárt, tisztítása és nagyrészbeni újonnan aranyozása-i Költségek. u. m.:

pengő pénzben

1ször Povolnik aranyozó 180 napi munka dija – ft 280 xr 10

2. Waldemarini aranyozó 106 ½ napi munka dija – ft 180 xr 30

3. A két aranyozó 4 hó és 4 napi kosztjáért – ft 99

4. Úti kölcségül Pestrül ide a két aranyozónak – ft 27
 egynek pedig vissza Pestre – ft 10
5. 15000 levél aranyért, mely a munkára szükségeltetett, ezer levelet per 14 forintjával számítva – ft 210
6. Az Iconosztázionon levő 62 kép tisztítása, részint átdolgozási díjja – ft 60
7. Külön nemű kiadások /: melyek részleteit ide mellékelem – ft 175
- Összes kiadások a fenti munkákra ft 1041 xr 40
- Egyhédi aranyozó munka díjt aprotlékos más munkákra leszámolok – ft 12
 marad tisztán a fenti munkákra kiadás – ft 1029 xr 40
- Kivettem alku szerént az aranyozás tisztításra – ft 350
 deficit az új aranyozásra – ft 679 xr 40
- Ujjabb megrendelések az alkun felyül
 iször Hat Szent-Atya festése a cziráták közt, per 10 ft. – 60 ft. –
2. Az Iconosztász felett hátul, a Feszület, Szűz Mária, és St. János pléhre való festéséért – 10 ft
3. A kanonoki stallumok befestése, és aranyozása, kellett reá 1900 levél arany – 67 ft

összesen 137 ft.

A folyamodó Vidra Ferdinánd festész

Vidra megköszöni, hogy elfogadták a módosított költségvetését is:

Uo. fol. 110r

Méltóságos Püspök
 nékem hathatós pártfogó Uram

A Székes-Egyházban elkészítet aranyozási munkám után, ros számításbul, nagyban tönkre lévén téve ha Méltóságod és a T. N. Káptalan támogatásomra ez ügyben segédkezet nem nyújt, de hála az Égnek Méltóságod átlátta ügyem mibenlétét, azt, bár a körülmények az alkut jóval meghaladták, megadatni kegyessen méltóztatott; – azért is az Ég Ura adja áldását mint Méltóságodra, mint pedig a Káptalan minden eggyes tagjára, adjon hosszú életet és árassza el minden nemű áldásaival, hogy számos ügyefogyotakat sokáig ápolhassanak kikel imámat Drága életékért Istenhez bemutatni a míg élek meg nem szűnök.

hálás tisztelettel maradok

Méltóságodnak

legalázatosabb védencze

Vidra Ferdinánd festész

Unghvár December 11én 1858

Vidra költségvetése a négy mellékoltár helyreállításához.

DAZO fond 151 opisz I. no 2095.

fol. 11r

A Ts. Ns. Főtisztelendő Káptalanhoz
egy újjab tervezet a Székes-Egyházban lévő 4 Kis-Oltár
rendbe hozása tekintetében

Miszerént látom hogy ezen 4 Kis-Oltár sokkal több munkát és Kiadást igényelnek ha egészen rendbe akarom hozni mint az alkuba ki van téve (az alku 550 peng. forint) azért bátorodom ide írni a rendes kiadásokat, és kérem méltánylatba venni

1ször A két első Kis-Oltárra való asztalosi munka u. m. a két oltár kiigazítása két gömbölyű rázával, két új tábla az Oltár-tombáján, és két új lépcső asztalosi munka ára – 42 ft

2or A két hátulsó Kis-Oltár kiigazítása, két új deszka a tombán két új ráma és lépcső, e mellett a felső részét arcitectonicze újonnan készítve az asztalostul, ára – 74 ft

Az asztalosi munka tesz a 4 Kis-Oltárra – ft. 116.

3or A négy Kis-Oltárra való új cziráták, melyek készen vagynak – ft 150.

4er A két első oltár felső részén valamelyes aranyozás maradhat még és csak tisztítva lesz, de a kiegészítésre meg is 6000 levél arany kívántatik, lackérozással és az aranyozás kerül – ft 280.

5ör A két hátulsó oltáron semmi régi aranyozás nem maradhat meg e véget 8000 levél arany kívántatik reá, befestével egygüt kerül a két hátulsó oltár aranyozása – ft 360.

6or Egy kis kép újonnan festése három pedig kiigazítva 30 ft. de szükséges volna a három oltár-képet átt dolgozni, egynek átt dolgozása kerülne 20 pengő forintba, a 4 oltárra való képekért – ft. 90.

És így a 4 Kis Oltár egész rendbehozása kerül – pengő forint. 996.

a régibb alku tesz – 550 ft.

a plus tesz – 446 ft.

Unghvár Januar 8-án

1859

Az alázatos előterjesztő

Vidra Ferdinánd festész

Egy mellékoltár ceruzarajza, mellette kisebb költségvetés:

Uo. fol. 13r

A Két mellék Oltárra való

iör Asztalosi munka 230 fl Oe⁴
2or Szobrászi munka 300 –
3or Aranyozás 380 –
4er 2 Kis kép fest. 50 –
2 Nagy kép fest. 140 –
summa: 1100 fl Oe

19. VIDRA MEGKÖSZÖNI A PÜSPÖKNEK, HOGY KINEVEZTE
EGYHÁZMEGYEI FESTŐVÉ

DAZO fond 151. opisz 10. no 2096.
fol. 38r

Méltóságos és Főtisztelendő Püspök Úr!
nékem hathatós pártfogó Uram.

Hét évi működésem utánn Méltóságod megyéje különböző részein végre szerencsésnek érzem magamat azon megtiszteléssel mellyet kegyessen reám ruházni méltóztatott megyei Képiróvá lett kegyes kinevezésem által.

Én ezt nem érdemeimnek hanem Méltóságod rendkívüli jóakarátának és emberszeretetének, valy amint művészeti kegyeletének is köszönöm, mely kegyelemmel soha vissza élni nem fogok és minden erőfeszítéssel azon leszek hogy az Isten dicsőítésére szentelt tárgyakat áhitatra gerjesztőleg a tőlem kitelhető legjobban elkészítsek, és szem előtt tartandom miszerint Méltóságod Kormányának, és a századnak minő nagyobb díszére lehessek; ugy szintén Isten segítségével ígérem hogy a szegényebb községektül a munkáimért csak éppen a költség fedezést veendem, az Ég-Ura majd pótolandja.

Ezeket előre bocsátván, őszinte hála köszönetemet rebegem Méltóságod Atyai gondoskodásáért és Kegyeiért, – az Ég áldja meg magasztos tetteiben és dicső törekvéseiben!

Hogy jól esik nékem ezen reám ruházot állandó állomás, azt eléggé bizonyítja az hogy 1839ik év óta midőn családi körömet elhagytam, részint tanulás, részint pedig fentartásom véget állandó lakom nékem nem volt, – ez mutatja, hogy hállás köszönetem tiszte mellyel mindenkori pártfogásába alázattal magamat ajánlom, forrón imádvá az Egek Urát, hogy Méltóságod dus érdem koronázta drága becses életét még hosszú évek során át különösen megyénk (melyet ezentul szinte magaménak is tarthatni reám nézve valamint szerencse ugy boldogító előny is) javára 's boldogítására tartsa és virágoztassa kívánt jó egészségben.

4 osztatlan értékű forint

Ki is mély hála tisztelettel fölszentelt Jobját csókolva öröklők
Méltóságodnak s írig lekötelezett szolgája

Vidra Ferdinánd Munkács megyei festész
Unghváron Aprilis 23án 1859

20. VIDRA KÖLTSÉGVETÉSEI A SZOLYVAI TEMPLOM ÉS IKONOSZTÁZA
FESTÉSÉHEZ

DAZO fond 151, opisz 1, no. 2095.
fol. 32r

Nagyon Tisztelendő Úr!

Hogy edig még nem jelentettem magamat a Szolyvai templom Iconosztáziona véget, oka az mert November ho előtt semmi szín alatt el nem kezdhettem volna a festést, azért Kérem N. T. Urat adná tudtul meg maradtak e? szándékuknál hogy időmet ahoz alkalmazhassam: – az árak mint már Ungváron lételekor tanakodtunk róla 800 pengő forint az Iconosztász s hozzá tartozókkal valo aranyozása és festése. – és ha a templom falait is kívánnák kifesteni ez, minden históriai képek nélkül, czirátákkal és virágokkal gazdagon feldíszítve kerülne 3000 pengő forintba és ha históriai képeket is kívánnána, azt csak az alkunál határozhatnám el, – ezen áron felyül elég tér se quártély télen fütéssel és valami aprólékos konventiót mint bizonyos számú tyúkot tojást és tejet mely nélkül nehéz boldogulni faluhelyen.

Igen becses válaszát minő előbb várván maradok
nagyontisztelendő Urnak alázatos szolgája
Vidra Ferdinánd mp megyei festész
Zaricsó Augustus 23án 1859

Külzet: Nagyontisztelendő Rákoszky G. K. lelkész Urnak illő tisztelettel
Szolyván

Rakovszky Sándor szolyvai parókus levele a püspöknek ruszinul:

Ennek melléklete Vidra fenttebbi levele. A pap levele 1859. dec. 5-én kelt.
Uo. fol. 33.

A püspöki válasz piszkozata ruszinul:

Uo. fol. 35.

Vidra árajánlata szolyavi festéshez:

Uo. fol. 36r

Szolyván vagyon Iconosztász Oltár Dser-ton és Szószék utolagossan beleértetik
Az aranyozás teszen – 330 fl

Képek

3 – Fesszület Sz. Mária és János per 4 fl. 12 fl

12 – Proféták – per 4 fl. 48 fl.

12 – Apostolok egész figurák per 8 fl. 96 fl.

12 – Kis Ünep per 10 – 120

7 – Négy N. Ünep, Arch. Úr vacs: Dser: 5 láb magosok . per 25 fl – 175 –

9 – az Fő ajtón per 4 – 36 –

1 – csokolni való Kép – 10

56 Kép és aranyozás sommája – 827 fl

falfestés egy Képpel – 300 fl

1127 fl.

Zaricsón kerül a falfestés, figurális Képeken kívül, 400 pengő forintba
ki tudom mutatni

Vidra

21. UNGHY KÁROLY A BEDŐI IKONOSZTÁZT SZERETNÉ FESTENI

DAZO fond 151. opisz 10. no 2096.

fol. 6or

Méltóságos Püspök Úr!

Bátor vagyok Méltóságos urnak jelentésemet fel terjesztetni, adig is előre még a Bedő Kerületi Al Esperest úr hivatalos tudósítást fog Méltóságos Urnak felküldeni, még pedig arrul, hogy nem régibe az az folyó Év Sept. 20án a nép Elöljárói fel Kerestek mi szerint, én a Bedői Kép alvanyt, és a Falak festéset magamra vállalnam, és ennek következtébe ki is mentem Bedőre a munkát fel is váltaltam 1500 pengő forintért, de melesleges forspontok Állás készítek a község terhe leend.

Méltóságos urnak olvastam kegyes rendeletét hogy Vidra úr fogja a munkát megbírálni, és örvideni fogok hogy ha Méltóságos úr bővebben lesz meggyőződne munkám tökéletességéről és alandóságáról, a szerződést személyesen viszem Méltóságodhoz valamint a tervet is és mostani legközelbi munkáimbul is egy par darabot, képet

Mely jelentésem mellett vagyok

Méltóságos urnak

alázatos szolgája

Unghy Károly
Festő Művész mp
Szigeth October hó 3án 859

22. A TISZAÚJLAKI HÍVEK KÉRIK, HOGY IKONOSZTÁZUKAT FENCZIK
PÉTER FESTESSE

DAZO fond 151. opisz 10. no 2096.
fol. 67r

Méltóságos 's Fő Tisztelendő Püspök Úr,
legkegyelmesebb lelki Atyánk.

Mult hóban voltunk bátrak Meltosagot előtt ebbeli alazatos esedezésunkkel járulni mi szerint csekély igényünkhöz képes de a tökéleteségget nem kívánva az Ikonosztazunk kifestésére Fenczik Péter képíró urat, neg fogadtuk; erről a felterjesztést a Méltóságos megyei Kormány előtt lelkészünk által meg is tettünk: – de miután a Megyei Kormány erre tagadó választ adott, és aszt kívánta hogy mind addig meg nem engedtetik mígnem a Fent nevezett Képíró Úr két képet, az ujdon kinevezet Megyei Képírónak bírálhatja alá nem viszen fel adig meg nem engedtetik ez Kormánytól egyházilag – és elég szerencsések voltunk megnyerni eszt, a Méltóságos megye Kormánytól hogy ezen ügy egyedül kerületi N. Tdő Esperest Urunkra volt bízva, de miutan ő talan a tökéletes festést kivanta volna látni a nyomorult 900 bankó forintokért aranyozásal egyöt; annal fogva helyben nem hagyható ir ansa (?) mi pedig a Méltóságos megyei kormány előtt és ezen irasra Képíronknak tökéletes fel főgesztését a munkátul Lelkeszünk által vettők, mind addig míg nem Ungváron két képpel meg nem jelen.

Méltóságos Úr mi mind hü gyermekei ez ügyben is engedelmességgel viseltetünk Megyei kormányunk irányába, és ezért utasítjuk a meg fogadott képírónk egy par képpel együtt és egyházunk első gondnokával a Méltóságos Kormányhoz ezen alázatos esedezéssel miszerént bennünket ezen munka (fol. 67v) elvégzésében lenne kegyes meg erősíteni és Képírónkat munkájának további való folytatására felhatalmazni

Mely kérelmünk ismétlése után vagyunk T. Ujlak okt. 8 1859.
Méltóságodnak Alázatos Gyermekei

23. A KÁLNAROSZTOKAI IKONOSZTÁZ FELSZENTELÉSI KÉRELME ÉS
BÍRÁLATA

DAZO fond 151. opisz 12. no 1080.
fol. 18r

Főtisztelendő Káptalani Helynök Úr!

Rosztoka-Kálnai templomban Bódis János képfaragó által egy újonnan kimetszett képárvány 's oltár megaranyozása 's kifestése végett Vidra Ferdinánd megyei képfestő Urat fölhívám, azonban ő több munkáitól gátoltatva ennek végrehajtására egy ajánló levél kíséretében Fenczik Péter képfestőt bizá meg, ki is azt e napokban tökéletesen be is végezte, minek megbíráására a főnálló megyei határozatok alapján a megyei képfestő urat fölkérém, ellenben ő költség kéméletre tekintetből, – miután Fenczik Péter képfestőnek ugy festési képességét, mint becsületességét, mint az ide :/: csatolt nyilatkozatából kitetszik – azt elmellőzhetőnek látja.

Miért is alázattal kérem – a Főtisztelendő Káptalani helynök Urat, mikép nevezett templom új iconosztásza, oltár 's előkészületi asztal (жертovníк) megáldhatását, – miután a Templom különben is ujjanon igazítottat 's egészen kifestetett, – megengedni kegyeskednék. – Kiis többiben megkülönböztetett tiszteltem után vagyok Rosztoka-Kálnán April. 17. 1866.

Főtisztelendő Káptalani Helynök Urnak alázatos szolgálja:

BacsKay Sándor
Rosztoka-Kálnai hely. lelkész

Egy másik levél ugyanonnan ugyanattól, kelt május 15-én. Jelenti, hogy Vidra járt ott, ezért kéri, hogy Pünkösöd 3. napján, máj. 29-én a felszentelést megehesse.

Uo. fol. 37r

Vidra jelentése az iconosztáz festéséről:

Uo. fol. 38r

Főtisztelendő Szentszék!

A Szentszék egyik kegyes parancsa következtében a Rosztoka Kálnai templom iconosztasionát megbírálás véget május 15én megnéztem és találtam közte egy festményt, az oltáron lévő szeplőtelen Szűz Mária képét, mely dicséretet érdemel; de vannak kevesebb figyelemmel festett képek is, mind a mellett a festmények kielégítők, – csak hogy nem azon rendben fordulnak elő mint az ungvári Székes

Egyház Iconosztázionán, melyre Fenczik festész Úr jobban figyelni tartozik, anál is inkább mint hogy a két Evangélista Márkus és Lukács egészen ki van hagyva.

Az aranyozás alá igen hanyagul van élkészítve a rádérozás mely miatt durvának tűnik fel, a különben tartós aranyozás.

Ezek észrevételeim és általam a munkát megáldhatónak ítélem melyel kézcsókolva hodoló tisztelettel maradok.

A Főtisztelendő Sz Széknek
megbíztot aláztatos szolgálja

Vidra Ferdinánd
m. m. festész

Kelt Rosztoka Kálnán
Május 15én 1866.

24. A. A BODROGSZERDAHELYI TEMPLOM IKONOSZTÁZÁT, AMELYET
RÉVÉSZ GYÖRGY FESTETT, KRICHBAUM JÓZSEFFEL ÉS KÁROLLYAL
SZERETNÉK ARANYOZTATNI

DAZO fond 151, opisz 12, no. 113.
fol. 49r

25 sz.

Méltóságos és Főtisztelendő megyés Püspök úr legkegyelmesebb Atyám!

Az ide % vessző alatt mellékelt és a Bodrog Szerdahelyi Lelkész N. T. Takács Mihály úr által hozzám küldött Vidra Ferdinánd Munkács-Egyház megyei festész levelét, – amelyben az illető festészi munka árának feljegyzése elősoroltatik, azon okból hivatalos tisztelettel Méltóságodhoz ezennel átteszem, miszerint ezen felette nagy öszvegnék bölcs megítélése és megbírálása után, a B. Szerdahelyi híveknek Méltóságod kegyesen megengedni méltóztatnék, hogy más festésznek ezen munkát át adhassák, miután a templomukban semmi képet festeni nem szükséges, mert a képek még 1845ik évben Révész György festész által az egész oltár előtti álványon kivoltak igen csinosan festve, és csak azoknak aranyozása szükségeltetik, a mit Krichbaum Josef és Károly testvérek Ujhelyi lakos festészek sokkal jutányosabban megtesznek, kik is Méltóságod kegyes engedelmevel a Ruda-Bányácski templomot, becsületesen és eléggé csinosan kifesték és megaranyozták.

A mennyiben tehát, a most megnevezett festészeket esmervén, megvagyok győződve, hogy ők ezen munkálatnak tökéletesen megfelelelnek, a nyiből a költség is kisebb leend, mert B. Szerdahelyhez lakásuk közel esvén, a hívek nem

lesznek úgy megterhelve de nem (fol. 49v) képesek azon költséget, melyet az Egyházmegyei festész, költségvetésében megnevezett, fedezni, mert az egész meglévő összeg mely részint ajánlatokból részint kivetésből jött be csak 500 fra rug.

Annálfogva az illető hívek nevében bátor vagyok Méltóságodat egész alázattal megkérni hogy venné tekintetbe Méltóságod a fent elősoroltakat és engedné meg hogy a festés az említett Ujhelyi festészek által eszközöltessék, mert ellenkező esetben, habár a munka nélkülözhetetlen is, kénytelenek lesznek, az egész tervbe vett festés és aranyozástól elállni.

Melly hivatalos jelentésem és kérésem után magasztos atyai kegyeibe ajánlott Sz. Jobbja csókolása miatt fiui hódolattal maradtam.

L. Polyánban Martius 9én 862.

Méltóságodnak Krisztusban legengedelmesebb fia:

Antalóczy András msk

Bodroközi alesperes

külzet: latin címzés Popovics Bazilnak, megjegyzés: továbbítandó Vidrának

24. B. VIDRA FERDINÁND VÉLEMÉNYE

Uo. fol. 57r

Méltóságos es Főtisztelendő Püspök Úr!
nékem hathatos Pártfogó Uram.

Még a mult évi September hoban felszólított N. T. Takács Mihály B. Szerdahelyi lelkész Úr miszerint a templomában lévő iconosztázioni képek már készek, de az aranyozás egészben hiányozván meg is aranyoztatni kívánná; – egyszers’ mint az egész templomot kifesteni és benne három nagy képet alkalmazni óhajtana: – minthogy ellevén foglalva Powolni aranyozómat küldtem el B. Szerdahelyre hogy az aranyozandó munkákat megtekintené egyszer ’s mint a templom nagyságáru is felvilágosítást adna. – Povolni aranyozó Úr, ki méltóságod megyéjében aranyozói képességét eléggé bebizonyította, az aranyozandó munkát 450 uj forintra számítja ki – mely ár, kellőleg elkészítve nem tulzot. –

Főtisztelendő Antalóczky András Bodroközi Alesperest úr felterjesztvényébül értem hogy Krichbaum festész testvérek nem csak az aranyozást simított fehér fallal, sőt az egész templom festését fele áron képesek kiállítani – ez előttem fel ötlő annyival inkább mert az aranyt 40 perc aggioval fizetjük – azért tartok tőle hogy talán Krichbaum testvér urak metál aranyozást szándékoznak alkalmazni melyben bele egyezni semi áron nem lehetne mert ezen aranyozási

mod pár éve alatt egészen megfeketedik. – (fol. 57v) Azért is véleményem a B. Szerdahelyi templom festése, és az Iconosztász aranyozása tekintetében az, hogy ha Krichbaum tetvér urak e munkát felvállalják (melynek egészen ellene nem szegülök) a munkáért járuló összeget egészen mind addig fel nem vehetik, még a kész munka szakértő által meg nem vizsgáltatik, és azon esetben ha akár ezüstöt akár rezet használna igaz arany helyett, a hamisítási károkat becslés szerint vissza téríteni tartoznak: – a falfestésre nézve szinte figyelmeztetnek a vállalkozó urak miszerént nagyszerű és szabályos czirátákat alkalmaznak, és minthogy Méltóságod szándéka megyéjebeli templomait épületessen feldíszíttetni – a fenti festész urak felszólíttatnak, áhitatra gerjesztő szent alakok helyett botránys torzképeket alkalmazni tartozkodjanak mert illyeket újra festeni lekötelezni tartoznak magokat.

Ezen alázatos előterjesztésemmel marad kézcsókolva Méltóságos Urnak
alázatos szolgája Vidra Ferdinánd mp
m. festésze
Ungvár Mart 25én 1862.

A püspöki válasz piszkozata ruszinul.
Uo. fol. 59.

24. C. AZ IKONOSZTÁZ ARANYOZÁSÁRA ÉS FESTÉSRE VONATKOZÓ ADATOK A BODROGSZERDAHELYI PARÓKIA SZÁMADÁSKÖNYVÉBEN

Számadáskönyv II, (1859–1890), a parókia levéltárában.

1861. évi kiadások között:

„18. – Povolny Ferencz aranyozó előfogat – 4. fl.” (...)

Szenvedő tételek között:

„12. – Unghvárról Szerdahelyre kihozatott Povolni Ferencz előfogatára, ’s úti költségére fizett. – 2 fl.”

1861/2. évi kiadások között:

„36. – Aranyozónak levél – 25 xr.” (...)

„45. – Egy coll fáért az aranyozónak – 5 fl. 44 xr.” (...)

„50. – Az Aranyozó Úr elhozatalakor ... s kölcség – 189 fl. 66 xr.” (...)

„56. – Megyei Festész Widra Ferdin. Urbak – 100. fl.

57. – Povolnyi Ferencz Aranyozó Urnak

a) October 15ő napján – 20. fl.

b) October 20an – 20. fl.

c) Nov. 3án – 25. fl.” (...)

„59. Asztalosnak Ikonosztasz enyvezéseért – f fl.

60. November 16án Povolnyi Fer. Urnak – 10. fl.” (...)

- „63. Asztalosnak kép rámák enyvezésére – 2 fl.
 64 Aranyozó Urnak egy öll fára – 6 fl.
 65. December 2an Povolni Ferencz Aranyozó Urnak – 15 fl.
 66. Aranyozó Urnak December 6an ismét – 10. fl.” (...)
 „79. Povolni Ferencz Aranyozó Urnak 10ber 31en fára ismét – 10. fl.
 80. négy oltár előtti gyertyatartóért a helybeli asztalosnak – 5. fl.
 81. Povolni Ferencz Aranyozó Urnak januar 16án – 10. fl.
 82. Povolnyi Ferencz Aranyozó Urnak januar 18án – 30. fl.
 83. Povolni Ferencz Urnak januar 26án ismét – 12 fl.” (...)
 „85. Trabicza György kovács mesternek a képalvány Ikonosztászhoz való vas munkáért – 1 fl. 52 xr.
 86. Czompely János kovács mesternek a képek fel alításakor szükséges pléhekért – 50 xr.
 87. a képekhez vett strofokért – 56 xr.
 88. Az asztalosnak Oltarajtok ajtok igazításaért – 50 xr
 89. Povolnyi Ferencz aranyozó Urnak Februar 3án – 6 fl.
 90. ismét Povolnyi Ferencz aranyozó Urnak Februar 5én – 3 fl.
 91. Február 7én 863. Povolnyi Ferencz aranyozó Urnak – 20 fl.
 92. Widra Ferdinánd Megyei festész Urnak, Unghvarba. – 50. fl.” (...)
 „96. Povolnyi Ferencz aranyozó Urnak febr. 23án – 12. fl.” (...)
 „98. Povolni Ferencz aranyozó Urnak Martius 3án – 3 fl.
 99. Ighnath Josef Asztalosnak Négy régi kép ramak enyvezéseért, igazításaért – 80 xr.
 Povolni Ferencz aranyozó Urnak Martius 9én – 20 fl.
 Povolnyi Ferencz aranyozó Urnak végfizetés – 60 fl. 50. xr.
 Vidra Ferdinánd Urnak – 4 fl.
 detto detto – 5 fl. 50 xr.
 Thoma János Aranyozó segédnek munka bevégeztével – 4. fl.
 Két fuvarosnak Unghvárba, kik az Aranyozót Visza Vitték – 11. fl.”

25. A. A JÓSZAI HÍVEK MIHÁLYI ANTALLAL SZERETNÉNEK FESTETNI

DAZO fond 151, opisz 12, no. 587.
 fol. 33r

Nagy Méltóságú és Fő Tisztelendő Püspök Úr!
 Krisztusban kegyes Atyánk 's Urunk!

Mi jósza egyházi község lakói, 's egyuttal Gondnokai templomunk ronda bel szerkezetét ujdomból felállítani, 's így imaházunkat más ékesebb templomok módjára felszerelni akarnánk; de minthogy templomunknak legcsekélyebb

jövedelme sincs, egyedül a persely jövedelme, és a csekély számú szegény lakosság hozományából épül és tartatik fen valamint a templom, ugy valamennyi parochiális épület is; 's miután eme hozományból épült fel most nem régiben egy nagyobb terjedelmű parochiális lak, vétetett egy nagyobb szerű harang, harmad éve pedig tizenhat ölnyi hosszú kő istállók, 's egyéb az egyház és parochia körüli kerítések, ezek annyira kimerítették a szegény nép pénzbeli tehetségeit, hogy már most a még okvetlenül kijavítandó templom belsejének, – ugy mint az oltár a жертвовник – a szószék, és az (fol. 33v) alj kirakot kiigazításra egy általában képtelen.

Minek következtében, hogy kevesebb költséggel magunkon segíthessünk, alkuba léptünk egy ezen a vidéken tartózkodó, és bizonyítványai előmutatása szerint már több templomokban czélszerűen munkálódó ugy nevezett Mihályi Antal képiróval, ki 475 oszt. értékű ftokért, az oltárt, a жертвовник-ot, a szószéket – ugy képfaragói valamint festészeti munkálatokkal kiállítani, hozzá még az oltár környezetét is egészben kifesteni ugy vállalkozik, hogy ez bár melly szakértő képiró által is a bírálatot kiállhassa, jót állva csinos aranyozásáért, 's tartóságáért.

Tudván bizton hogy a megyei képiró Vidra Ferdinánd e csekély összegért ennyi munkát így összeséggel el nem vállalhat, mi pedig alig leszünk képesek ezt összerakni, annál kevésbé többet megajánlani, mély alázattal fordulunk tehát Nagy Méltóságodhoz, legyen kegyes elsőbben ezen alkuba vett Mihályi Antal képirót ezen munkálatunkra megerősíteni; tehetetlenségünkön pedig másodsor akkép atyailag segíteni, hogy a szegény templomok pénzéből némi segítséget nyujtani méltóztatnék, mert csak e két mód van melly gyenge tehetségeinket emelheti, templomunkat pedig továbbra már ily rondaságában hagyni nem akarják. (fol. 34r) Melly legalázatosabb kérelmünk mellett Szent Jobba csókolásánál elhalunk

Jószán Februar 28. 1864.

Nagy Méltóságodnak

legengedelmesebb szolgálói 's Krisztusban fiai:

Homrok Pál

Ribnyiczki Mihály

Fedor János

mint egyházi Gondnokok a község nevében

Külzetén:

Ezen folyamodvány, a' mennyire az Mihályi Antal képmetsző, és festő czélbavett munkáját illeti, a' Megyei Képfestő Vidra Ferdinándal véleményadás véget közlendő lesz.

29ik Febr.

25. B. VIDRA BELEEGYEZIK, HOGY JÓSZÁN MIHÁLYI DOLGOZZON

DAZO fond 151, opisz 12, no. 585.
fol. 15r

906számhoz1864.

Tisztelt Mihályi Antal Képiró Úr a folyamodványába kitett feltételek mellett a Jozsai Templomban felvett munkák elkészítésére beleegyezésemet adom oly módon hogy hamis aranyat alkalmazni ne bátorkodjon mert hamisítás esetében más munkák felvételétől eltiltattna.

Ezen beleegyezésemet adom a Jozsai munka aranyozása és festésére
Vidra Ferdinánd Munk. Püspök. megy. festésze
Ungvár Mart. 29én(28án)
1864.

26. A. VIDRA KÉRI A PÜSPÖKÖT, HOGY HASSON ODA A FELSŐ-
VERECKEIEKNEK, MERT NEM FIZETNEK A MUNKÁJÁÉRT

DAZO fond 151, opisz 12, no. 585.
fol. 31r

Nagyméltóságu Püspök Úr!
nékem hathatós Joakaró Uram.

A Felső-Vereckei Iconosztáz festéséhez már négy éve hozzá fogtam, de minthogy az apródonkénti fizetést 3 év óta megszakították én is a munkát öt kép hiával félba hagytam míg a Felső-Vereckeiiek ismét fizetni fognak. A kész munka mely fizetetlen 289 o. é. forintot teszen: kértem több ízben levél által Gebé Sándor Lelkész Urat hogy végre tegyenek valamit és füzessenek anál is inkább minthogy Felső-Vereckén igen bő termés volt az idén melynél fogva okom van kiérdelemlet fizetésemet kérni – de választ nem kaphattam; mely után felkértem a kerületi Esperest Urat miszerént közbenjárását ne vonná meg ügyemben mit az Esperest Úr megis tőn készséggel, de választ N. T. Gebé Urtól kicsikarni nem lehetet mint azt az ide mellékelt levél bizonyít. –

Nem marad más támaszom mint az Exelentiádhoz folyamodnom miszerént parancsolna reá N. T. Gebé Sándor Ura hogy a kerületi Esperest Úr által tölem vett levélre kielégítőleg válaszoljon.

Engedelmet kérek hogy a kellemetlen kérésemmel járulok Exellntiád kegyes szine eleibe mielőtt a világi hatóságához fordulnék ezen enyhébbet késérem meg, talán lesz foganatja.

A legalázatosabb hódolattal kéresemet figyelmébe ajánlva kézcsokolva maradok.

Nagyméltóságodnak legalázatosabb szolgálja Vidra Ferdinánd megye festésze
Kelt Szolyván Apr. 11én 1864.

26. B. A FELSŐVERECKEI HÍVEK VÁLASZA VIDRA PANASZÁRA

DAZO fond 151, opisz 12, no. 587.
fol. 20r

Méltóságos, és Fő Tisztelendő Megyei Püspök Úr!
Kegyelmes Urunk!

Folyó év aprilis hó 16án 1669. szám alatt kelt sürgős rendeletnél fogva, illetőleg: miért a' Felső Vereckei Templomban aranyozott, és képeket festett Vidra Ferdinánd Festészt az ő kimutatása szerint 900 uj ftkal eddig ki nem fizettük? és most sem fizettyük? 's miért a' nem fizetés okát N. T. Gebé Sándor lelkész úr annyi időtől oltá Al Esperestjének nem adta be? sőt Méltóságodnak sem felelt parancsára? mind ezekre bátorkodunk Méltóságodnak jelenleg a' leg nagyobb alázattal következőképen válaszolni.

A mi lelkész Urunk, hogy Vice Esperest Urnak a' Festész kifizetésére nézve nem felelt, oka az ő már 8 holnaptól oltá nehezen fekvő betegsége, ki jelenleg is a' tollat sem forgathatja kezébe, és miután N. T. Al Esperest Úr, mint templom pénztárának számvevője jól tudja, hogy a' mi templomunknak pénztárába jelenleg alig egy krajtzár találtatik, kin van a' hiveknél.

Hogy Méltóságodnak parancsára a' Festész dolgában nem válaszolt, ennek is mostanáig tartott, és a' Jó Isten tudja meddig még tartandó nehéz betegsége az oka. – A' Festésre a' mi Templomunkba tett munkálataiért, a' mint azt Ő állítja, – hogy egészen, vagy is inkább 900 uj ftkal ki nem fizettük, már most mi erre eképen felelünk.

Az ide A. betű alatt mellékelt Vidra Ferdinándnak leveléből világosan kitűnik; hogy csak 800 ftba van szerződve az egész aranyozás, és festés és ezen felül jönne még a' pléh ára. – Már mi kérjük a' Festésztől, mi okból emelte munkálatjának árát 900 ftra? később mondja, hogy nints egészen kifizetve; a' mint hozzá fogott munkájához, és a' kisebb aranyozott, és kifestett képeket, de csak legényeivel (mert ő maga személyesen egyszernél többször nálunk nem volt) elküldötte, a' Festész elesmerésével is eddig fizettünk 500 ftkat, – maradt még hátra 300 ft a' képekért, és 22 forint a' pléhért néki fizetendő. – Mi néki fizettnénk, és fizetni tartoznánk, ha Festész Úr is ígérétenek eleget tett volna és tenne. – A' mi Templomunkba az Iconosztáson egészen hiányzik még 2 Fő Kép, az oltár körül 3 leg nagyobb kép, és a' Zsertoniki 1 Főkép, – míg Festész

Úr ezen 6 fő képeket ki nem állítja, és az Iconosztázon a kisebb, nagyobb hibájú festvényeket ki nem igazítja, addig mi néki nem fizethetünk.

Földig leborult alázattal Kegyességébe ajánlottak maradunk Felső Vereczkén Május hó 20án 1864.

Méltóságodnak, Kegyelmes Urunknak legalázatosabb szegény jobbágy szolgálói

Szárzik Jakab X gondnok

Haffinecz Illés X gondnok

ifj. Blyásziv Iván X bíró

Karpisinecz Fetor X bíró.

külzet:

Nagy Méltóságú, s Fő Tisztelendő:

Popovics Bazil Úrnak,

Munkácsi Püspöknek, val. bels. tit. tanácsosnak. –

mély hódolattal

bérment. Ungvárt.

26. C. A MELLÉKLET, VIDRA ÁRAJÁNLATA, 1859.

Uo. fol. 19r

Másolat

Nagyon Tisztelendő Úr!

Tisztelendő Volenszki Urhoz intézett igen becses levelébül értesülve vagyok, miszerint a' Felső Vereczkei templomban lévő Iconosztász, Fő Oltár és Zsertónik festését, és aranyozását tisztelt Krainyák szobrász Úr előadott mértéke szerint a' tervezett 800. p ft fizetésért és kvártély reám ruházni kegyeskedik, – én ezen elősorolt munkát a' fent kitett sommáért felvállalom, és a' töllem kitehető legjobban iparkodandok azt befejezni: a' munkát pedig 1860ki Május végével Isten segítségével elkezdendem.

A mi a vásznat illeti, én azt a' legjobb minőségben meg fogom szerezni, és azt, úgy gondolom leg célszerűbb lenne, ha a' Vászon ár fejébe minden gazda egy egy tyukot, és 4 tojást adna, így egy kis Conventiom is lenne: a' 4 Fő képhez való erős és préselt pléh körül belül 15 p. ftba kerülhet, ennek ára font számra megy, azért a' vásáros se tudja egy krajtzárig előre meghatározni, ennek okáért kérem N. Tisztelendő Urat a' 4 Kép tökéletes magosságát, és szélességét, bele számíttván mit a' ráma is be fog fedni, nékem küldeni sziveskedne, hogy ha kivánsága, hogy meg rendellyem, a' mint szükségeltetik.

A' koszt végett is vólna egy alázatos kérésem, mi kevés kivétellel a' Lelkész Uraknál kosztolunk fizetés mellett f. i. magam vagy segédem tiz tiz p ftot

fizetünk egy fiúért pedig 8 p ft, és reá adjuk, a' mi kis Convetio van, – ha N. T. Úr kegyes volna, bennünket kosztba fogadni az említett árért, azon előnyöm volna, hogy a' munka minden más aggodalom nélkül haladna.

Alázatos tisztelettel maradok Ungvár Nov. 19én 1859.

Nagyon Tisztelendő Urnak kész szolgája Vidra Ferdinánd mp. Megyei festész

Hogy ezen másolat az eredetivel minden szóban tökéletesen meg egyezik, ezennel hitelesen bizonyítjuk. Kelt Felső Vereczke 18 20/5 64.

Szrázrik Jakab X gondnok

Haffinecz Illés X gondnok

ifj. Blyásziv Iván X bírő

Karpisinecz Fetor X bírő.

külzet:

A./

Nagyon Tisztelendő Gebé Sándor G. K. Lelkész Urnak illő tisztelettel
Felső Vereczkén

26. D. VIDRA VÁLASZA A FELSŐVERECKEIEK MAGYARÁZKODÁSÁRA

DAZO fond 151, opisz 12, no. 586.
fol. 118r

Főméltóságú Püspök Úr!
nékem hathatós Jóakaró Uram.

A Felső-Vereczkei Iconosztáz festési és aranyozási ügyben csak ezen idemlékelt leveleket mutathatom be melyből a munka felvétele és folytatása kiderül. u. m.

No 1. Krainyák szobrász úr által feljegyzet aranyozási és festendő tárgyak: itt kitűnik hogy Apostol 8 vagon és minden képnek felső részén egy Próféta czirádába mely gömbölyű, % alkalmazott pedig a szobrász 12 profétát mely szerint 4 a szerződésen felyül fizetendő, – baldachinum pedig az egész iratba megemlítve nincsen, pedig realiter jó nagy létezik, azért a szerződésen kívül fizet:

No 2. A tulajdonképi szerződésünk 800 pengő forint volt (melyet a No 3 allatti levél már Ost: Érttékre deválvál) és rendes fizetést ígérnek mint a munkáért mint pedig a pléhekért mellyeket készpénzben még 1860ban kifizettem mint a mellékelt nyugta mutatja – de ezt se fizették ki a F. Vereczkeiek.

No 3ik. levélre (mint hogy a szűk idők hozattak fel) egy oly kötelezvényt kértem mely a már elkészült fizetetlen munkára és kiadásra nékem évi hat

percentet biztosítana miután a munkát befejezem, – de ezen specificált levelemre egyenes választ nem kaptam (a sok adóság a vállaimon és üres zseb miatt) a munkát kéntelen voltam félbeszakítani.

A még festendő kép 5 darabul áll u. m. Szent Miklós, a templomi ünnep – és a 3 áldozati kép a tombán melynek ára 110 conv. forint.

(fol. 118v) Panaszt emelnek ellenem a Felső-Vereczkeiek hogy feljűk se megyek és csak segédet küldők helyettem, – ez részben áll: az 1860ik év vége felé (a midőn az aranyozás csak nem készen volt) F. Vereczkén voltam, és a Szűz Mária, Feszület és János, valamint a 12 Próféta képeit melyet fára kellett festenem helyben bevégeztem – ekkor a nedves lakás miatt a hideg kilelt F. Vereczkét oda hagytam, de nem is volt szükségem ott festeni tovább, mert a többi képek mind vászonra és pléhre festettek. Egy részét a kész vászonra festett képeknek (melyet saját kezemmel festettem) Swoboda úr által elküldtem F. Vereczkére hogy azokat rendessen a rá mákba alkalmazza, melyet rendessen meg is tett: itt baj nem is volt.

Később ismét elkészítettem 5 képet vászonra és 2tőt pléhre de ezeket mivel a F. Vereczkeiek nem fizettek Szolyván hagytam honnan a F. Vereczkeiek a magok felelőségökre vitték el; azután hogy bántak el a vászon képekkel nem tudom, csak annyit tudok hogy a képeket öszve törtözték vigyázatlanágbul.

Én a vásznat és festékeket készen Bécsbűl Halltul mint elsimert legjobb fabricábul hozatom azokban hiba nincsen. Az egyik képet mely a Zsertonikra való, Kristus a keresztfán, öszve törve hozzám küldték, és kiigazítva a lakásomon Ungvárt meg szemlélhető, igazi vétek oly szorgalomal elkészült munkát anyira pocseká tenni. – Ezen képet Ungvárt készítettem el télen átt, melyet készen magammal vittem el Szolyvára, még négygel egyetemben ott a Vereczkei Esperest Úr saját szemével látta hogy a képeken semmi törés nem volt, hogy azután mit tettek a F. Vereczkei gondnokok a képeket az az én felelőségemen tul esik, ha öszve (fol. 119r) törték igazítsák meg saját költségükön. Ezen egyszerű és igaz előadásom után a legmélyebb hódolattal várván ügyem igazságos elintézését, kézcsökölva maradok

Főméltóságodnak
legalázatosabb szolgálja és védencze
Vidra Ferdinánd P. megyéje festésze
Kelt Bilkén Julius 28án 1864.

27. VIDRA ÁRAJÁNLATA A RÁKÓI TEMPLOM FESTÉSÉRE

DAZO fond 151, opisz 12, no. 794.
fol. 115r

A rákoi templom falfestési ártervezete

A sanctuariumban falfestések

Egy Feszület festési ára, elől – 25 fl o. e.

Moses festése a zsertonikon – 10

falaknak festése crir: virág tcz – 115

a bolton az Isten szeme angyal fejekkel – 20

160 f.

Templom 1ső ívezete

A 4 Evangelista csak kijavítva lesz – 5

falak festése – 50

2ik ivezet

Két hist. kép festése – 50

falfestés – 50

oszlopon két szent festése – 10

megjegyzés – ha a közép bolton az Utolsó ítélet festetik ezen képnek ára 90 ft.

3ik ivezet

4 egyes szent festése – 20

a falfestése – 50

a corus oldalon

két hist: kép festése – 40

falfestés – 40

olajfestés

Miklós képe áttdolgozása – 15

Az Iconostász, oltár és zsertonik alapja befestése – 40

Padok, grillosz' és ajtok befestése – 40

öszvessen 570 ft. o. e.

A figurális festés 185 ft

Falfestés – 305

befestés olajra – 80

ha utolsó ítélet lesz festve 50 ftal több

A terv beadója Vidra Ferdinánd mm festész

Ungvárt Jul. 11én 1863.

külzet:

Főtisztelendő

Homicsko György

Esperest Urnak

mély tisztelettel Paszikán

28. VIDRA SZAKVÉLEMÉNYE A KÉPEK FÉMRE VALÓ FESTÉSÉRŐL

DAZO fond 151, opisz 12, no. 585.
fol. 13r

Nagyméltóságu Püspök Úr!
Főtisztelendő Szentszék.

Az 1864ik év Febr. 13án Ungváron tartott sz. széki ülésben elhatározatván hogy az egyházi képek tartóssága tekintetébül tanácsosabb volna vasbádog – lemezre festeni. Én alol írt szintén azon véleményben vagyok hogy az egy-liniányi-vastag vas lemezen mely laposra préselve vagyon (mert a bádogos soha se képes egészen egyenesre kalapálni) a festés igen tartós, és ha hátul is jól be van festve a rozsdá nem bántja – a fa és vászonnál sok tekintetben előnyel bír: mint amellet figyelemmel kell lenni iszor hogy a vas lemez azon része melyre a festés jön olajjal tört miniumal befestve legyen melyre a szokásos olaj-grund alkalmazható. – 2or a vaslemez noha egy-lenianyi vastag ha 4 lábnál magossabb saját terhe alatt meghajol, azért is ha 4 lábnál magossabb képeknél alkalmaztattna deszkára strofolni szükséges – mint azt már két év előtt felső-Vereczkén tettem is. – Veres rézre vagy öntött bádogra nem anyira ajánlható a festés mert ezek igen simák lévén idővel leválik melyet tapasztaltam Rubens kétszáz éves festményeinél. 3szor szükséges az elhatározot nagyságu lemezeket előre meghozatni (melyet Brujman Úr elvállal) mert a mi (fol. 13v) szobrászaink egy két ujnyi spatiumot fel se vesznek azért igazítják a ráamákat a lemez nagyságához hogy a kész munkát ne keljen össze rongálni.

Felhasználom ez alkalmat egy alázatos figyelmekkel t. i. e Püspöki megyében a kő templomok kevés kivétellel nedvesek és csak igen ritka eset hogy kiszáritására gond fordítatna azért is bátor vagyok egy igen egyszerű módot proponálni mely sikeresen használható: u. m. iszor a csurgó alját egy kicsit leereszkedő irányban kikövezni és e kövezetet a templomtul egy árokba vezetni hogy a víz a fundamentomba ne vegye magát. – 2szor Minthogy a templomokat sok helyen soha se szellőztetik ezért jónak látnám ha két által ellenben lévő ablak egyik szárnyára egy szunyog hállo-rámára huzva – alkalmaztattna, mely folytonosan ily nyitot állapotba maradna a nedves gőzöket kihúzná és a templomot száraz állapotba tartaná. Én ugy hiszem minthogy az ablakok magasan vannak a léghuzamtul nem kel tartani. –

Ezen legalázatosabb előterjesztésemmel kézcsokolva maradok

Nagyméltóságodnal

a Főtisztelendő sz. székeknek

Szolyván Martius 5én 1864.

legalázatosabb szolgálja Vidra Ferdinánd megyei festész

29. AZ UBLYAI HÍVEK SZERZŐDÉSE MIHÁLYI ANTAL FESTŐVEL

DAZO fond 151, opisz 12, no. 1076.

fol. 11.

Másolat

Melly szerint alólirottak, mai lentebb irt napon Pictor urred Homonnai lakossal következő szerződésre egymás közt, t. i. 10r. Én Mihályi Antal mint pictor fel válaltam az Ublyai Egyházban található metsző munkát gsymszeket, s czirádákat megaranyozni legjobb arannyal, oszlopokat pedig fejeér alabástromra festeni, A' képeket pedig G. C. stilus szerint ki festeni, s az Oltár belseit (Copulát) tetétül földig kifesteni. 20r A' munkát olly tükéletessen valáltam be végezni, hogy a Munkáts Megyei Egyház kormánytól ki küldendő szakértő által is helyben hagyassék, – ellen esetben, ha azon szak értő egyén által valami hiba feltalálendő leendene, akkor én a fent: emle: pictor saját költségemen kijavítani kéntelen leendek, vagy a kialkudot sommából a' feltalált hiba kiigazítási, költség fedezésére engedni magamot kötelezem. Mi pedig Ublyai Egyház gondnoki, s elöljárói ezen fen: emléttet munkáért, fe: em: pictornak fizetni magunkat kötelezünk: 10r 630 az az hatszáz harmintz oszt: ért: forintokat, melly summa első részletét, a' munka kezdeténél, a két részletet pedig 2. év alat január havában le fizetni kötelezünk magunkat. 20r A munka be végeztéig szabad lakást s tüzi fát. 30r két köből gabonát, – két köből zabot, – 50. tyukot, – 200. tojást. 15. ittze vajat. 5. köből kompért, s a' capula festéshez szükségelt tejet. 4er Az Egyház festéshez szükségelt szerek meghozatala véget (fol. 11r) Unghvár s Homonnara szabad fuvart rendelni kötelezünk magunkat: mellynek nagyobb elhítelére s bizonyására ki adtunk magunk közt két példányban ezen szerződést, tulajdon nevünk iványában, – saját kezünk kereszt vonásainkkal bizonyítjunk, s nagyobb elhítele véget szokot helység petsétünkkel meg erősítettünk s kiadtunk Ublyán April 11én 1866. Mihályi Antal mp. Hlivka Vaszily. bíró s egyházi gondnok. Jánotsko János gond: Rigan Vaszily Bóda Vaszily gond: Szemán Mihály gond: Prisztas Mih: lakos Hlivka Vaszily ifbb. lakos. Elöttünk Kacsanoszky András Ker. m. Alesperes. Gerzanits Bazil mp. Ublyai lelkész Késza György mp ublyai énekl: s tanító, ugy mint név alá író. Elő pénz fejében fel vettem harmintz az az 30 fl. o. é. April: 11én 866. Mihályi Antal.

(p. h.)

Hogy ezen másolat, maga eredetével szórul szóra megegyezik, ezennel bizonyítom. Költ Ublyán

Aprilis 21én 1866 Répa György mp
ublyai ének: s tanító

30. AZ OROSZHRABÓCI HÍVEK MIHÁLYI ANTAL FESTŐVEL
SZERETNÉNEK DOLGOZTATNI

DAZO fond 151, opisz 12, no. 1463.
fol. 21r

Nagyságos 's Fő Tisztelendő általános Káptalani Helynök Úr!
kegyes pártfogó Urunk!

Néhai Tomsics József volt Földes Uraságnak kívánatára Templomunk kifestése iránt még 859ik évben Mihályi Antal, és Sándor képirókkal tett szerződésünket, ugyanazon évben 2568ik szám alatt kegyeskedett egyházmegyei kormányunk megerősíteni; 's illetőleg engedélyt adni a' munkálatra; de fájdalom időközben említett Uraságunk itteni birtoka csőd alá kerülvén, – szándékát halála miatt sem teljesíthette: mi pedig magunkra hagyatva kedvezőtlen körülményeink miatt képtelenek voltunk azt bevégezhetni, annál is inkább mivel templomunkat az összeroskadástól is kellett megmenteni. – Nehogy tehát a' már félig kész rizbári munkát is haszonvehetlen legyen, Isten segélyével az Oltárt, és Képálványt még ez évben kifesteni óhajtjuk; – ennélfogva azon alázatos kérelmünkkel járulunk Nagyságodhoz, szíveskedjék a' már nyert felhatalmazást megerősítve, azt is kegyesen megengedni, hogy az úgynevezett „Празники” apró képeket költséghiánya miatt kihagyhassuk; annál is inkább mivel úgy sem biztos Templomunk állandósága.

Kik egyébiránt kérelmünk ismétlése mellett hódoló tisztelettel maradtunk Orosz-Hrabócson Április hó 17én 1867.

Nagyságodnak
legalázatosabb s legengedelmesebb szolgálói
Handra György X
Mitróka Mihály X
Orosz Hrabóczi Egyház gondnokai
BányayMihály mp
Orosz-Hrabóczi lelkész

A parókus ruszin nyelvű levele:

Uo. fol. 22r

Az ikonosztáz terve, ceruzarajz:

Uo. fol. 23r

Felirata:

Ezen rajz nem lévén fzdő Sz. Szék eleibe terjesztésre készítve, – tisztelettel vissza kértetik.

Bányay Mihály Orosz-Hrabóczi lelkész

3I. A NYÍRKARÁSZI IKONOSZTÁZZAL KAPCSOLATOS IRATOK

3I. A. VÁLYI JÁNOS PARÓKUS PÜSPÖKNEK SZÓLÓ LEVELE

DAZO fond 151, opisz 12, no. 112.
fol. 19r

46/1862

Méltóságos Fő Tisztelendő Püspök,
nékem leg kegyelmeseb Atyám!

Hiveim még 1860ik évben fel szolították a' megyi Képirot T. Vidra Urat, ki tervet is küldött le egy uj képálvány (Iconostas) ki állítására, ö 965 ftot, és kosztot kívánt, már bele is egyeztünk volna, de a mult év September havában itten Tekintetes Márky Frigyes Közbirtokos Urnál működött Tieger Hermán, ki a szobáit festette ki, ezzel érintkezésbe jöttek a Hivek az említett Márky Frigyes Úr javaslatára, ki midőn elibe adatott a terv, fel vállalni kész leve, olyaténkép, hogy az egész iconostast, és a Templom belsőt ki festvén ki állítja, nekünk semmiről gondolkodni nem kell, csak az anyagok fuvaroztatásáról, erről kötlevelet is kész volt adni, mit az % alatt ide rekesztek, de tudván a' megyei Rendelkezést, ezt mély Tisztelettel sietek Méltósággal tudatni, mély alázattal kérvén Méltóságodat, méltóztassék a' kötlevelen lévő lekötelezést bölcs atyai belátásával meg vizsgálni, 's ha helyben hagyni kegyeskedend bejegyezését Hiveimnek tudtul adni, hogy mivel már következik a' tavaszi idő az Iconostás fa állításához, 's ki mecszéséhez a' Vállalkozó hozzá fogadhasson. Melly alázatos jelentésemre midőn kegyes válaszát elvárnám, felszentelt Jobbja mély Tisztelettel csókolása mellett maradtam Atyai kegyeibe ajánlott. Karászbán 4dik Febr 1862.

Méltóságodnak legengedelmesebb fia
Vályi János mp karászi gk lelkész

külzet: címzés Popovics Bazil püspöknek
„Ezen jelentés és hozzá csatolt kötlevel, Megyei Képiróval Vidra Ferdinánddal, reá adandó Nyilatkozvány végett közlendő lesz. 10ik Febr.”

3I. B. A KARÁSZIAK SZERZŐDÉSE TIEGER HERMANNAL

Uo. fol. 21r

Másolat
Köt Levél

Mi alant írttak a' nemes karászi gk Egyház Elöljárói, Gondnokai, Istenünk kegyelméből egy uj Áltányt (Iconostas) akarunk készíttetni, ugy hogy az

az értelmesek előtt is helyben hagyattathassék, de az Áltány mellett az egész Templom fala ki festési is kívántatik, nem külömben a' belső Oltár fala ki pingálása is, – ezen művészi munka elvégzésére Tieger Herman Művész Urat fogatuk meg. – de olyaténkép, hogy az említett Tieger Herman Úr fogad az Áltányhoz megkívántató Meczőt (Schnitzir képfaragót) 's pedig a' meczés az Ó Pályi Templomban lévő schnitzir munka szerint, ehez fog járulni az egész Iconostas felállítása, hozza ad az Egyház a hátuljára fa gerendákat, – ezután jön az Iconostáshoz képek kipingálása, az Oszlopok, 's czirádák ki aranyozása, hátul a' gerendákban képek hasonlon márvány szín formára való kipingálása, de ezen munkálatok úgy vitessenek végbe, hogy az ahoz értők helyben hagyák. – tovább a' falakon pingálás így lesz: – a' jobb oldalon az Ó Szövecségből, mikor Mojzes a' réz kígyót felmagasztalta a' keresztre, a' kis oltáron egy feszület, a' faloldalain a' Főpap, és Dávid Király, midőn az áldozat nyújtatik a' Főpaptól. – Az Oltár felet a' falon Angyalok a' felhőben repülve, és egy néhány csillag. – az Iconostás előtt, a' fal elől a tetőn fogja a' Sz. Háromságot abrazolni, egyik oldalon a' szószéken tul Sz. Bazil püspök képe, a' fal pedig csinosan ki festve legyen, egy szép koszoru is ide járul. – azon a' helyen, hol a' nők állanak a' Szűz Mária képe pingáltatik ki. – A' másik oldalon az éneklő kar utáni falon Sz. Gergely képe, egyebüt mindenüt csinosan változtatva fog a' fal kifestődni még a' fent lévő chorus is. – Továb az Iconostasi Cirádák, mint kell is Hársfából, – A' szószéket is márványszínre festeni, a' rajta lévő cirádákat ki aranyozni, úgy a' fal mellett feje (fol. 20v) térre a jó Pásztor, 's bárányok mellette, felül a' belső részre a galamb, melly a' Sz. Lelket ábrázolja fog kifestődni, mind ezeknek végbe vitelére úgy kötelezi magát pedig Tieger Hermán festő Úr, hogyha helyben nem hagyathato lenne, az Egyháznak minden fáradozását, 's kölcségét visszafordítani tartozand, sőt ha Julius végén a' hanyagság miatt tökéletesen készen nem lesz mind az Áltány, mind a' Szószék, mind az egész Templom a fent kitett módon, Tieger Herman pictor Úr mint Vinculunot, kitesz kétszáz, az az 200 ftokat o. é. tartozni fog a' Nemes Egyháznak fizetni. – A' Nemes Egyház pedig az egész fent elősorolt munkáért fog kész pénzben hétszáz, az az 700 ftokat o. értékben fizteni, 's pedig úgy, hogy a' munka elkezdetekor fizetődni fog huszonöt, az az 25 ft. o. é., a' munka közben a' második holnap közepén a' fent írtt öszveg hátramardtából egy harmadát fogja az Egyház kifizetni, az ötödik holnap végén a' hátralévőnek felét, 's végre a' munka elvégezte után két hónap mulva, October ho 15ő napján a' hátralévő öszveget. – tovább a' mi az elelmi szereket illeti, minden munkába lévő, 's lelkiemérettel dolgozó számára öt holnapra két köböl egy véka kenyérnek való adatik, tiszta liszt három véka, három véka főzelék, ugmint kása egy véka, paszulj egy véka, a' lencse helyet pedig egy köböl kolompér, minden holnapra harminc napot számítva, tizenöt font hús, minden egyénre tizenöt font só, minden egyénre az öt holnapit értve 15 itze szirozo, lakhely a dolgozóknak, 's míg hidegebb idő lesz rendes ágy, azután pedig kívüli hálásra hely, ha a' munkálónak tetzik kint hálni. – az Álást a' Templomban az Egyház fogja adni, 's minden

holnapban egyszer Tieger Herman Pictor Urnak a' személyére egy szekér adatik Nyíregyházaig, s onnan vissza – A' kenyeret sütni egy aszonyt fog az Egyház rendelni, főzetni pedig a' Művész Úr fog, fát is rendel az Egyház, de csak éppen a' főzéshez, e mellett egy 12 éves formájú, akár fiu, akár leány egyént fog adni az Egyház, kit a' prob szükségletekre használhasson a' Művész Úr. – Mivel még is elmaradt az (fol. 21r) Iconostas három ajtaja, azokat is mecszve, 's ki pingálva tartozik a' művész Úr bevégezni. – Melly egyezkedésünk nagyobb voltára e példát a' Művész Urnak adjuk által, úgy hogy midőn el fog jönni munkálkodni, a' másikja ennek az Egyház Gondnokainak ált fog adni – nevünk aláírásával mind a két rész megerősítettük e' kötelezvényünket, de úgy még is, hogy mivel Ő Méltóságának a' Megyés Püspöknek Popovics Bazil Ő Nagyságának az egész Terv felküldendő tartozik a' pictor Úr egy a'briszt⁶ készíteni, de mivel ett nagy költséggel tehetné, kérte felváltani azt azzal, hogy a' meczéstől elkészített meczet Cirádát fog bemutatni, 's ha az csak vagy az Ő Pályival meg egyez, vagy talán finomab meczés lesz, elválaladjuk. – Kelt Karászban 16dik Decemb. 1861. – Matyi Mihály k. v. fő gondnok. Lakatos István K. v. másod gondnok. Kontra Mihály m. s. k. iskola felügyelő. Szücs János m. s. k. hites is többen. Tieger Herman, szobafestő, 's aranyozó m. s. k.

Kiadta Vályi János mp Karász gk. lelkész

31. C. VIDRA SZAKVÉLEMÉNYE

Uo. fol. 29r

Méltóságos és Főtisztelendő Püspök Úr.
nékem kegyes Uram.

Karászrul ez év Február 4én Méltóságodhoz intézet folyamodvány 500. sz. alatt egy szerződési melléklettel az Egyház kifestésére az Iconosztász és szószék újonnan egészen kiállítása tekintetében melynek öszvege igen jutányosan hangzik ugyan, mint e mellett is meg Tieger Herman szobafestő Úr a' historiai festészetben bebizonyított Képességét ki nem mutatja, a szerződés érvényesnek nem tekinthető; miután tarthatni lehet attól hogy a Szent Képeket melyeknek épülésre kell szolgálniok a hivek tetemes károsítása mellett botrányul ne legyenek. – Azért is tisztelt Tieger Herman szoba festő Úr fel kéretik, adja be mutatványul (mely hitelesítve legyen, hogy saját munkája) a Boldogságos Szűz Mária képét rámostul, tehetsége szerint megaranyozva és festve, azon nagyságban mint a Fő Praznik terv szerint megkívánja, hogy képességét megbírálván a festésre engedély adathassak. Ezen alázatos előterjesztésemel vagyok kézcsokolva

6 terv

Méltóságos Úrnak alázatos szolgája
Vidra Ferdinánd püspöksége megye festésze
Kelt Ungvárt Febr. 18án 1862.

31. D. A PÜSPÖK RUSZIN LEVELE AZ ESPERESNEK

Uo. fol. 31.

31. E. A HÍVEK LEVELE A PÜSPÖKHÖZ, AMELYBEN SÜRGETIK A TIGER
AJÁNALTÁVAL KAPCSOLATOS VÁLASZT. EMLÍTIK, HOGY 500 FT MÁR
MEGAJÁNLTATOTT A MUNKÁRA, KARÁSZ, 1862. MÁRC. 2. A PÜSPÖK
RUSZIN VÁLASZA.

Uo. fol. 52r

31. F. A KARÁSZIAK KÉRIK, HOGY KÜLDJÉK KRAJNYÁK MIHÁLYT

DAZO fond 151, opisz 12, no. 585.
fol. 2r

23/1864

Nagyméltóságú, s Főtisztelendő Püspök Úr,
nékünk leg kegyelmesebb Atyánk!

Még a mult év September hónapban meg fogadtuk Krajnyák Mihály megyei Iconostás meczt, templomunkban iconostást készíteni, ugy volt ugyan, hogy October ho iokén küldeni fogunk 100 for. o. é., de veteményünket el nem tudván akkorra adni, egész mai napig el halasztódott elküldése; mivel pedig most már nem tudjuk, valyon az akkor kitűzött Holubina helységébe tartozkodik e, mély alázattal bátorkodunk a Nagyméltóságú Urunkat fel kérni, méltóztassék öt hivatalosan Unghvárra fel rendelni, s az ide zartt száz az az 100 for. o. é. néki kézbesíteni, azon kegyelmes parancsolattal, hogy az Iconostást mentül eléb el készicse, ha éppen a kötlevéiben kített Május holnapra készen sem lenne, leg felyeb Julius hó végére okvetlen készen legyen. Mely alázatos kérelmünkre, midőn kegyes atyai rendelkezésést mély tisztelettel elvárnánk, Jobbjának Csókolása mellett maradtunk. Karászbán 5dik Febr. 1864.

Nagy Méltóságodnak
leg alázatosabb hivei
Matyi Mihály k X v.
fő gondnok.

s Lakatos György K X v.
al gondnok
Általam Vályi János mp
Karászi gk lelkész által

31. G. VÁLYI JÁNOS PARÓKUS PANASZA KRAJNYÁKRA

DAZO fond 151, opisz 12, no. 1080.
fol. 62r

107/1866
Nagyságos, 's Főtisztelendő Helynök Úr,
nékem kegyes Jóltevőm!

Még 1863dik évben léptünk szerződésre Krajnyák Mihály képmeczővel egy ujdon Iconostas elkészítésére, – pénzt a boldog emlékü Püspökünk által kézbesítettük, 's pedig 100 o. é. forintokat. – Kötelezvénye határ időtül 1864dik év Május utolyát tüzte ki, a mikoron ha kész nem lenne 100 o. é. forint vinculum terhelendi. – Mi több ízben fel szolgáltottuk őt, 's csak biztatgat bennünket, utoljára April hónapban írtam néki, hogy Julius végéig készítse el az Iconostást, 's még csak nem is felelt reá, így híveim zúgnak, hogy a püspöki Kormány által el sem lehet czélt érni. – Kéntelen vagyok Nagyságodat fel kérni, méltóztatna őt hivatalosan felszólítani, 's erősen reá parancsolni, hogy mentül eléb az Iconostást készítse el, ne kéntelenítették az Egyház a törvény utján meg idéztetni, mi a megyei Kormánynak sem válna megtiszteltetésére, vagy a' pénzét kamatjával együtt fordítassa vissza Egyházunknak. – Mely kérésem mellett kegyeibe zártt maradtam Karászban 29dik Julius 1866.

Nagyságodnak mélyen tisztelője Vályi János mp karászi gk lelkész

külzet: címzés Csopey Antal káptalani helynöknek

31. H. KRAJNYÁK MIHÁLY VÁLASZA AZ ESPERES SÜRGETŐ LEVELÉRE

DAZO fond 151, opisz 12, no. 1076.
fol. 50r

Főtisztelendő Alesperes Úr!
kegyes Uram!

Azon hivatalos megkeresésére, hogy én a karászi Iconostást eddig el nem készítettem, azon alázatos válaszomat adom; hogy én a karászi gondnoktól fel

lévén biztatva, hogy a 100. forint előpénzt két hét alatt meg kapom, a közöttünk létesült szerződés után, – csak öt hónap mulva kaptam meg – mialatt nekem mint családos apának élnem keletvén – kéntelen voltam az idő alatt a Szolotsinai egyház munkáját fölvállalni – is így ennek felvállalása után jött azon 100. forint elő pénz, midőn én ezen Szolotsinái munka már is előlegesebb el készítésre voltam le kötelezve.

Egyébberránt én hála Istennek amint méltóztatik tudni is készen vagyok is már, s a karászi munkához fogtam, melynek is egy harmada már kész, legyen kegyes tehát a Fő Tisztelendő alesperes Úr a Méltóságos Püspöki Kormányt értesíteni, hogy én (fol. 50v) legfesebb október 20án Karászon leszek fel vállalt munkámat bevégzendő.

Egyibbaránt tisztelettel maradtam Szoltsinán augustus 22én 866.

Fő Tisztelendő Úrnak

Alázatos szolgálója

Krainyák Mihály mp

Megyés Képmetző

31. I. A KARÁSZIAK A HELYNÖKÖN KERESZTÜL SÜRGETIK KRAJNYÁKOT

Uo. fol. 61r

Nagyságos, 's Főtisztelendő Alt. káp. Helynök Úr, nekünk kegyelmes Jóltevőnk!

Helybeli Lelkészünk f. év Julius 29kén a 107dik szám alatt nevünkben folyamodott, hogy mivel Krajnyák Mihály Megyei Képmecző többszöri felszólításunkra sem tesz eleget, felvállalt munkáját az Iconostást nem készíti s szállítja le, szólíttatnék fel a Megyei Kormánytól annak mi előbbi leszálítására, mit csakugyan nagyságos Helynök Úr kegyes is volt előmozdítani, 's Krajnyák Mihály a Nagyságodtól f. év September 6kán velünk közlött biztato iratába 20dik Octoberre tette a leszálítási határ napot, de annak meg nem felelvén, mint az :/: alatti levele bizonyítja, November 5éig kért bennünket várakozásra, mi abba is bele egyeztünk, 's most mint a ://: alatti levele tartalmazza, minket a küldött pénzel akar kielélni; ez valóságos kijátszás; azért kéntelenek vagyunk Nagyságodhoz folyamodni, méltóztatssék ez ügyet el intéztetni; ha a Megyei Kormány a népet arra szorítja, hogy a megyei képmeczővel csináltasson Templomába (fol. 61v), ugy ne a nép buzgósága hátráltassék, az oly megyei képmeczőt szorítani az elégtételre; mert hogy a mi alkunk ugy állott, hogy fizetendünk 300 f. o. é. és mellé 5 köből gabonát adunk, mi vagyunk megkárosítva, nem ő, mert 100 f. o. é. három év alatt ügyes gazdálkodásunk mellett, mit Lelkészünk közbejöttével eddig is tettünk, leg aláb 60 o. é f. nyertünk volna, most minket a 100 f. és 6tos

kamattal akar ki elégiteni, – ez nekünk fáj, bár ne engedték volna azon megyei Rendeletnek, hogy a megyei kép meczővel köteleztetünk Iconostást csináltatni, mert az olta régen készen lett volna, ide zárjuk a :///: alatt a szerződési levelet is. – mi ha Krajnyák Mihály a Szerződésnek eleget nem tesz, s az Iconostást mentül eléb Naminyig le nem szállítja, mire, mi alatt irrtak eskütt is készek vagyunk tenni, hogy a Krajnyák Mihály kötelezte magát, Nagyságod igazságos Itéletére, 's kegyes Rendelkezésére bizzuk a Vinculum megvételére is, mert hogy éppen a napra nem küldetett a 100 f. felpénz a megboldogult Püspökünk, mivel általa küldeni óhajtottuk azt el, lehet a sok hivatalos Irományok miatt halasztatott el Februarius holnapig, de mi az olta harmadik évre várjuk sikertelen, holott ő maga mondotta, három Iconostást el készít egy évben; nincs tehát semmi kifogása, hanem tegyen eleget nekünk, mi még azt is ígértük, hogy ha becsületesen eleget tesz, még ajándékkal is fogjuk megjutalmazni. (fol. 62r) Méltóztassék Nagyságod ügyünket el intézni; ha az Iconostás a rendes időre meg jött volna, szándékunk vala a Templom tornyát, mely félelmes állapotba áll bádog alá venni, így a buzgóságunk meg hül, 's fel hagyunk mindennel. Ezeket nagyságod kegyes színe elibe akartuk terjeszteni. Mely alázatos kérelmünkre kegyes Válaszát el várván, kegyeibe ajánlottak maradtunk. Karászbán 13dik November 1866.

Nagyságodnak
legalázatosabb hivei
Általam Vályi János karázi lelkész
Kontra Mihály fő biró
Szücs János X fő gondnok
Matyi Mihály X
a szerződéskor gondnok volt
Lakatos István X
a szerződéskor algondnok volt

32. A VISKI TEMPLOM ÉS IKONOSZTÁZ ÜGYE

32. A. SEGÉLYT KÉRNEK A KEGYÚRTÓL

DAZO fond 151, opisz 10, no. 2097.
fol. 83r

Főméltóságú és Nagytekintetű Magas Minisztérium
Kegyes Pártfogó Uraink!

Viski G. K. Egyház Cs. Kir. Kamarai kegyuraság Eő Fölsége Apostoli Királyunk kegyeiből még 1832ik évben megrendelтетett ujjból építetteti. Melly építkezési költségek fedezésére nagy kegyüen megajáltatott 10.000 pp ft, melly szerint 1839ben Huszthi Cs. Kir. Kamarai uradalom 's Máramaros megyei

hatóság képviselője jelenlétiben alapkőve le is tétetett azon időtől 1848-ik szerencsétlen forradalomig templom kőfalai 's felső részének befedtetése kivéve a tornyot bevégeződött, s ezen állapotban 1856-ig érintetlenül maradt, még ugyanazon év December havában Magas Minisztérium útján az építkezés folytatása meg nem rendeltetett, 's mellynél fogva 1857-ik év tavaszán az építkezés folytatása megkezdett, annyira hogy a torony egészen, kivéve alóli befedtetését felállítattott, minekutánna a bolthajtások építtetése megkezdett, de ezeknek bevégeztetése szerencsétlenül ütött ki, mert az ívek felbontásával a középső nagy bolthajtás azonnal össze rogyott, melly szerencsétlen esetnél a nagy tekintetű Máramaros Szigeti Kam. Igazgatóság is mint kegyuraság tetemes kárt szenvedett, de mi kik minden anyagi érdek nélkül mint tulajdon, 's egyedül G. K. templomunknál, mindenféle nevezetű fuvar, 's napszámost ingyen kiszolgáltattunk, ezen eset által temérdek munkánk 's fuvarunk odaveszett, sőt 32-ten akkori alkalommal annyira megsebesítettek, hogy többen egész nyáron minden mezei munkára alkalmatlanokká váltak, 's azoknak földjeit pótlásul mi közönségesen 's általánosan meg munkálni, 's más nemű segítségel gyámolítani kénytelenítettünk, – de igen érzékeny nehézségünk 's veszteségünk még az hogy noha mind a két költségek felvetésénél a' kövek kivágatásáért kifizetni megrendelt összeg ma napig nagyobb részben telyesítve nem is volt, 's nincs is az illetők által. – Mind ezen veszteségek 's szenvedések daczára lelkünk egyedüli öröme lett volna, ha a templom építkezés félbe nem szakítatik (fol. 83v) annál is az aggodalmunk felettibb, miután nagyobb szerű harangjaink, mellyeket tulajdon zsebeinkből keresztényileg felajánlva két ezer ezüst ftkat költöttünk párkányzás nélkül felhúzott toronyba elhelyeztettük, mellynek állásait a hatóság parancsa következtében leszedni kénytelenítettünk, mellyet ha ez idén építkezésünk folytattatik használatba vehettük volna, így pedig ideiglenesen 's rosszul deszkákkal befedettvén a torony alja becsorog az eső, 's tetemes kárt okoz a falaknak. Melly igen aggodalmas oknál mult 1858-ik évben több ízben a nagy tekintetű Cs. Kir. Kam. Igazgatóságot legmélyebb tisztelettel kerestük meg, lenne kegyes a még megmaradott felajánlott összegből legalább templomunk tornya építkezését tökéletesen befejezni, hogy így a nagy költséggel felállított harangjaink állása biztosítva lenne. – Minden esedezéseink ez napig siker nélküliek, mert azon időtől olta tetemes költséggel 's kiszámíthatlan fáradsággal félig megépült templom az egész világ szeme láttára ugy néz ki mint rom.

Melly okoknál legmélyebb alázatossággal esedezünk a magas Minisztérium kegyes színe előtt lenne kegyes lelkileg szomorú helyzetünket magas figyelmébe venni, 's ezen Cs. Kir. Kam. kegyuraságilag épített G. K. templom tett költségekről kellő felvilágosítást szerezni, 's a megakadályoztatást mindnyájunk, 's az egész Keresztény Katholicismus lelki öröme megszüntetni.

Többiben magas kegyében ajánlottak legmélyebb tisztelettel vagyunk Visken Sept. 15-én 859.

's nagy tekintetű Magas Miniszteriumnak

legalázatosabb szolgálói
Lanyko János k. x v.
Mandrik Mihály k X v.
Viski GK Egyház Gondnokai

32. B. A PARÓKUS LEVELE, AMELYBEN AZ IKONOSZTÁZION ÉPÍTÉSÉT
SÜRGETI A FŐPÁSZTORNÁL

DAZO fond 151, opisz 10, no. 2310.
fol. 54.

Méltóságos és Fő Tisztelendő Megyés Püspök Úr
Krisztusban leg kegyesebb Uram Atyám!

Jelen nehéz helyzetem és gyengélkedő egészségem miatt Méltóságodhoz személyesen nem mehetvén, méltóztassék meg bocsátani hogy jelen soraimmal nem Alesperesi Hivatal útján terjesztem fel Méltóságodnak, mert jelen soraim tartalma olyan titkos, hogy az Méltóságodon kívül mással nem közölhető. Ugyanis már 18 évvel ezelőtt dolgozik a Viski hívek apraja és nagya az új Templomnál, a nélkül hogy a Római Kath. Hívek által csak leg kevésbé is segítettett volna a gyalogszerű és fuvaros nehéz munkában, és mégis hiteles kutforrásból tudom, hogy az új Viski Templom nem leendő ugyan először, de majd idővel történhet, hogy a Viski G. kath. hívek a magok Templomában csak úgy fognak tekintettni mint ideiglenes Zsellérek, mi annál is valószínűbb gyanupert gerjeszt keblemben, mert csak ez előtt a kik a Görög Kath. papsághoz csak szívből, és nem szívből mutatnak rokonszenvet. A Rom. kath. papok kik bőreken nem igen szoktak meg írni, kivált a fére esett helyeken követeléseik tulságos nagyok szoktak lenni, mint Uralkodó vallású papoké, ezen követelések a közös Viski új Templomban is olyan nagyra nőhetnek idővel, hogy innét eredendő gyakorta surlódások és sok panaszok a felsőbb helyeken is meg fognak fordulni, mellyeknek utoljára is a lenne a következése, hogy a Viski GK Hívek, az Uralkodó vallású lelkészének engedni kéntelenek lévén, mint békétlen Zsellérek el fognak utasíttatni azon Templomtól, oh azon Templomtól! a mellyet Kedves Atyáik olyan számos évvel során véres verítéssel, élet és halál közt építették.

Mínthogy jobb a gonoszt meg előzni, mint a gonosztól meg előztetni, és mínthogy jobb lenne a mi részünkre a Viski új Templomba elébb is Iconosztaszt, mint Rom. kath. Képeket látni. Netalán előfordulhat kellemetlen következesek kikerülése szempontjából Méltóságodat mint ébren örökös Megyei Fő Pásztor leg alázatosabb fiui hódolattal kérni el nem mulasztom, méltóztatna Megyei Kormány által jóvá hagyot képfaragot, bár melly más Templom munkájától rövid időre el parancsolni, és minél elébb Viskre kegyesen be rendeltetni, mert

a Templom boltozatja nem sokára készen lesz, és koporsóm be zártáig fájlalnom kellene, bánatomban talán a szívem is meg hasadna síron túl pedig a Viski G. K. hívek átkát magamra várnom kellene, ha a Viski közös Templomba elébb is Aloysius, és nem görög Iconosztász látható lenne.

Mellyeket Méltóságodnak alázatosan fel terjesztve, és megyei képfaragó Viskre, mi elébbi be rendeléséről Atyai kegyes intézkedését, ujjolag alázatosan ki kérve Sz. Jobba csokja mellett maradok Visken. 30ik Junius 1860.

Méltóságodnak Krisztusban engedelmes fia
Meskó Bazil Viski lelkész mp

33. ADATOK VIDRA FERDINÁND ÉLETÉRŐL

Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Adattár 1563/1920.

33. A. TALAPKOVICS BERTALAN PARÓKUS LEVELE

Nagyságos Titkár úr!

649. sz. levélbeli megkeresésére a következőkben van szerencsém válaszolni. Ha jól emlékszem ezelőtt 22–24 évvel tettem egy életrajzi leírást b. e. Vidra Ferdinánd festő urról, az Ország-Világ című lap számára.⁷ Még az időben mit azt tudtam életrajzából, de most már vajmi kevesé emlékszem vissza. De azért a mit tudok itt leírom, a hézagot pótolni fogja barátom Roskovics Náczi úr,⁸ a ki néhai Vidra Ferdinándnál négy éven keresztül volt mint festő tanuló.

Vidra Ferdinánd született Veszprémben 1814 évben polgári iparos ha jól tudom gombkötő rk. szülőktől, minden bizonnyal itt járta az iskolákat is, – mint a festészetre hajlammal bíró ifjú bpestre jött, és itt kezdett tanulni a festészetet, még 18–19 éves korában Rómába ment, és itt három éven keresztül szorgalmasan festett, de különösen szt. képeket. 22–23 éves korában vissza jött bpestre, és már mint híres festőt 1856-on a munkácsi püspök Popovits Vazul excellentiája bpesten fölkereste, és meghívta az ungvári katedrális templom kifestésére, azt ki is festette 1 ½ év alatt remekül, és itt is maradt a püspöki megyében, mint kinevezett egyházi piktor. – Sok templomot festett, míg végre 1862ben Beregmegye bilkei gk. templomot fölállalta festeni, itt három éven keresztül dolgozott, és igen szépen festette meg a ikonosztászt 's a falfestést. Bilkén meg is telepedett, vásárolt egy 5 köblös lakórész csinos házacskával, és innen járt a vidékre festeni templomokat. Nőtlen volt, egy ízben nősülni akart 58 éves korában, de a fiatal

7 Ezt a szöveget egyelőre nem sikerült megtalálni.

8 Roskovics Ignác festő

hajadon kikoszarazta. 1876ban már szemei gyengültek, 's már alig látot festeni, utolsó műve volt a Bereg-Sarkadi 's a Marmaros-Kerecskei templom képeinek festése. 1 ½ éven keresztül vagságban szenvedett, míg végre 1879 év november hó 21-én Bilkén meghalt, és ott nyugszik a régi temető sírkertjében. Az utóbbi években szegényesül élt, és minden szerzeményét elköltötte, vaksága ideje alatt. A házacskát 's a belsőseget halála után árverésen eladták, mert teherrel vette. Kiváló nagy ember szerető, tulságosan szerény, nagyon kis igényű ember volt. A temetésnél minden külső parádét eltiltott.

Hazafias jó indulatába ajánlottan vagyok
Nagyláz 1906 június 28án

Talapkovics Bertalan gk. lelkész

33. B. HALOTTI ANYAKÖNYVI KIVONAT, AMELYET JENEI DÁNIEL
GÖRÖGKATOLIKUS LEKÉSZ ÁLLÍTOTT KI BILKÉN, 1906. JÚNIUS
20-ÁN.

Szépművészeti Múzeum – Magyar Nemzeti Galéria, Adattár 1564/1920.

1879. november 23-án halt meg Vidra Ferdinánd egyházmegyei festész, 67 évesen, vakság, lábfájás és végelgyengülés következtében, szentségeken részesült, a templomi temetőben temették 24-én, Talapkovics Bazil helybeli lelkész a segédlelkéssel.

33. C. AZ EHHEZ TARTOZÓ KÍSÉRŐ LEVÉL

Nagyságos dr. Peregriny János Kir. tan. az Orsz. Képtári titkár Úrnak
Budapest

Utalva Nagyságodnak hozzám f. év April havában Vidra Ferdinánd ügyében intézett szíves soraira van szerencsém közölni, hogy Firczák Gyula v. b. t. t. püspök úr Ő nagyméltósága, valamint Pap Antal pápai protonotárius, irodaigazgató úr Őméltóságának negybecsű segedelmével, meg kaptam a Vidra Ferdinánd halotti anyakönyvi kivonatát, melyet ide csatolok.

Vidra Ferdinánd hosszabb időt töltött itt Ungváron, a püspöki székesegyháznál is dolgozott, és bernáthfalvi és sztripai Bernáth Zsigmond volt nagynevű hazánkfia, országos képviselő többször korelnök stb. házánál is huzamosabb ideig dolgozott, ezalatt arcképeket festve.

Nagyságodnak hazafias üdvözlettel kész híve
Ungvár 1906 Julius 11én
Berzeviczy István

Vidra Ferdinánd: Noé áldozata. Olajfestmény a makkosjányosi templom oltárasztalán (fotó: Makarij Medvigy, 2019).

RÖVIDÍTÉSEK

AGKA – Archív gréckokatolického arcibiskupstva, Prešov
DAZO – Derzhahsky Arkhiv Zakarpatskoi Oblasty, Berehovo
GKPL – Görögkatolikus Püspöki Levéltár, Debrecen
MNL OL – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest
NYEL – Nyíregyházi Egyházmegye Levéltára, Nyíregyháza

BIBLIOGRÁFIA

A KÖTETBEN RÖVIDÍTVE HIVATKOZOTT MŰVEK JEGYZÉKE

- Ádám, 1912 = Ádám Iván: *A veszprémi székesegyház*, Veszprém, 1912.
- Aggházy, 1959 = Aggházy Mária: *A barokk szobrászat Magyarországon*, I, Budapest, 1959.
- B. Nagy, 1970 = B. Nagy Margit: *Reneszánsz és barokk Erdélyben: Művészettörténeti tanulmányok*, Bukarest, 1970.
- Balajthy, 1828 = Balajthy József: *A' Csernek-hegyi Klastrom*, *Felső Magyar-Országú Minerva*, 4(1828), 1695–1699.
- Balajthy, 1829 = Balajthy József: *A' Munkátsi Klastrom bővebb esmertetésének folytatása*, *Felső Magyar-Országú Minerva*, 5(1829), 869–903.
- Balajthy, 1836 = Balajthy József: *Munkács azaz Munkács városának és várának topographiai, geographiai, historiai és statistikai leírása*, Debreczen, 1836.
- Baldassari, 1995 = Baldassari, Francesca: *Carlo Dolci*, Torino, 1995.
- Bara, 2014 = Bara Júlia: Szatmárnémeti, római katolikus székesegyház, in: Terdik Szilveszter – Bara Júlia: *„...kincseiből újat és régít hoz elő”: Válogatás a történeti Szabolcs és Szatmár vármegye görög- és római katolikus szakrális emlékeiből – „...scoate din vistieria sa lucruri vechi și lucruri noi”: Din patrimoniul eclesiasitic greco- și romano-catolic al fostelor comitate Szabolcs și Sătmar*, Nyíregyháza, 2014, 139–157.
- Baranyi, 2006 = Baranyi András: *Munkács: Ahogy nagyszüleink látták*, Budapest – Munkács, 2006.

- Benická, 2013 = Benická, Lucia (ed.): *Sacral Elementum II, Sakrálné v súčasnom umení, Sacral in Contemporary Art, Ikony, Icons*, Spišska Nová Ves, 2013.
- Beszkid, 1914 = Beszkid Miklós: Mankovics Mihály, *Művészet* 13(1914), 422–427.
- Bíró, 1969 = Bíró Béla: Overbeck és magyar követői, *Katolikus Szemle*, 21(1969), 369–375.
- Borza – Gradoš, 2018 = Borza, Peter – Gradoš, Juraj (eds.): *Historický schematismus farností Prešovskej metropolie, Prešovska archieparchia* (Gréckokatolícka cirkev na Slovensku 8.), Prešov, [2018]
- Bratu, 2015 = Bratu, Anca: *Pictura murală maramureșeană*, București, 2015.²
- Buzási, 2016 = Buzási Enikő: *Források a magyarországi, erdélyi, valamint magyar megrendelésre dolgozó külföldi művészek bécsi akadémiai tanulmányaihoz (1726–1810): Kivonatok az Akademie der bildenden Künste Wien beiratkozási protokollumaiból és névjegyzékeiből*, Budapest, 2016.
- Dercsényi – Voit, 1969 = Dercsényi Dezső – Voit Pál (szerk.): *Heves megye műemlékei*, I, Budapest, 1969.
- Deschmann, 1990 = Deschmann Alajos: *Kárpátalja műemlékei*, Budapest, 1990.
- Ерфан, 2016 = Ерфан, Франциск: *Йосиф Бокшаї: Художник правди. Людена правди, Ужгород*, 2016.
- Ferino-Pagden, 1991 = Ferino-Pagden, Sylvia et alii: *Die Gemäldegalerie des Kunsthistorisches Museums in Wien: Verzeichnis der Gemälde*, Wien, 1991.
- Fleischer, 1935 = Fleischer Gyula: *Magyarok a bécsi Képzőművészeti Akadémián*, Budapest, 1935.
- Frický, 1971 = Frický, Alexander: *Ikony z východného Slovenska*, Košice, 1971.
- Gábor, 2017 = Gábor, Milan: Ikonostas v gréckokatolíckom Chráme sv. apoštolov Petra a Pavla v Kojšove, in: Marinčák, Šimon – Žeňuck, Petr (eds.): *Medzikultúrne vzťahy Východnej cirkvi s latinskou v Uhorsku do konca 18. storočia*, Košice – Bratislava, 2017, 259–300.
- Gamassa-Szabó, 2009 = Gamassa-Szabó Bernadett: Roskovics Ignác – Egy méltatlanul elfeledett festő legkiemelkedőbb munkái, in: Kerny Terézia – Tüskés Anna (szerk.): *Omnis creatura significans*, Budapest, 2009, 279–283.
- Garas, 1955 = Garas Klára: *Magyarországi festészet a XVIII. században*, Budapest, 1955.
- Garas, 2006 = Garas Klára: Festő, restaurátor, képkereskedő: Adam Braun (1748 – 1827) és a magyar műbarátok, *Ars Hungarica*, 34(2006), 83–94.
- Giemza, 2017 = Giemza, Jarosław: *Cerkwie i Ikony Łemkowszczyzny*, Rzeszów, 2017.
- Golub, 2011 = Golub Xénia: Ortodox fafaragók magyarországi működéséről a legújabb kutatások tükrében: Avram Manojlovićs képfaragó munkái, *Műemlékvédelem*, 55(2011), 366–373.

- Granasztói, 2009 = Granasztói Olga: *Francia könyvek magyar olvasói. A tiltott irodalom fogadtatása Magyarországon 1770-1780.* (Res Libraria 3.) Budapest, 2009.
- Grešlik, 1994 = Grešlik, Vladislav: *Ikony Šarišského Múzea v Bardejove, Icons of the Šariš Museum at Bardejov*, Bardejov, 1994.
- Henszlmann, 1973 = Henszlmann Lilla (szerk.): *Acta cassae parochorum. Nagyváradi, Munkácsi, Besztercebányai, Pécsi, Rozsnyói, Szombathelyi és Szepesi Egyházmegye 1733-1779.* (A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoportjának Forráskiadványai IX.), Budapest, 197.
- Hessky, 2009 = Hessky Orsolya: Az Akadémiától a modernizmusig. München és a magyar művészet 1850–1914 között, in: Kárai Petra – Veszprémi Nóra (szerk.): *München magyarul: Magyar művészek Münchenben 1850–1914*, Budapest, 2009, 21–37.
- Hollein – Steinle, 2005 = Hollein, Max – Steinle, Christa (Hrsg.): *Religion, Macht, Kunst: Die Nazarener, Ausstellung*, Frankfurt am Main, 2005.
- Janka, 2019 = Janka György: A magyar görögkatolikusok első nagygyűlése Hajdúdorogon 1868-ban, in: Végheő Tamás (szerk.): *Hajdúdorog, 1868–2018: Tanulmányok és források a magyar görögkatolikusok történetéhez*, (Collectanea Athanasiana I/9), Nyíregyháza, 2019, 29–54.
- Jávor, 2000 = Jávor Anna: Lieb Ferenc, az „edelényi festő”. *Művészettörténeti Értesítő*, 49(2000), 167–186.
- Jávor, 2016 = Jávor Anna: *Művésznövendékek Bécsben: Az akadémiai képzés lehetőségei, gyakorlata és rangja a 18. században*, in: Buzási, 2016, 9–34.
- Кавачовичова-Пушкарьова – Пушкар, 1971 = Кавачовичова-Пушкарьова, Бланка – Пушкар, Імрїх: Дерев'яні церкви східного обряду на Словаччині, *Науковий збірник Музею української культури в Свиднику*, 5, Пряшів, 1971.
- Karlinszky – Varga, 2010 = Karlinszky Balázs – Varga Tibor László: *Centenáriumi album a veszprémi székesegyház újjépítésének százéves évfordulójára, 1910 – 2010*, Veszprém, 2010.
- Kerny, 2004 = Kerny Terézia: Salamon magyar király ábrázolásairól (14–19. század), in: Vadas Ferenc (szerk.): *Romantikus kastély: Tanulmányok Komárik Dénes tiszteletére*, Budapest, 2004, 33–51.
- Кобаль, 2008 = Кобаль, Йосип: *Ужгород відомий та не відомий*, Львів, 2008.
- Кулић, 2007 = Кулић, Бранка: *Новосадске дрворезбарске радионице у 18. веку*, Нови Сад, 2007.
- Kulić, 2019 = Kulić, Branka: A budai ikonosztáz faragványai, in: Csáki Tamás – Golub Xénia (szerk.): *Szerb székesegyház a Tabánban: Az eltűnt Rácváros emlékezete*, Budapest, 2019, 179–188.
- Lehoczky, 1904 = Lehoczky Tivadar: *A beregmegyei görögszertartású katolikus lelkészségek története a XIX. század végéig*, Munkács, 1904.

- Liška – Gojdič, 2015 = Liška, Anton – Gojdič, Ivan: *História a architektúra gréckokatolíckych murovaných chrámov tereziánskeho typu na Slovensku*, Prešov, 2015.
- Lyka, 1981 = Lyka Károly: *A táblabíró világ művészete: Magyar művészet 1800–1850*, Budapest, 1981.
- M. Kiss, 1952 = M. Kiss Pál: Magyar festők Bukarestben a XIX. században, *Művészettörténeti Értesítő*, 1(1952), 87–98.
- Majchricsné Ujteleki, 2014 = Majchricsné Ujteleki Zsuzsanna (szerk.): *Dudás Miklós canonica visitatiói a Hegyaljai Esperesi Kerületben, 1940–1950: Egyházlátogatási jegyzőkönyvek a Görögkatolikus Püspöki Levéltárban*, 1 (A Görögkatolikus Püspöki Levéltár Kiadványai, V/1), [Forráskiadvány], Nyíregyháza, 2014.
- Marosi, 2014 = Marosi István: Görögkatolikus magyarok Kárpátalján: Közösségek és templomok, Nagybégány - Beregszász, 2014.
- Marx, 2006 = Marx, Harald (red.): *Gemäldegalerie Alte Meister Dresden, Band I, Die Ausgestellten Werke*, Köln, 2006.
- Mészáros, 1861 = Mészáros Károly: *Ungvár története, a legrégebb időktől maig*, Pest, 1861.
- Miliaeva, 1997 = Miliaeva, Liudmila: *Le icone dal IX all' XVIII secolo: Dalle fonti bizantine al Barocco*, Roma, 1997.
- Molnár, 2014 = Molnár Ferenc: *A Munkácsi Egyházmegye 1848–49-ben: Tanulmányok és kronológia*, (Collectanea Athanasiana I/7), Nyíregyháza, 2014.
- Nagy, 2018 = Nagy Gyöngyvér (szerk.): *Mezei József életműve: „dallás közt egyszer megszakad szívem”*, Nagybánya, 2018.
- Nyirán – Majchricsné Ujteleki, 2017 = Nyirán János – Majchricsné Ujteleki Zsuzsanna (összeáll.): *Források a nyíregyházi Szent Miklós görögkatolikus székesegyház történetéhez*, Nyíregyháza, 2017.
- Пап, 1992 = Пап, Стефан: Икони й иконописання на Закарпатті, *Analecta Ordinis S. Basilii Magni*, Sectio II. XIV (XX), Romae 1992, 123–151.
- Porumb, 2003 = Porumb, Marius: *Un veac de pictură românească din Transilvania secolul XVIII*, București, 2003.
- Приймич, 2014 = Приймич, Михайло: *Иконостаси Закарпаття*, Ужгород, 2014.
- Przeździecka, 1965 = Przeździecka, M.: Dzije rodu Bogdańskich malarzy cerkiewnich po obu stronach Karpat. *Науковий збірник музею української культури в Свиднику*, 1(1965), 107–123.
- Puskás, 2006 = Puskás Bernadett: 19. századi ikonosztázionok a görög katolikus templomokban, *Athanasiana*, 24(2006), 125–135.
- Puskás, 2008 = Puskás Bernadett: *A görög katolikus egyház művészete a történelmi Magyarországon: Hagyomány és megújulás*, Nyíregyháza, 2008.
- Puskás, 2012 = Puskás Bernadett: *A Görögkatolikus Egyházművészeti Gyűjtemény*, Nyíregyháza, 2012.

- Puskás, 2015 = Puskás Bernadett: Kérdések Spalinszky Mihály és Tádé festészetével kapcsolatban, in: Bojtos Anita (szerk.): *Keleti keresztény kultúra határainkon innen és túl: A 2012. november 9-én rendezett jubileumi konferencia tanulmányai* (Művelődéstörténeti Műhely – Rendtörténeti Konferenciák, 9), Piliscsaba–Budapest, 2015, 120–139.
- Puskás, 2020 = Puskás Bernadett: A fatemplomok építészete és művészete a 17–18. században a Munkácsi Egyházmegyében, in: Terdik Szilveszter (szerk.): *Orcád világhossága: Görögkatolikusok Magyarországon*, Debrecen, 2020, 76–91.
- Rešovska, 2013 = Rešovska, Margita: *Jaroslav Rešovský (1953–2008) maliar a reštaurátor*, Prešov, 2013.
- Roettgen, 2005 = Roettgen, Steffi: *Anton Raphael Mengs 1728–1779*, I–II, München, 2005.
- Sisa, 2018 = Sisa József (főszerk.): *A magyar művészet a 19. században: Képzőművészet*, (A Magyarországi Művészet Története 5/2), Budapest, 2018.
- Suhr – Kirchberger, 2012 = Suhr, Norbert – Kirchberger, Nico et alii (bearb. von): *Die Nazarener – vom Tiber an den Rhein: Drei Malerschulen des 19. Jahrhunderts*, Ausstellung, Regensburg, 2012.
- Sz. Kürti, 1977 = Sz. Kürti Katalin: *Köztéri szobrok és épületdíszítő alkotások Debrecenben és Hajdú-Biharban*, Debrecen, 1977.
- Sz. Kürti, 1989 = Sz. Kürti Katalin: Hajdúdorog, székesegyház, in: Éri István (szerk.): *Magyar székesegyházak*, Budapest, 1989.
- Szabó, 1985 = Szabó Júlia: *A XIX. század festészete Magyarországon*, Budapest, 1985.
- Szabolcsi – Galavics, 1980 = Szabolcsi Hedvig – Galavics Géza (szerk.): *Művészet Magyarországon (1780–1830)*, Budapest, 1980.
- Simić, 2019 = Simić, Vladimir: Arsenije Teodorović festészete és a tabáni szerb székesegyház belső felújítása a 19. század elején, in: Csáki Tamás – Golub Xénia (szerk.): *Szerb székesegyház a Tabánban: Az eltűnt Rácváros emlékezete*, Budapest, 2019, 129–178.
- Сирохман/Syrokhman, 2000 = Михайло Сирохман / Mykhailo Syrokhman: *Церкви України Закарпаття – Churches of Ukraine Zakarpathia*, Львів/Lviv, 2000.
- Széphelyi, 1981 = Széphelyi F. György: Vallásos festészet, in: Szabó Júlia – Széphelyi F. György (szerk.): *Művészet Magyarországon 1830–1870, Katalógus I*, Budapest 1981, 79–93.
- Szöcs, 2008 = Szöcs Péter (szerk.): *Supur. Szopor. Ghid cultural și istoric. Történelmi és kulturális kalauz. A Cultural and Historical Guide*. Satu Mare, 2008.
- Szöcs, 2010 = Szöcs Péter (szerk.): *Moftin: Ghid cultural și istoric. Majtény: Történelmi és kulturális kalauz. Maitingen: A Cultural and Historical Guide*. Satu Mare, 2010.

- Szvoboda Dománszky, 2014 = Szvoboda Dománszky Gabriella:
Képzőművészeti reprodukciók a sajtóban a 19. század első felében,
Tanulmányok Budapest Múltjából, 39(2014), 41–64.
- Telepy, 1993 = Telepy Katalin: Egy negyvennyolcas ifjú honvéd festőnek készül:
Telepy Károly naplójából, *Művészettörténeti Értesítő*, 42(1993), 54–61.
- Terdik, 2006 = Terdik Szilveszter: „Elsőrendű ipari termékek”: A Néprajzi
Múzeum két ikonosztázionjáról, *Néprajzi Értesítő*, 58(2006), 143–155.
- Terdik, 2009 = Terdik Szilveszter: Újabb eredmények a Munkácsi Egyház-
megye művészetének föltérképezésében, *Athanasiana*, 30(2009), 119–150.
- Terdik, 2008 = Terdik Szilveszter: „Kitűnő munka, kiváló versenyképesség
és nagybantermelés”: Réтай és Benedek egyházi műiparintézete, *Fons*,
15(2008), 325–360.
- Terdik, 2011a = Terdik Szilveszter: „...a mostani világnak ízlése, és a rítusnak
módja szerint”: Adatok a magyarországi görög katolikusok művészetéhez
(Collectanea Athanasiana, I/5), Nyíregyháza, 2011.
- Terdik, 2011b = Terdik Szilveszter: Ikonosztázionok a néhai Felső-
Magyarországról budapesti múzeumok gyűjteményeiben, *Gömörország: az
északi magyar peremvidék fóruma*, XII(2011), 2. szám, 10–19.
- Terdik, 2010 = Terdik Szilveszter: Adatok az abodi görög katolikus templom
történetéhez, *Athanasiana* 31(2010), 129–156.
- Terdik, 2013 = Terdik Szilveszter: Szent István király tisztelete a görögkatolikus
egyházban, in: Kerny Terézia – Smohay András (szerk.): *István, a szent
király: Tanulmánykötet és kiállítási katalógus Szent István tiszteletéről
halálának 975. évfordulóján*, Székesfehérvár, 188–204.
- Terdik, 2014a = Terdik Szilveszter: *Görögkatolikus püspöki központok
Magyarországon a 18. században: Művészet és reprezentáció* (Collectanea
Athanasiana, VI/1), Nyíregyháza, 2014.
- Terdik, 2014b = Ópályi, Görögkatolikus templom, A Legszentebb Istenszülő
oltalma, in: Terdik Szilveszter – Bara Júlia: „...kincseiből újat és régít hoz
elő”: *Válogatás a történeti Szabolcs és Szatmár vármegye görög- és római
katolikus szakrális emlékeiből – „...scoate din vistieria sa lucruri vechi și
lucruri noi”: Din patrimoniul eclesiasic greco- și romano-catolic al fostelor
comitate Szabolcs și Sătmar*, Nyíregyháza, 2014, 208–219.
- Terdik, 2018a = Terdik Szilveszter: Fancsika: A görögkatolikus templom
ikonosztáza, in: Kollár Tibor (szerk.): „... ideje az építésnek...” *A Rómer
Flóris területe műemlék-helyreállításai*, Budapest, 2018, 56–63.
- Terdik, 2018b = Terdik Szilveszter: Adatok a Nagybánya környékén álló XVIII.
századi görögkatolikus kőtemplomok történetéhez, *A Nyíregyházi Jósza
András Múzeum Évkönyve*, 60(2018), 581–625.
- Terdik, 2019 = Terdik Szilveszter: A tabáni székesegyház oltára és liturgikus
tárgyai, in: Csáki Tamás – Golub Xénia (szerk.): *Szerb székesegyház a
Tabánban: Az eltűnt Rácváros emlékezete*, Budapest, 2019, 188–223.

- Terdik, 2020a = Terdik Szilveszter (szerk.): *Orcád világhossága: Görögkatolikusok Magyarországon*, Debrecen, 2020.
- Terdik, 2020b = Terdik Szilveszter: A Munkácsi Egyházmegye és a művészetek a 18. században, in: Terdik Szilveszter (szerk.): *Orcád világhossága: Görögkatolikusok Magyarországon*, Debrecen, 2020, 174–189.
- Terdik, 2020c = A magyarkomjádi ikonosztázion, in: Terdik Szilveszter (szerk.): *Orcád világhossága: Görögkatolikusok Magyarországon*, Debrecen, 2020, 244–254.
- Terdik – Vadas, 2016 = Terdik Szilveszter – Vadas Krisztián: *A nagykárolyi görögkatolikus egyházköziség története*, Nagykároly, 2016.
- Timotijević, 2010 = Timotijević, Miroslav: Serbian Art in the XVIII Century, in: *Serbia – The Cultural Bridge between East and West: An exhibition on the occasion of the 150th anniversary of the Serbian Orthodox Church Municipality in Vienna*, Novi Sad, 2010, 97–120.
- Тодић, 2013 = Тодић, Бранислав: *Српска сликари од XIV до XVIII века*, II, Нови Сад, 2013.
- Tóth, 2016 = Tóth Gergely: *Szent István, Szent Korona, államalapítás a protestáns történetírásban (16–18. század)*, Budapest, 2016.
- Udvari, 1994 = Udvari István: *Ruszinok a XVIII. században: Történelmi és művelődéstörténeti tanulmányok*, Nyíregyháza, 1994.
- Udvari, 2002 = Udvari István: *Szöveggyűjtemény a ruszin írásbeliség tanulmányozásához, I, Bacsinzsky András munkácsi megyéspüspök cirillbetűs körlevelei, Збирка жерел про студиј русинського писемства, I, Кирилични убіжники мукачівського єпископа Андрія Бачинського*, Nyíregyháza, 2002.
- Udvari, 2005 = Udvari István: *Szöveggyűjtemény a ruszin írásbeliség tanulmányozásához, II, Blazsovszky Gábor, Olsavszky Mihály Manuel, Bradács János püspökök és koruk – Собрание источников для изучения русинской письменности, II, Епископы Гавриил Блажовский, Мануил Ольшавский, Иоанн Брадач и их время*, Nyíregyháza, 2005.
- Véghseő, 2019 = Véghseő Tamás: Hajdúdorog 1868 – Hajdúdorog 1912, in: Véghseő Tamás (szerk.): *Hajdúdorog, 1868–2018: Tanulmányok és források a magyar görögkatolikusok történetéhez*, (Collectanea Athanasiana I/9), Nyíregyháza, 2019, 55–74.
- Вуковић – Королија 2011 = Вуковић, Коста – Королија, Црквењаков Даниела: *Српска црквена уметност у Мађарској*, Нови Сад, 2011.
- Vukovits, 2019 = Vukovits Koszta: A budai szerbek és a Szentháromság-székesegyház a 18. században, in: Csáki Tamás – Golub Xénia (szerk.): *Szerb székesegyház a Tabánban: Az eltűnt Rácváros emlékezete*, Budapest, 2019, 99–128.

NÉVMUTATÓ

- Ádám Iván 230
Áment Gellért 8, 28, 34, 35, 36, 38, 39,
52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61,
132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139,
140, 141, 142, 143, 144, 177, 182, 183,
189, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 197,
198, 199, 200, 201, 202, 203, 250, 251,
252, 253, 254, 256, 257, 258, 259, 260,
261, 262, 263, 273
Anderkó Péter 168, 169
Andruckovics István 93
IV. Arsenije Jovanović 12
Bacsinszky András 12, 13, 14, 17, 18, 21,
26, 27, 28, 71, 72, 149, 157, 160, 214
Bacsinszky János 73
Bacsinszky Mária 73
Bacsinszky Miklós 150, 157, 160
Bakos Zoltán 4, 31, 32, 37, 41, 46, 48,
49, 50, 51, 178, 185, 273, 274, 275,
276, 277, 278, 279, 281, 282, 283,
299, 305, 306
Balajthy József 149
Baldassari, Francesca 100, 101
Barabás Miklós 228
Bara Júlia 170
Baranyi András 235, 289
Barnova, Dana 87
Bellesi, Sandro 100, 101
Benická, Lucia 87, 165
Beniczky Gergely 163
Berky Ferenc 224, 240
Bernáth Zsigmond 213
Beszkid Miklós 71, 72, 73, 74, 99, 100,
101
Bíró Béla 230
Bisceglia, Anna 100, 101
Blazsovszki Gábor György 72
B. Nagy Margit 20
Bobula János, ifj. 233
Bódis János 224, 238, 273, 292
Bogdanski, Anton 75
Bogdanski, Jan 75, 87
Bogdanski, Pawol 75
Boksay József 71, 215, 233
Borza, Peter 75, 89, 91, 99, 221
Bosz Mihály 237
Bradács János 11, 12, 13, 71, 73, 74
Bradács Mihály 12, 71, 73, 74
Bratu, Anca 18, 80, 170
Bredikusz András 89
Bukovszky Sándor 84, 87
Bulsovcsik, Josif 87
Buzási Enikő 73
Buzás János 232
Cima da Conegliano 235
Csongrádi Péter 9, 10, 11, 15, 30
Csurgovics János 92, 150, 152, 155
Damjanovich Antal 226
Damjanovics Demeter 86
Damjanovics József 98
Danilovics Antal 73
Danilovics József 73
Danilovics Miklós 151, 153
Demjanovics János 213
Derbalj, Vasylj 79
Dercsényi Dezső 10
Deschmann Alajos 148
Dobrovolszky József 93
Dolci, Carlo 100, 101
Donát János 101
Duchnovics, Martin 23, 24, 25, 26, 27,
98

- Dudinszky Antal 153, 219
Dudinszky Mihály 89
Entz Géza 27
Eötvös József 216
Ерфан, Франциск 215, 233
Feck, Franz 16
Fejo József 91
Fenczik Kornél Gyula 235, 236
Fenczik Péter 234, 235, 236, 292, 293
Ferino-Pagden, Sylvia 77, 91
Fesztóry János 159
Fesztóry Tamás 226
Fischer, Vinzenz 225
Fleischer Gyula 213
Forrai Kornélia 10
Frický, Alexander 77
Frimmel, Josef 89
Führich, Joseph 230
Gábor, Milan 77
Gaganez József 165, 235
Galavics Géza 101
Gamassa-Szabó Bernadett 309
Garas Klára 12, 25, 161
Gaylhoffer-Kovács Gábor 179, 180, 226
Gebe András 84
Gerzand Bazil 84
Giemza, Jaroslaw 75
Giordano, Luca 91
Gojdič, Ivan 89, 91, 221
Golub Xénia 21, 227
Gorzó Elek 224
Gradoš, Juraj 75, 89, 91, 99, 221
Granasztói Olga 25
Grešlik, Vladislav 90
Gulovics József 87
Hadzsega Bazil 98, 215, 224, 228
Harmathy Ödön 99, 100
Helfer, Anton 226
Henszlmann Lilla 25
Hessky Orsolya 226
Hittner Máttyás 21, 22, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 77, 78, 98, 102
Hollein, Max 230
Holozsnyai András 156
Homicskó György 213
Hopák János 237
Hora János Alajos 228
Horváth Máttyás 168, 207
Hrabár István 95, 216
Hrabár János 83
Hrim, Basilius 82
Hrivnak András 95
Hutóczki Vivien 168, 184, 203, 204, 205, 206, 208, 209, 210, 211
Iványi János 151
Jackovics Péter 149
Janka György 225
Jankovics Miklós 20, 21, 88
Jávor Anna 25, 71
Jóczin Benjamin 157
John Friedrich 195
Jon, Basilius 82
Kacziány Ödön 222, 223
Karczub András 223
Karlinszky Balázs 230
Кавачовичова-Пушкарьова, Бланка 94, 95
Kerny Terézia 226
Kirchberger, Nico 230
Kisztler Schaffer János 92
Klimkovics Béla 226, 280
Klimkovics család 226
Klimkovics Ferenc 222, 226, 276, 280
Klimkovics Flóris 224, 276
Кобаль, Йосип 233
Koharszkij, Timotej 23, 24, 27
Kokodinják, Onufrij 237
Koláts Mihály 78, 79
Koleszár György 232
Королија, Црквењаков Даниела 10
Koroly István 92
Kotlár Simon 85
Kovách János 309
Kovács István 93

Kovács János 168
 Kovács János, id. 84
 Kovács János, ifj. 84
 Kovács Sándor 84
 Kovács, Sztefan 237
 Kovaliczky Péter 214
 Krajnyák Mihály 157, 214, 215, 216, 217,
 232, 238, 239, 241, 243, 244, 245,
 246, 247, 305, 307
 Krichbaum testvérek 237
 Kroeszner Károly 159, 160
 Kubicza Lajos 224
 Kuchlmeister, Anton 22
 Kulić, Branka 21, 88
 Kutas Eszter 41
 Kutka János 14, 149
 Labancz Antal 85, 95
 Lámfalussy János 153
 Lángi József 43, 44, 45, 46
 Lehoczky Tivadar 235
 Lelekács, Mikola 23
 Lengyel Bazil (László) 83, 87, 88, 217
 Liška, Anton 89, 91, 221
 Lohr Ferenc 233
 Lucskay Mihály 96
 Lukács, Mihalko 78, 82
 Lupess István 213
 Lyachovits János 26
 Lyka Károly 13, 72, 148, 153, 213, 226,
 230, 240
 Majchricsné Ujteleki Zsuzsanna 8, 15,
 17
 Majerhoffer János 24, 25, 26
 Major Gergely 18
 Mankovits Mihály 5, 8, 71, 72, 73, 74,
 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84,
 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94,
 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 121,
 122, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130,
 147, 152, 157, 160, 162, 165, 169, 171,
 172, 213, 214, 310
 Mankovits Tamás 8, 121, 122, 124, 125,
 126, 127, 128, 129, 130
 Markos Mihály 241
 Marković, Aksentije 88
 Marosi István 235, 239
 Matzo György 85
 M. Balassa Gábor 230
 Medveczky Mihály 97
 Medve Mihály 232
 Medvigy, Makarij 8, 14, 27, 79, 92, 97,
 99, 100, 148, 150, 159, 173, 174, 176,
 188, 217, 222, 237, 238, 239, 240, 241,
 248, 249, 269, 270, 271, 272, 294,
 295, 307
 Mészáros Károly 233
 Micu, Efreem 88
 Mihályi János, festő 95, 96, 158, 165,
 166, 167, 168, 204, 205, 208, 209,
 210, 211, 214, 216, 238, 294, 295
 Mihályi János, szentszéki jegyző 157
 Mihályi Lukács 238
 Mihályi Sándor 238
 Mijerovszki József 12, 13
 Mijerovszky József 13
 Mikloda András 235
 Miklósi Bazil 78, 79
 Miklósi Mihály 235
 Miklóssy (Zmij) József 77, 78
 Miklóssy József 235
 Miliaeva, Liudmila 17, 88
 M. Kiss Pál 228
 Molnár Demeter 151, 152, 154, 155, 156,
 157, 162, 166, 177, 178, 179, 181, 220,
 239
 Molnár Ferenc 223
 Molnár György 155
 Mudrák Attila 33
 Munkácsy Mihály 241
 Munteanu, Radu 18
 Murillo, Esteban 77, 91
 Musztyánovits Emil 97

- Müller Sámuel 147, 148
Nemes Lengyel Lajos 152
Neviczky György 92
Nyirán János 17
Olsavszky Mánuel 9, 11, 13, 14, 15
Overbeck, Friedrich 229, 230
Pádits Péter 21
Paer (Peer), Franciscus 26
Pályükovics Bazil 94
Pankovics István 309
Пап, Стефан 72
Pásztelyi András 92, 157, 160
Pásztelyi János 237
Pásztor István 150, 168
Peregrin András 239, 299
Peregriny Endre 159
Pforr, Franz 229
Pilichowski, Anton 81
Piloty, Karl von 222
Plebanovics, György 25, 26
Pócsi Elek 71, 72, 74, 82, 85, 86, 101, 131
Ponehalszki, Alexander 18
Popovics András 26, 79, 80
Popovics Bazil 71, 80, 83, 84, 93, 95, 96, 98, 148, 152, 155, 157, 158, 162, 165, 213, 214, 215, 217, 218, 219, 223, 227, 232, 234, 309
Porumb, Marius 88
Povolny Ferenc 233, 237, 238, 239
Prescsuk Mihály 86
Prighel János 149, 159, 160, 171, 176, 188
Приймич, Михайло 23, 26, 27, 82, 83, 84, 86, 96, 97, 148, 150, 151, 174, 237, 238
Prodán Péter 156, 157, 167
Przeździecka, Maria 75
Пушкар, Імріх 94, 95
Puskás Bernadett 11, 13, 14, 15, 16, 90, 153, 161, 219, 234
Rakovszky János 227, 228
Rešovska, Margita 76
Révész András 218, 227
Révész György 160, 213, 214, 215, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 237, 238, 250, 251, 252, 253, 254, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 309
Riedler János 170
Románószky Kornél 97
Rombauer János 76, 165
Roska Gergely 169
Roskovics Ignác, id. 225
Roskovics Ignác, ifj. 233, 241, 309, 310
Rosti Pál 19
Ruszálovics, Atanaszj 93
Ruttner János 92
Santer, Filip 80
Sanzio, Raffaello 77, 161, 235
Schaitzner Fülöp 79, 80, 81, 157, 168, 169, 170
Schaitzner Imre 81
Schuller (Suller) Károly 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 180, 181, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203
Schwarz, Gottfried 225
Seregély József 93
Sereghy Pál 234
Simić, Vladimir 21, 22
Simsa Mihály 160
Sirani, Giovanni Andrea 77
Sisa József 71, 229
Smohay András 226
Somogyi Márton 30
Spalinszky András 16
Spalinszky Ferenc 16
Spalinszky Mihály 14, 15, 16, 17, 23, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 86, 159, 285, 286, 288
Spalinszky Tádé 14, 16
Spinelli, Riccardo 100, 101

Steinle, Christa 230
 Stoffer József 229
 Subotić, Mojsej 88
 Suhr, Norbert 230
 Szabolcsi Hedvig 101
 Szalóky (festő) 86, 158
 Szász János 96
 Szécsényi József 18, 19, 41, 42
 Szenko Petro 85
 Szentesi Edit 101
 Széphelyi F. György 71
 Szikora József 84
 Szilvay János 81
 Szirmay Mihály 147
 Szirmay Teréz 147
 Сирохман, Михайло 23, 24, 26, 27, 28,
 82, 85, 92, 97, 235, 237, 238
 Szkabenits Elek 92
 Szkundevits, Andreas 82
 Sz. Kürti Katalin 98
 Szoldatics Ferenc 230
 Szőcs Péter 19
 Sztariavszky, Vinzenz 214
 Sztójka Sándor 215
 Szüts János 21, 98, 102, 217
 Tabakovics János 92
 Tabakovits Bazil 84
 Tabukovits János 152
 Talapkovics Bazil 241
 Talapkovics Bertalan 241
 Talapkovits Demeter 82, 237
 Tanai Péter 221
 Tapolyi Antal 153
 Tarnovszky 155
 Telepianovics Antal 228
 Telepi György 228
 Telepy Károly 228
 Telepy Katalin 229
 Teodorović, Arsenije 21, 22
 Terdik Szilveszter 3, 7, 9, 10, 11, 13, 14,
 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 28,
 42, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 76,
 78, 85, 86, 98, 100, 103, 104, 105, 106,
 107, 108, 109, 110, 112, 114, 116, 117,
 118, 120, 153, 162, 165, 172, 181, 186,
 187, 211, 214, 217, 223, 225, 233, 235,
 236, 239, 240, 290, 292, 293, 296,
 299, 300, 301, 302, 303, 304, 309, 310
 Terepán György 232
 Ternavszky (Tarnószky, Tarnovszky)
 András 148, 149, 150, 151, 152, 154,
 155, 157, 158, 159, 160, 167, 174, 184,
 185, 213, 214
 Thaliodorosz, Konsztantinosz 9
 Thoma János 237
 Tieger Hermann 239
 Tikos Albert 236
 Timotijević, Miroslav 12
 Tivadar András 224
 Tizedy Gábor 100
 Todić, Branislav 11
 Tomáskó Péter 85, 94
 Torma János 24
 Tóth Gergely 225
 Tóth Mihály 8
 Тодић, Бранислав 11, 88
 Udvari István 11, 13
 Újhelyi Mihály 151
 Ungghi (Unghy) Károly 81, 169, 170, 234
 Varga László 217
 Varga Tibor László 230
 Varjú János 237, 238
 Vaszkó Bazil 231
 Véghseő Tamás 225
 Veress Mátyás 20
 Vezendy Simon 217, 219, 248, 249
 Vidra Ferdinánd 5, 24, 172, 213, 216,
 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234,
 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 281,
 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288,
 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302,
 303, 304, 309, 310

Viller Vencel 15
Voit Pál 10
Volosinovszky Tódor 85
Vörös Antal 19, 20
Вуковић, Коста 10, 88
Weichrich János 239, 305

Zahorai János 241, 307
Zempliner Gusztáv 236
Zichy Károly 229
Zloczky Kornél 224
Zubriczky Teofán 100
Zsolnai/Szolnai György 24, 25, 26, 27